

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра історії держави та права

**ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
(СХЕМИ І ТАБЛИЦІ)**

Навчальний посібник

Київ
2023

УДК 340.0(09)(075.8)
І-907

Автори:

О. В. Шкуратенко (к.ю.н., доцент, керівник авторського колективу),
Н. О. Дорошук (к.і.н., доцент, науковий редактор), **Ю. В. Сокур** (к.ю.н.,
доцент, відповідальний секретар), **М. А. Дзюба** (магістр права),
Є. С. Дурнов (д.ю.н., професор), **Д. І. Курас** (к.і.н., доцент),
Я. А. Левик (магістр права), **С. В. Марчевський** (к.ю.н.),
Р. С. Нурищенко (магістр права), **В. З. Прус** (к.ю.н., доцент),
Н. Ю. Свідерська (к.і.н., доцент), **О. О. Супрунчук** (магістр права),
В. М. Щербатюк (д.і.н., професор)

*Рекомендовано до друку Вченою радою Національної академії внутрішніх справ
(протокол № 20/4-3 від 26 вересня 2023 року)*

Рецензенти:

С. Д. Гусарєв – доктор юридичних наук, професор, перший проректор
Національної академії внутрішніх справ

П. П. Захарченко – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
теорії та історії права та держави Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

І-907 Історія держави та права зарубіжних країн (схеми і таблиці):
навчальний посібник / О. В. Шкуратенко, Н. О. Дорошук, Ю. В. Сокур та ін.
Київ: ТОВ «7БЦ», 2023. – 152 с.
ISBN 978-617-549-334-2

Історія держави та права зарубіжних країн (схеми і таблиці) є
навчальним посібником, у якому в стислій формі висвітлено основні дані про
розвиток держави, суспільства і права провідних зарубіжних країн. Виклад
матеріалу у наочно-графічній формі дозволить читачу краще зрозуміти
сутність державно-правових процесів і засвоїти навчальний матеріал.

Видання орієнтовано на здобувачів вищої освіти, викладачів, усіх тих,
хто цікавиться проблематикою державно-правового розвитку.

УДК 340.0(09)(075.8)

© О.В. Шкуратенко, Н.О. Дорошук, Ю.В. Сокур,
М.А. Дзюба, Є.С. Дурнов, Д.І. Курас, Я.А. Левик,
С.В. Марчевський, Р.С. Нурищенко, В.З. Прус,
Н.Ю. Свідерська, О.О. Супрунчук,
В.М. Щербатюк, 2023

ISBN 978-617-549-334-2

З М І С Т

Передмова	
Тема 1. Історія держави та права зарубіжних країн як наука і навчальна дисципліна. Держава та право країн Стародавнього Сходу (кандидат юридичних наук, доцент Сокур Ю.В.; кандидат історичних наук, доцент Дорошук Н.О.)	
Тема 2. Античні держави та право (кандидат юридичних наук, доцент Сокур Ю.В.; кандидат історичних наук, доцент Дорошук Н.О.)	
Тема 3. Ранньофеодальна держава і право (кандидат історичних наук, доцент Курас Д.І.; кандидат юридичних наук Марчевський С.В.)	
Тема 4. Станово-представницька монархія (кандидат історичних наук, доцент Дорошук Н.О.; кандидат історичних наук, доцент Курас Д.І.)	
Тема 5. Абсолютна монархія (кандидат історичних наук, доцент Курас Д.І.; кандидат юридичних наук, доцент Прус В.З.)	
Тема 6. Держава та право Великої Британії (XVII–XVIII ст.) (кандидат юридичних наук, доцент Шкуратенко О.В.; кандидат юридичних наук Марчевський С.В.)	
Тема 7. Держава та право США (XVII–XIX ст.) (доктор юридичних наук, професор Дурнов Є.С.; кандидат історичних наук, доцент Свідерська Н.Ю.)	
Тема 8. Держава та право Франції (XVIII–XIX ст.) (доктор історичних наук, професор Щербатюк В.М.; кандидат юридичних наук, доцент Прус В.З.)	
Тема 9. Держава та право Німеччини (XIX ст. – початок XX ст.) (кандидат історичних наук, доцент Свідерська Н.Ю.; магістр права Дзюба М.А.)	
Тема 10. Державно-правовий розвиток Російської, Австрійської, Австро-Угорської імперій (XIX – початок XX ст.) (кандидат юридичних наук, доцент Шкуратенко О.В.; магістр права Нуриченко Р.С.)	
Тема 11. Формування і розвиток радянської держави та права (кандидат юридичних наук, доцент Сокур Ю.В.; магістр права Левик Я.А.)	
Тема 12. Державно-правовий розвиток країн світу у XX – на початку XXI ст. (доктор юридичних наук, професор Дурнов Є.С.; магістр права Супрунчук О.О.)	
Список рекомендованих праць	

ПЕРЕДМОВА

На теперішній час розбудова Української держави має ґрунтуватися на глибоких знаннях історичного минулого, злагоді громадянського суспільства та держави, використанні всіх позитивних рис менталітету українського етносу. Глибоке вивчення світового і вітчизняного досвіду державотворення без ідеологічних стереотипів сприяє кращому пізнанню здобувачами вищої освіти суті, функцій і соціального призначення держави і права, допомагає краще орієнтуватися в сучасних проблемах реформування політичної, правової та адміністративно-територіальної систем.

Серед навчальних дисциплін юридичних закладів вищої освіти, у тому числі й у системі освіти МВС України, «Історія держави та права зарубіжних країн» займає одне з провідних місць. Вона є фундаментальною навчальною дисципліною, яка закладає основи для подальшого вивчення галузевих юридичних наук. Водночас, «Історія держави та права зарубіжних країн» є світоглядною навчальною дисципліною, яка сприяє розвитку національної самосвідомості громадян України, вихованню їх патріотичних почуттів, морально-етичних переконань. Мета навчальної дисципліни полягає у формуванні в здобувачів вищої освіти розуміння закономірностей розвитку держави, суспільства та права, виробленні правильних оцінок державно-правових явищ, вихованні політичної та правової культури, поваги до прав і свобод громадян, у розвитку патріотичних та морально-етичних переконань, формуванні науково-юридичного світогляду та мислення, необхідних для вивчення та застосування права.

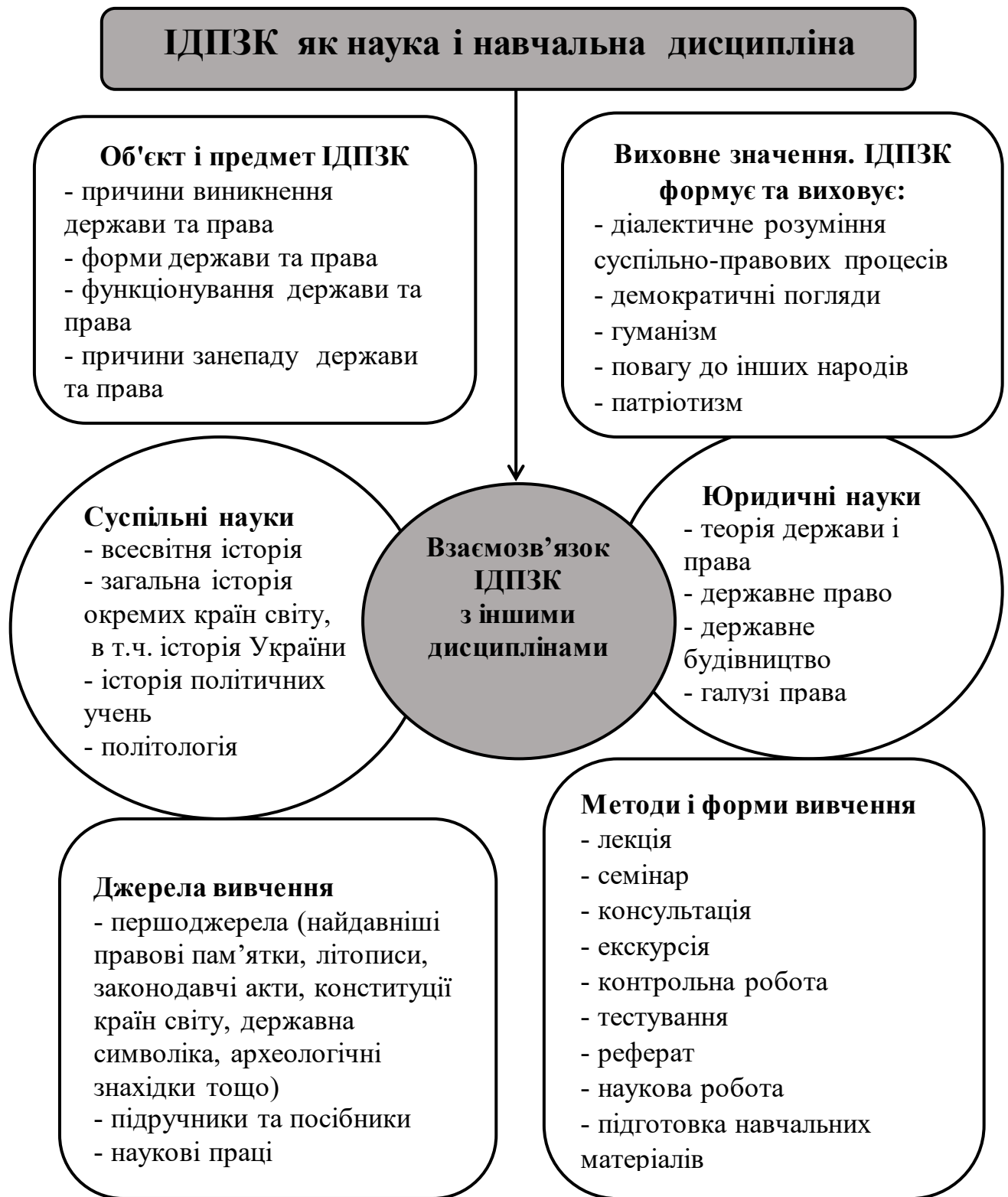
Представлений навчальний посібник підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Історія держави та права зарубіжних країн», розробленої науково-педагогічними працівниками кафедри історії держави та права Національної академії внутрішніх справ. В основу викладу матеріалу покладено хронологічно-проблемний принцип, що дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки різноманітних історико-правових

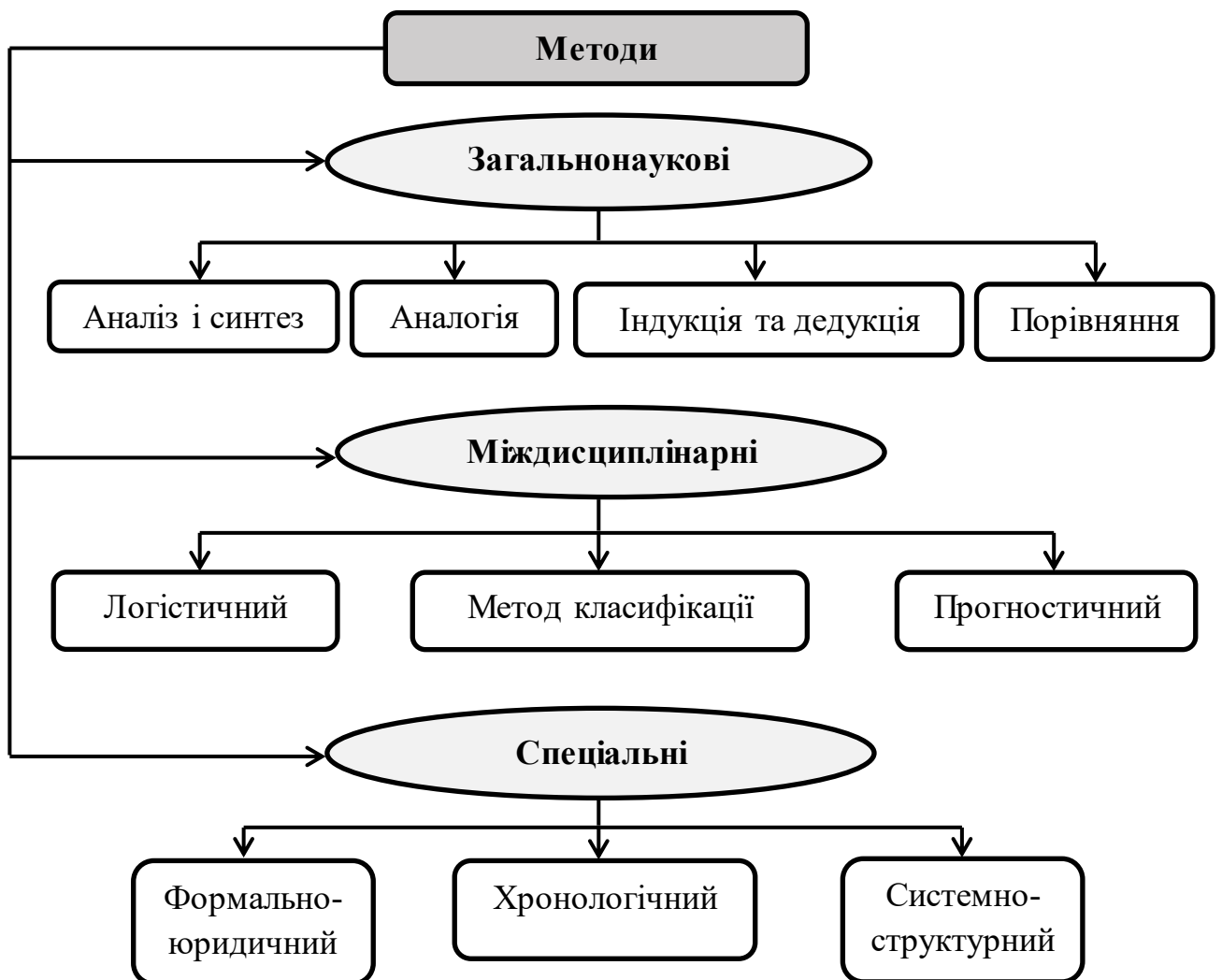
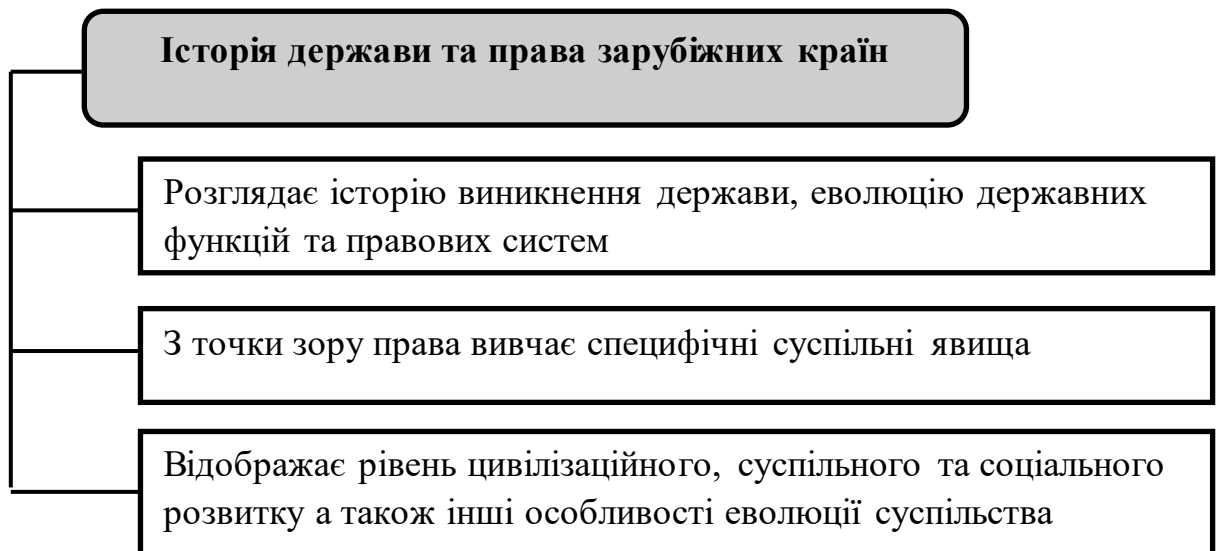
явищ і подій, простежити найбільш значимі етапи формування держави та правової системи провідних зарубіжних країн. Обраний метод викладу навчального матеріалу у формі схем і таблиць, вважаємо, допоможе здобувачам вищої освіти більш чітко виокремлювати ключові положення та загальні закономірності поступу держави, суспільства та права і, таким чином, сприятиме кращому засвоєнню матеріалу, усвідомленню сутності історичної еволюції державно-правових інститутів, розвитку логічного мислення, аналітичних здібностей, формуванню світогляду.

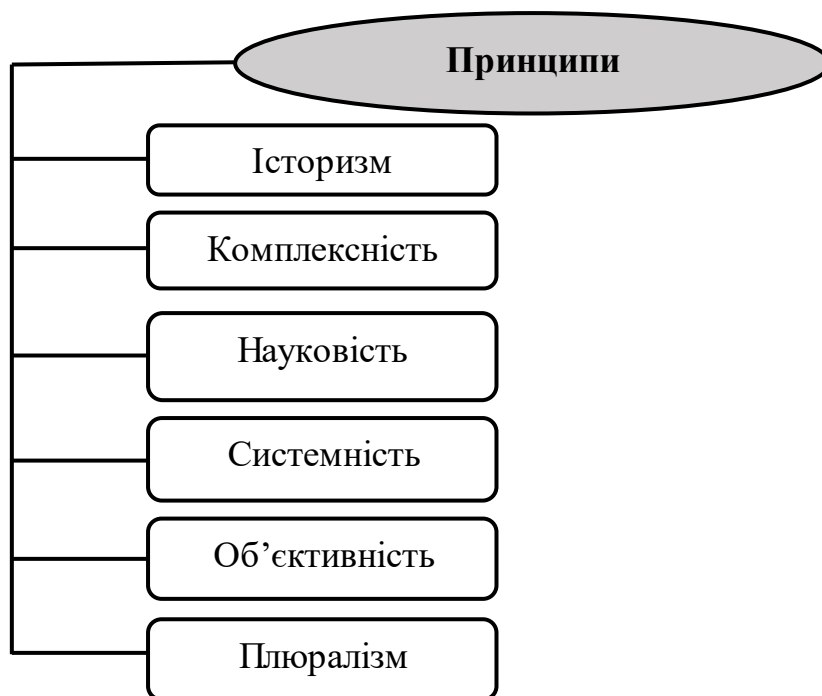
Авторський колектив сподівається, що навчальний посібник «Історія держави та права зарубіжних країн (схеми і таблиці)» полегшить здобувачам вищої освіти підготовку як до семінарських занять, так і до усіх форм контролю, дозволяючи достатньо швидко повторювати освоєний навчальний матеріал.

В.М. Щербатюк
Професор кафедри історії
держави та права НАВС
доктор історичних наук,
професор

Тема 1. Історія держави та права зарубіжних країн як наука і навчальна дисципліна. Держава та право країн Стародавнього Сходу

Держава та право Вавилонського царства

Вавилонське царство – територія сучасного Іраку

Історія Вавилону поділяється на чотири основні періоди:

- 1) Старовавилонське царство (1894 – 1518 рр. до н.е.)
- 2) Середньовавилонське царство
(Касситський період) (1518 – 1204 рр. до н.е.)
- 3) Період політичного ослаблення (1204 – 626 рр. до н.е.)
- 4) Нововавилонське царство (626 – 539 рр. до н.е.)

Суспільний лад Вавилону

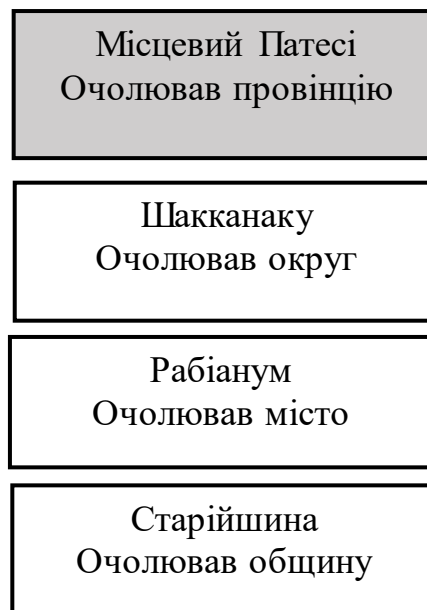
Державний лад Вавилона

Форма правління – східна деспотія

Центральні органи влади Вавилона

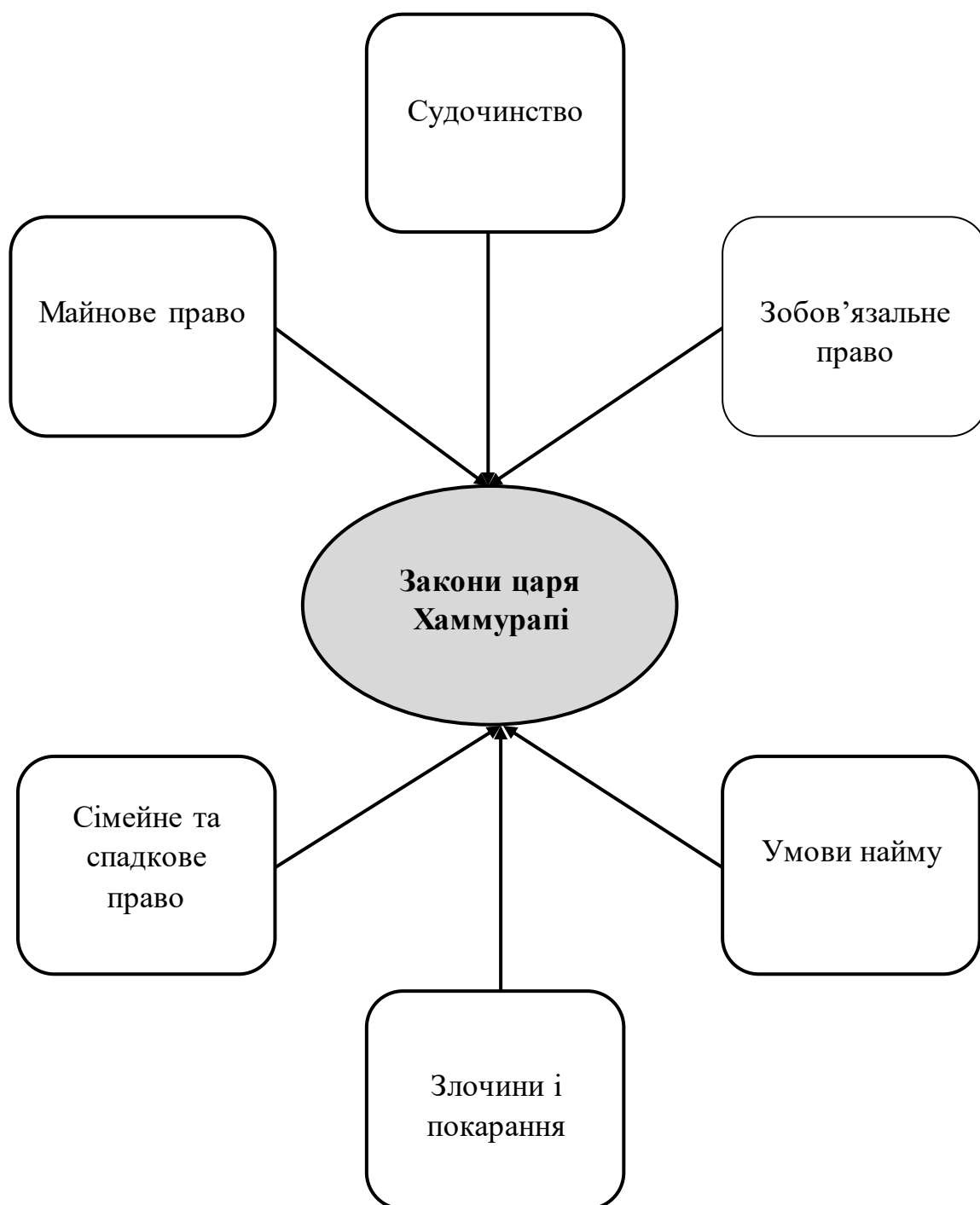

Місцеві органи управління Вавилона

Право Вавилону. Закони царя Хаммурапі

Звід Законів царя Хаммурапі складався (умовно) з 282 статей, сформульованих у казуїстичній формі. Статті групувалися за змістом

Держава та право Стародавнього Єгипту

Періодизація історії Стародавнього Єгипту

Період Раннього царства
(3100-2800 рр. до н.е.)

Період Стародавнього царства
(2800-2250 рр. до н.е.)

Період першого розпаду Єгипту
(2250-2050 рр. до н.е.)

Період середнього царства
(2050-1710 рр. до н.е.)

Період другого розпаду Єгипту
(1710-1560 рр. до н.е.)

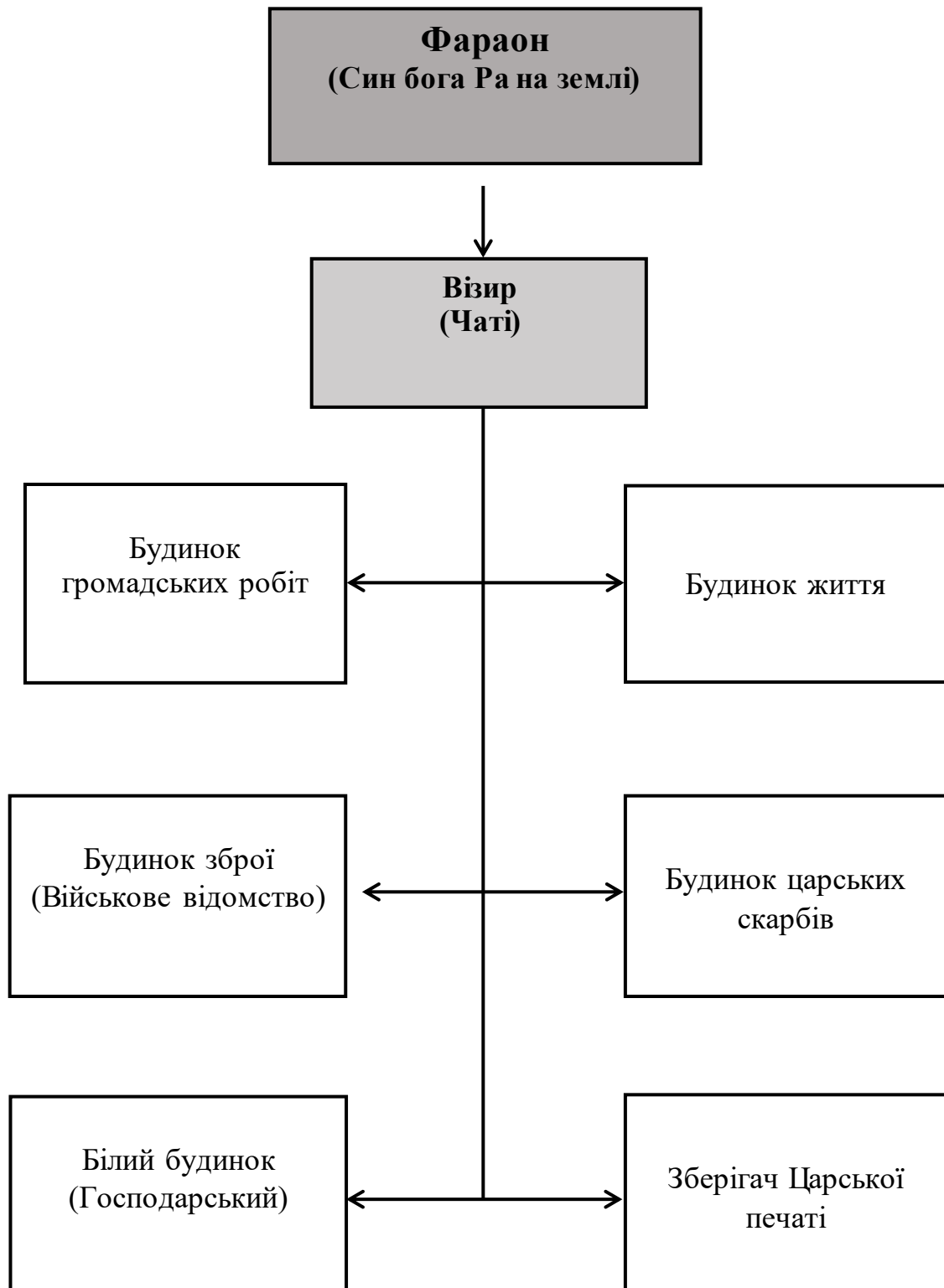
Період нового царства
(1580-1085 рр. до н.е.)

Пізній період
(XI-IV ст. до н.е.)

Греко-Римський період
(332 до н.е. -395 р.)

Державний лад Стародавнього Єгипту

Форма правління – східна деспотія

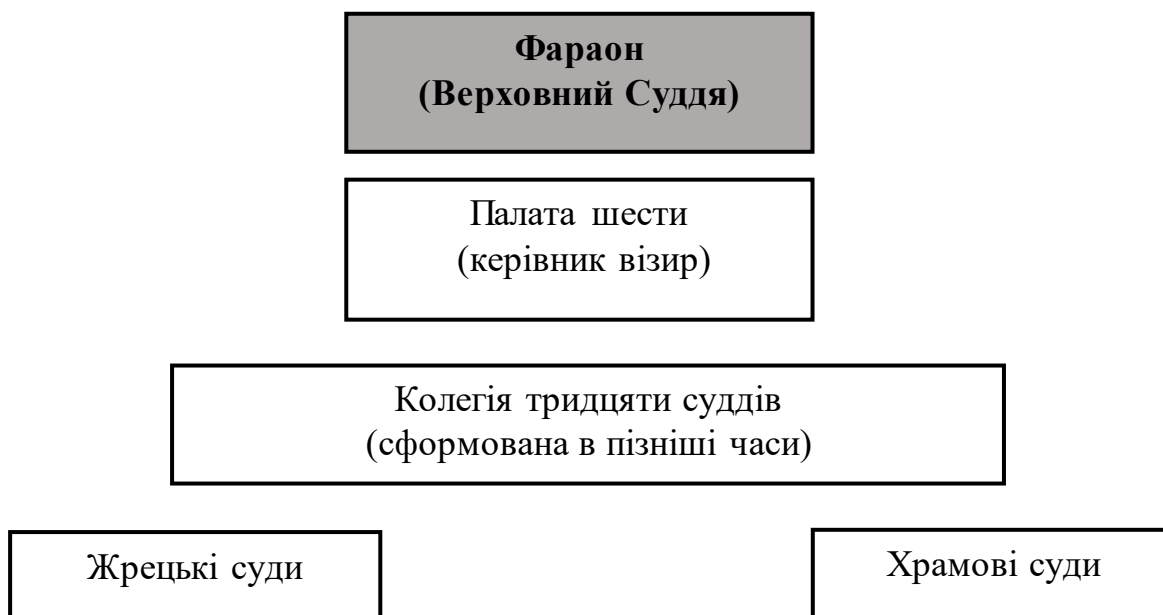

Місцеві органи влади Стародавнього Єгипту

управління на місцях здійснювалось відповідно до адміністративно-територіального поділу, через місцевий апарат.

Судова система Стародавнього Єгипту

Джерела права: звичаєве право та закони,
перший законодавець – Менес,
найвідоміші – Закони Рамзеса II та Закони Хоремхеба.

Держава та право Стародавньої Індії

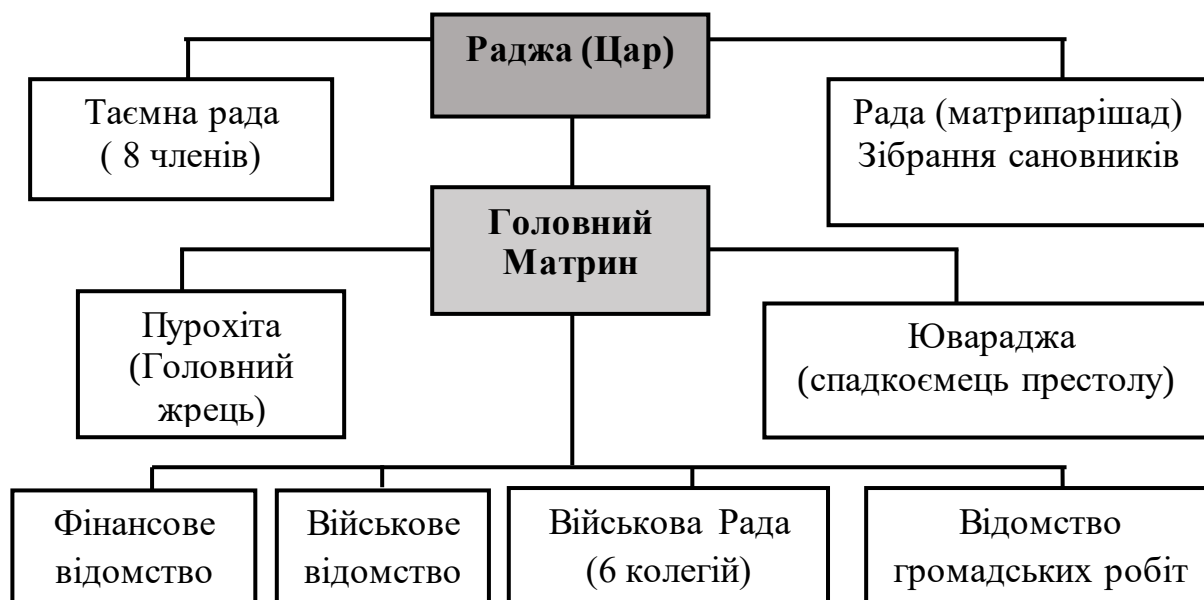
Суспільний лад Стародавньої Індії

Державний лад Стародавньої Індії

Форма правління : обмежена монархія

Вищі органи управління

Цар, який нерозумністю безтурботно мучить свою країну, негайно з родичами позбавляється країни та життя (Закони Ману)

Місцеві органи управління Стародавньої Індії

Управління на місцях здійснювалося відповідно до адміністративно-територіального поділу держави

Царевич
(син правителя)
керівник провінції

Окружний начальник
(керівник округу)

Міське управління

Управитель Міста

Міська Рада
(30 осіб, 6 колегій)

Сільське управління

Староста Десяток

Староста Двадцятки

Сотські

Тисяцькі

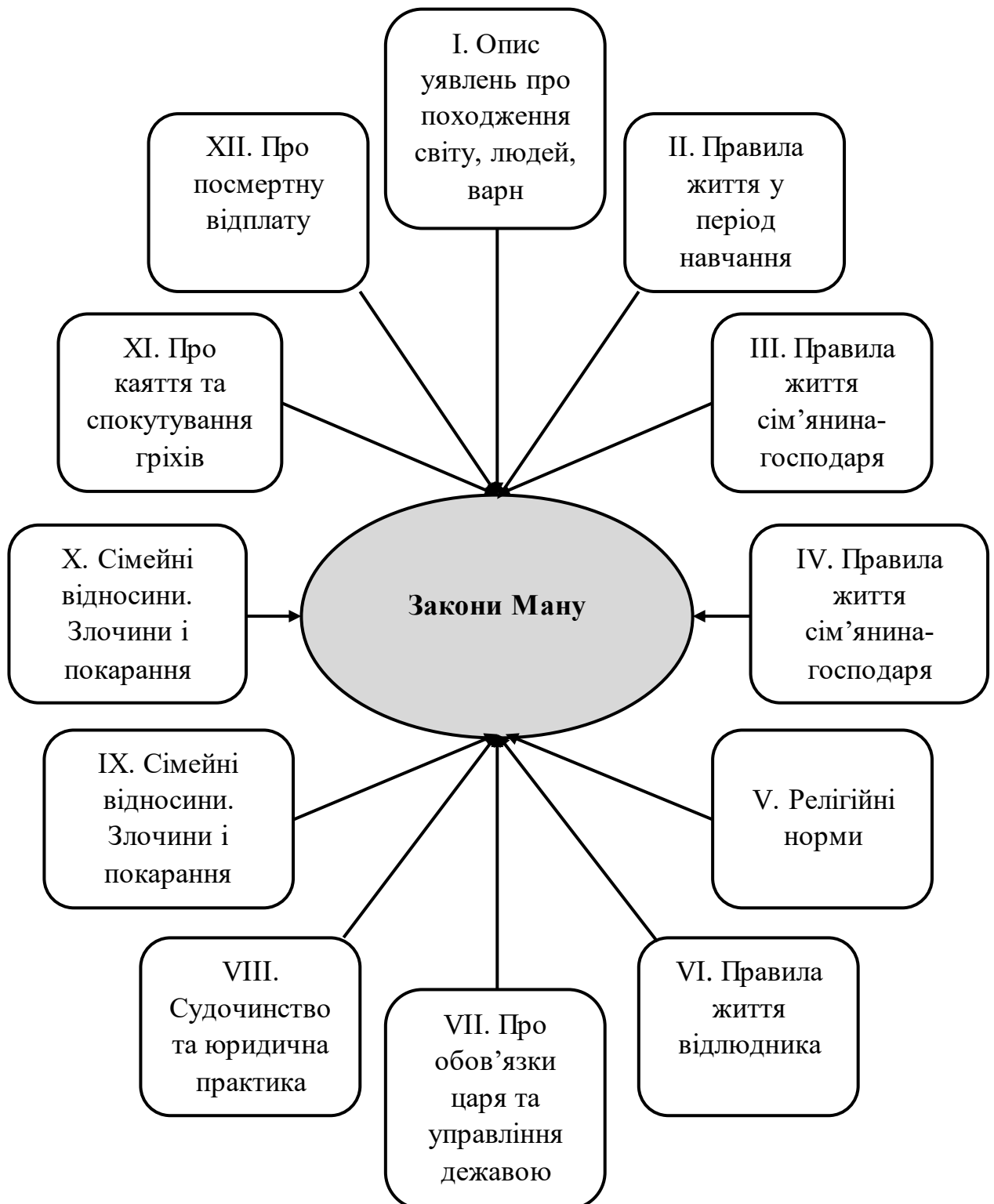
Схід жителів

Рада Старійшин

Діяльність місцевих органів контролював урядовець-контролер

Право Стародавньої Індії. Закони Ману.

Точна дата створення збірника невідома: II ст. до н. е. – I ст. н. е. Авторами законів були, вочевидь, брахмани. Вони й дали законам ім'я Ману – міфічного першопредка індусів. Збірник поділяється на 12 глав і 2685 статей.

Тема 2. Античні держави та право

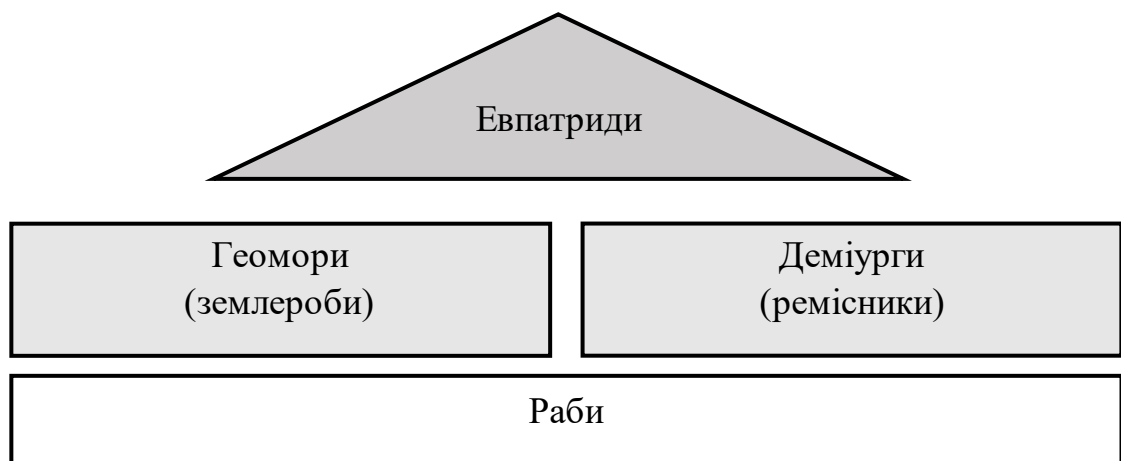
Стародавня Греція.

Виникнення Афінської держави.

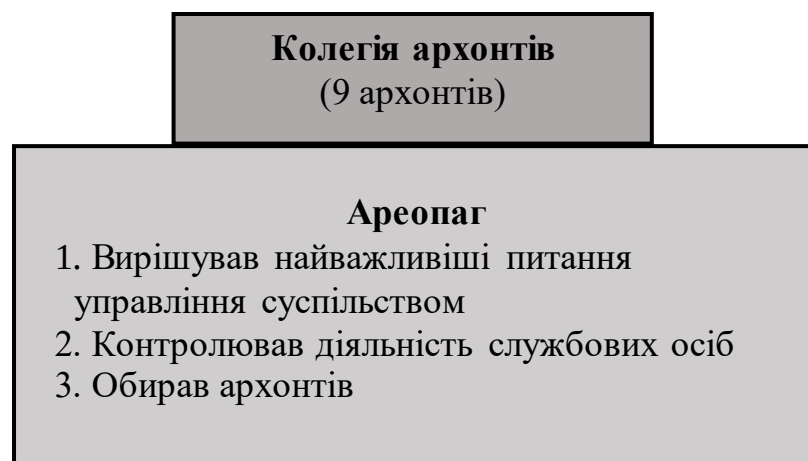
Державний та суспільний лад за реформою Тезея (VII ст. до н.е.)

Тезей об'єднав чотири найбільших племені (філи) в один народ із центром в Афінах.

Суспільний лад Афін

Державний лад Афін

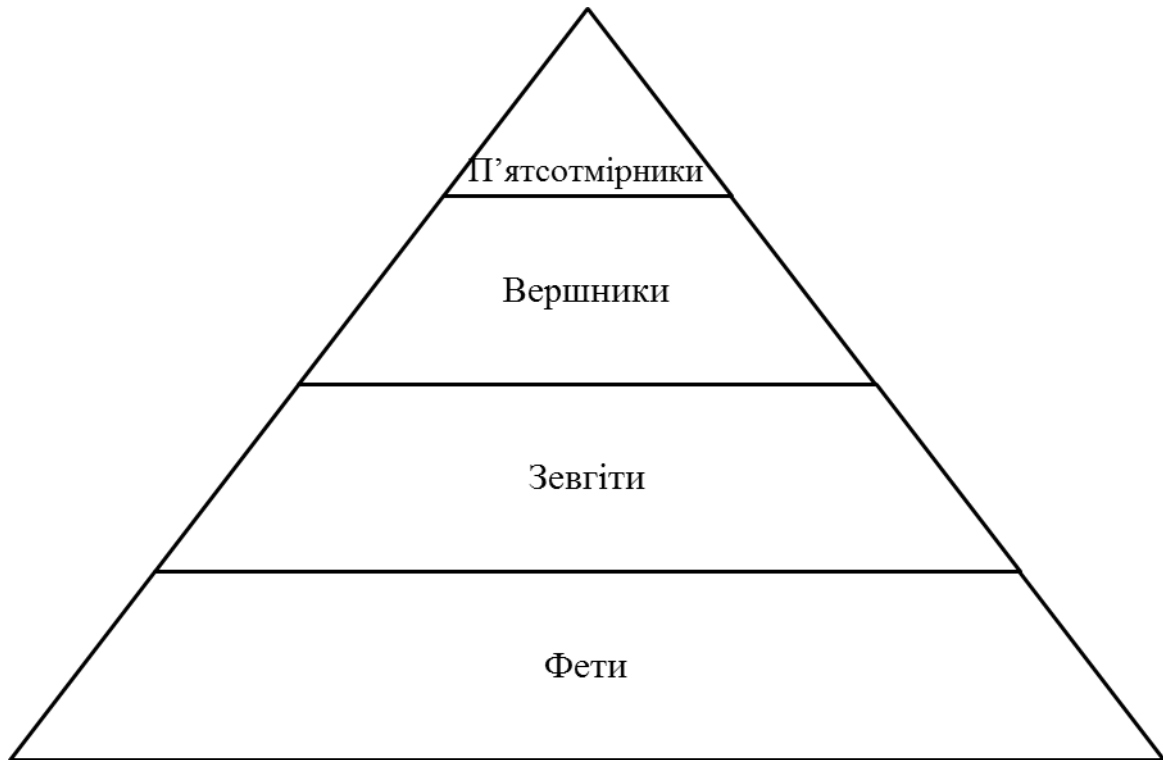
За реформи Тезея державні посади могли займати виключно представники евпатридів, у них зосереджувалася уся повнота влади.

Афінська держава за реформами Солона

594 р. до н.е. Солон обрано архонтом з надзвичайними повноваженнями.

Суспільний лад

Суспільство було поділено за майновим цензом на розряди
(залежно від отриманого прибутку за рік)

Державний лад

Обсяг політичних прав залежав від майнового цензу, а не від роду.

Еклесія - народні збори (найвищий орган влади)
Брали участь громадяни усіх майнових розрядів

Рада 400
(загальне управління країною, підготовка справ для обговорення на народних зборах)
Обиравалася з громадян перших трьох майнових розрядів по 100 осіб від кожного племені

Гелієя (суд присяжних)
Входило 6000 осіб з усіх майнових розрядів

Афінська держава за реформами Клісфена.

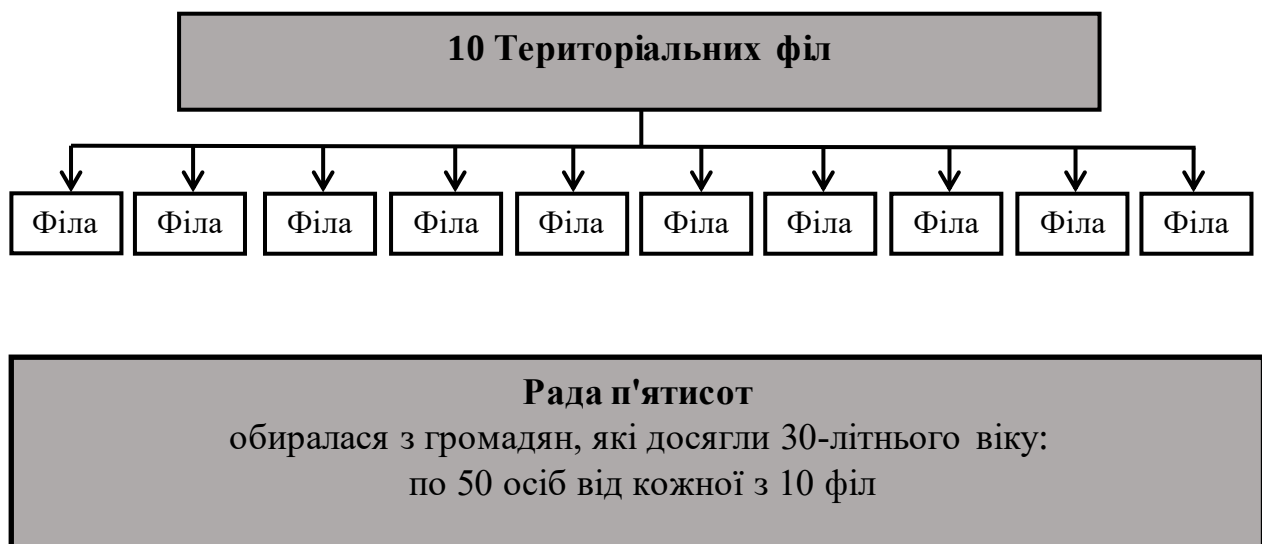
У 509 р. до н.е. на чолі Афін став Клісфен.
Реформи Клісфена ліквідували залишки родового ладу та домінування олігархів

Територіальний поділ

Територію Афінської держави було поділено на три округи:

1) місто Афіни з передмістями;
2) внутрішня центральна смуга;
3) берегова смуга.

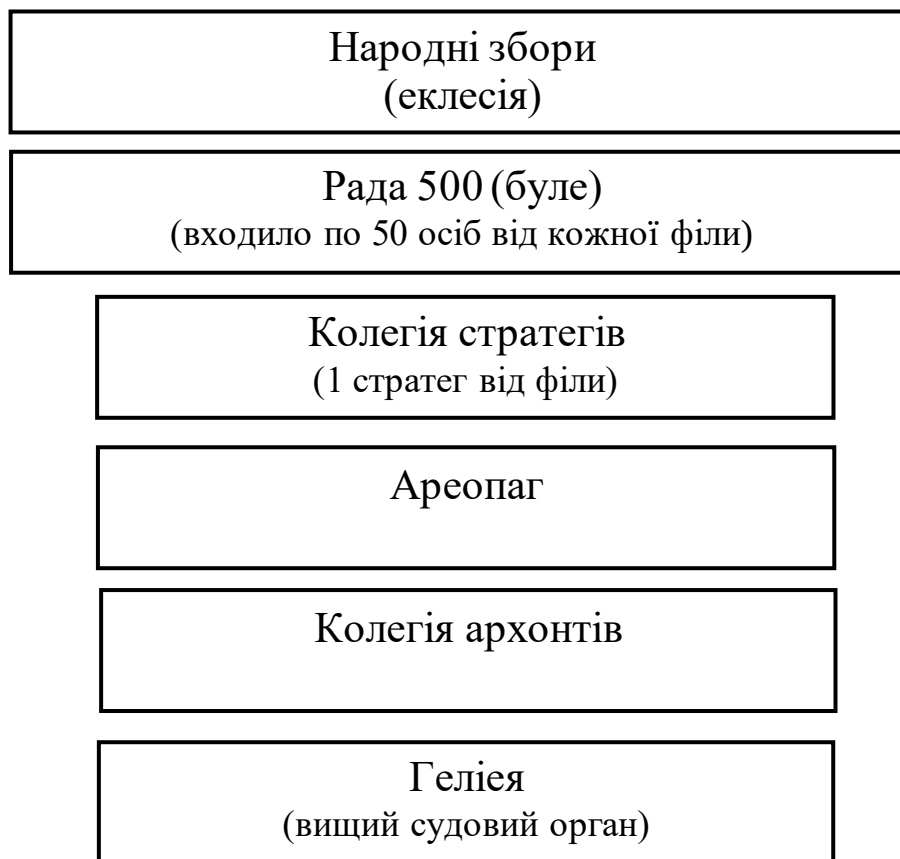
Кожен округ поділявся на десять частин – тритій. Три тритії (по одній з кожного округу) складали одну **філу**. При цьому кожна філа являла собою не суцільну територію, а кілька локально розділених громад, які об'єднувалися під час голосування.

Клісфеном було запроваджено **остракізм** – «суд черепків». Суть полягала у тому, що один раз на рік збиралися збори народу і шляхом голосування (черепками), вирішували питання уникнення захоплення влади тираном.

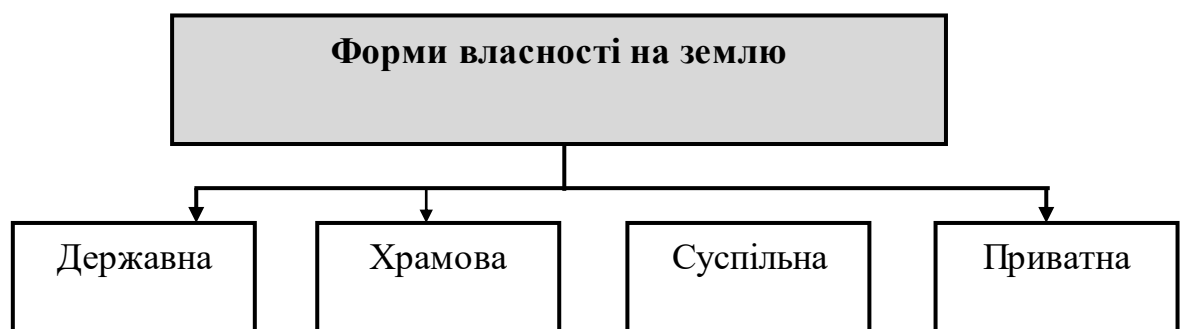
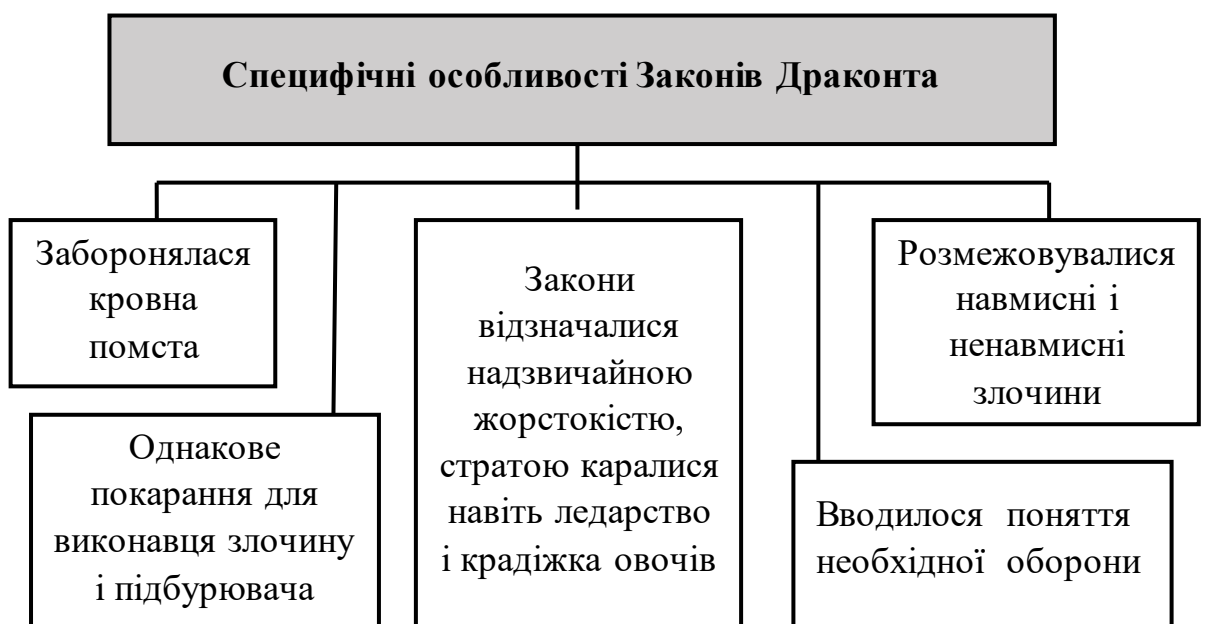
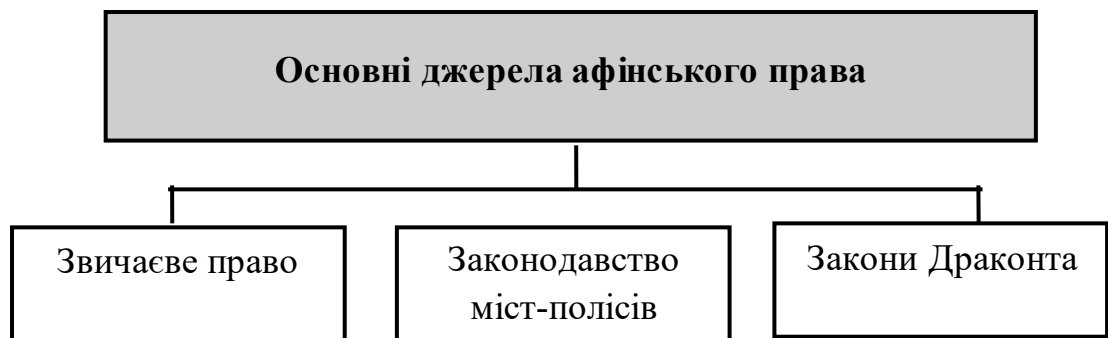
Реформами Клісфена було завершено процес становлення демократичної держави в Афінах.

Вищі органи влади і управління Стародавніх Афін

Місцеві органи влади і управління

Злочини за афінським правом

Проти держави	Державна зрада, обман народу, образа богів, внесення протизаконних пропозицій до народних зборів тощо
Проти сім'ї	Погане поводження дітей з батьками, опікуна – з сиротами, батьків – із дітьми, спадкоємцями, зрада дружини
Проти особи	Убивство, тілесні ушкодження, обмова, образа, продаж вільного у рабство
Проти власності	Крадіжка, грабіж, розбій

Покарання за афінським правом

Смертна кара	За найбільш серйозні, зокрема, державні злочини (причому засудженому надавалося право самому прийняти отруту)
Продаж у рабство	За рецидив злочинів
Штраф	Традиційне покарання для вільних громадян
Тілесні покарання	Широко застосовувалися до рабів
Атимія	Позбавлення політичних прав, супроводжувалася конфіскацією майна
Позбавлення волі	Застосовувалося лише як запобіжний захід – із метою попередження втеч

Стародавня Спарта

Суспільний лад Стародавньої Спарти

Державний лад Стародавньої Спарти

після об'єднання двох дорійських племен, яке очолював свій цар, влада у Спарті належала двом царям

Судова система

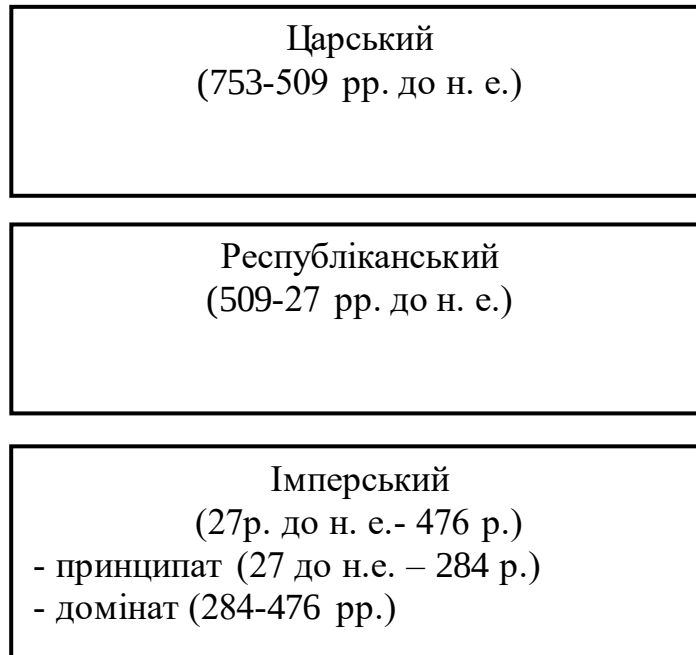
Цар
- Дрібні кримінальні справи - Справи воїнів під час походу
Ефори
- Кримінальні справи за приватним обвинуваченням
Герусія
- Справи про тяжкі злочини (службові)

Закони Лікурга

Держава та право Стародавнього Риму

Етапи розвитку Римської держави

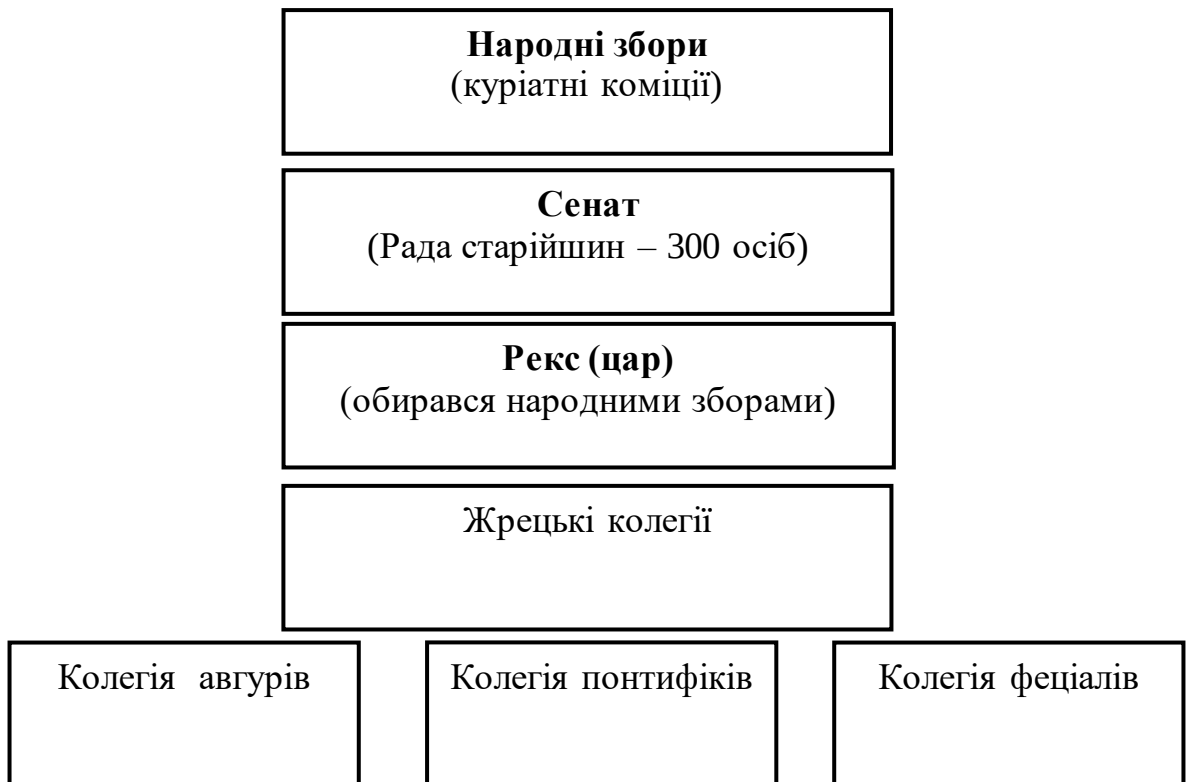

Суспільний лад Стародавнього Риму

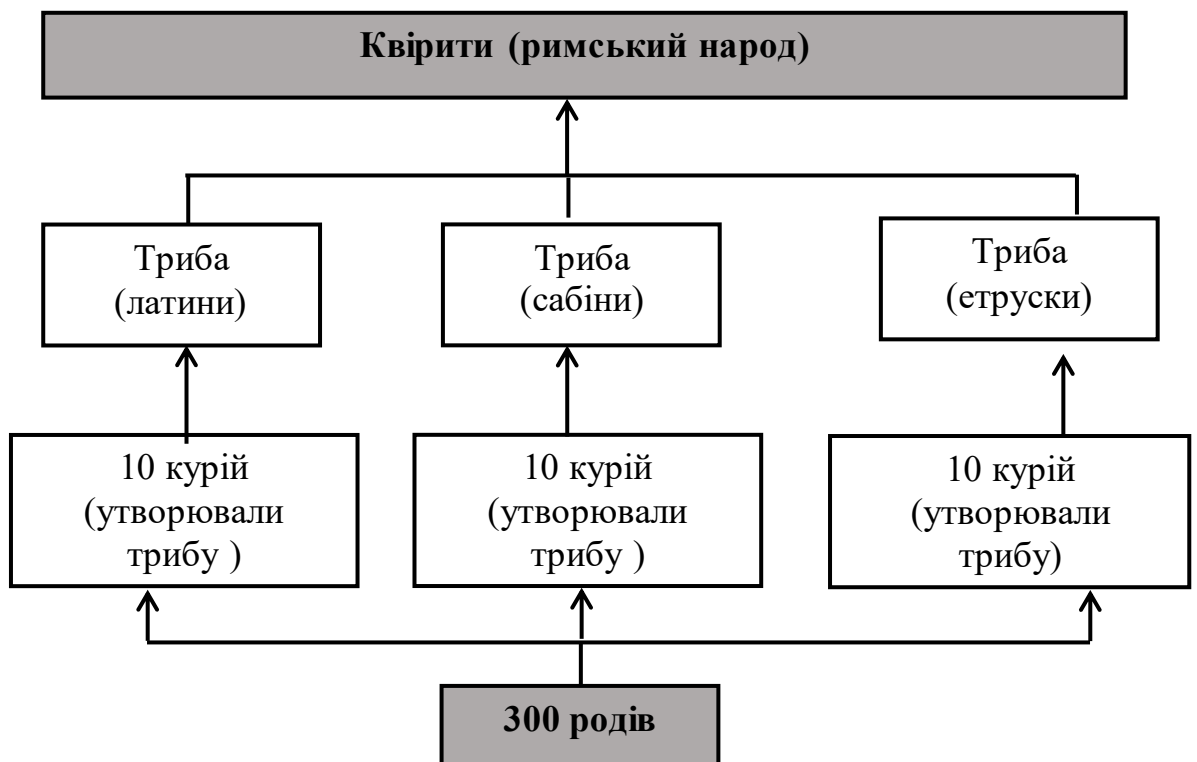

Державний лад Риму в царський період

форма правління військова демократія

Адміністративно-територіальний поділ

Риська держава за реформою Сервія Туллія

Сервій Туллій – шостий за порядком цар (рекс), якого обрали римляни
(578-534 рр. до н.е.)

Суспільний лад

Поділ чоловічого населення на розряди за майновим цензом

Центурія – військово-політична одиниця, до якої входило 100 чоловік

Вершники – особи, які володіли майном понад 100 000 асів
(18 центурій – 1800 чоловік)

1 розряд – особи, які володіли майном до 100 000 асів
(80 центурій – 8000 чоловік)

2 розряд – особи, які володіли майном до 75 000 асів
(22 центурій – 2200 чоловік)

3 розряд – особи, які володіли майном до 50 000 асів
(20 центурій – 2000 чоловік)

4 розряд – особи, які володіли майном до 25 000 асів
(22 центурій – 2200 чоловік)

5 розряд – особи, які володіли майном до 11 000 асів
(30 центурій – 3000 чоловік)

Пролетарі – наймані робітники, які не мали власності
(1 центурія – 100 чоловік)

Форма державного правління – аристократична республіка

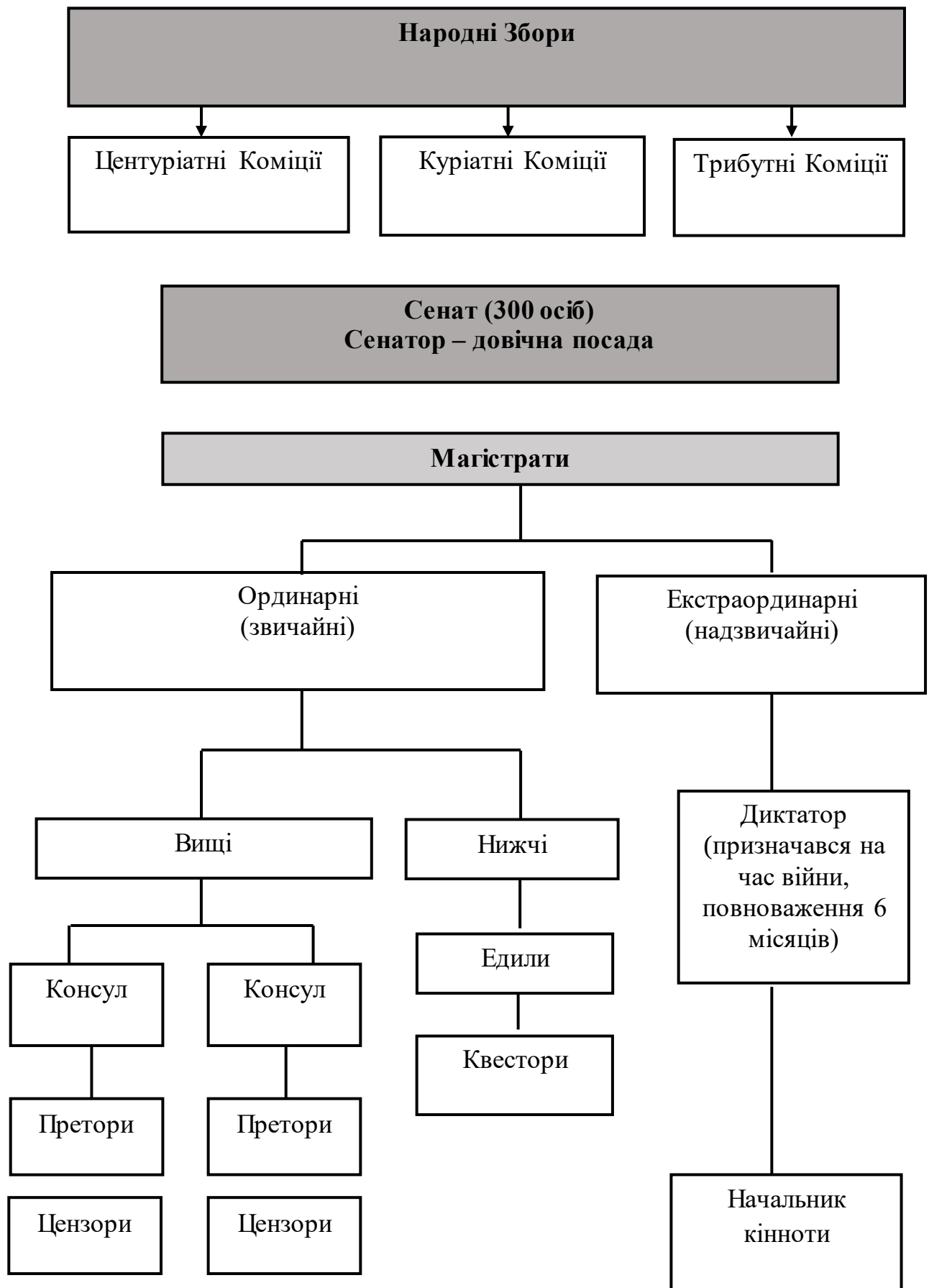
Суспільний лад Стародавнього Риму періоду республіки

Основні етапи розвитку римського права

Найдавніший період (VIII – III ст. до н.е.) Етап формування римського права
Класичний період (III ст. до н.е. – III ст. н.е.) Етап розквіту римського права
Посткласичний період (IV – VI ст.) Етап систематизації та кодифікації римського права

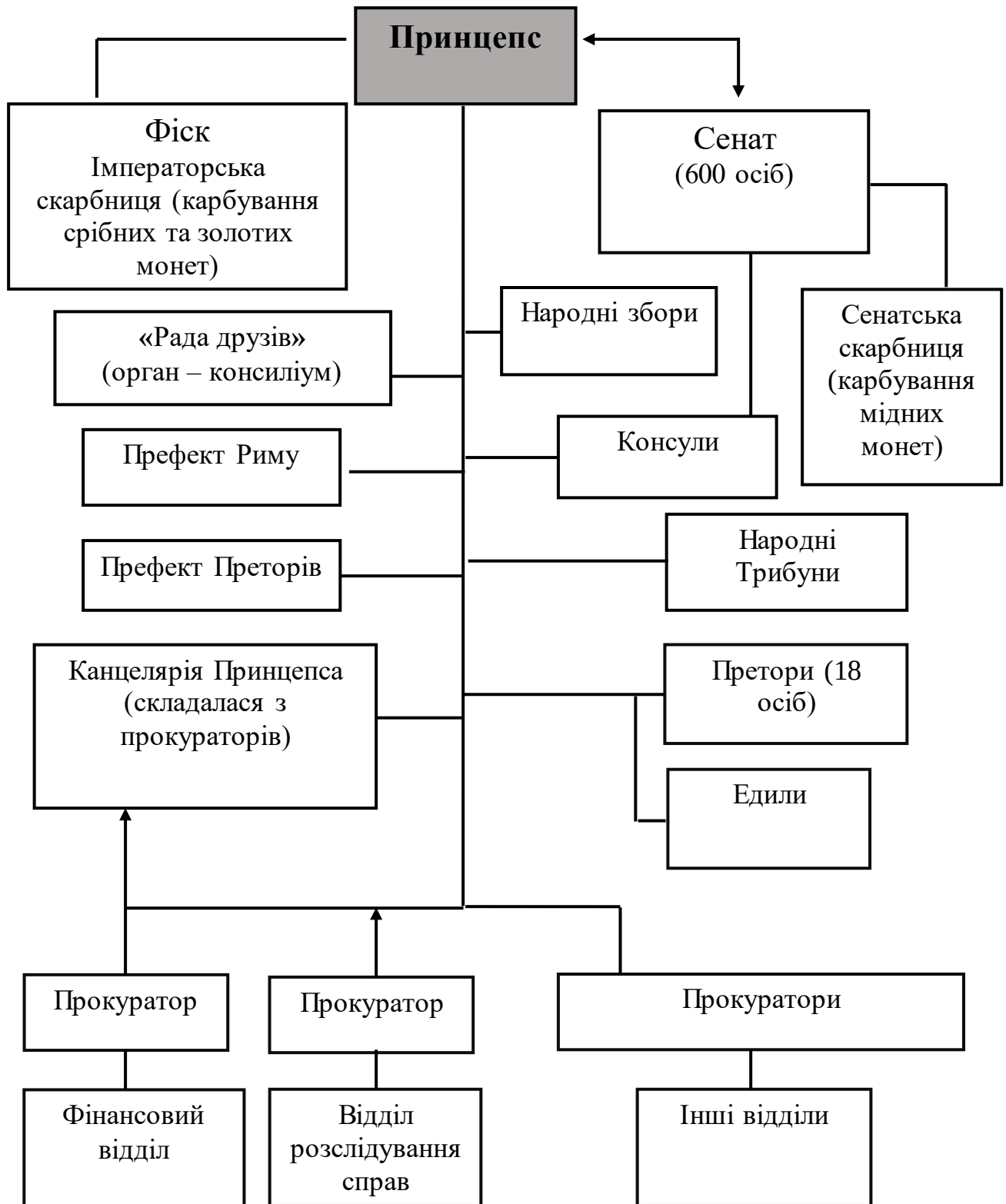
Державний лад Стародавнього Риму періоду республіки

Принципат

27 р. до н.е. Октавіану Августу – надано титул першого сенатора – ринцепса. Принцепс отримав вищу військову владу, був одночасно консулом, народним трибуном, великим понтифіком, суддею, законотворцем

Таким чином одночасно діяли дві системи управління – республіканська та монархічна

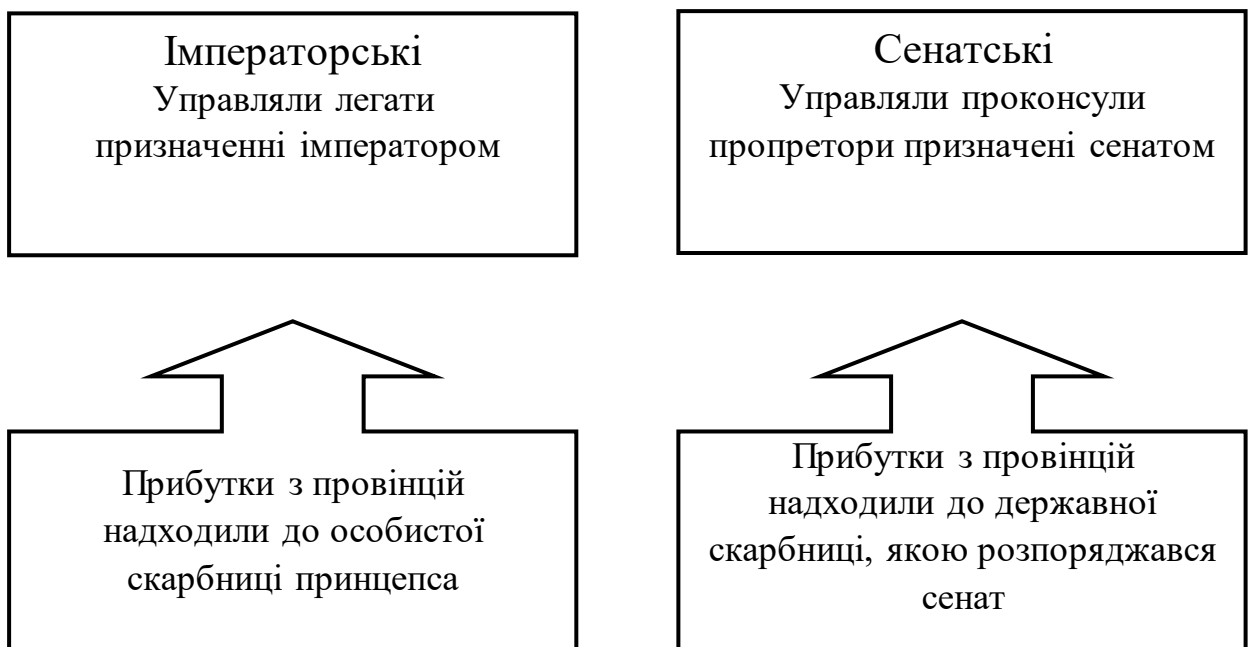

Суспільний лад Риму періоду принципату

Місцеві органи управління періоду принципату

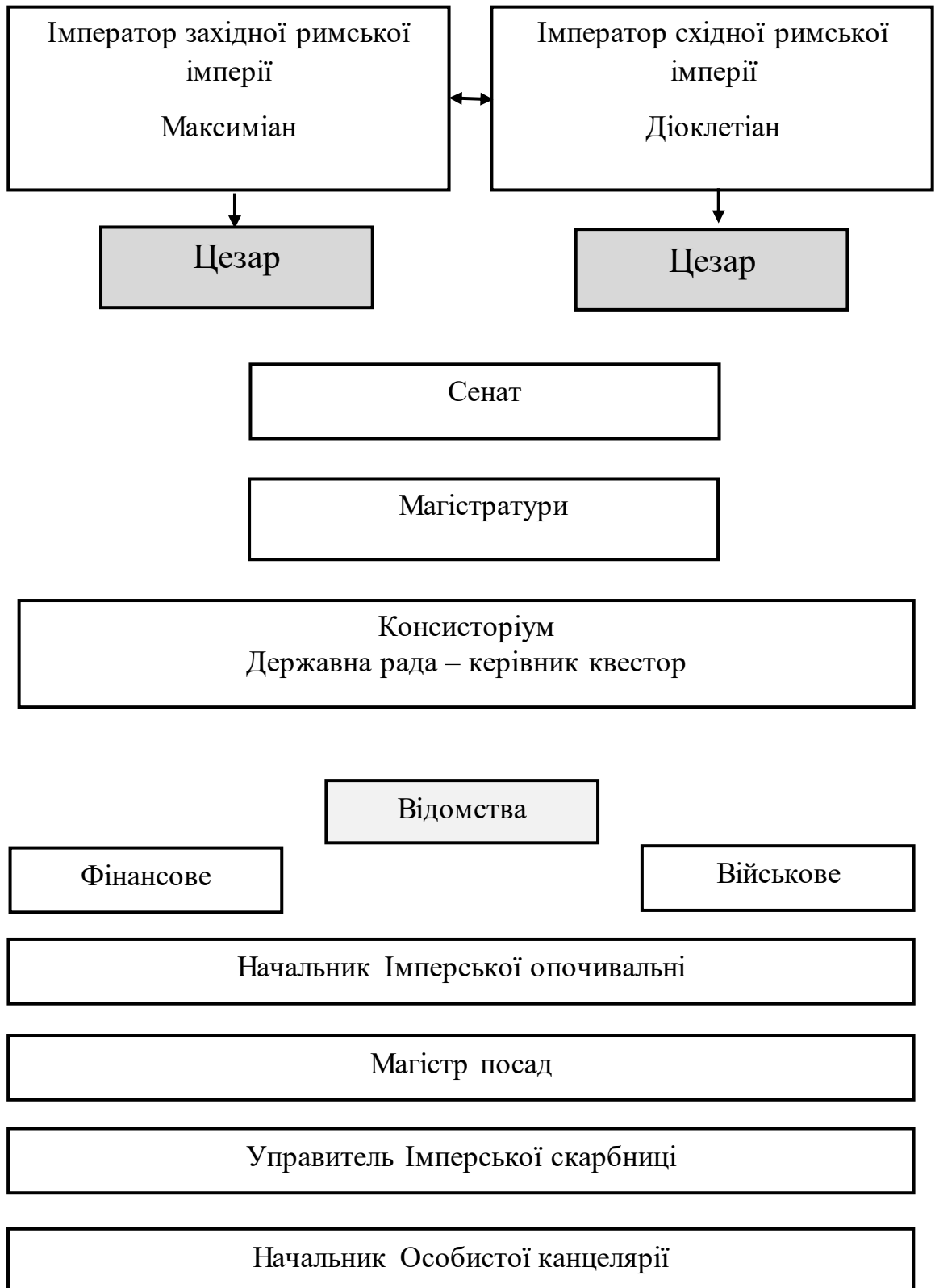
Поділ провінцій

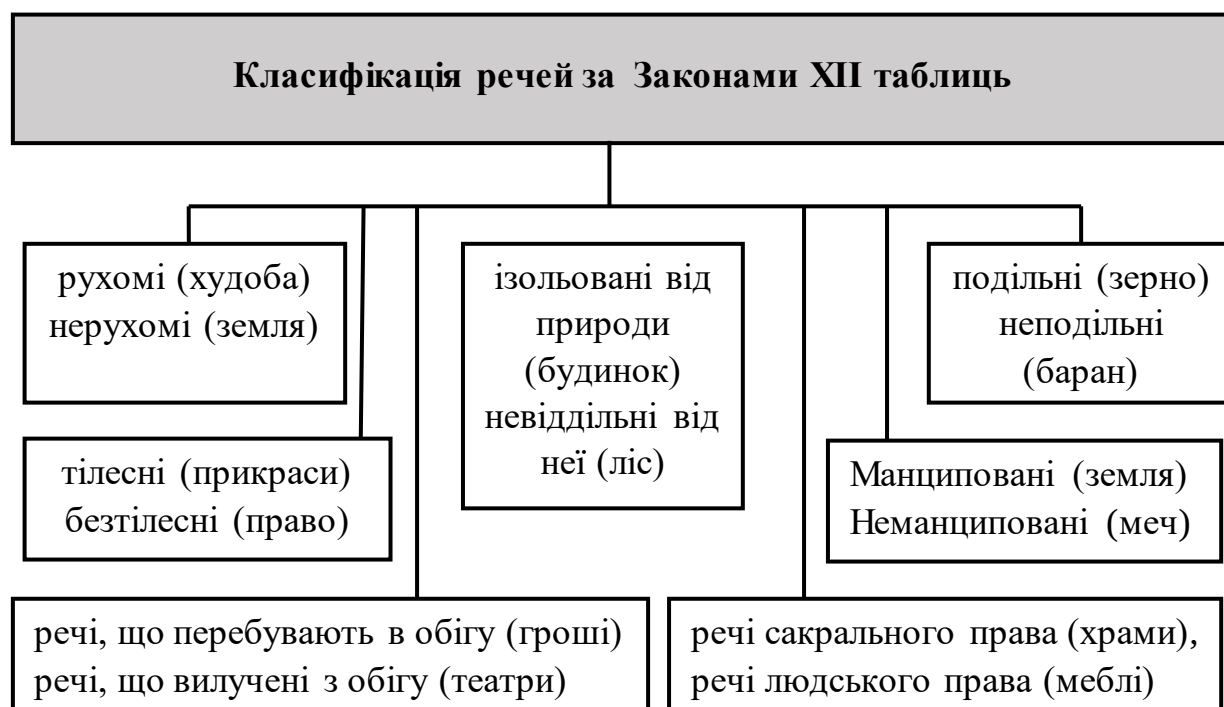
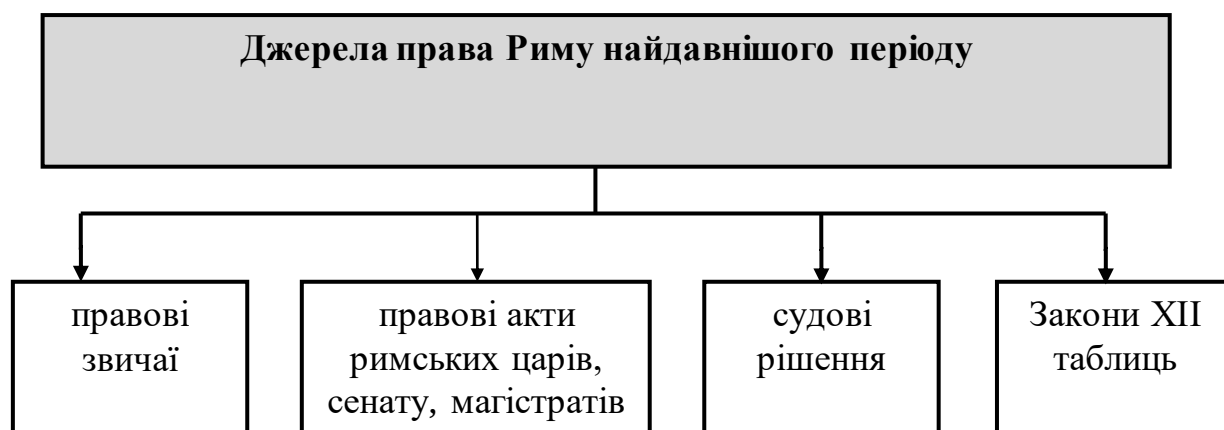
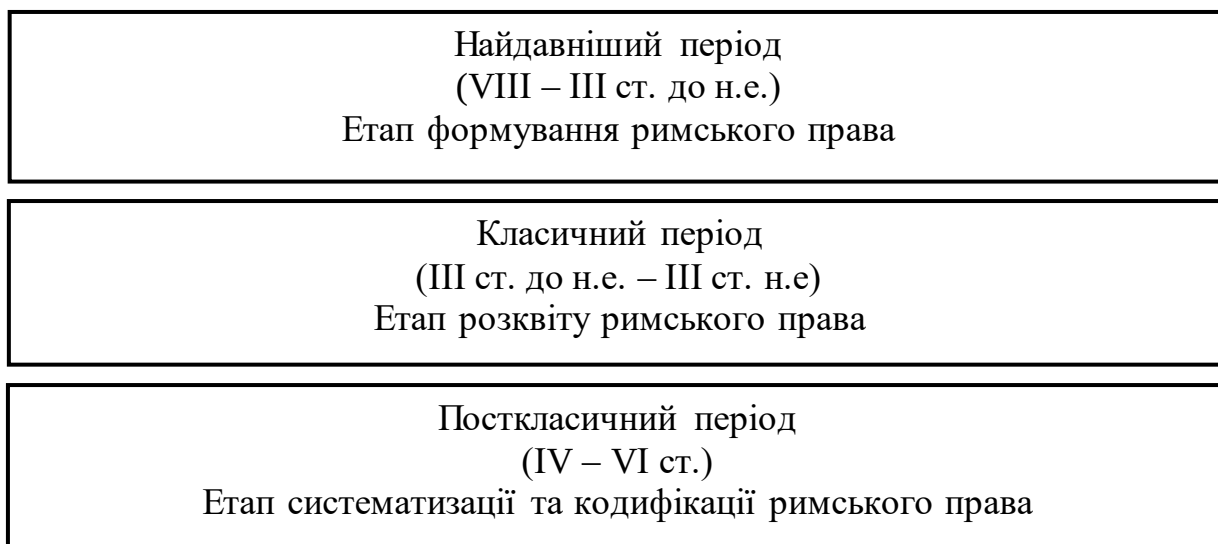
Домінат

У 284 р. імператором обрано Діоклетіана
Імператора визнано абсолютним монархом.

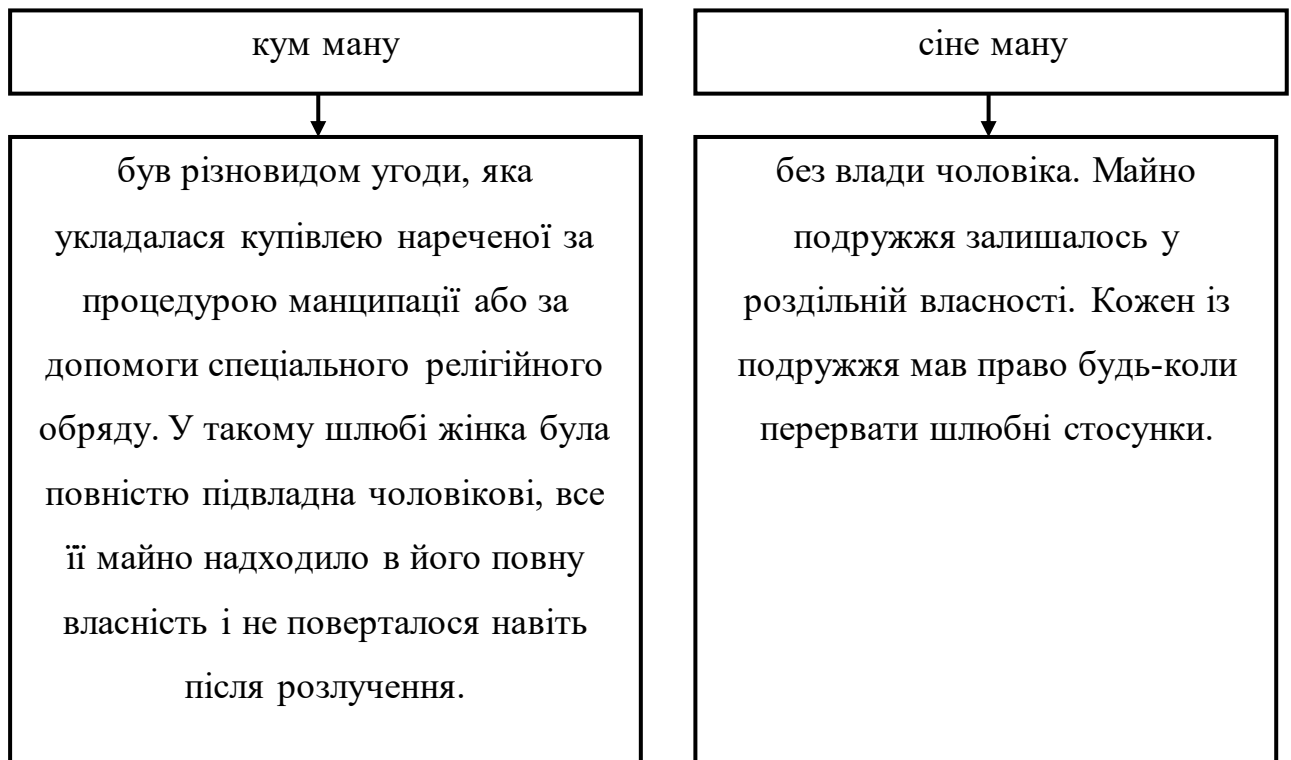
Державний лад Стародавнього Риму періоду домініату

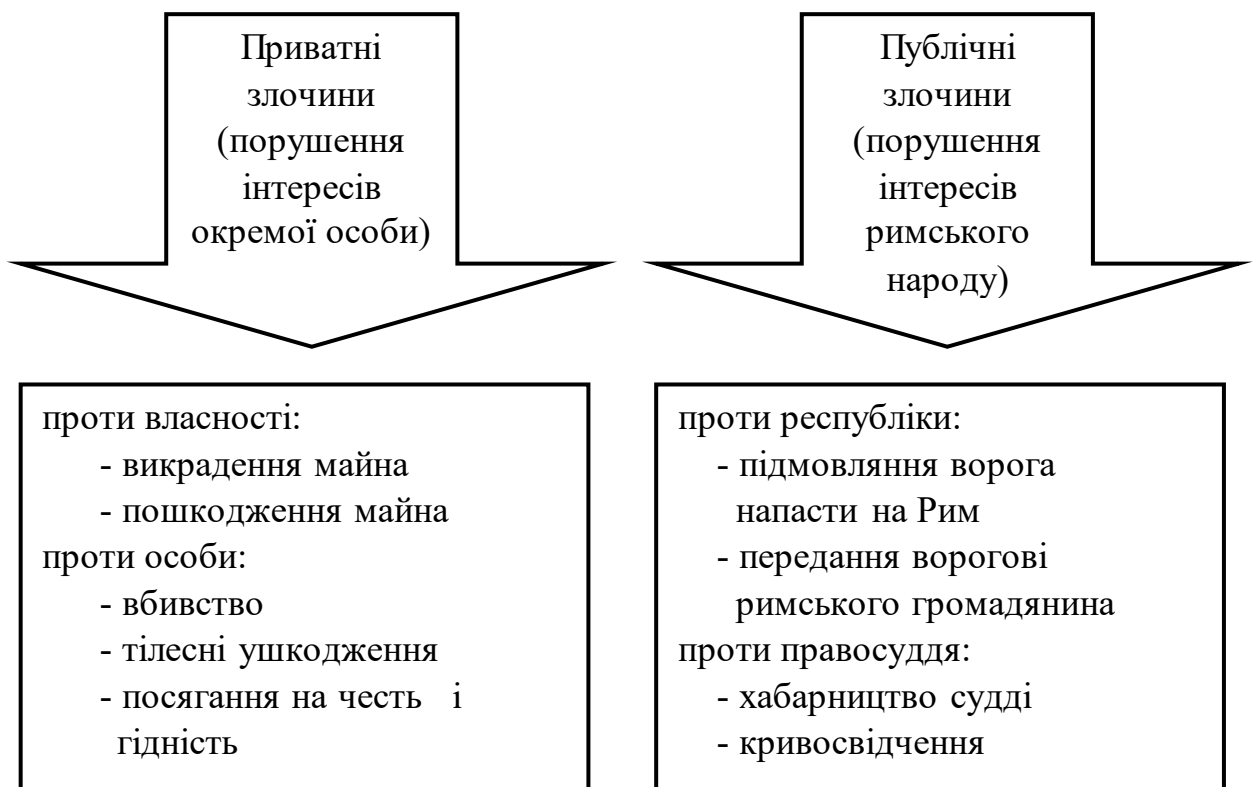
Основні етапи розвитку римського права

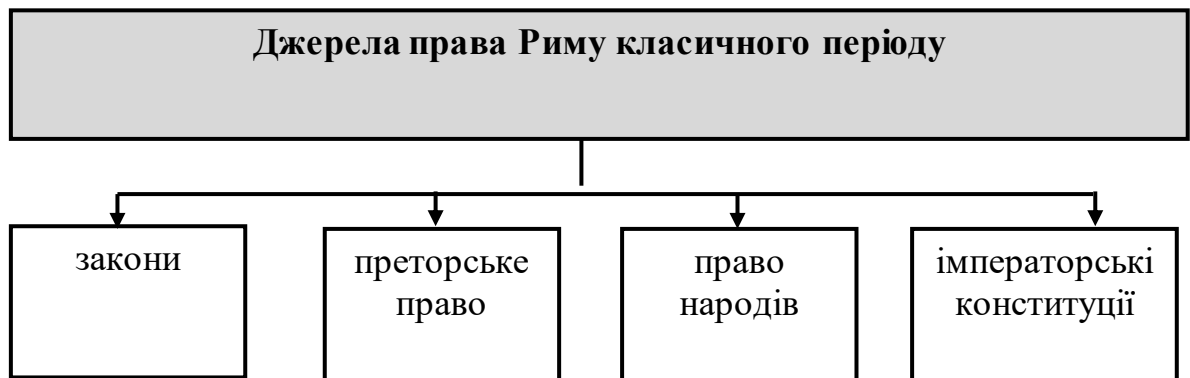

Форми шлюбу за Законами XII таблиць

Злочини за Законами XII таблиць

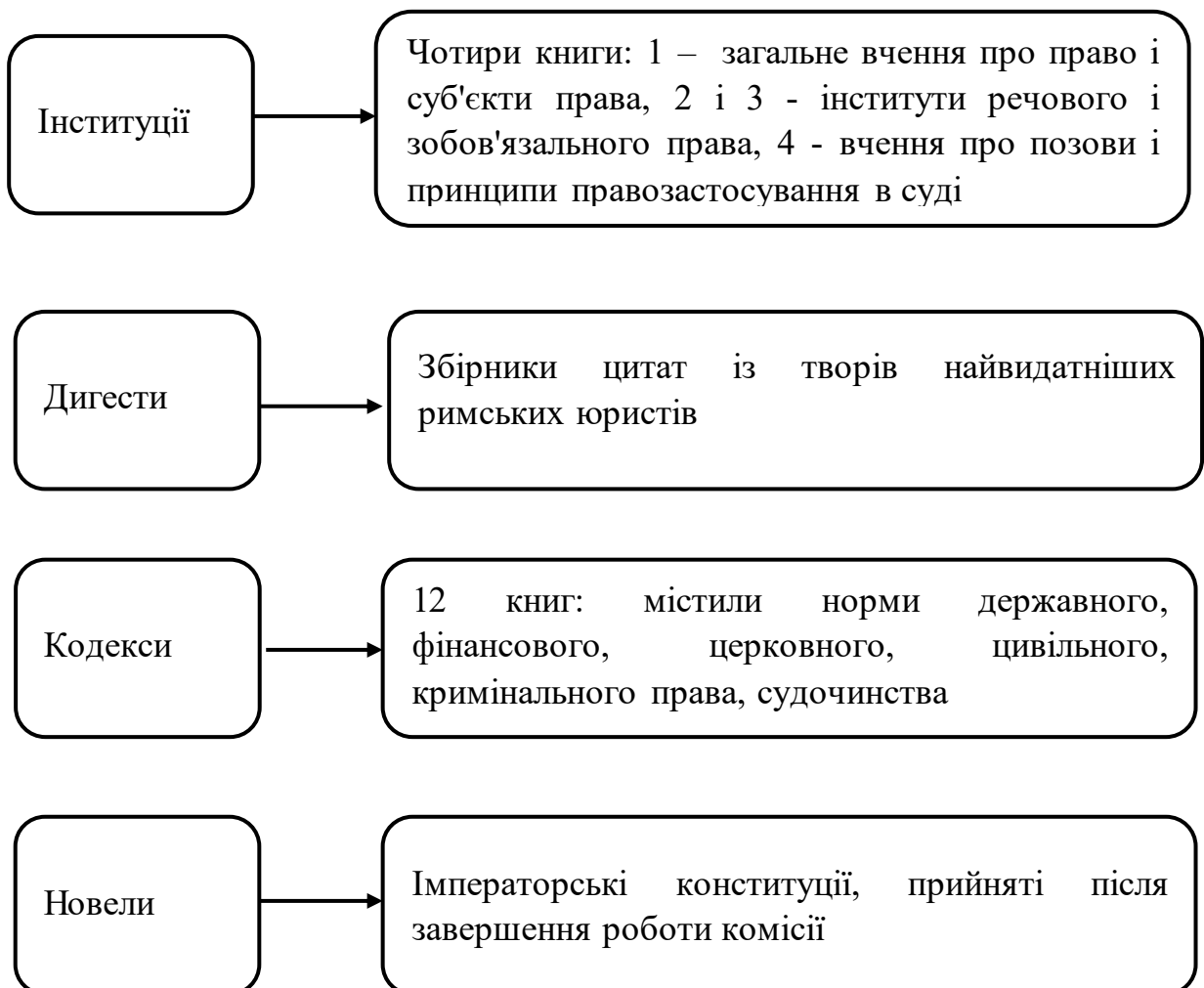
У класичний період римське право поділялося на публічне та приватне

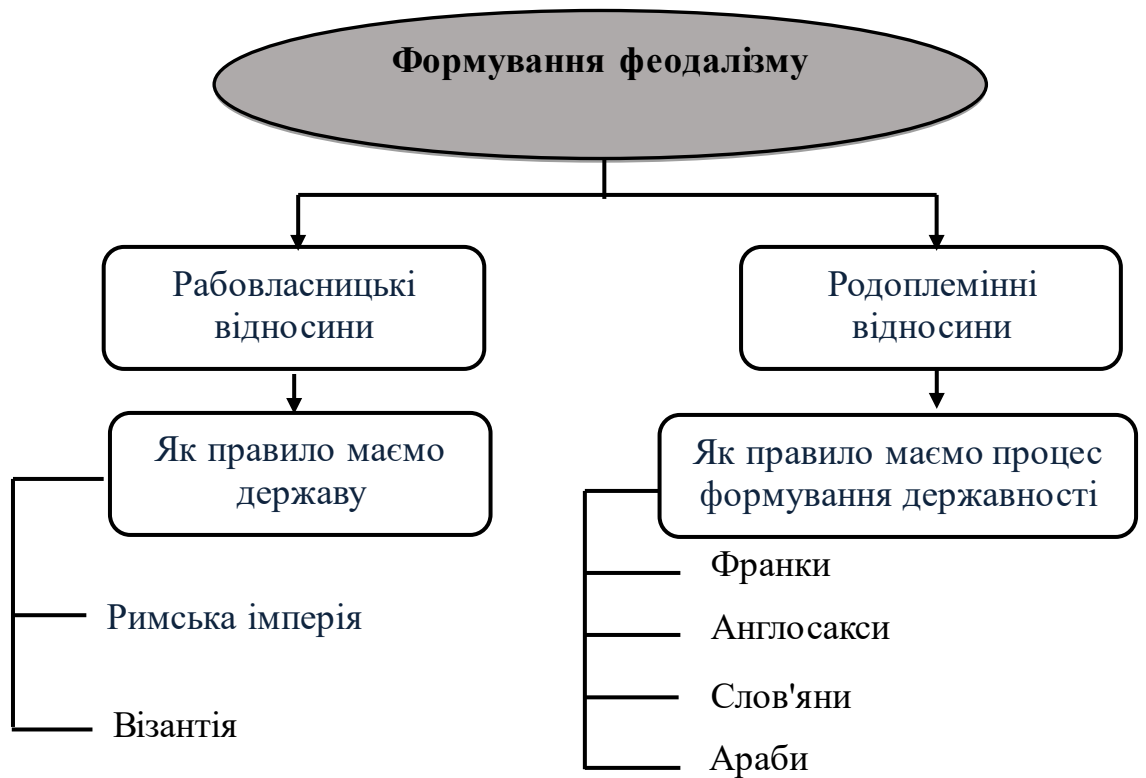
Джерела права Риму посткласичного періоду

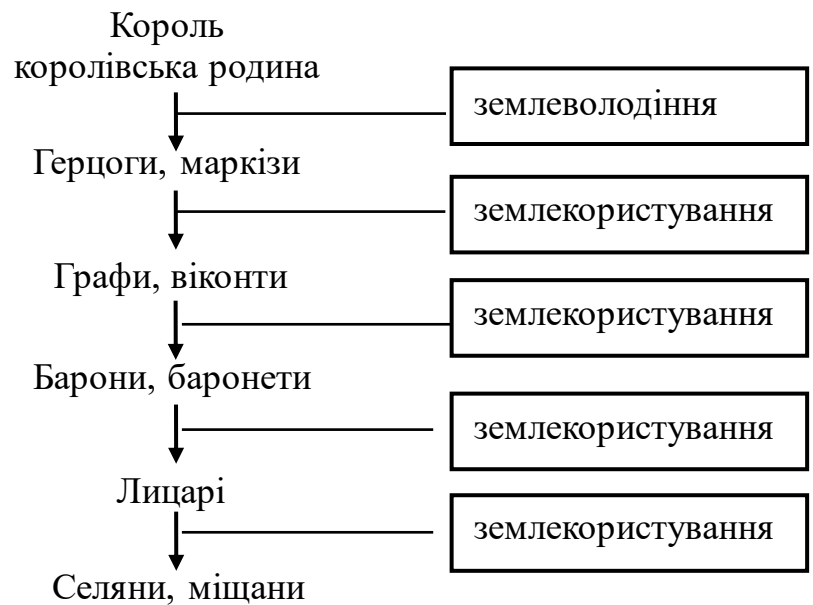
Звід законів (Кодекс) Юстиніана

Тема 3. Ранньофеодальна держава і право

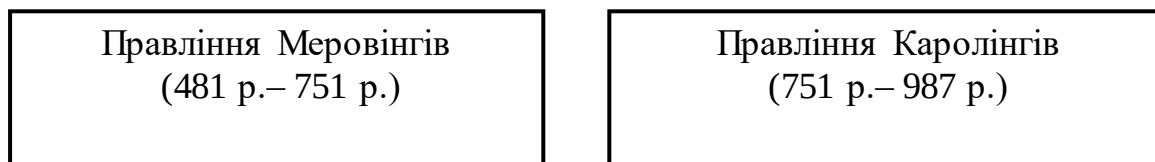

Формування системи васальних відносин

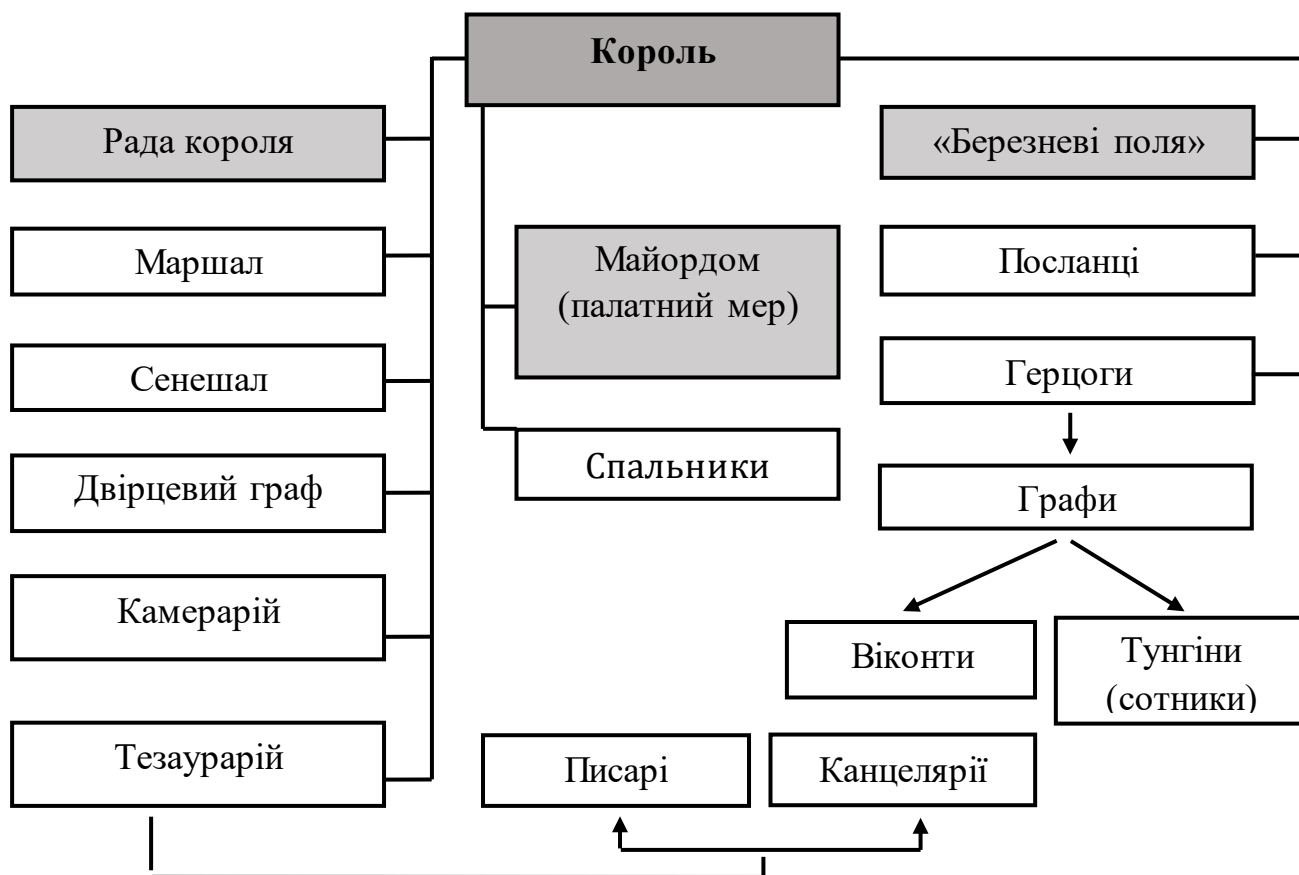

Держава франків – перша феодална політична структура на території Західної Європи. Франки – союз північно-германських племен, які у VIII – IX ст. одними з перших створили ранньофеодальну монархію.

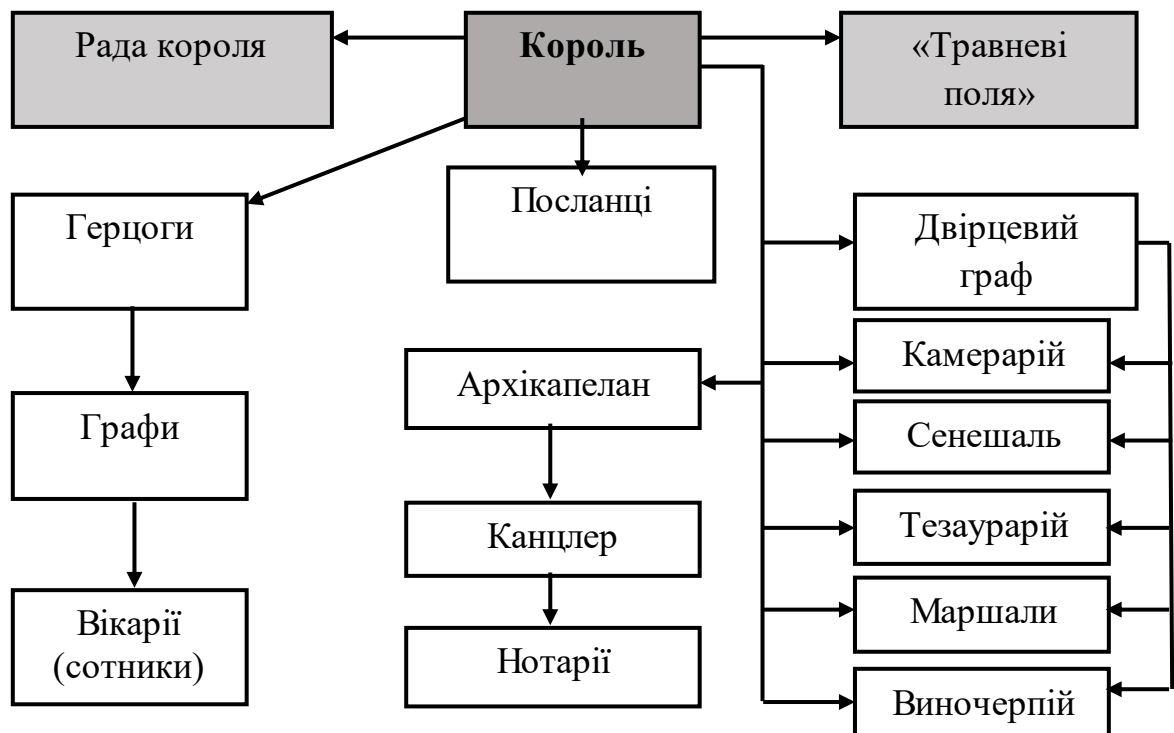
Основні періоди розвитку держави франків

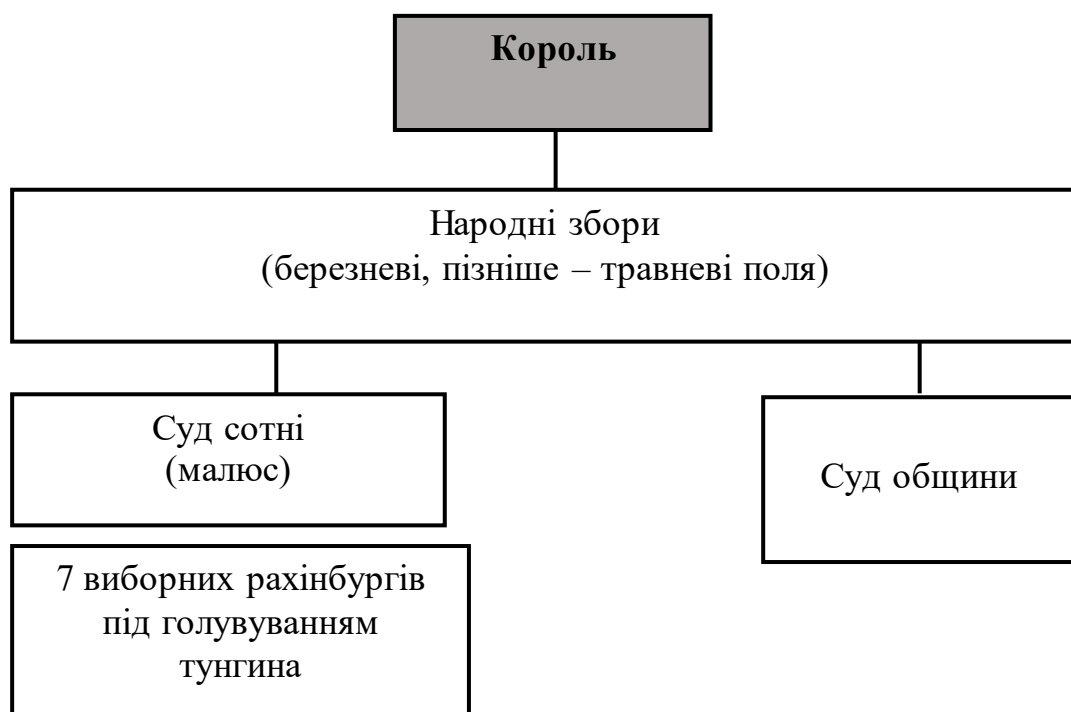
Державний лад Франкського королівства при Меровінгах (V – VIII ст.)

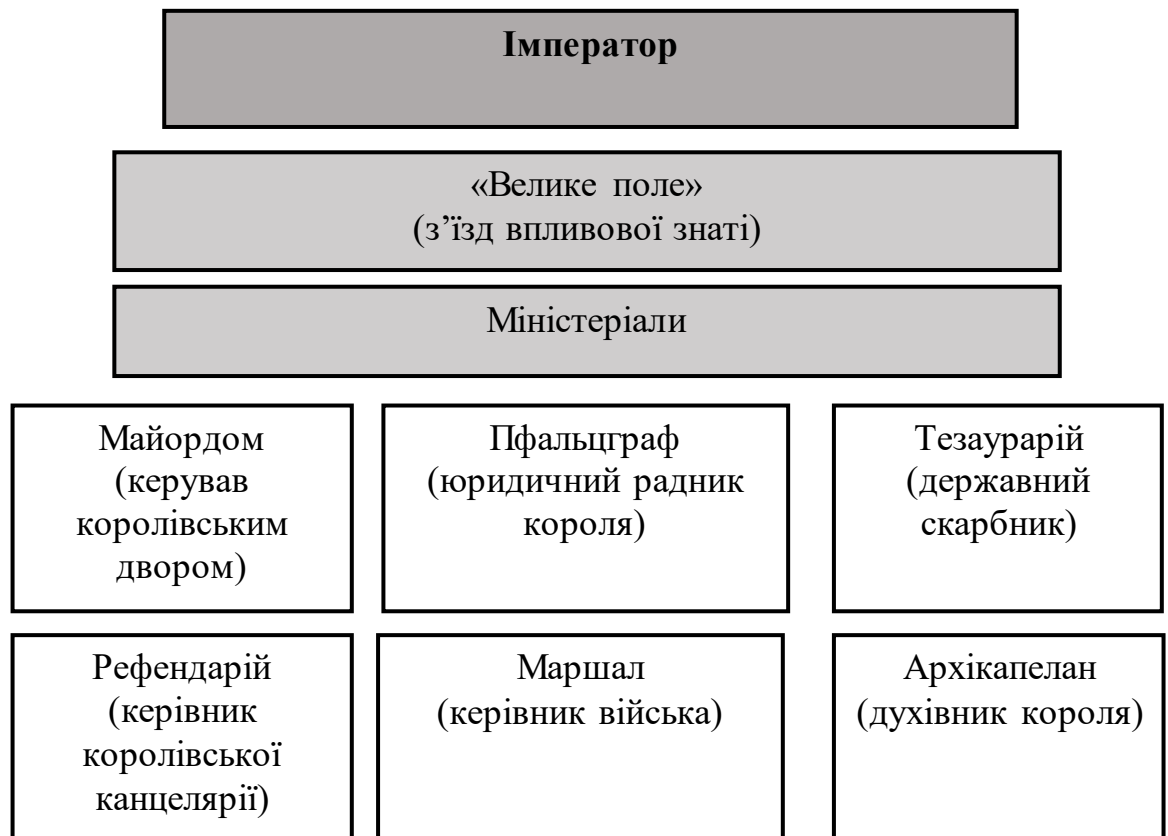
Державний лад Франкського королівства при Каролінгах (VIII – X ст.)

Судова система Франкського королівства

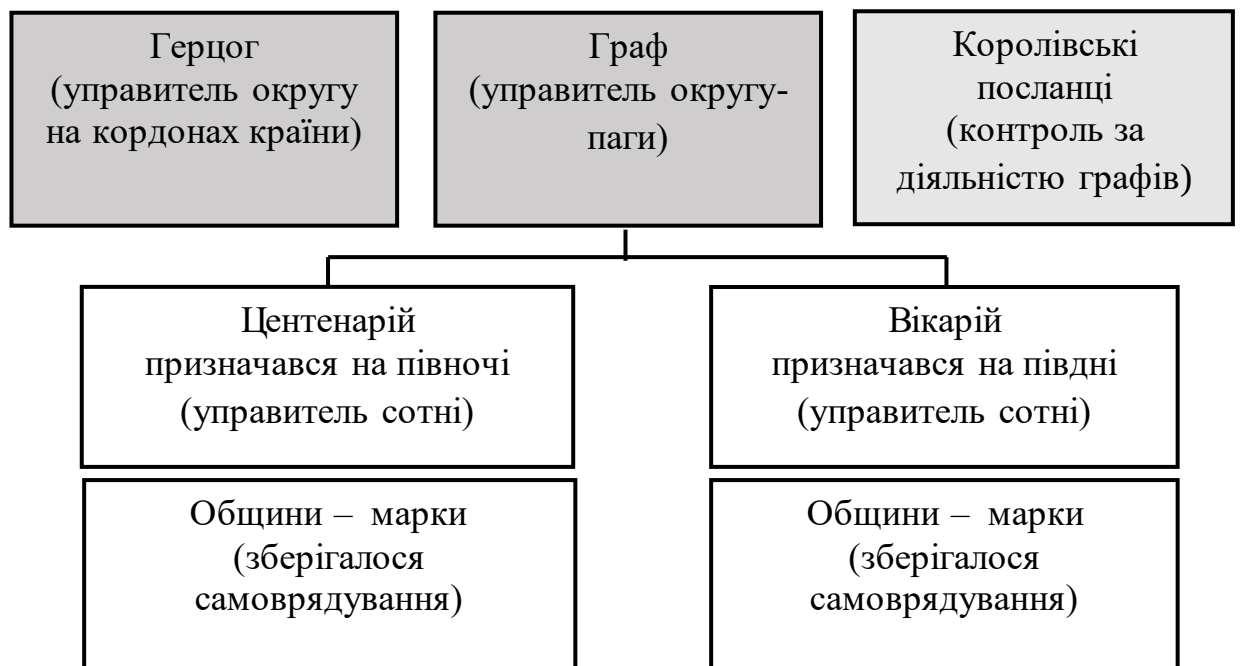

Центральні органи влади за правління Карла Великого

Місцеві органи управління держави франків

(формувався відповідно до адміністративно-територіального поділу)

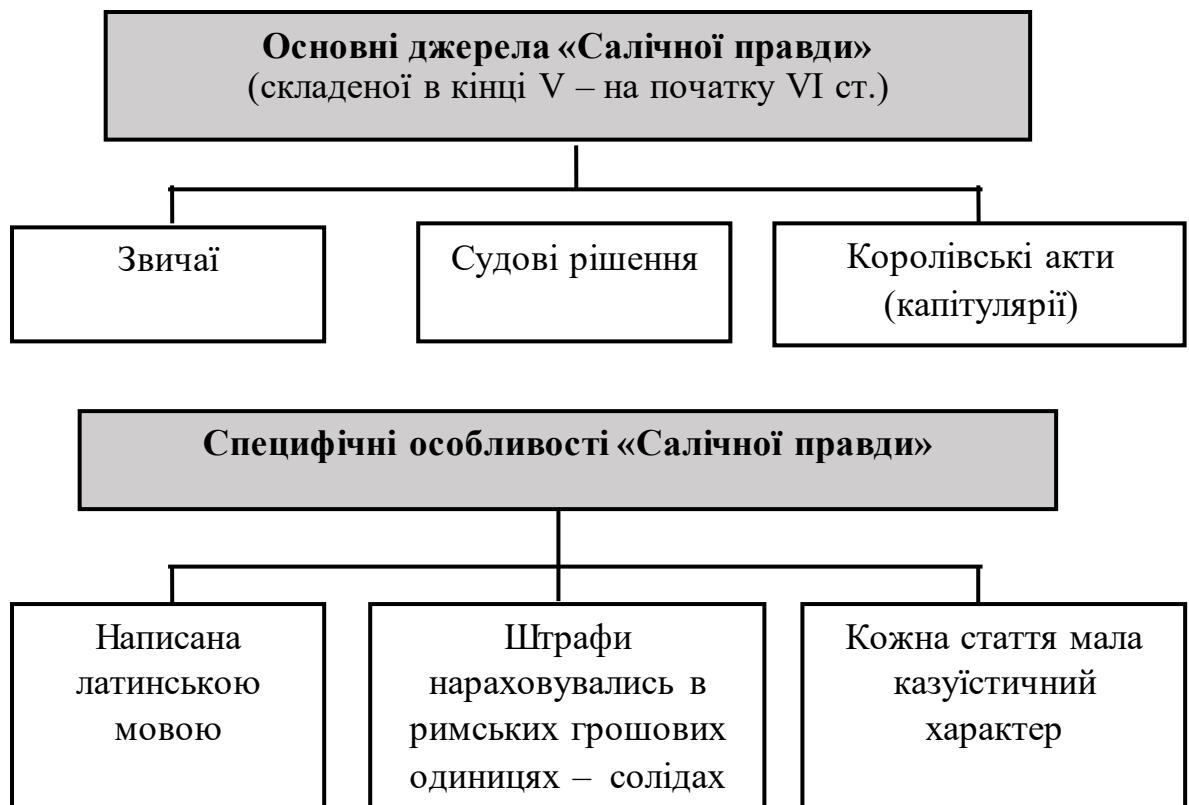

Суспільний лад Франкського королівства в період його утворення

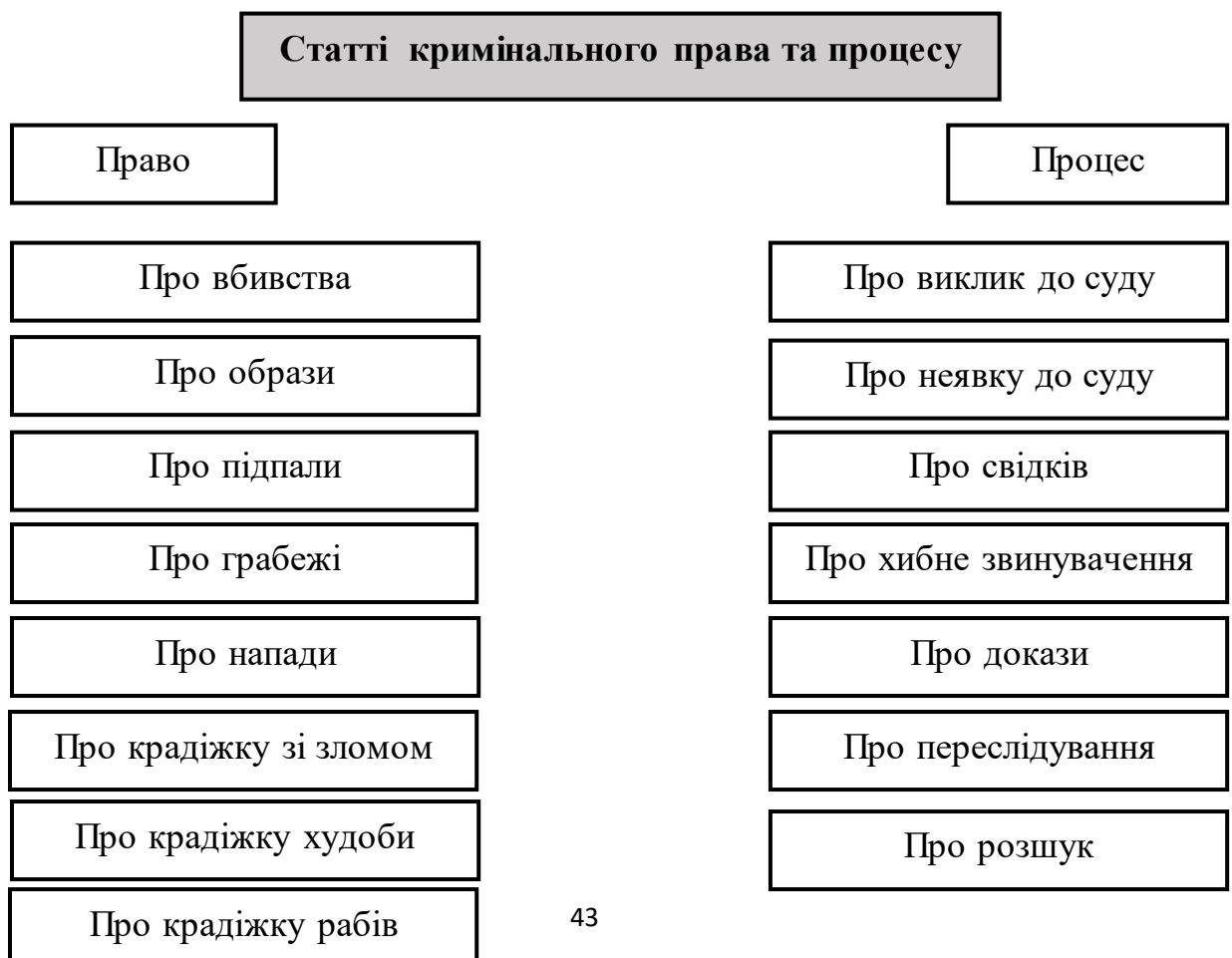

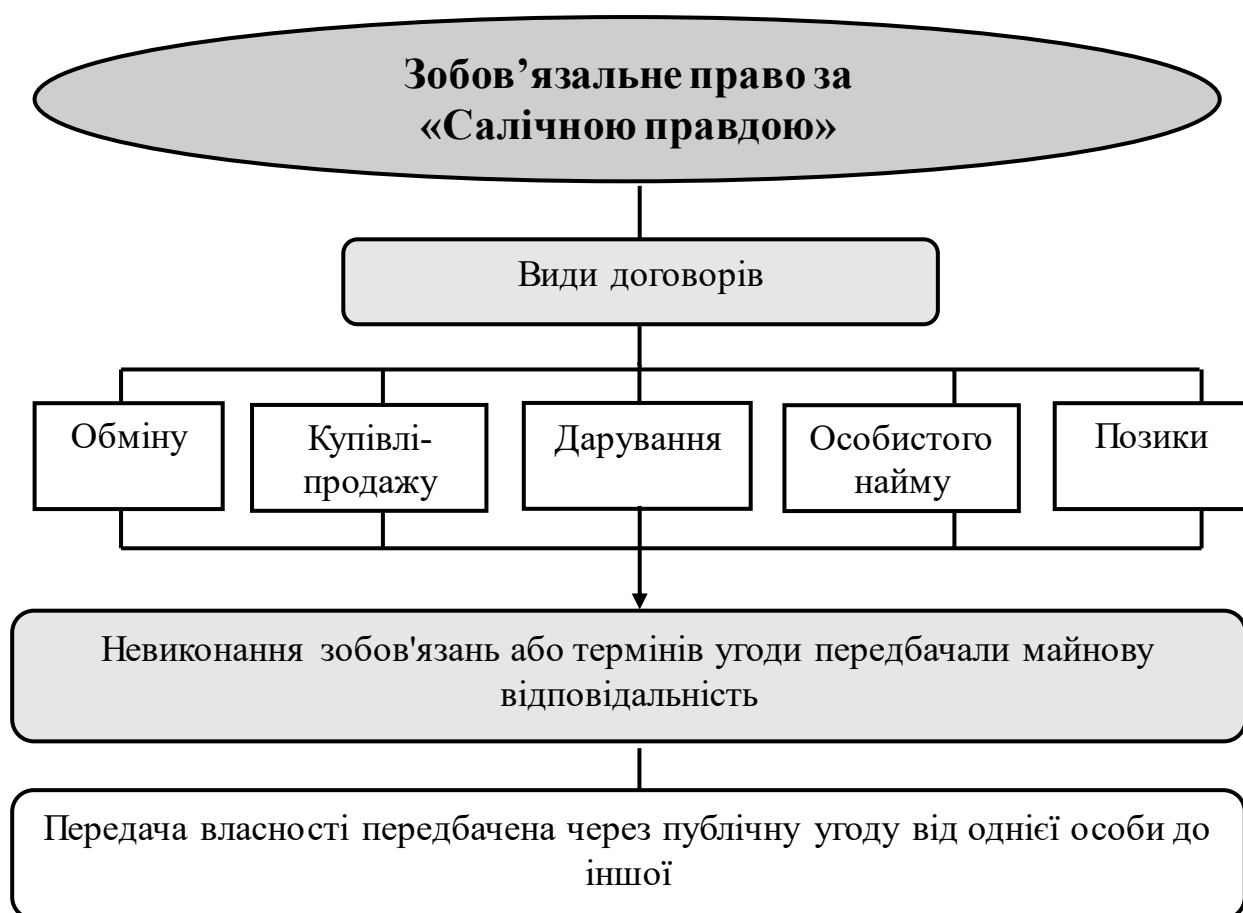
Феодальна власність на землю у Франкській державі

Кримінальне право та процес за «Салічною правдою»

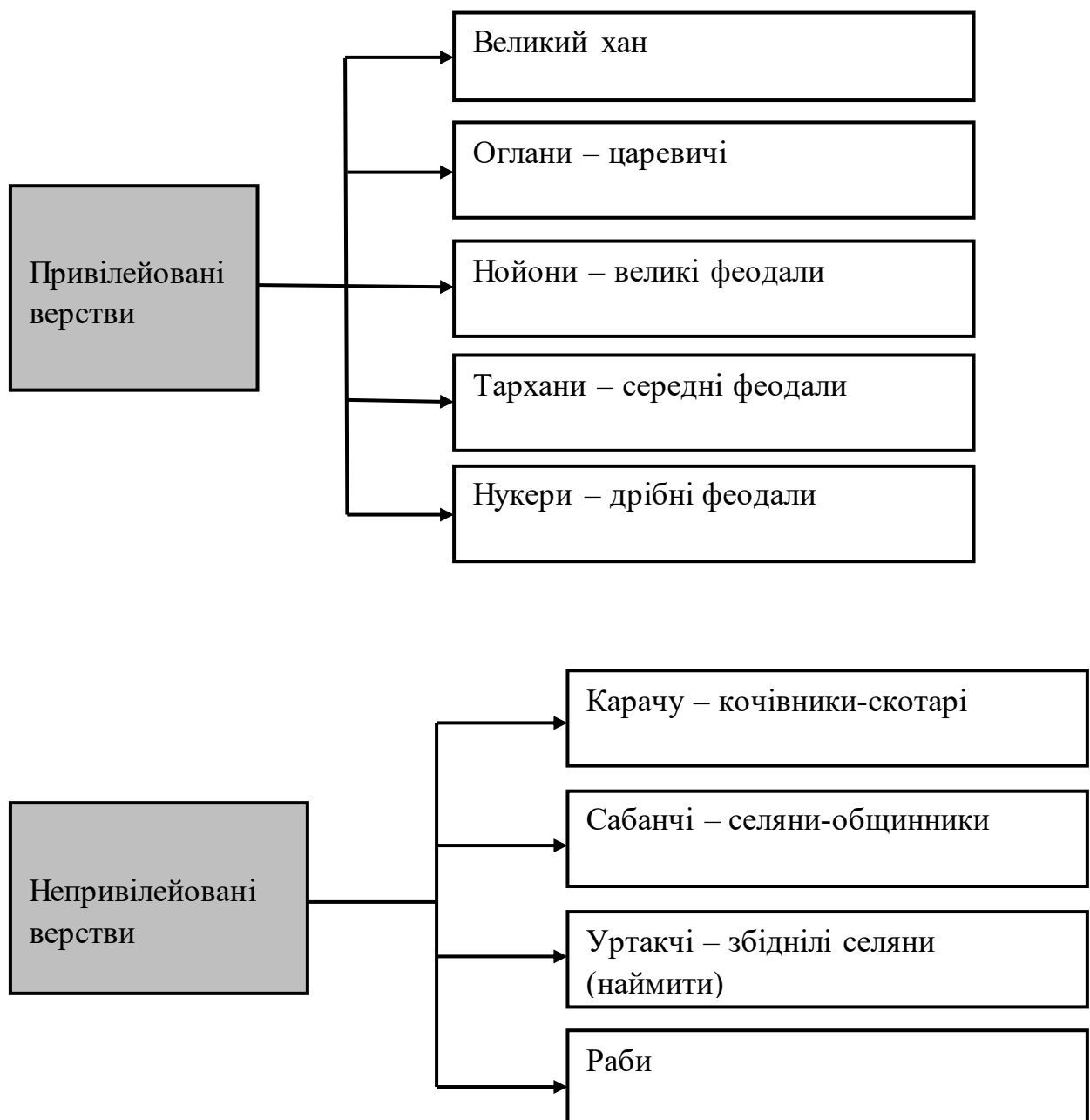

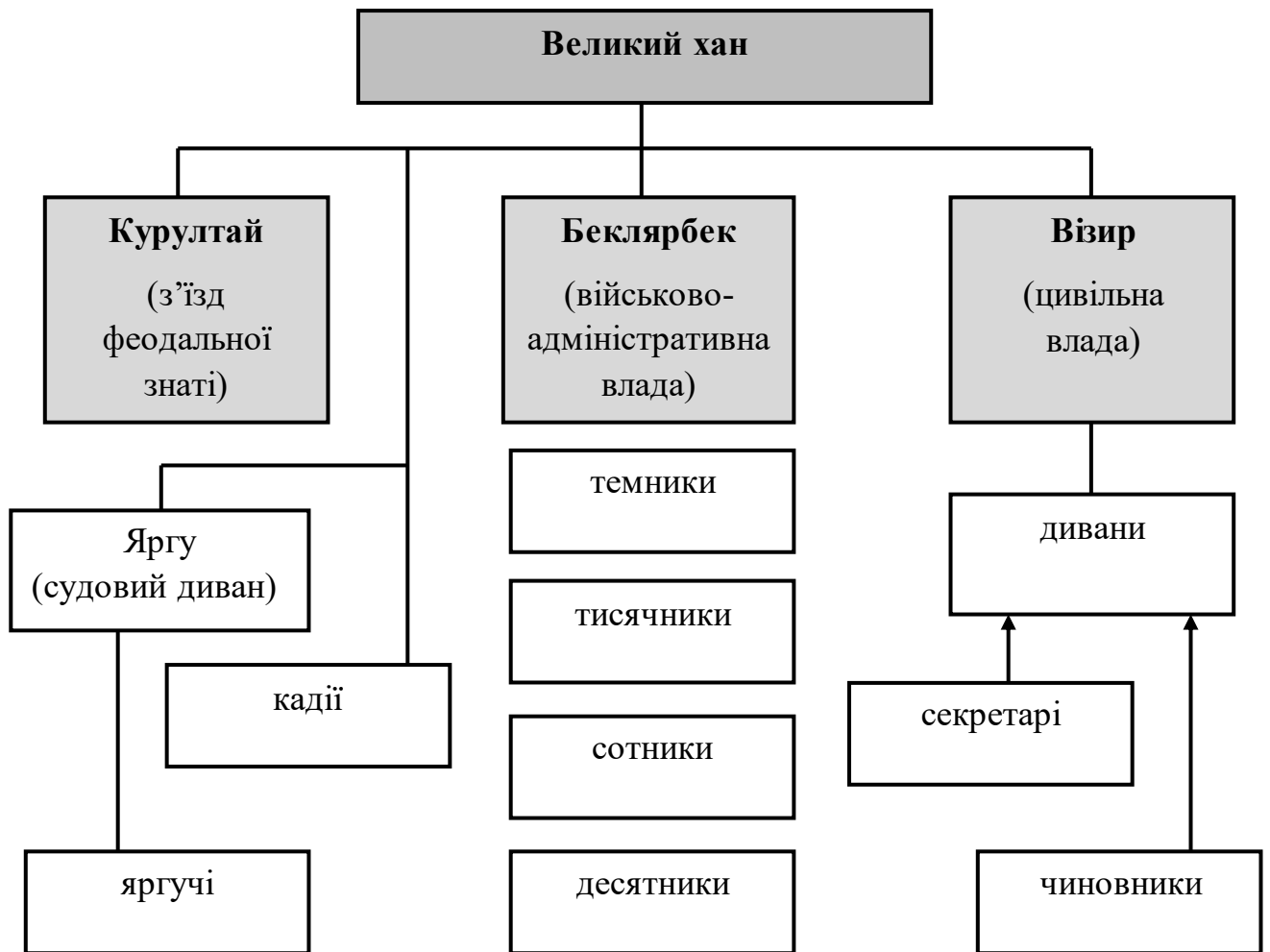
Золота Орда

Золота Орда – держава, що заснована в 40-х роках XIII ст. монгольським ханом Батием, онуком Чингісхана, і проіснувала до початку XVI ст. Успадкувавши один з чотирьох великих улусів Монгольської імперії – вотчину свого батька Джучи (старшого сина Чингісхана), Батий розширив її в результаті завойовницьких походів 1236 – 1240 рр. До Золотої Орди ввійшли степова зона Східної Європи, Крим, Центральна Азія та Західний Сибір.

Суспільний лад

Державний лад

Національний склад населення Золотої Орди									
МОНГОЛИ	ПОЛОВЦІ	ТАТАРИ	ТУРКМЕНИ	КИРГИЗИ	ВОЛЗЬКІ БУЛГАРИ	МОРДВА	ХОРЕЗМІЙЦІ	УЗБЕКИ	КАЗАХИ

У XIV ст. Золота Орда розпалася, на її території виникли Сибірське ханство, Ногайська орда, Казанське, Кримське ханства, а згодом – Казахське, Узбецьке, Астраханське ханства. Наступницею Золотою Орди стала Велика Орда. Кримський хан Менглі-Гірей завдав у 1486–1491 рр. низку поразок Великій Орді, й вона остаточно занепала.

Велика Яса Чингісхана

Майже 80 % статей Яси, що містили санкції, передбачали покарання у вигляді смертної кари

**смертна
кара**

За непокори повелінням хана

За недбальство воїна у виконанні службових обов'язків

За порушення військової дисципліни

За ненадання допомоги монголу під час походу чи у бою

За неповагу до старших

За несплату штрафу, призначеного вироком суду

За чаклунство, направлене на шкоду

За вбивство монгола

За шахрайство

За неправдиві свідчення

За переховування рабів-утікачів

За втручання третьої особи у сварку двох інших

За триразове банкрутство

За перелюб та подружню зраду

Велика Яса Чингісхана

Вид смертної кари залежав від соціального статусу правопорушника

Смертна кара для знаті повинна бути безкровною

Поєдинок зі спеціально
підготовленим борцем.
Кінцева мета – зламати
злочинцю хребет

Задушення шляхом
закупорювання багном ніздрів,
рота, очей та вух злочинця

**покарання
за нетяжкі
злочини**

Повернення потерпілому вкраденого та
виплата штрафу у державну скарбницю

Конфіскація майна

Заслання у віддалені регіони

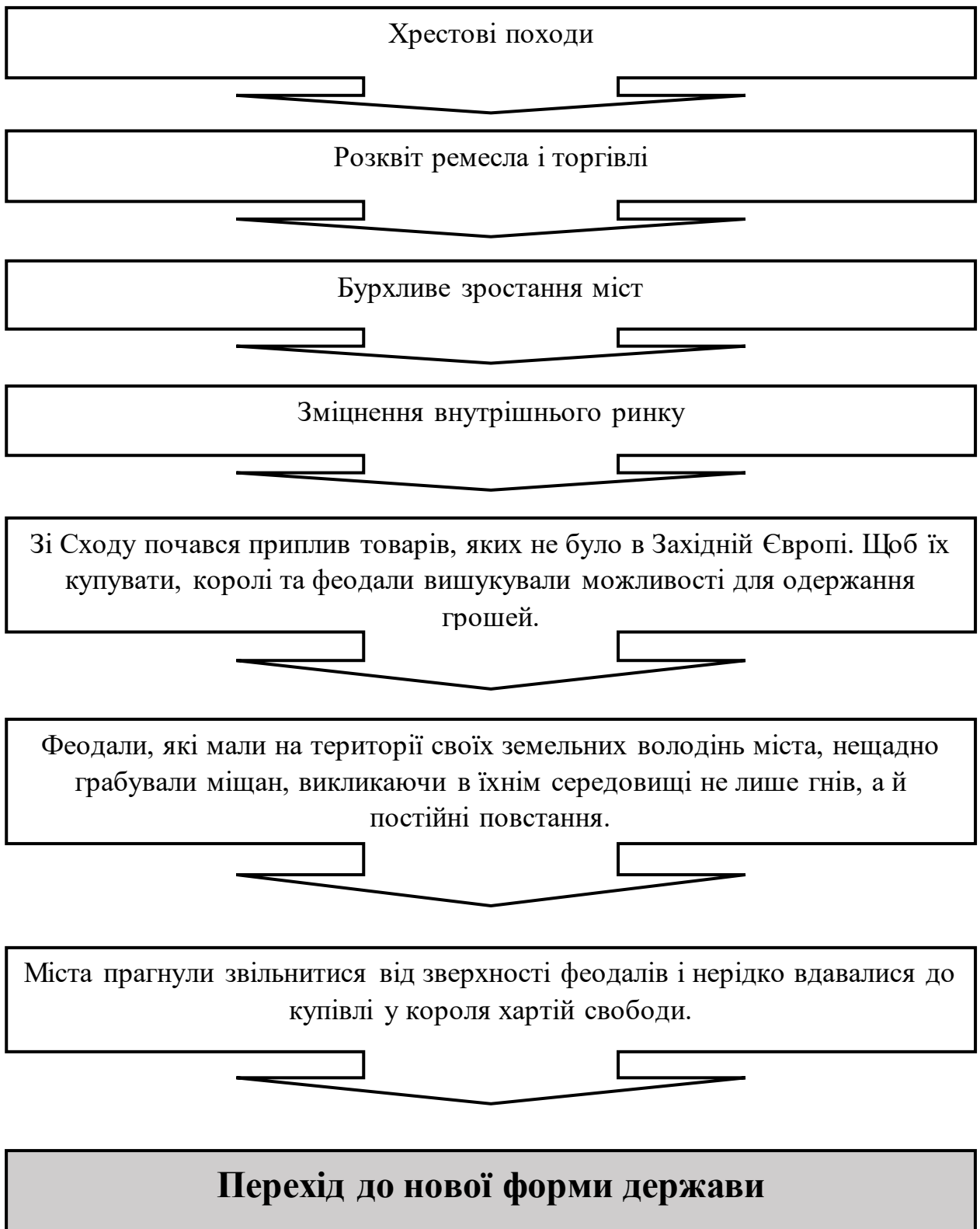
Ув'язнення

Волочіння кіньми

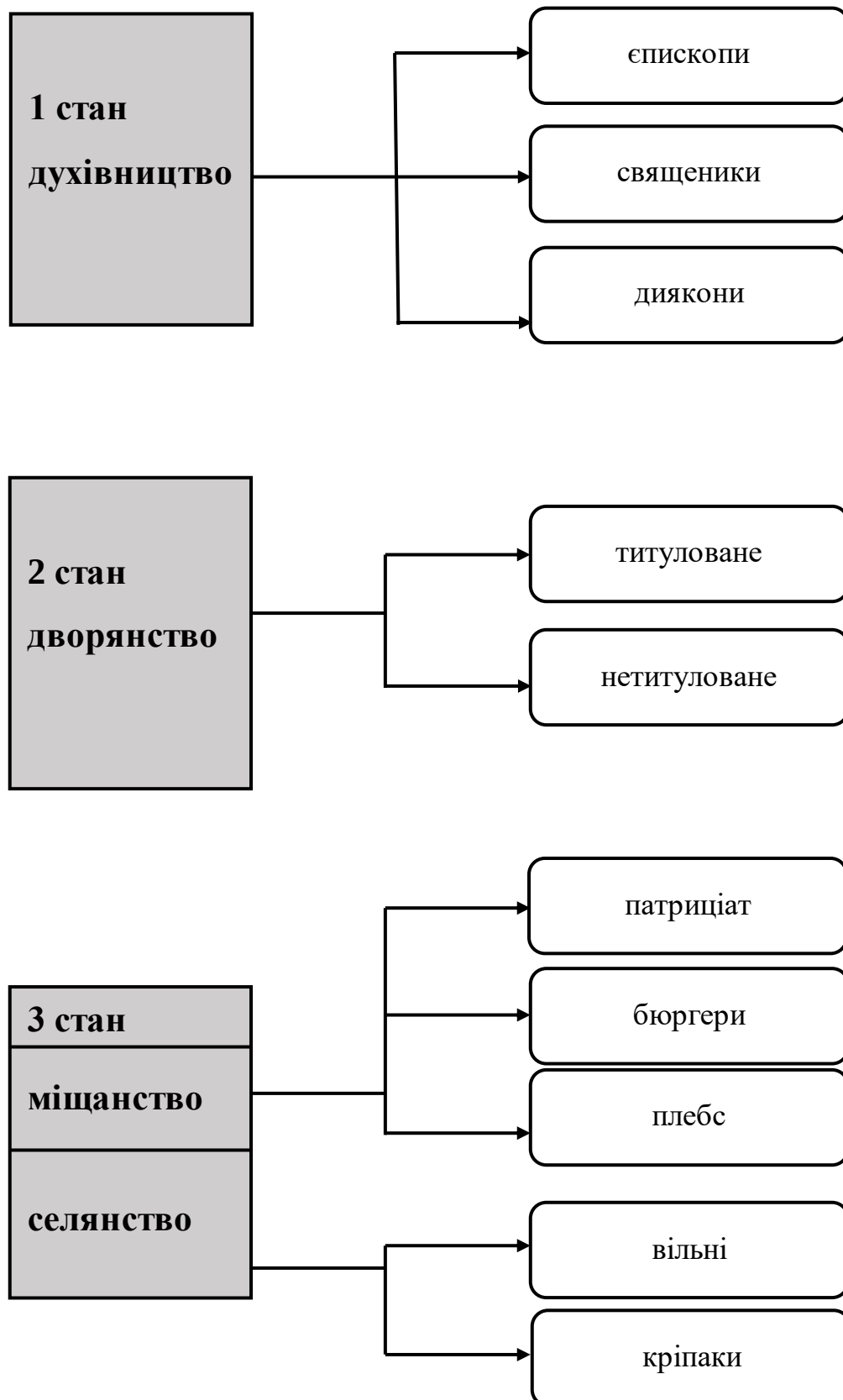
Тілесні покарання

Тема 4. Станово-представницька монархія

Передумови формування станово-представницької монархії

Суспільний лад Західної Європи періоду станово-представницької монархії

Станово-представницька монархія в Англії

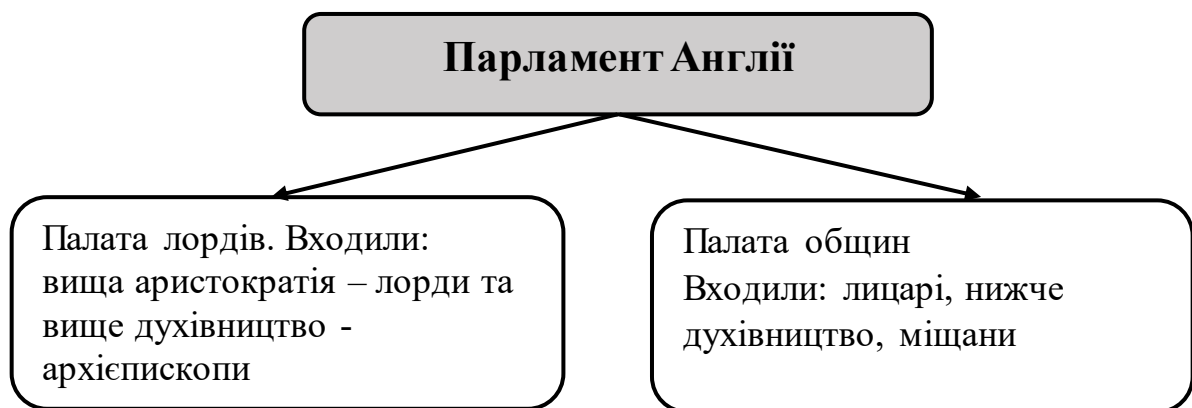
Утворення й еволюція Парламенту в Англії

1215 р – відповідно до Великої хартії вольностей утворено Велику раду королівства, яка обмежувала короля у питаннях встановлення податків. Входили барони.

1265 р. - скликано парламент як станово-представницьку установу. Входили барони, лицарі, духовництво та представники найбільших міст.

1295 р. - сформовано так званий «Зразковий парламент». Входили барони, духовенство, по два представника від 37 графств та по два представника від міст.

XIV ст.. Парламент поділився на дві палати: Палату лордів та Палату общин. З 1352 р. палати засідають окремо.

Компетенція Парламенту у період станово-представницької монархії

вирішувати питання про розмір зборів на користь королівської скарбниці

брати участь у виданні законів

здійснювати контроль за вищими посадовими особами

провадити судочинство

Велика хартія вольностей 1215 р.

підтверджувалися свобода і права церкви

сума данини, яку сплачував королю спадкоємець земельних володінь, встановлювався залежно від розміру землеволодіння

ніхто не повинен примушуватися до несення більшої служби за своє рицарське володіння ніж та, яка вимагається з нього

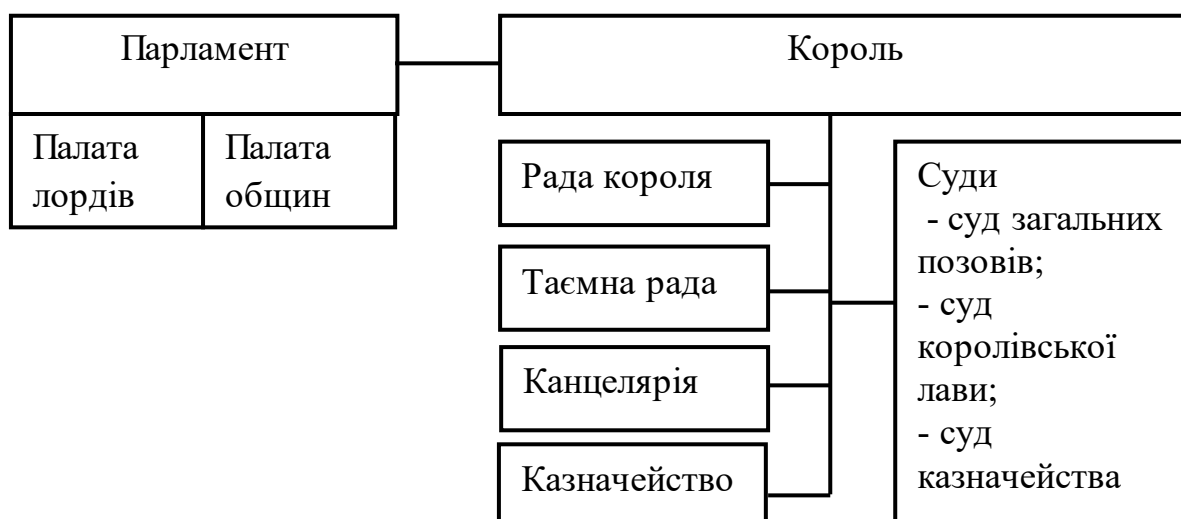
жодна вільна людина не могла бути заарештована, ув'язнена, позбавлена володіння, оголошена поза законом, вигнана... інакше, як за законним вироком її рівних і за законом країни

створювалася рада з 25 баронів для контролю за королівською владою

здійснювати стягнення «щитових грошей», податків з м. Лондона та інших додаткових зборів дозволялося лише за згоди ради королівства

про права віллів (кріпаків) не згадувалося

Центральні органи влади та управління Англії

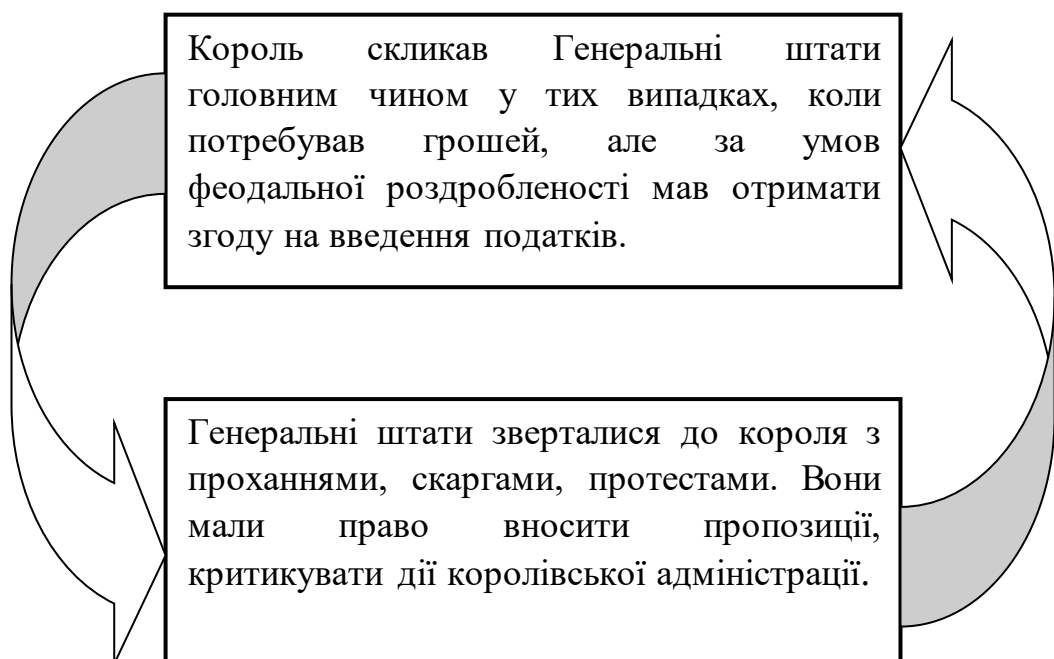
Станово-представницька монархія у Франції

1302 р. – скликано станово-представницький орган – Генеральні штати

Генеральні штати скликалися з ініціативи короля

Кожний стан засідав і виносив рішення окремо від інших і володів одним голосом, незалежно від кількості депутатів, які входили до його складу. За такого порядку голосування перевага завжди була на боці представників дворянства і духовенства, якщо між ними не було розбіжностей.

Великий березневий ордонанс 1357 р.

надавав право Генеральним штатам збиратися самостійно без дозволу короля для обговорення державних справ два рази на рік

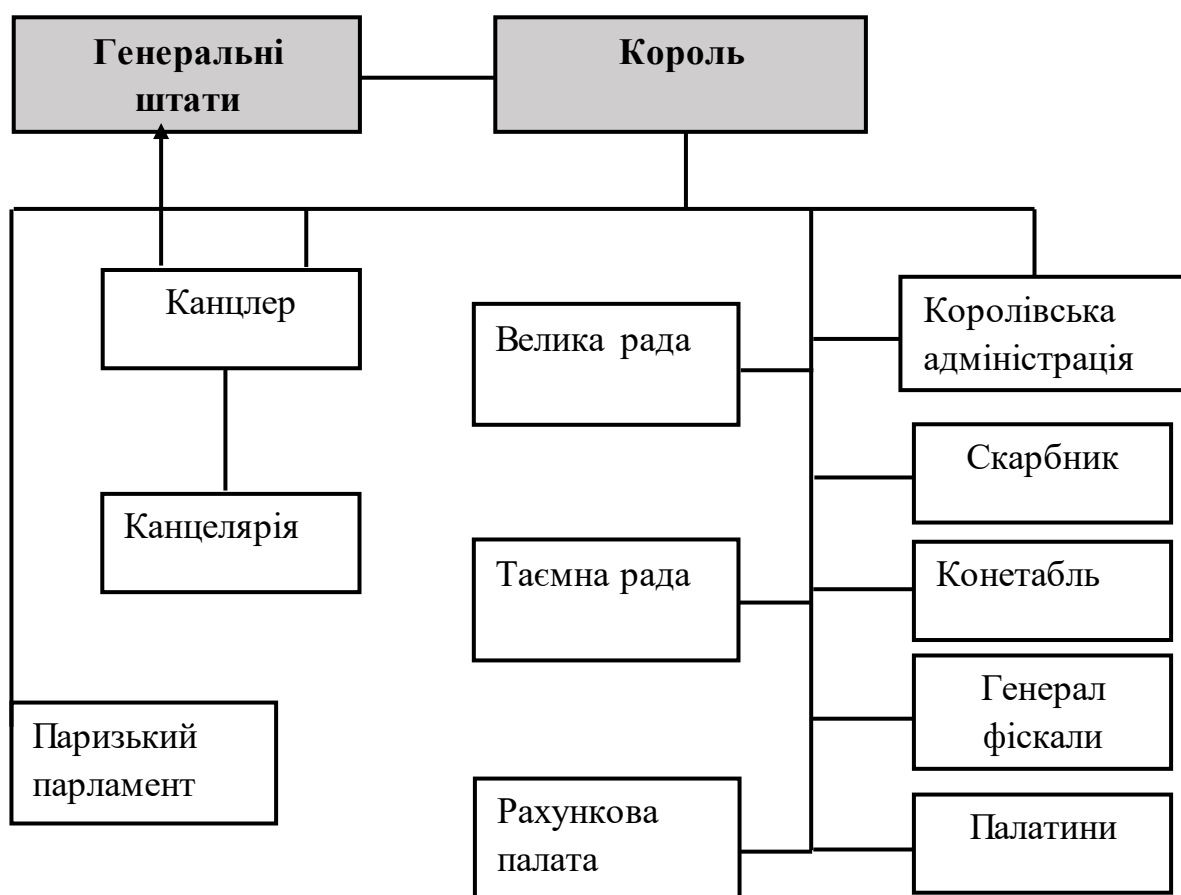
проголошувалася недоторканність депутатів Генеральних штатів

Генеральні штати отримували право контролювати податки та витрати державних коштів

король без узгодження з Генеральними штатами не міг запроваджувати нові податки, укладати мир із супротивником, змінювати цінність монети

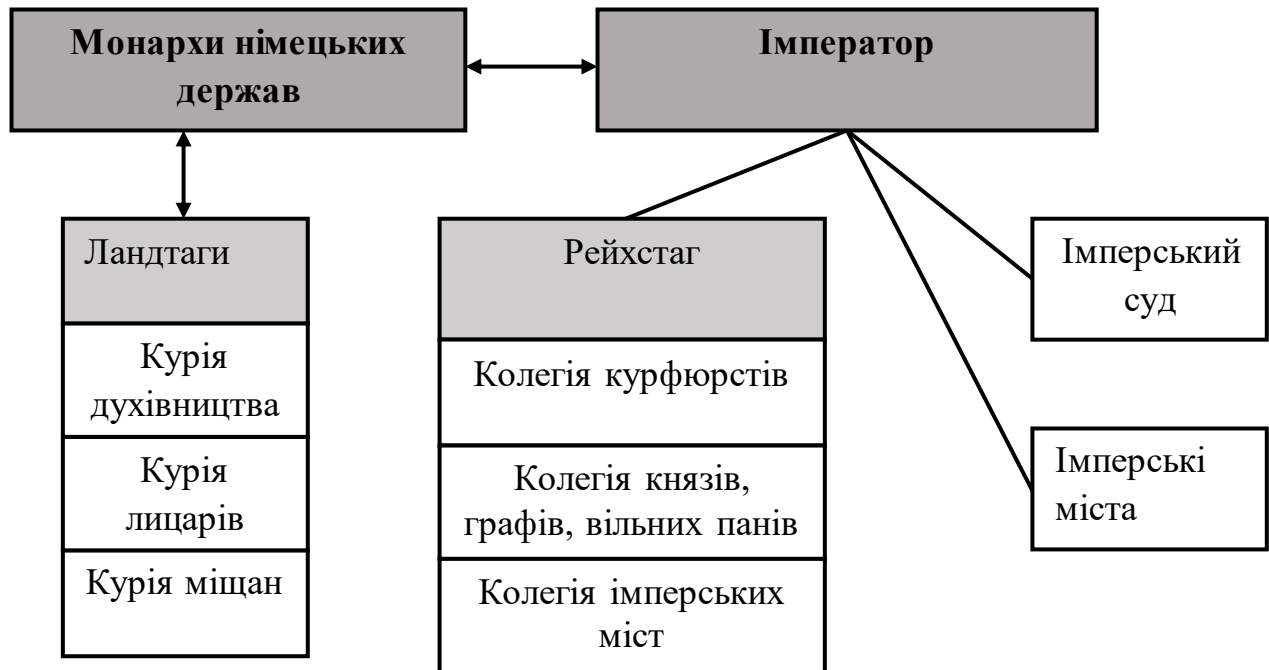
контролю з боку Генеральних штатів підлягали рада короля, армія та державний апарат

Центральні органи влади та управління Франції

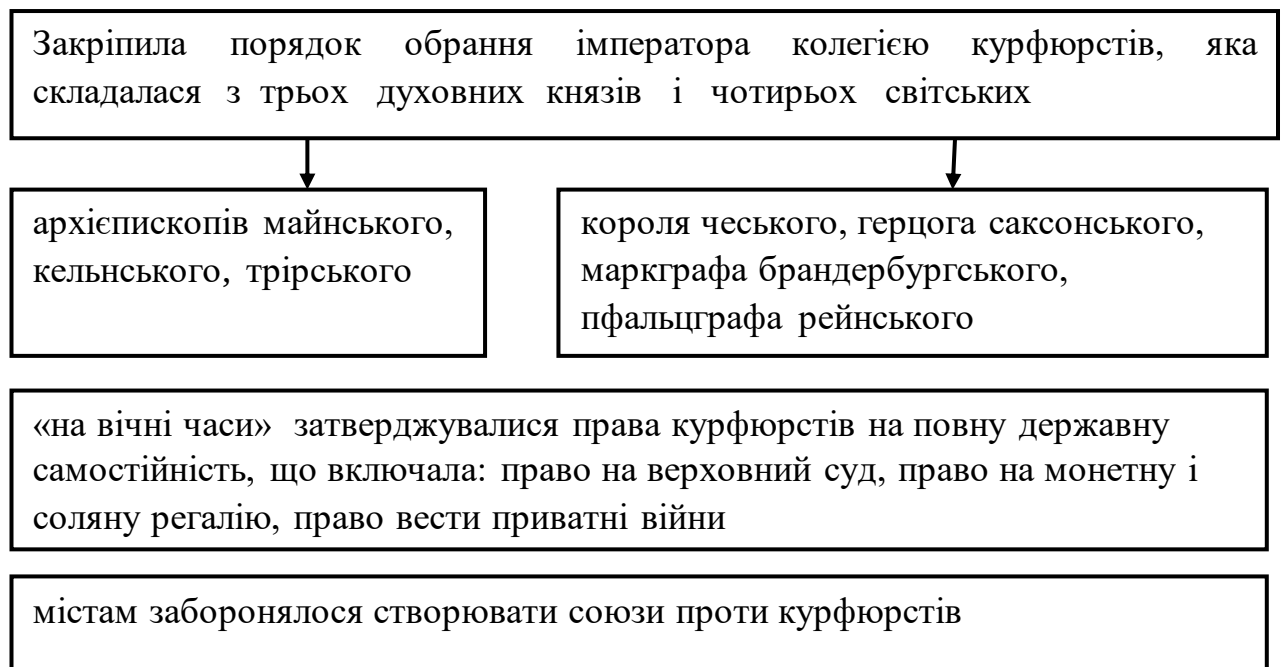

Станово-представницька монархія в Німеччині

Становлення монархії відбувалося в умовах роздробленості

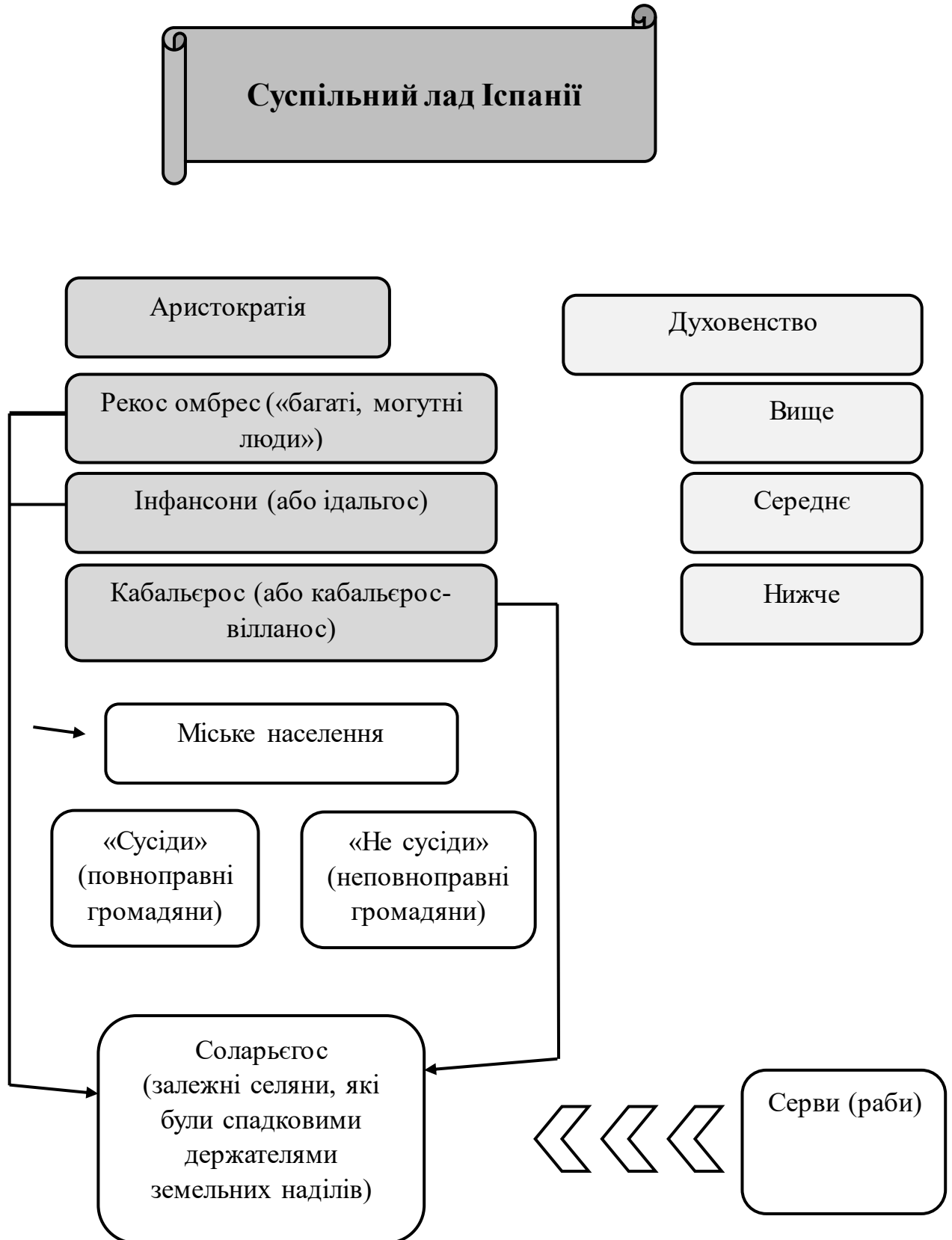

Золота булла 1356 р.

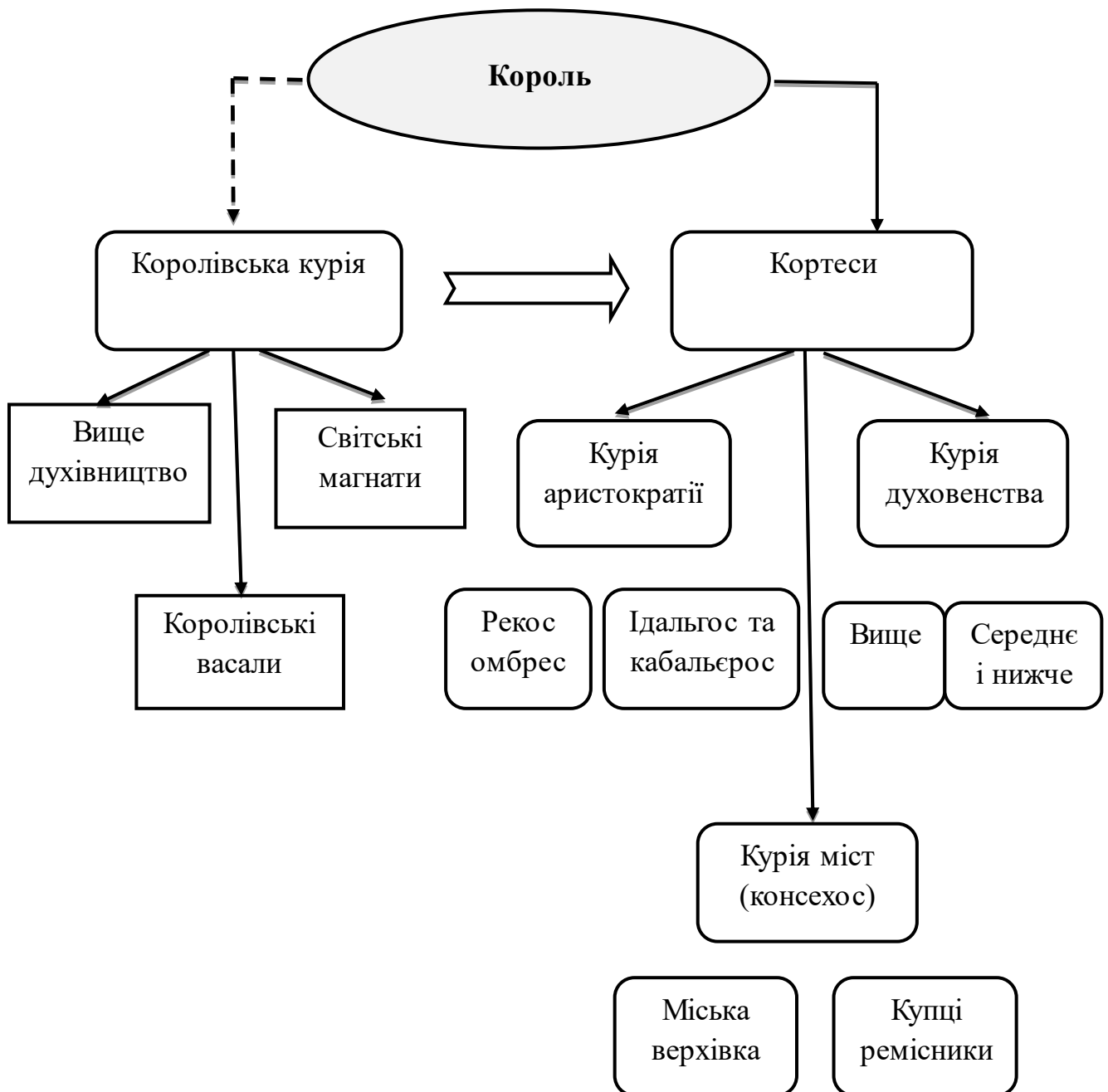
Золота булла скріплювалася золотою печаткою Карла IV

Станово-представницька монархія в Іспанії

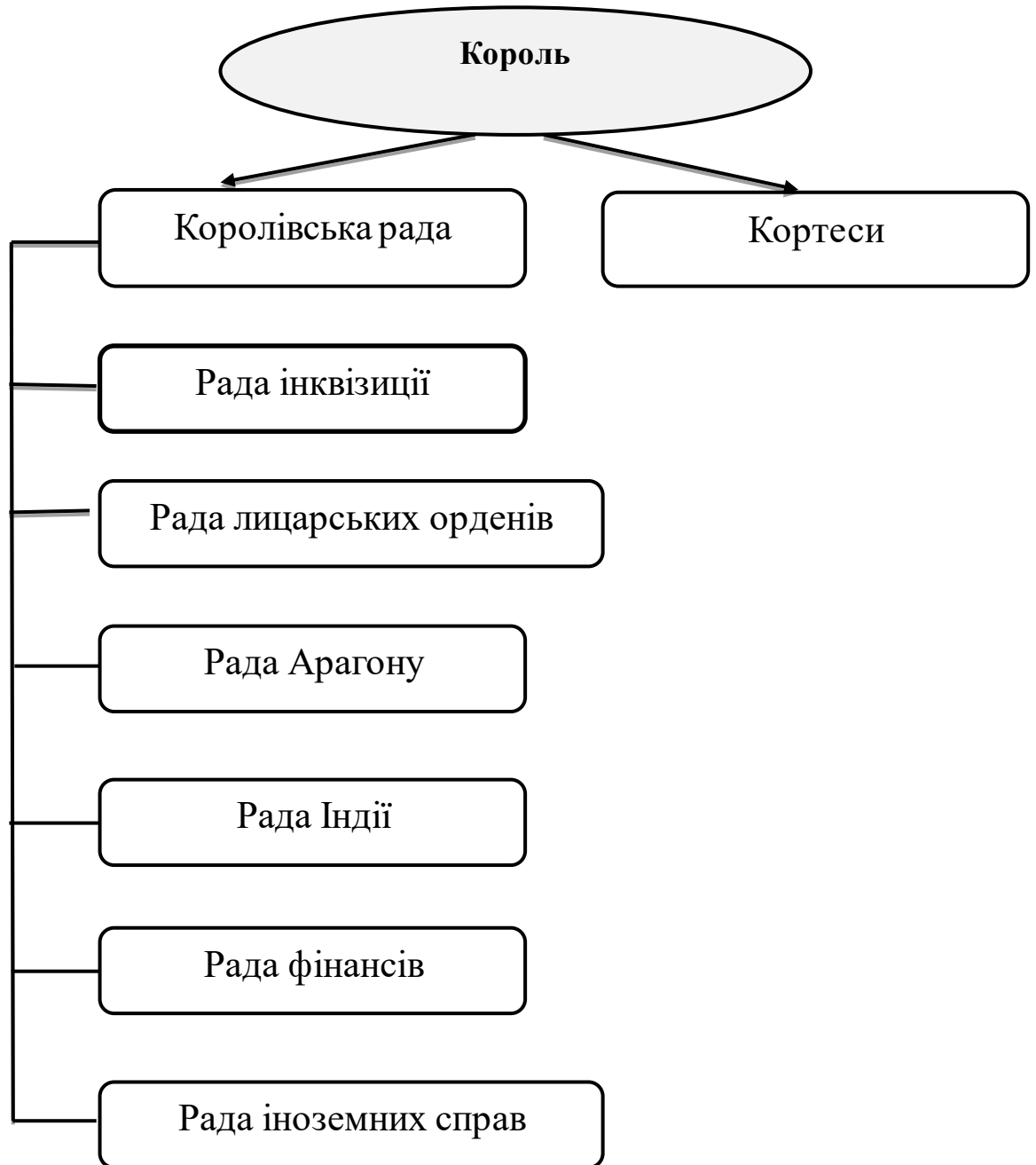
Державний лад Іспанії

Еволюція представницьких органів влади

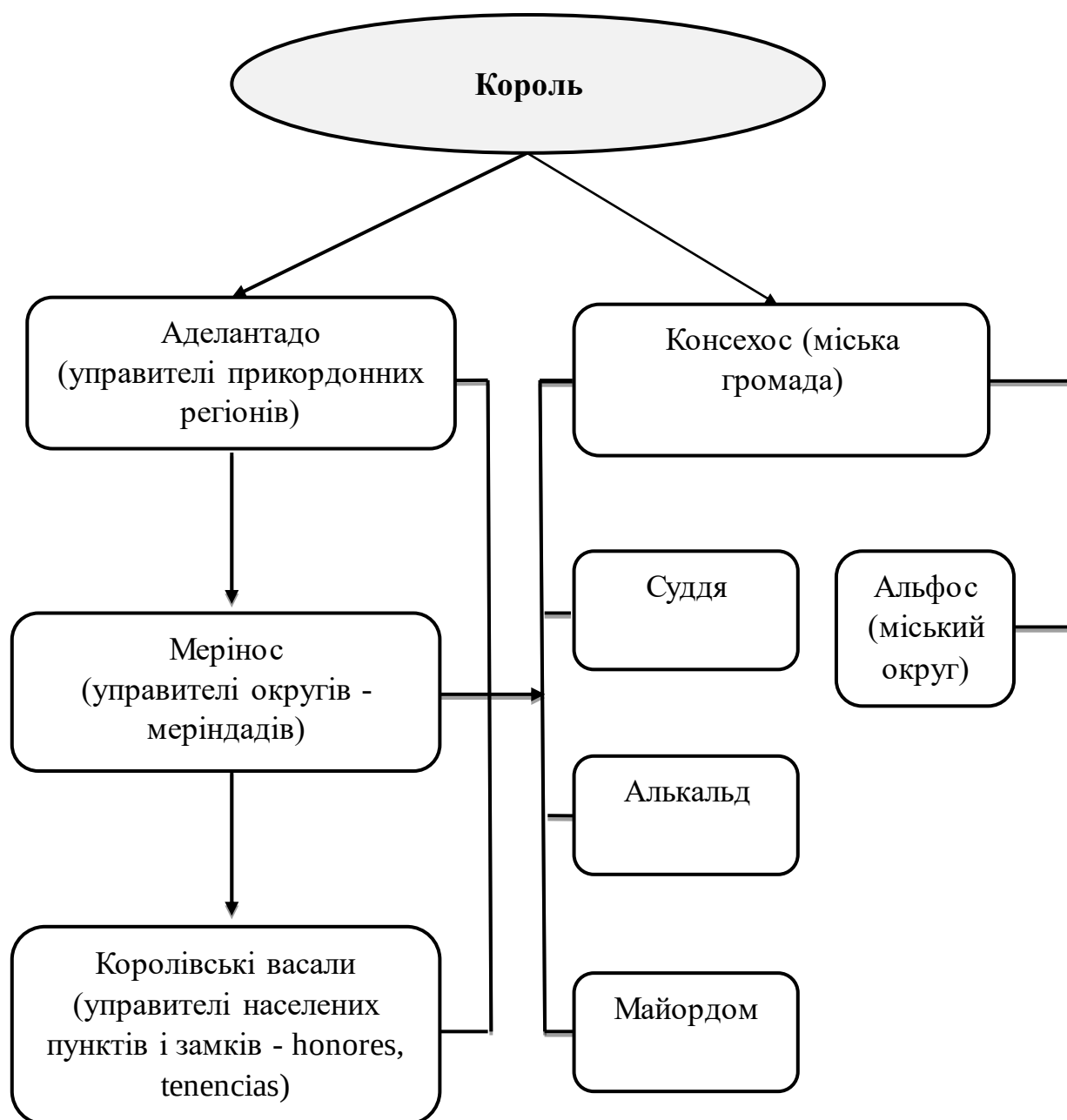
Державний лад Іспанії

Центральний апарат управління

Державний лад Іспанії

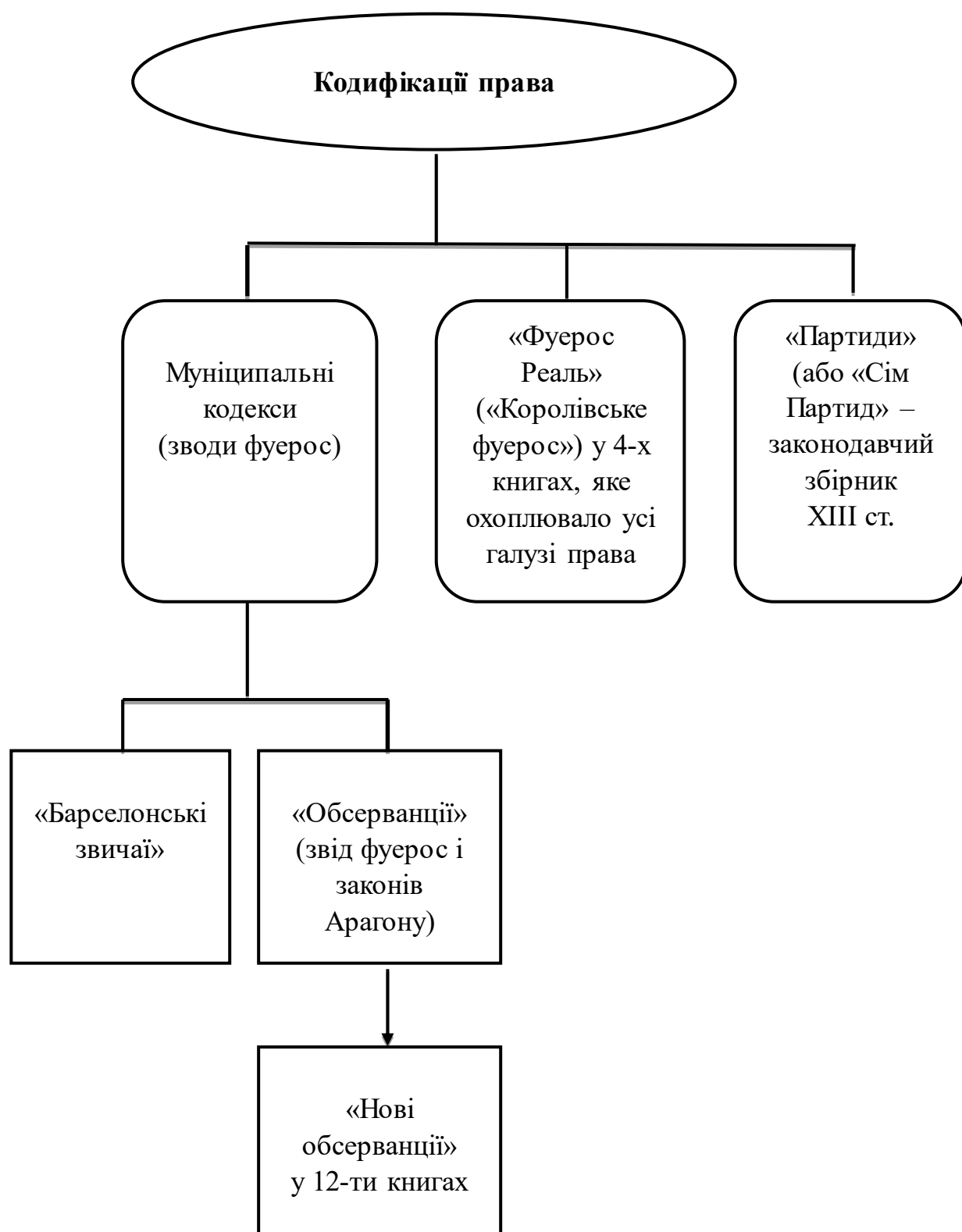
Місцевий апарат управління

Основи правової системи Іспанії

Основи правової системи Іспанії

Тема 5. Абсолютна монархія

Французький класичний абсолютизм

Місцеві органи управління

Округ-інтендантство

Інтендант
поліції

Інтендант
юстиції

Інтендант
фінансів

Суди

Суд архієпископа

Королівський суд

Суд римської курії

Комерційний
трибунал

Банківський
трибунал

Джерела права

Кутюми Бовезі

Капітулярії

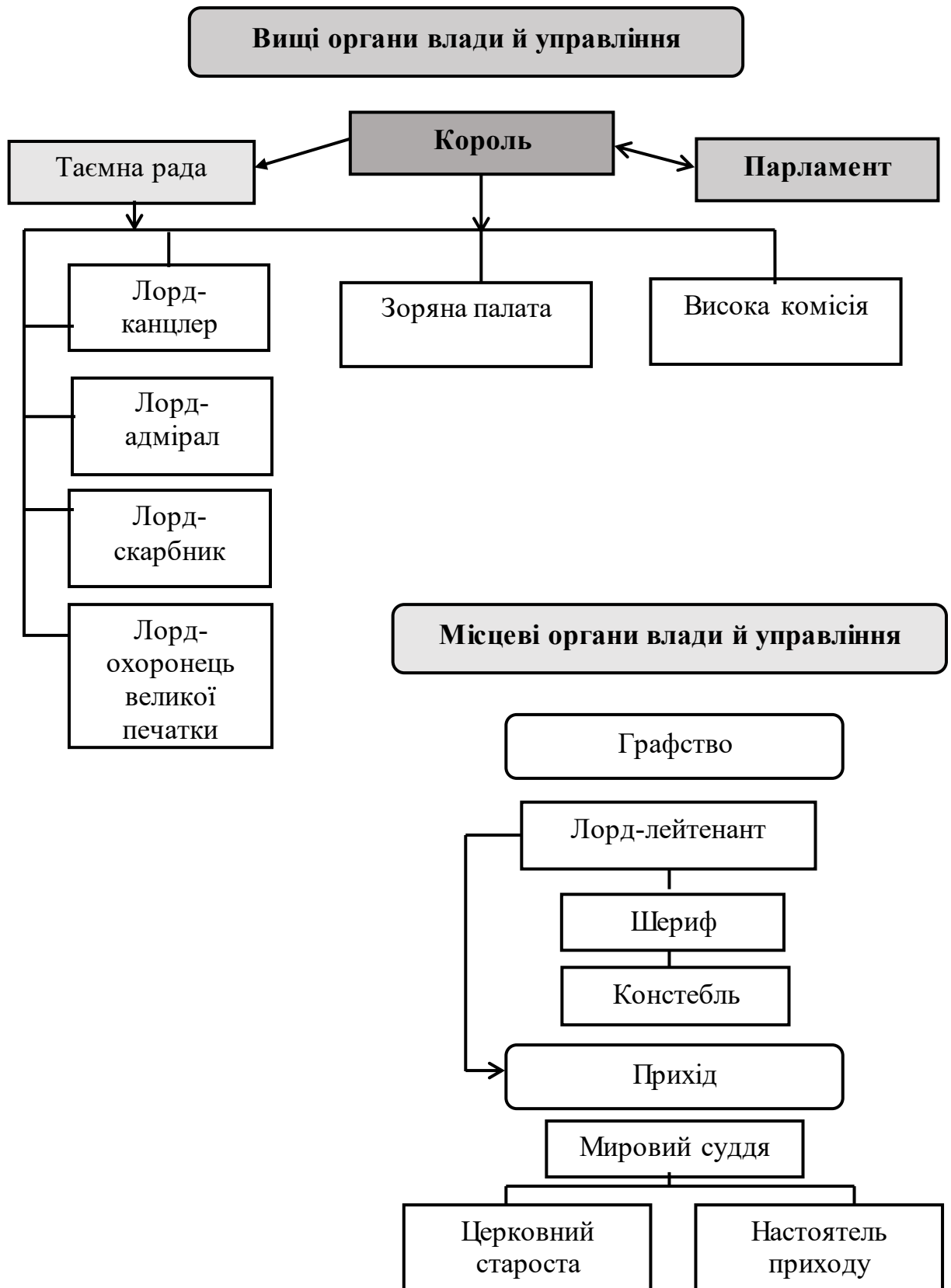
Міське право

Звід канонічного
права

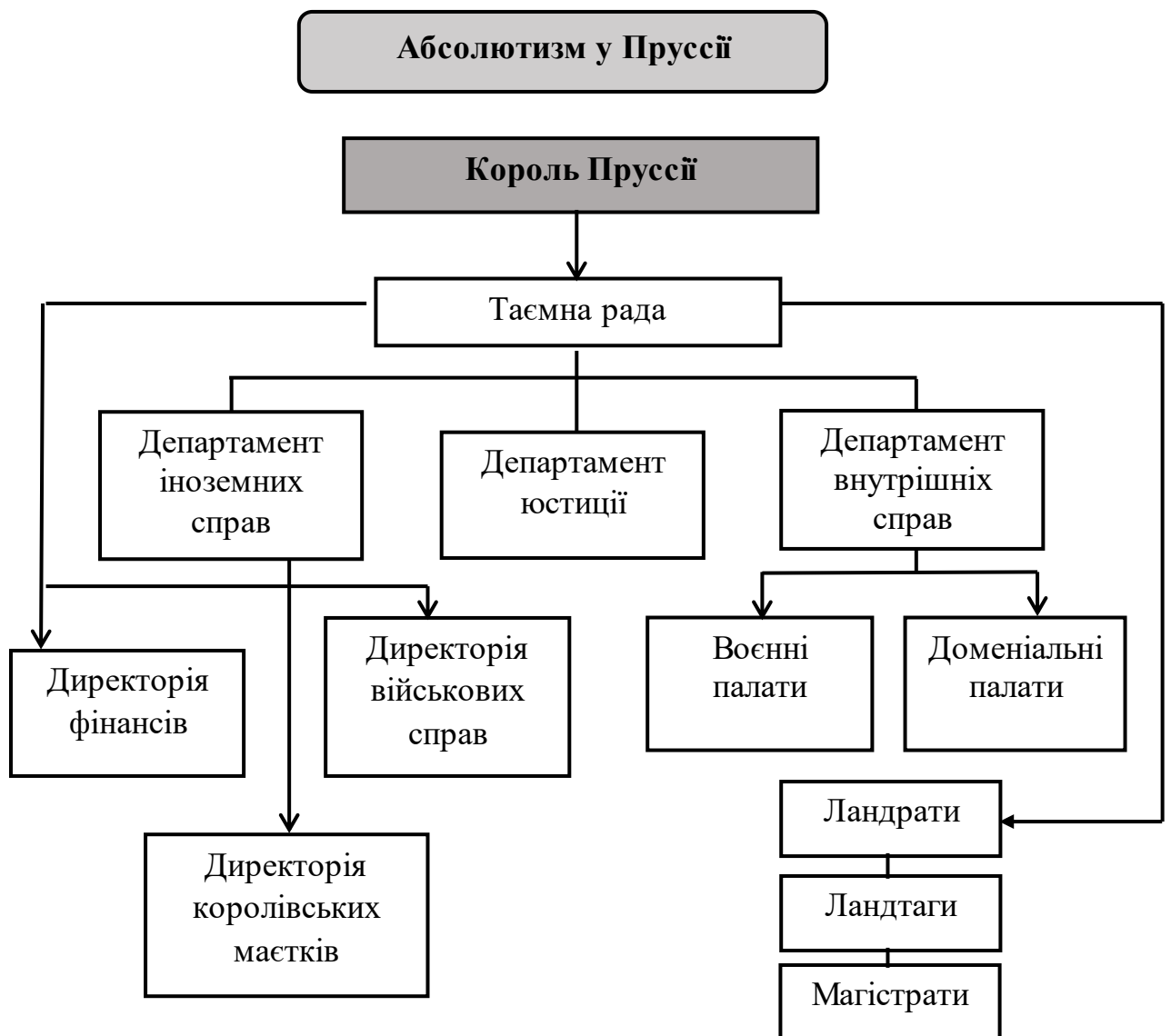
Акт про
відправлення
правосуддя

Практика
Паризького
парламенту

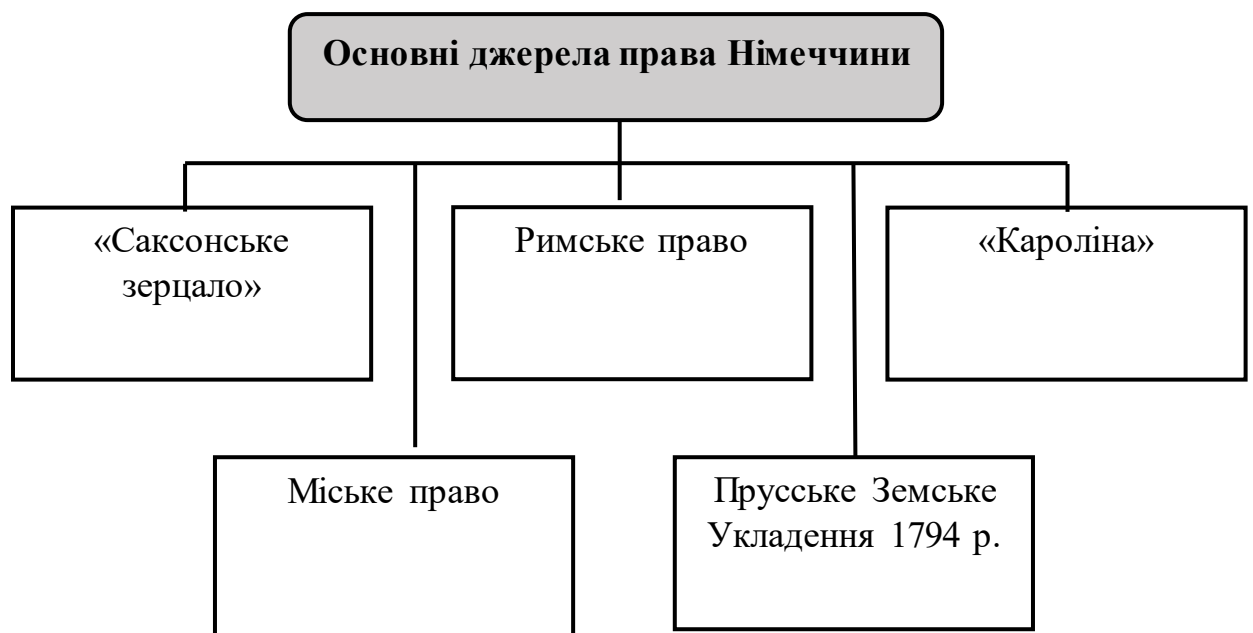
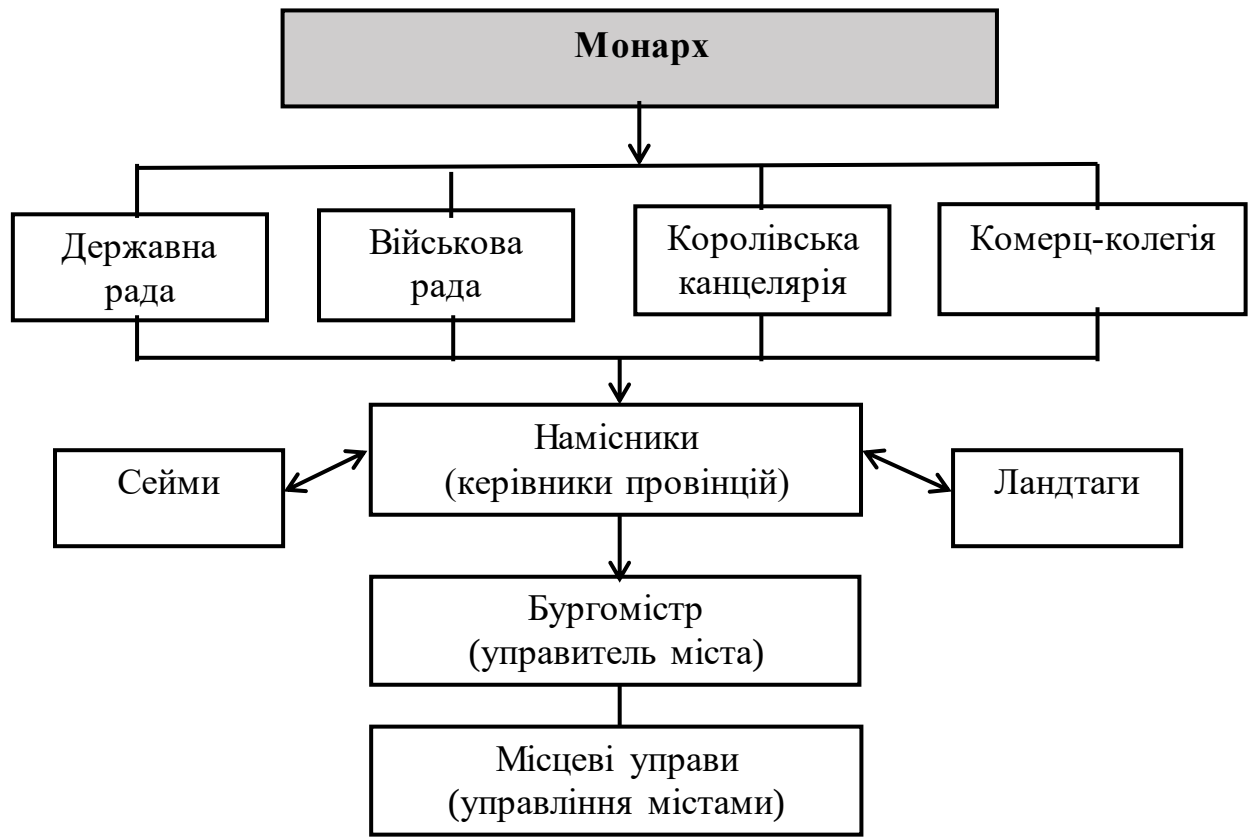
Абсолютизм в Англії

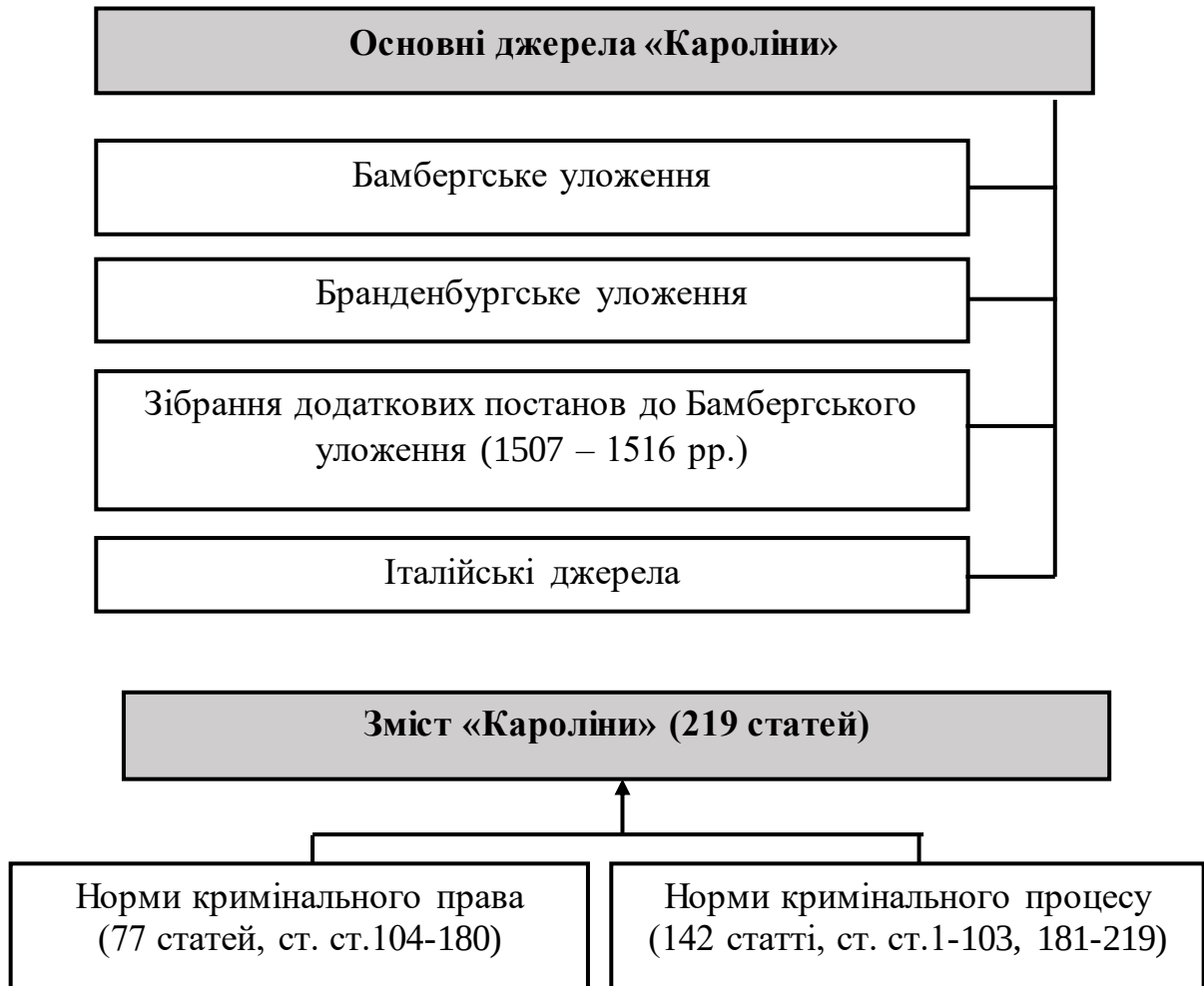
Абсолютизм в Німеччині

Абсолютизм в Австрії

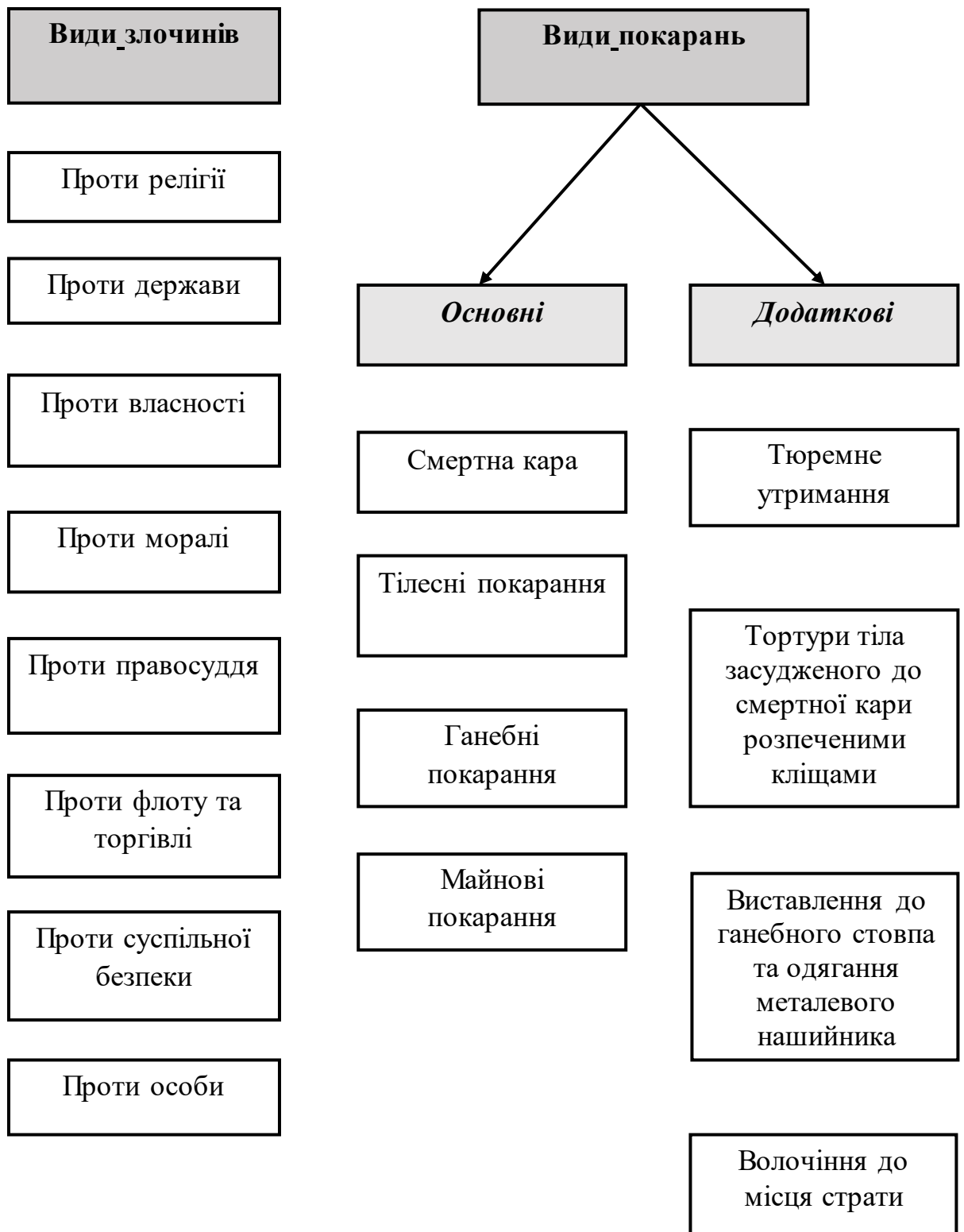
«Кароліна» 1532 року

Норми кримінального процесу за «Кароліною»

1-5 статті	Про судоустрій Встановлювали формули присяги суддів та судових писарів
6-17 статті	Визначали міри запобіжних заходів та поруки, обов'язкових для порушення кримінальної справи і допиту під тортурами
18-44 статті	Про докази
45-61 статті	Регламентували допит під тортурами та після визнання вини, допит про обставини вчиненого злочину без тортур
62-103, 181-219	Визначають порядок доказування злочину, також присвячені свідкам та показам свідків

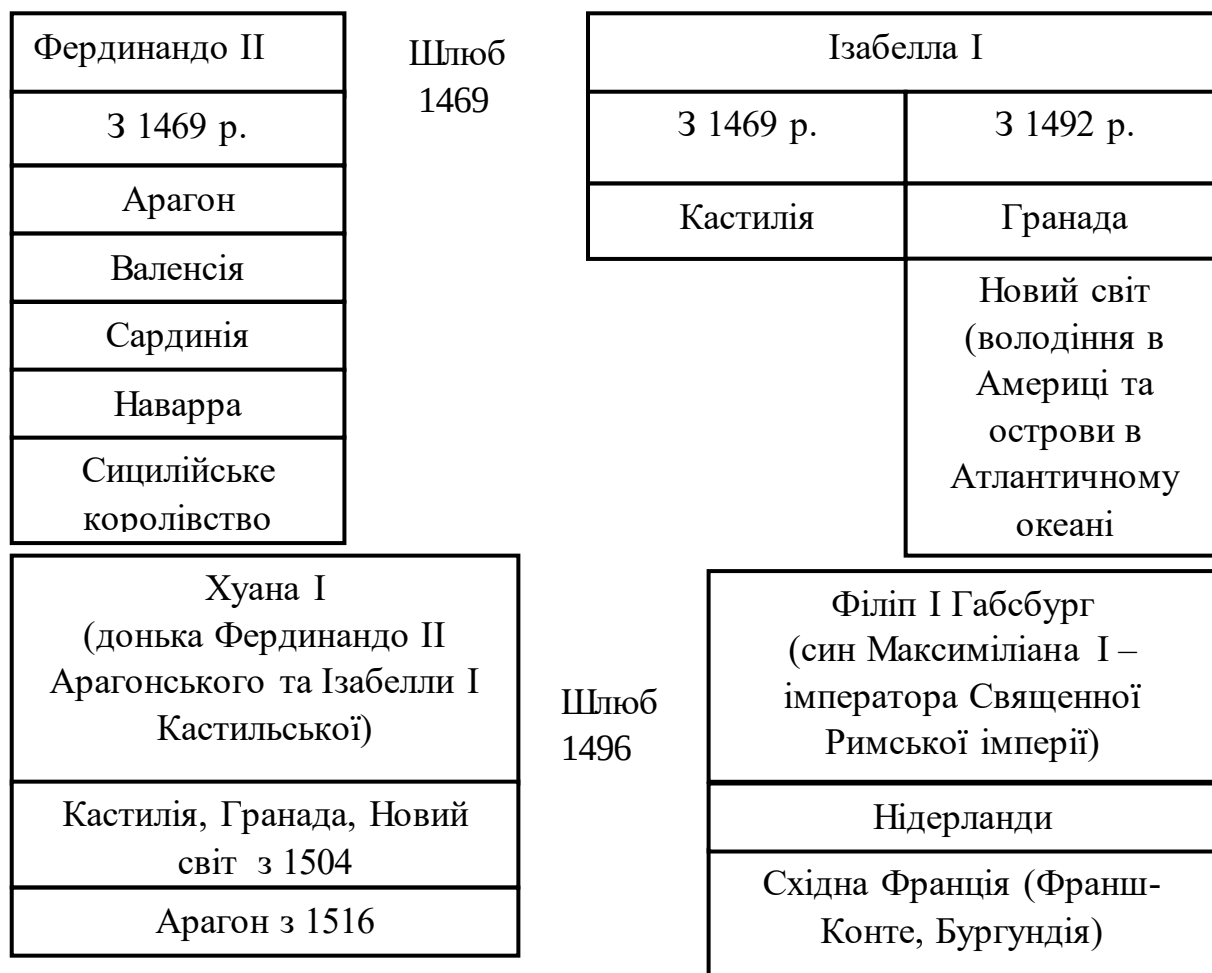
Система злочинів та покарань за «Кароліною»

Абсолютизм в Іспанії

Становлення абсолютизму і об'єднання Іспанії започатковано шлюбом у 1469 р. Фердинандо II Арагонського та Ізабелли I Кастильської.

Формування території держави

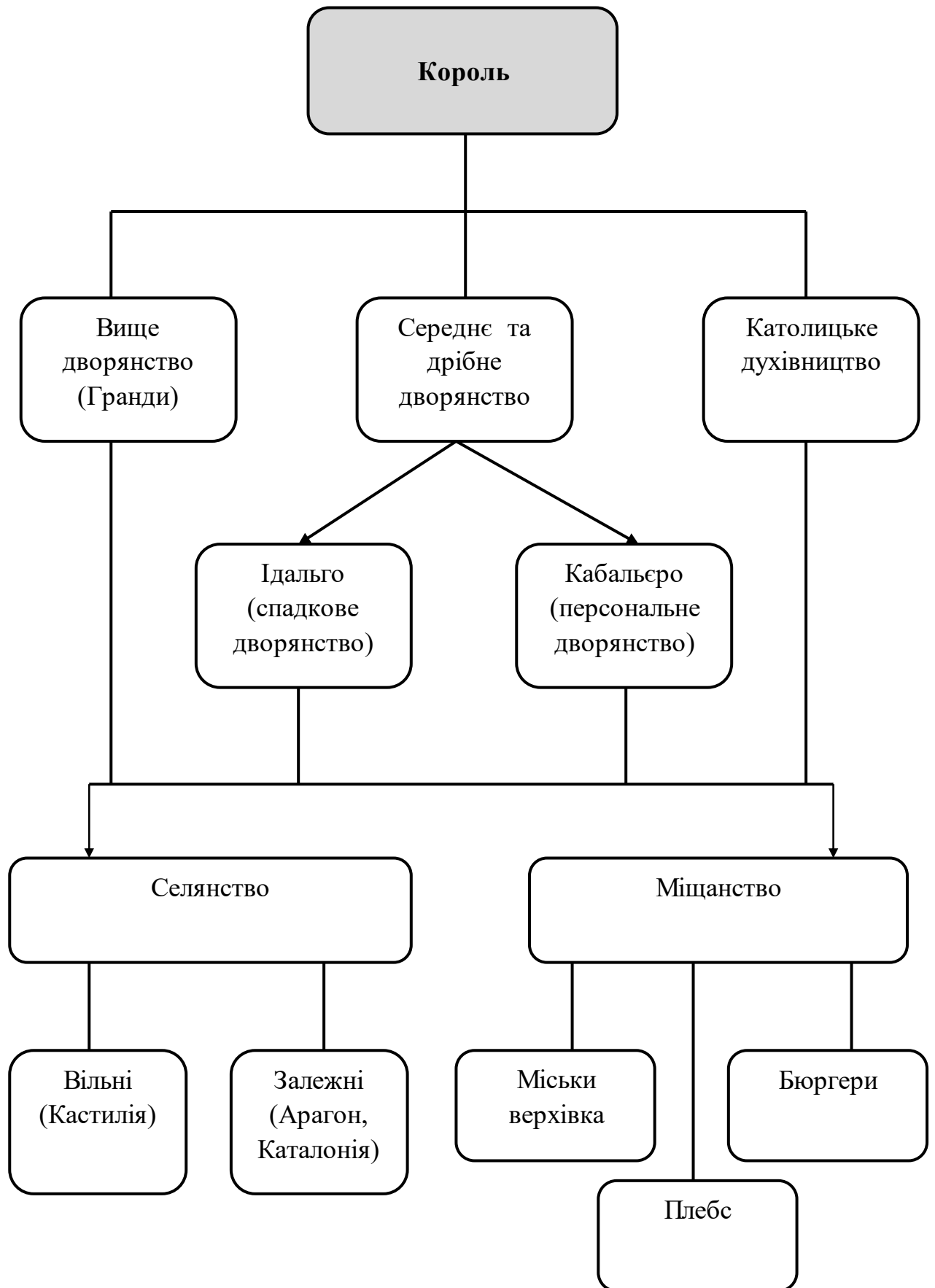

Карл V (син Філіпа I Габсбурга та Хуани I)

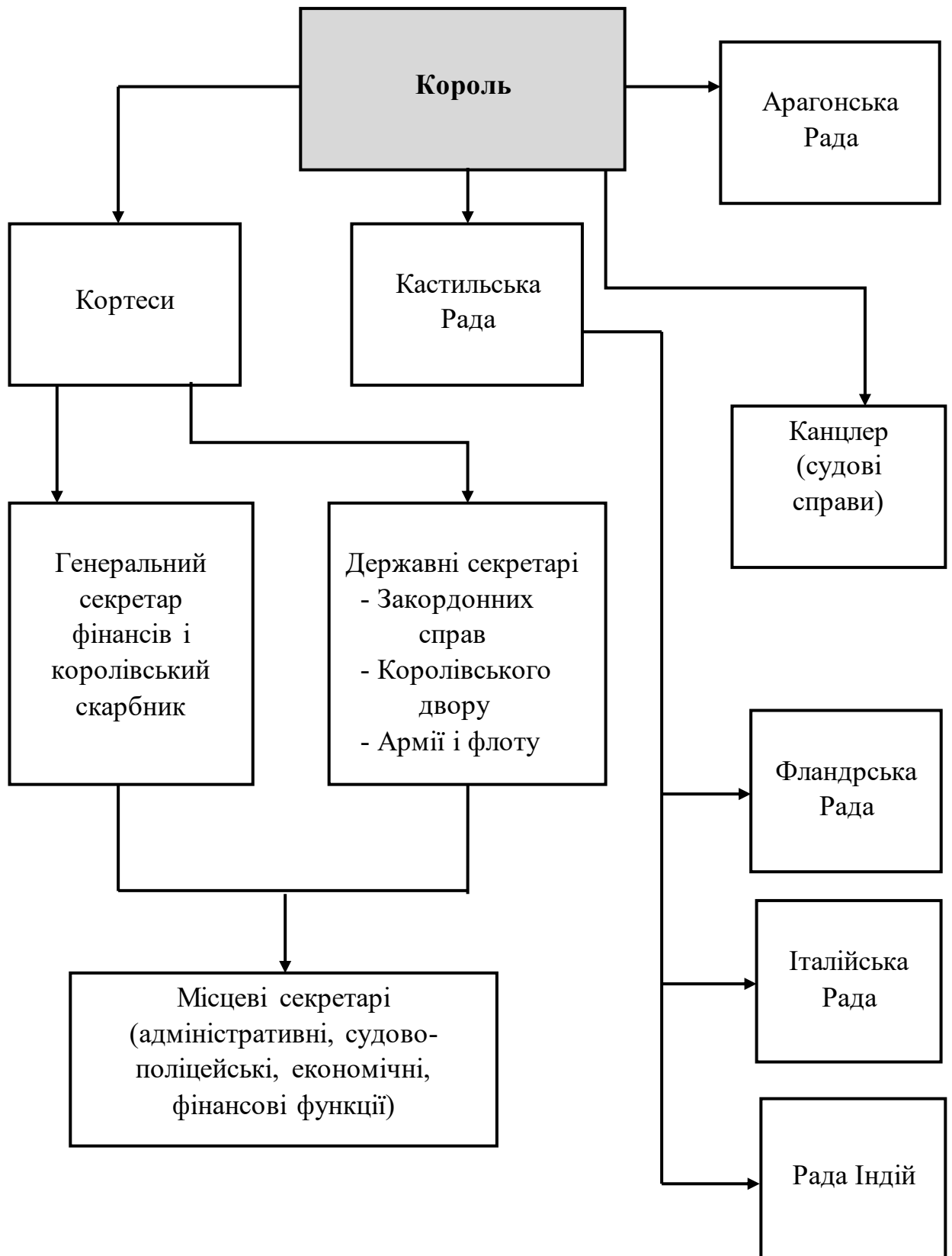
Отримав у спадок

від батька: Нідерланди, Східну Францію, Люксембург
від матері: Кастилію, Гранаду, Канарські, Антильські, Багамські острови
від діда по матері: Арагон, Ломбардію, Сардинію, Сицилію, Неаполь
від діда по батькові: Священну Римську імперію германської нації
Землі, приєднані Карлом V: Мексика, Перу, Чилі, Болівія, Еквадор, Філіппіни, Туніс

Суспільний лад Іспанії

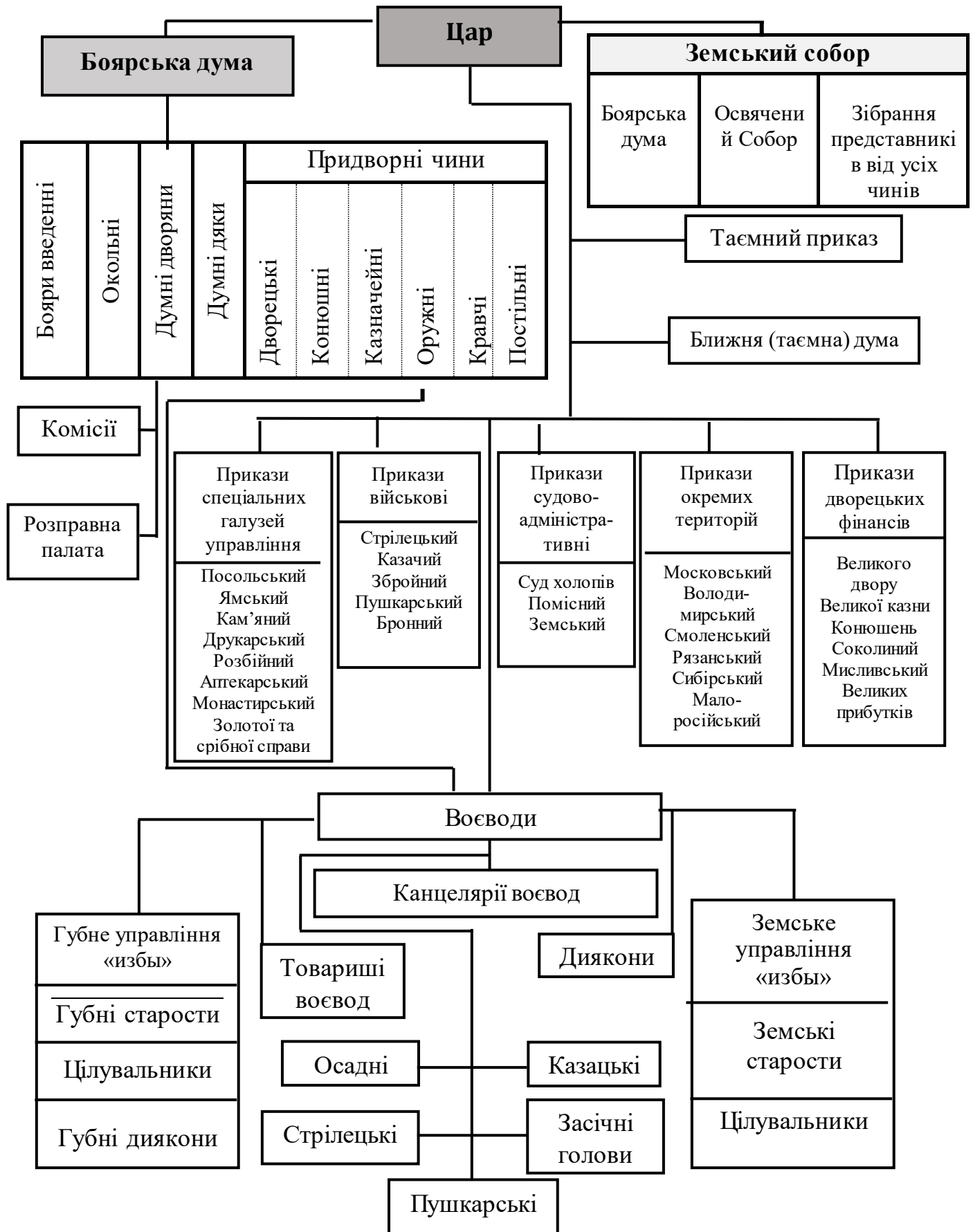

Державний лад Іспанії

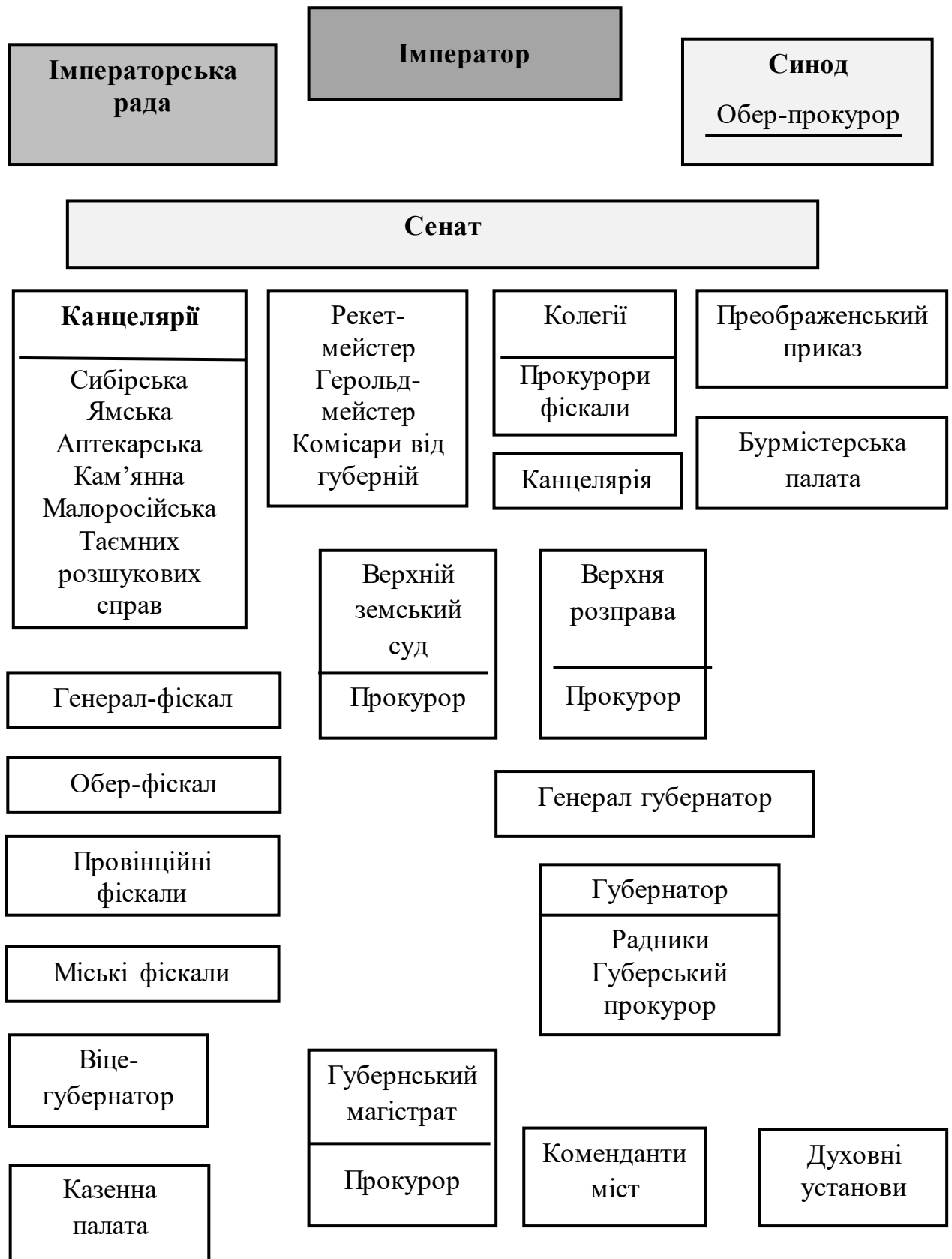
Абсолютизм в Росії

Органи влади та управління Московії

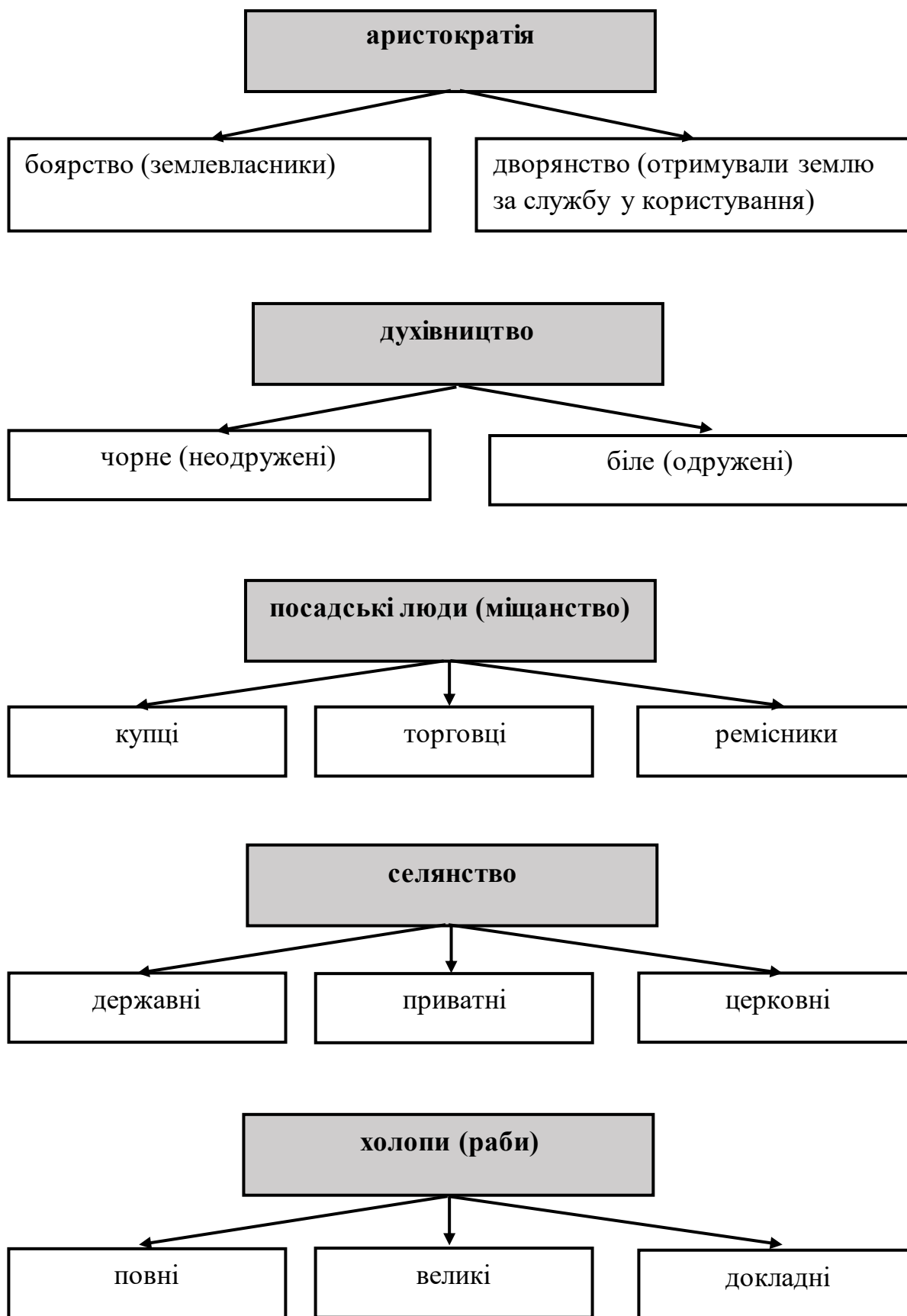

Органи влади та управління Російської імперії

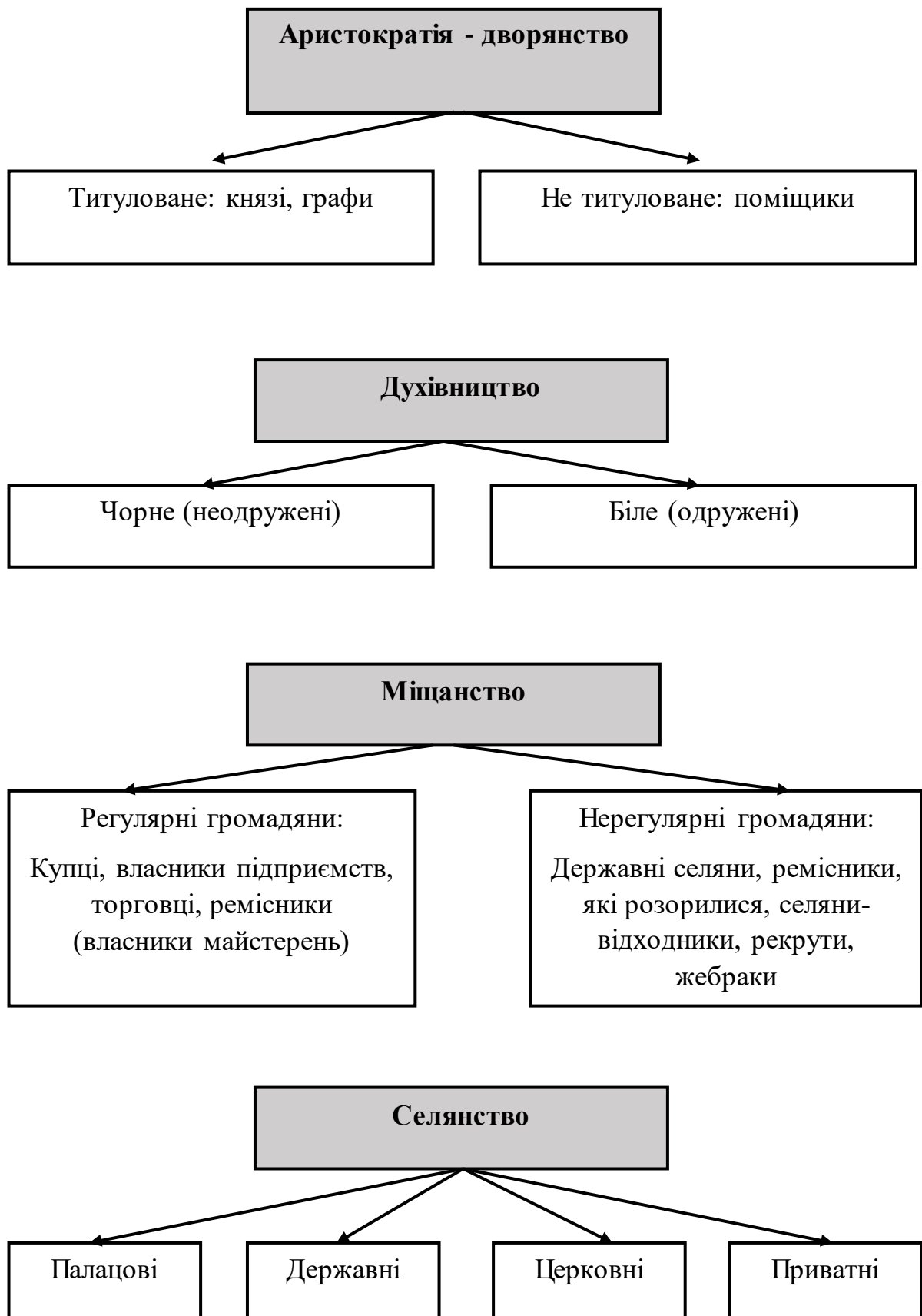
(друга половина XVIII століття)

Суспільний лад Московії

Суспільний лад Російської імперії

«Соборне уложення» 1649 р.

прийнято за царювання Олексія Михайловича Романова

перший в історії Росії систематизований збірник законів

перша друкована пам'ятка російського права

відображало процес становлення абсолютної монархії

регламентувало права і обов'язки усіх станів

закріпило широкі права феодалів і остаточно закріпачило селянство

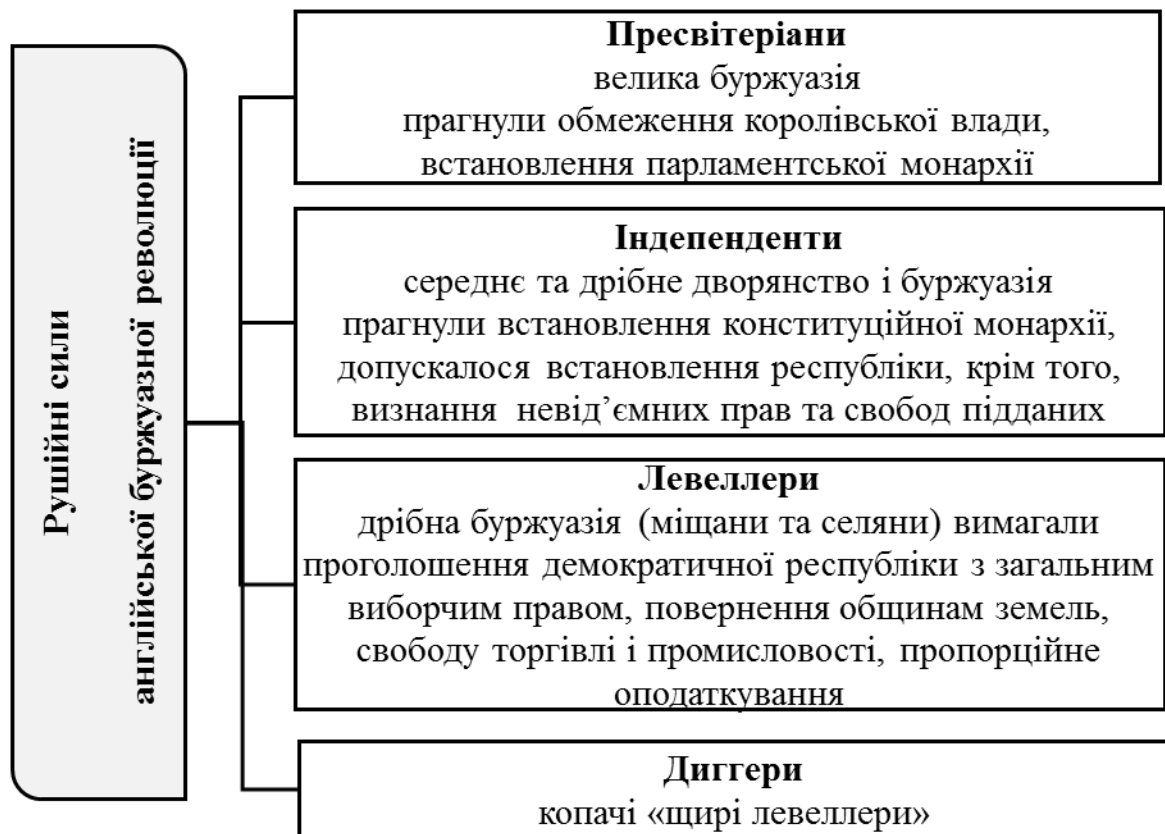

Тема 6. Держава та право Великої Британії (XVII – XVIII ст.)

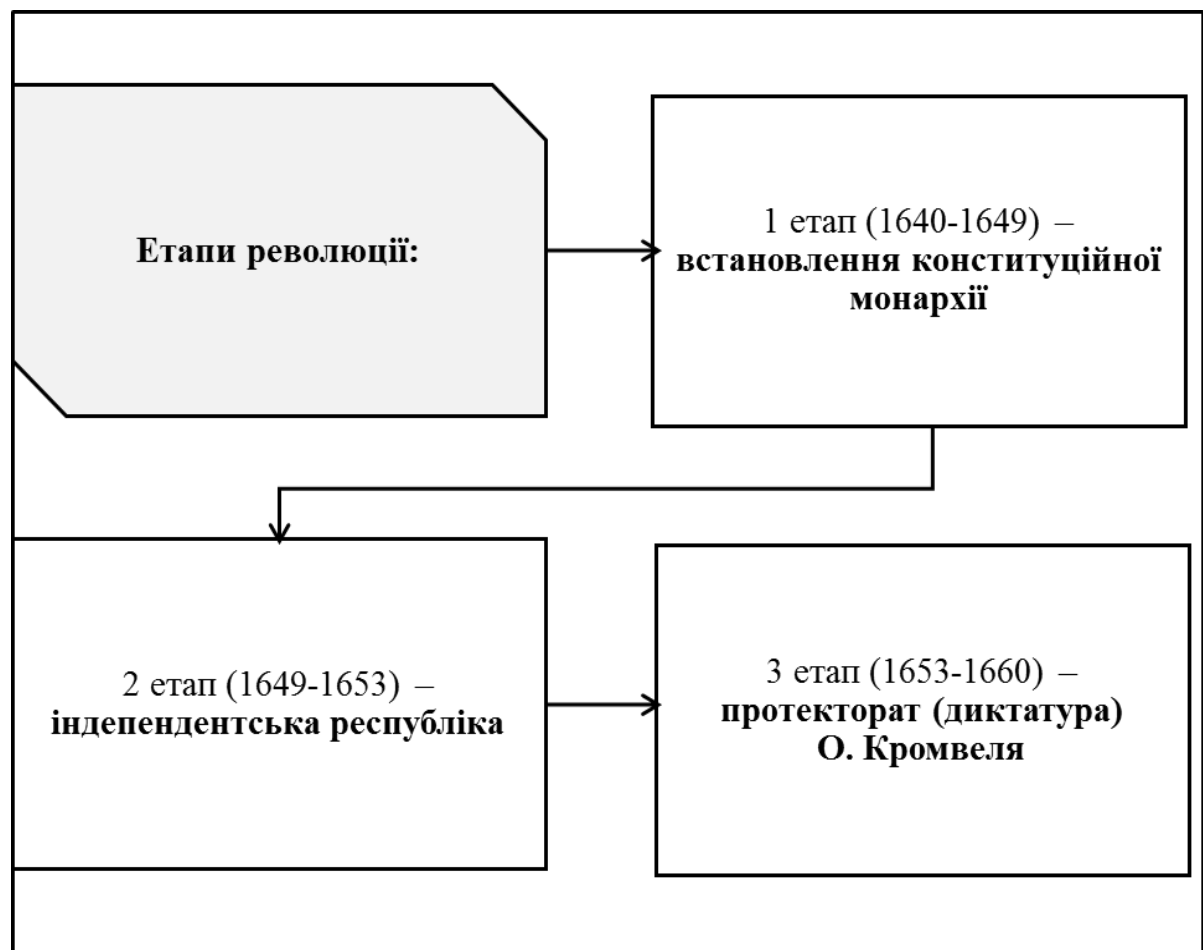
Буржуазна революція в Англії: її особливості та етапи

Особливості буржуазної революції в Англії:

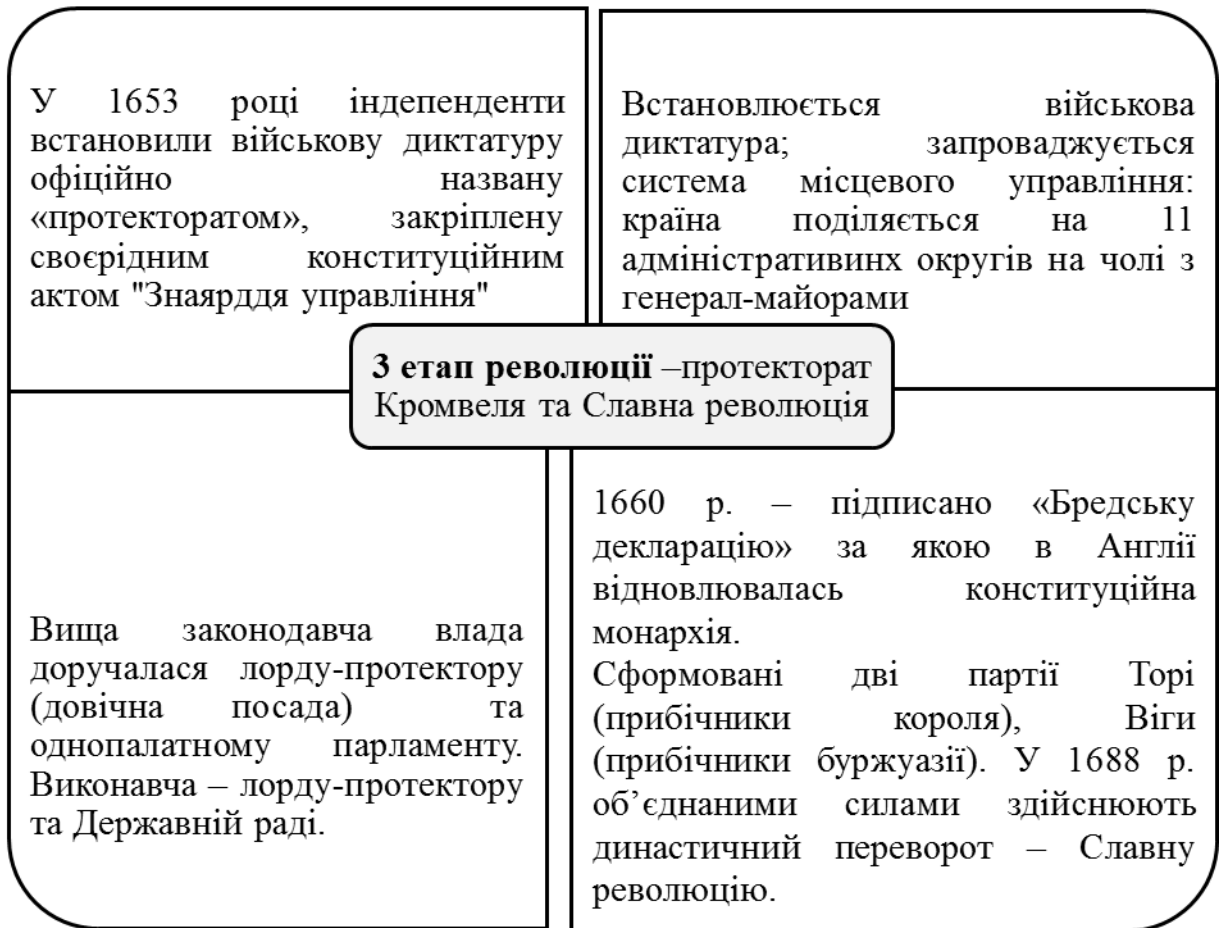
Інтенсивний розвиток капіталістичних відносин	Накопичення капіталу в промисловості та торгівлі	Буржуазія як клас займає провідні позиції в економіці країни	Революція проходила під релігійним оформленням	Реформи англіканської співпадали з революційними гаслами: - очищення суспільства від католицизму (ідеологія пуританізму)
---	--	--	--	---

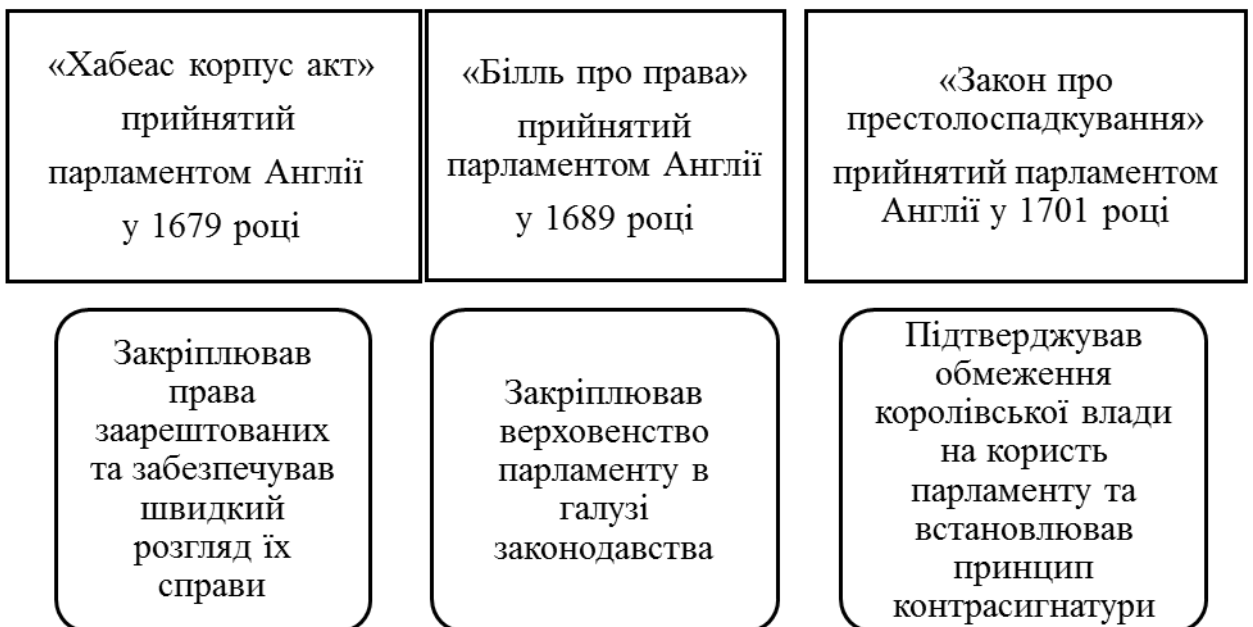
Характерні риси революції:	Буржуазія виступила проти феодальної монархії в союзі не з народом, а з новим дворянством (джентрі).
	Ідеологічна основа революції – реформування церкви.
	Незавершеність революції, зокрема, збереження монархії, станових відмінностей, політичної нерівності, феодальної залежності селян.
	Основне завдання, що стояло перед англійською революцією - це ліквідація феодальної влади та встановлення буржуазного панування, забезпечення переходу від однієї суспільно-економічної формації до іншої.

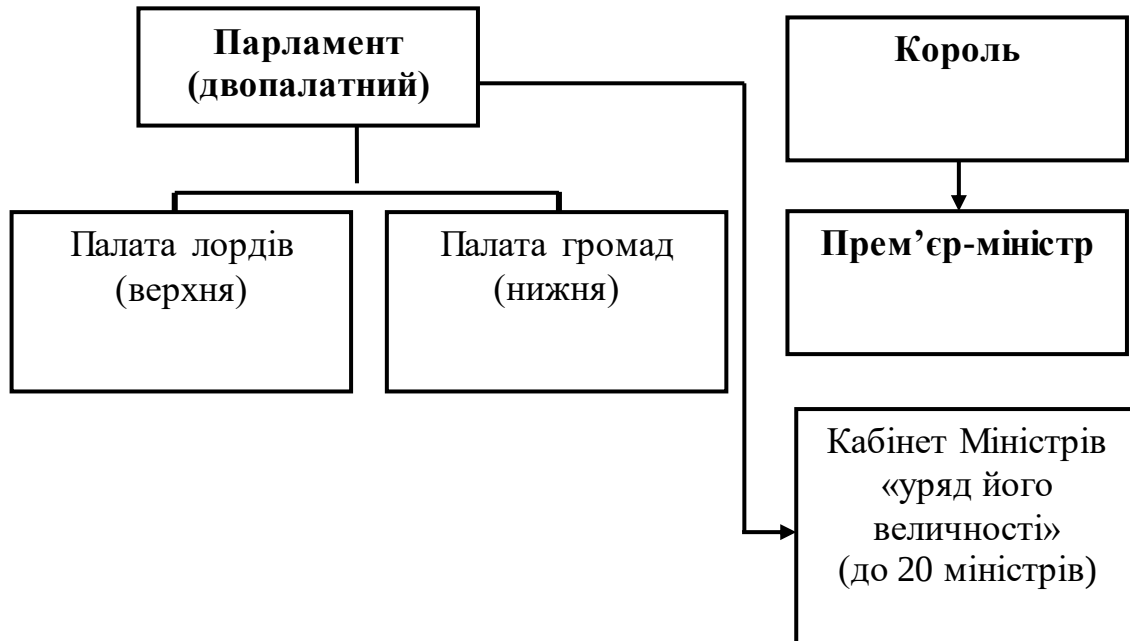

Головними наслідками революції було прийняття трьох визначальних документів:

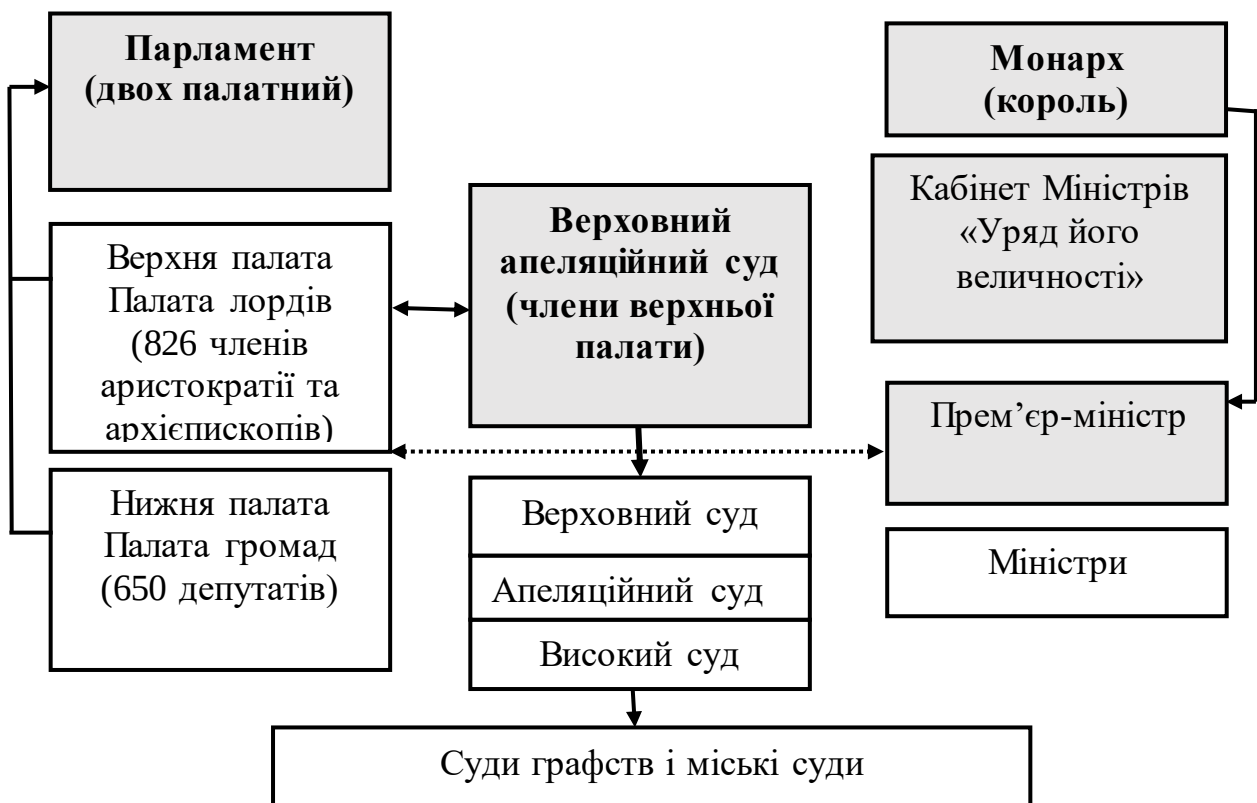

Державний механізм конституційної монархії у Великобританії

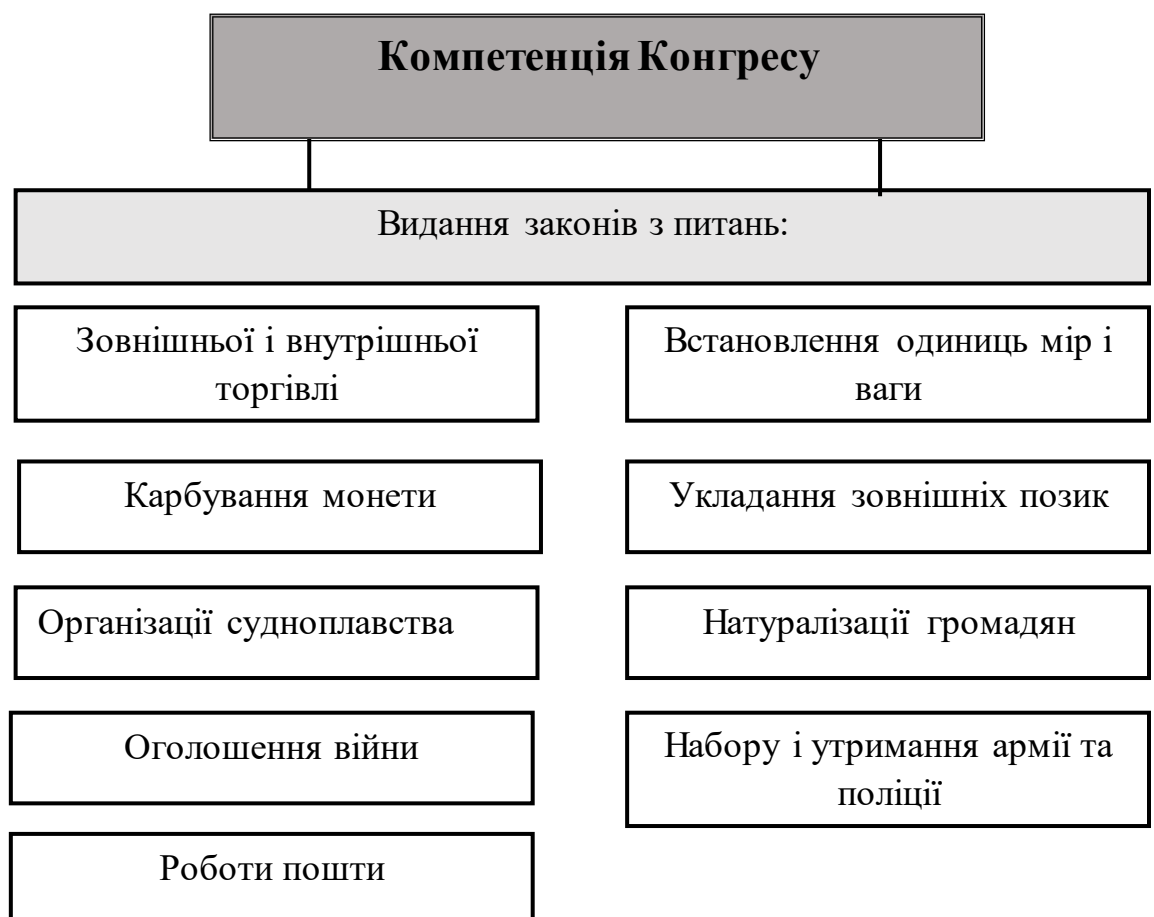
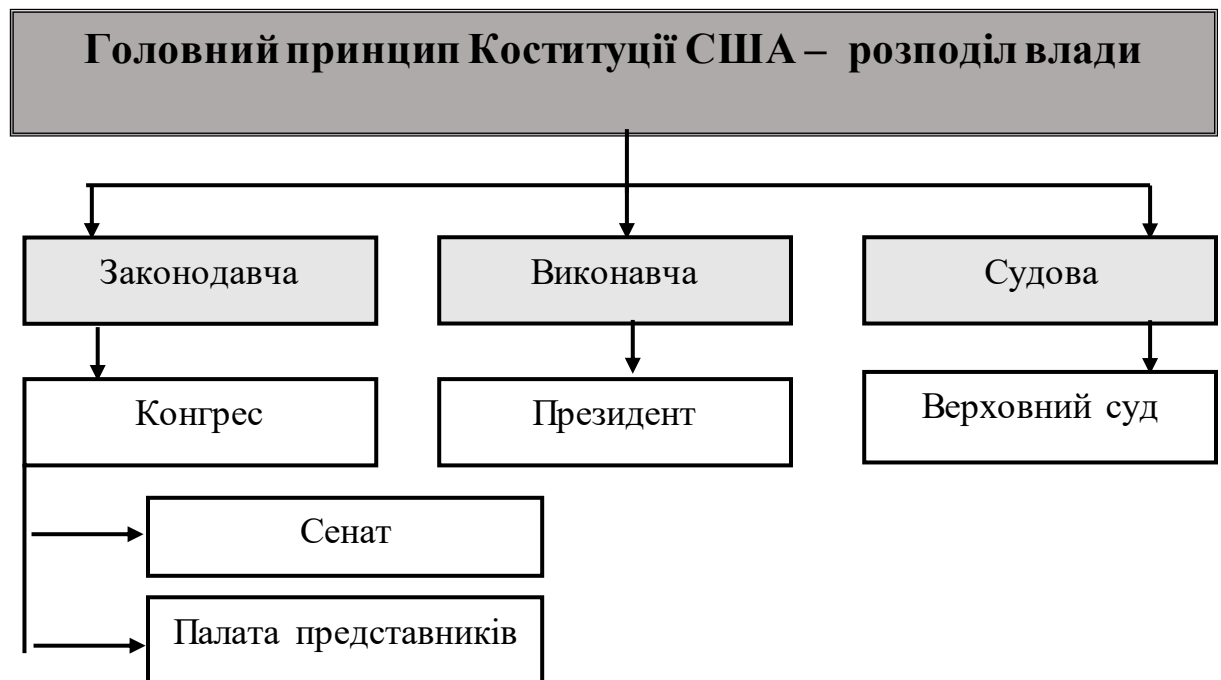
У XVIII ст. в Англії формується парламентська система управління

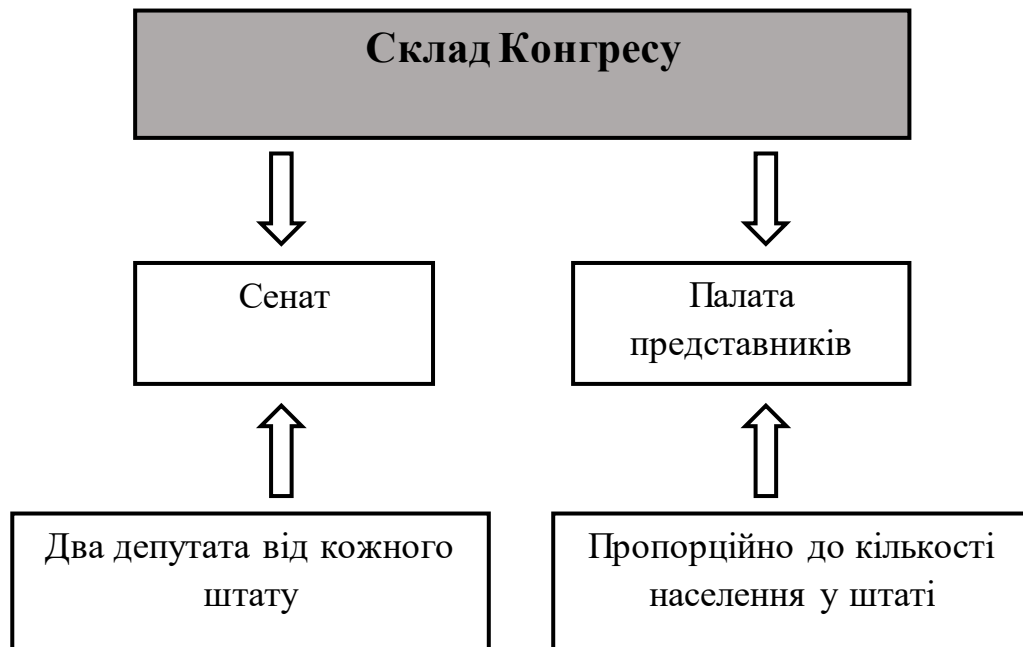

Державний лад Великобританії

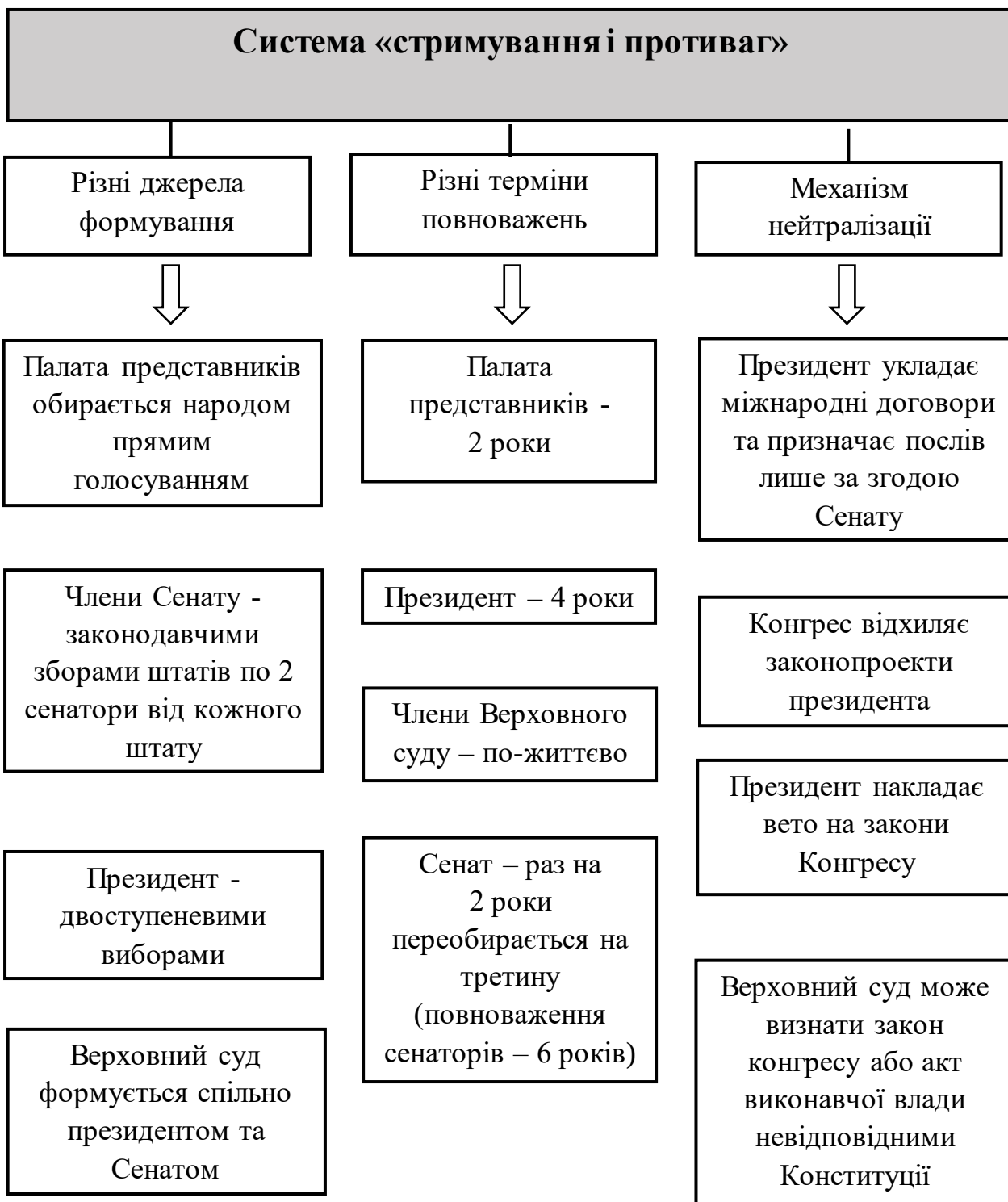

Тема 7. Держава та право США (XVII – XIX ст.)

Сенат контролює діяльність вищих посадових осіб, зокрема президента і суддів, та може притягнути їх до відповідальності в порядку імпічменту та усунути з посад

Білль про права
Перший цикл поправок до Конституції США

I	Гарантується свобода віросповідання, слова, друку, мирних зборів та звернення до уряду з проханням про припинення зловживань
II	Надається право на зберігання та носіння зброї
III	Забороняється розміщення військ у будинках без згоди власника в мирний час, та допускається під час війни
IV	Забороняються необґрунтовані обшуки і арешти осіб та вилучення майна
V	Гарантується, що ніхто не може бути позбавлений життя, свободи чи власності без законного судового розгляду, ніяка приватна власність не може бути відібрана для суспільного користування без справедливої винагороди; встановлюється заборона притягати до відповідальності за одне і те ж діяння двічі та примушувати свідчити проти самого себе
VI	Закріплюються права обвинуваченого на швидкий і публічний суд, ознайомлення із суттю та підставами обвинувачення, на ставку віч-на-віч із свідками, що свідчать проти нього, на примусовий виклик свідків із своєї сторони та на допомогу адвоката
VII	Забороняється перегляд справи, інакше як згідно із нормами загального права
VIII	Встановлюється заборона призначення надмірно великих застав, штрафів та жорстоких і незвичайних покарань
IX	Констатується невичерпність перерахованих в Конституції прав
X	Встановлюється, що повноваження, які не надані за Конституцією федеральному уряду та не заборонені для виконання штатам, зберігаються за штатами чи за народом

Тема 8. Держава та право Франції (XVIII – XIX ст.)

Причини та особливості буржуазної революції у Франції 1789 – 1794 років

- феодально-абсолютистський устрій Франції, який уже в другій половині XVIII ст. став гальмом економічного прогресу та суспільного розвитку країни
- політико-економічна нерівність суспільних прошарків, зокрема, численні привілеї панівних верств (духовенства і дворянства) та політичне безправ'я економічно могутньої буржуазії
- нещадна експлуатація найбільших за чисельністю прошарків суспільства – селян та міщан, соціально-економічні й політичні інтереси яких вступили у фазу гострого протиріччя з існуючим ладом, що призвело до частих повстань і заворушень

Революція стала найбільш рішучою і послідовною, вона пройшла усі етапи і досягла кульмінаційного піднесення у своєму розвитку

Етапи французької революції та створення буржуазної держави

Перший етап:

14 липня 1789 р. – 10 серпня 1792 р.

Перетворення Франції на конституційну монархію

(домінування інтересів великої буржуазії і ліберального дворянства, часткове проведення антифеодальних і демократичних заходів, прийняття Декларації прав людини і громадянина від 26.08.1789 р., встановлення конституційної монархії і її закріплення Конституцією від 03.09.1791 р.)

Другий етап:

10 серпня 1792 р. – 2 червня 1793 р.

Утворення буржуазної республіки

(наростання і розширення соціальної бази революції та народного руху, перехід влади до жирондистів, реалізація радикальних антифеодальних перетворень, проголошення Франції республікою, засудження і страта короля Людовіка XVI, боротьба революційних сил із зовнішнім втручанням ряду європейських монархій)

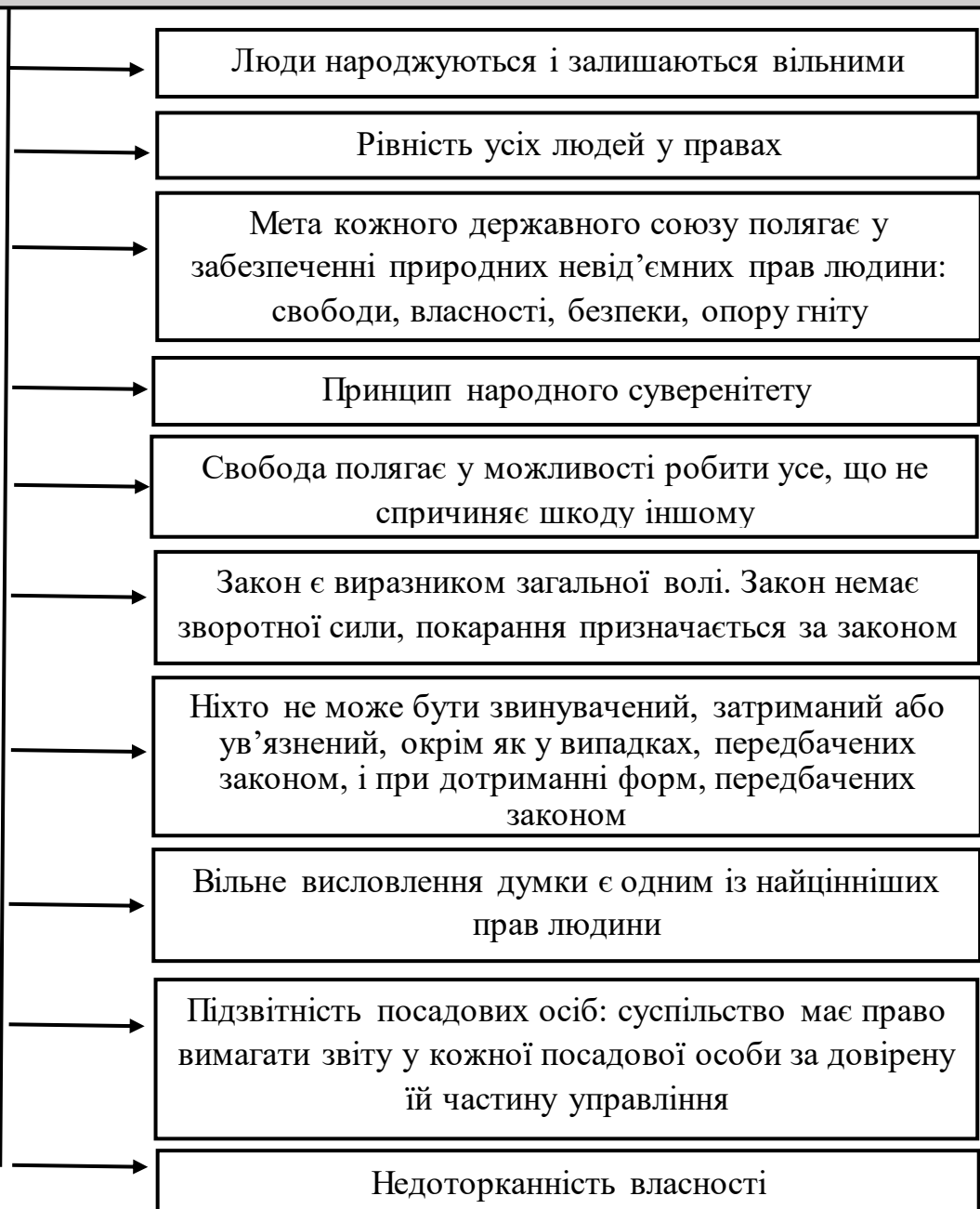
Третій етап:

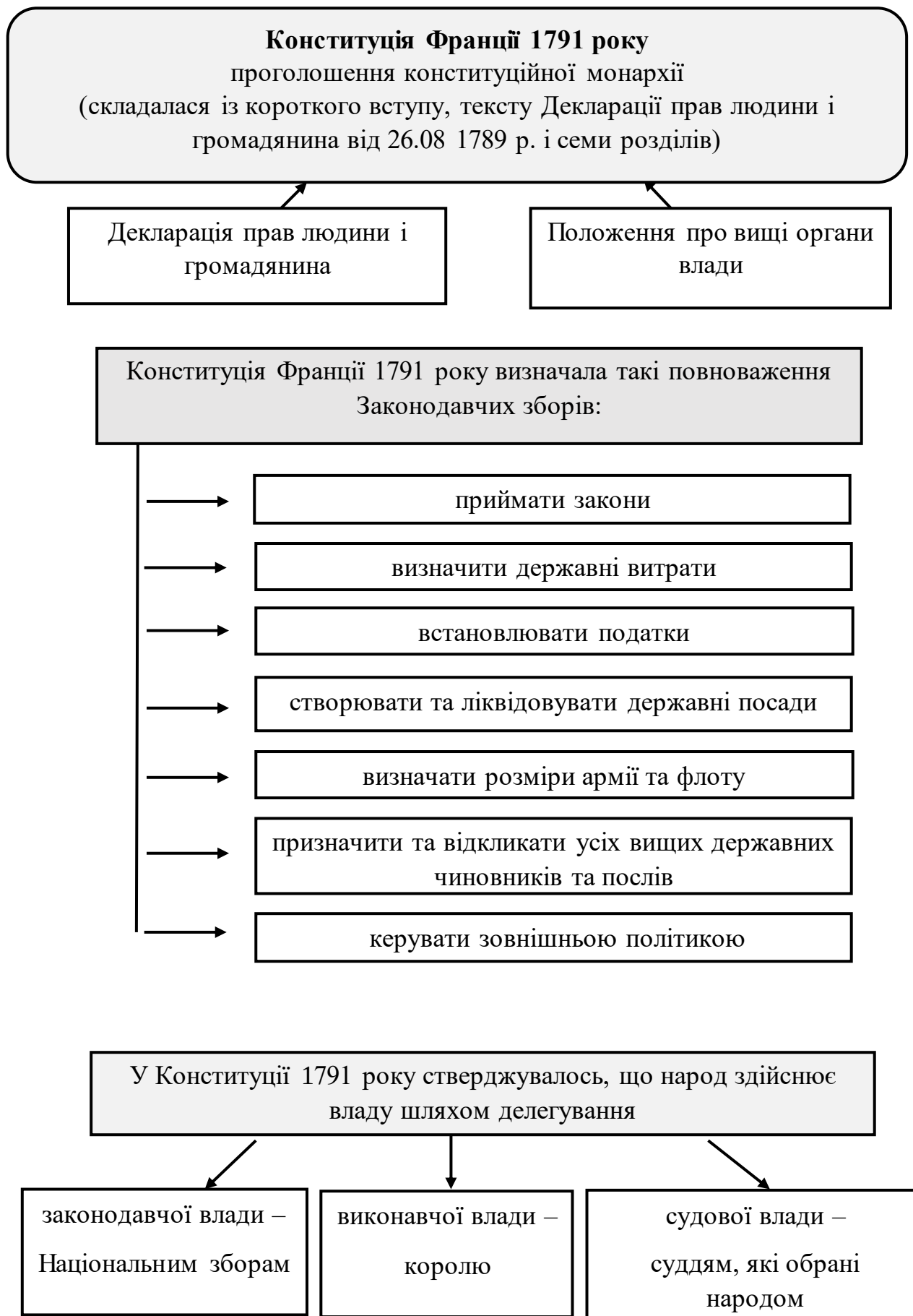
2 червня 1793 р. – 27 липня 1794 р.

Диктатура яacobі́нців

(прихід до влади яacobі́нців – представників найрадикальнішої дрібної буржуазії, селянства й плебейства (очільники – М. Робесп'єр, Ж. Марат, Ж. Дантон та ін.) і встановлення їх диктатури, ліквідація залишків феодальної системи, встановлення капіталістичних відносин, жорстока боротьба із внутрішньою реакцією та контрреволюційною інтервенцією коаліцій європейських держав, прийняття нової Декларації прав людини і громадянина та Конституції від 24.06. 1793 р.)

Декларація прав людини і громадянина 1789 року проголошувала:

Якобінська диктатура та її державний механізм. Конституція Франції 1793 року

Декларація прав людини і громадянина від 24 червня 1793 року

Оригінальний, найрадикальніший документ, який істотно збагатив конституційну думку та загальнолюдську доктрину прав і свобод людини

У документі дублюються положення Декларації від 26.08.1789 р. про важливі принципи кримінального права, процесу та гарантії недоторканності особи. Окрім того наголошено, що закон має захищати суспільну й індивідуальну свободу. Якщо влада порушує права народу, то повстання для всього народу чи якоїсь його частини є їхнім священним правом і невідкладним обов'язком (ст. 35). Монархія заборонялась.

Конституція, прийнята Національним конвентом 24 червня 1793 р. проголошувала: за формою правління Франція – республіка, за формою устрою – унітарна держава. Закріплювала суверенітет і верховенство народу

У порівнянні з Конституцією 1791 року, Якобінська конституція була демократичнішою й значно радикальнішою. Внесена на плебісцит, вона отримала схвалення більшості населення

→ Суспільного ладу, встановленого Конституцією 1791 року, якобінська конституція жодним чином не змінювала

→ У політичному відношенні Конституція Франції 1793 року відрізнялась більшим демократизмом: вибори стали прямими, ценз скасовано, вік виборців з 25 років знижено до 21 року

→ Законодавчий корпус передбачалося обирати на один рік. Його повноваження: видавати декрети і пропонувати закони

→ Виконавча влада вручалась комітету з 24 осіб, які призначалися законодавчим корпусом з-поміж кандидатів, представлених департаментськими зборами

Однак ні Конституцію 1793 р., ні Декларацію прав людини і громадянина від 24 червня 1793 р. не втілено в життя. Завадила складна внутрішня та зовнішня ситуація, в якій опинилася Французька республіка влітку 1793 р.

Судочинство

у Революційному трибуналі було спрощене. Обвинуваченому зазвичай не дозволяли мати захисника, допитували його на відкритому засіданні, всі свідчення переважно давалися усно, і коли судді вважали, що доказів достатньо, то навіть не заслуховували всіх свідків, або не брали до уваги будь-які свідчення

Управління на місцях:

Народні комісари Національного конвенту, адміністрація департаментів і дистриктів, муніципалітети в містах і комунах, революційні комітети та народні товариства. Важливе місце в системі яacobінської диктатури займав Яacobінський клуб з філіалами по всій країні

Суперечності яacobінської диктатури, невдоволення населення революційними обмеженнями й терором, опозиція роялістів і буржуазії згодом призвели до:

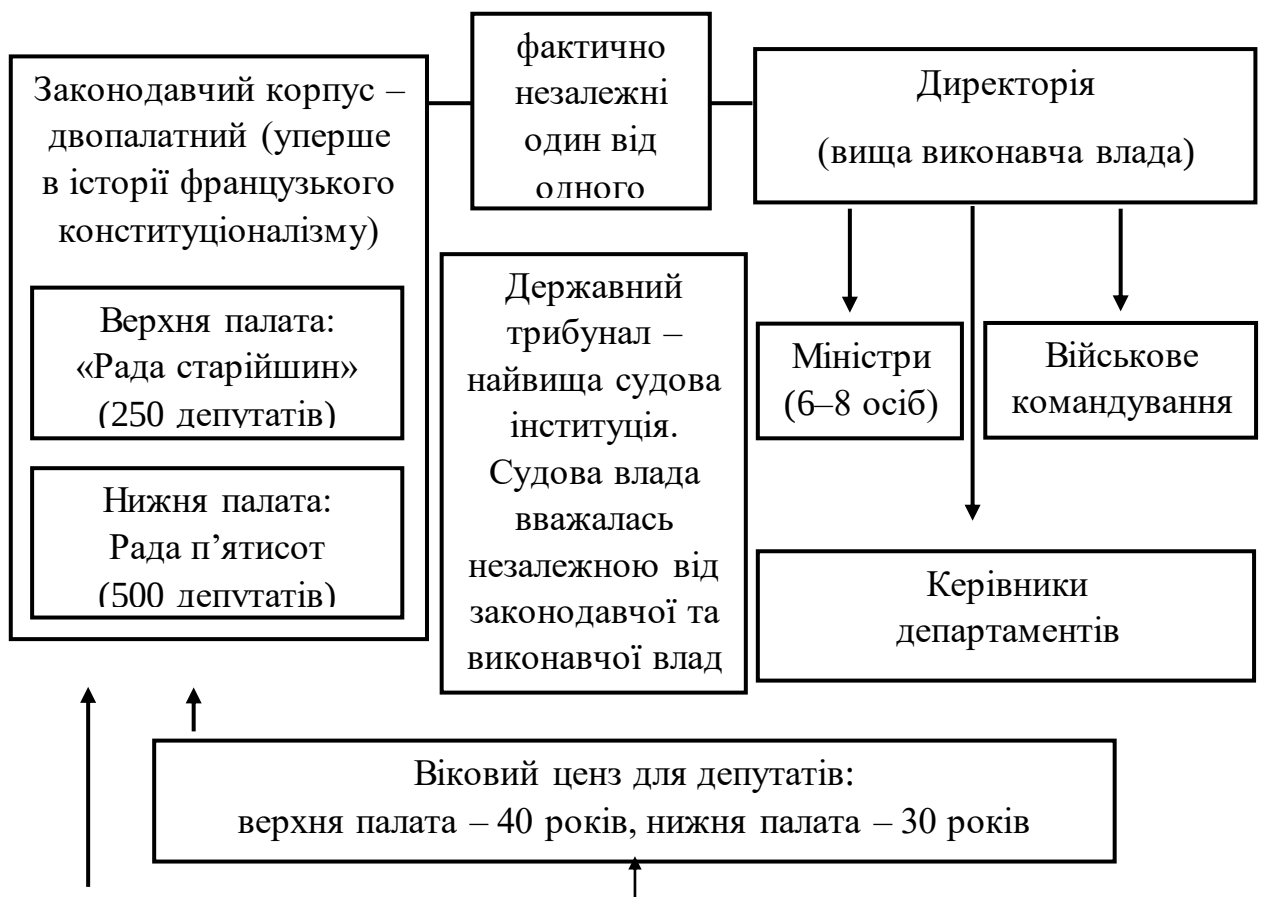
- розколу яacobінського блоку та падіння його правління в результаті державного перевороту 27 липня 1794 р.;
- повернення до влади великої буржуазії та вкрай нестабільної політичної ситуації, яка, врешті-решт, спровокувала черговий державний переворот, який очолив генерал Наполеон Бонапарт;
- падіння республіканського ладу, проголошення імперії та реставрації монархії.

22 серпня 1795 р. Конвент прийняв

Конституцію III року Республіки.

Відкинувши крайнощі революції, радикалізм вождів якобінської диктатури, автори Конституції зберегли не лише основний девіз революції: «Свобода, рівність, братерство», але й її найважливіші досягнення – республіканізм, народний суверенітет, представницькі органи, верховенство закону та ін. Конституція набула чинності в листопаді 1795 р. після схвалення її на плебісциті.

Вищі органи державної влади за Конституцією Франції 1795 року

Виборці.

Виборче право отримали лише громадяни чоловічої статі, яким виповнився 21 рік і які мали постійне місце проживання протягом року та сплачували певну суму податку

Директорія, яка з пересторогою ставилася до широких верств населення, стала символом нестабільності правлячого режиму

Консульство та імперія Наполеона Бонапарта (1799 – 1814 рр.)

У передмісті Парижа – Сен-Клу 18 брюмера (9 листопада) 1799 р. (VIII рік Республіки) парламент прийняв рішення розпустити Директорію. Тоді ж вся повнота виконавчої влади була передана трьом консулам: Н. Бонапарту (обрано першим консулом), П.Р. Дюко і Е.Ж. Сіейєсу. Переворот стався без жодних перешкод і фактично зробив Наполеона диктатором

Для узаконення та стабілізації своєї влади Н. Бонапарт вирішив прийняти нову Конституцію, яка була підготовлена конституційною комісією. На пропозицію Першого консула Основний Закон, оминаючи парламент, одразу винесено на всенародний референдум, де він був схвалений. Конституція набула чинності 13 грудня 1799 р.

Структура вищих органів державної влади

У травні 1804 р. Сенат постановив ліквідувати посади консулів взагалі, оголосивши **Наполеона Бонапарта імператором французів**

18 травня 1804 р. видано

Органічний сенатус-консульт XII року Республіки, що став новою Конституцією.

Франція й далі називалась республікою, але очолював її імператор. Імператорське звання передавалось у спадок по низхідній лінії кровних і законних потомків імператора по чоловічій лінії. Фактично Наполеон Бонапарт відновив у Франції монархію, яку в історії названо Першою імперією. Зі зміцненням імперії Органічний сенатус-консульт став втрачати своє практичне значення

Система вищих державних органів,

створена на підставі Конституції 1799 р. і збережена за сенатус-консультом 1804 р., поступово змінювалась за волею імператора:

- змінено склад і компетенцію Державної ради та Сенату;
- згодом ліквідовано Трибунат;
- із вищих урядовців сформовано *Таємну раду*, якій передано низку функцій Державної ради та Сенату;
- головним органом управління країною стали *міністерства*, створені на засадах єдиновладдя й жорсткої виконавчої вертикалі. Міністрів підбирав й особисто призначав імператор. Усі важливі питання міністри мусили узгоджувати з імператором

Надійною державною опорою Н. Бонапарта і важливими важелями управління країною були *поліція, армія та церква*.

Місцеві органи управління імперії Наполеона

Адміністративно-територіальний поділ Франції здебільшого залишався попереднім: департаменти, округи, міські й сільські комуни.

Перфекти
очолювали департаменти

Супрефекти

Мери

Усю місцеву адміністрацію призначав (префектів і супрефектів) або затверджував (мерів) імператор

Цивільний кодекс Франції (Code civil des Francais)
(Кодекс Наполеона) 1804 року
(складався зі вступного титулу і трьох книг)

Мав прогресивне значення, адже закріпив ліквідацію феодальних відносин. Значною мірою спирався на положення римського права

В основу кодексу покладено принципи:

формально рівної правоздатності
всіх громадян

необмеженої приватної власності

Юридичні якості кодексу:

- стрункість викладу тексту;
- чіткість трактувань основних понять та інститутів цивільного права;
- стислість і ясність формулювань

Структура та основні положення Цивільного кодексу:

Книга перша – «Про осіб» закріплювала правовий статус фізичних осіб. Усі французи (крім жінок) були рівними й мали цивільні права. Регулювала сімейні відносини. Визнавався лише цивільний шлюб. Шлюбний вік для чоловіків – 18 р, а для жінок – 15 р. Шлюб укладався на добровільній основі, але син до 25 р., донька до 21 р. одружувалися лише за згодою батьків або хоча б батька. Обмежувалася влада батьків над неповнолітніми дітьми. Допускалось розлучення, але тільки з поважних причин. Ініціатором міг стати будь-хто з подружжя, але для жінок причин для розлучення визначалося менше. Стосунки в сім'ї ґрунтувалися на владі чоловіка та батька. Дружина була обмеженою в правах: вона не могла без згоди чоловіка виступати в суді, дарувати, купувати чи продавати майно, їй належало жити з чоловіком і завжди слідувати за ним. Діти поділялися на законних (народжених у шлюбі) та позашлюбних. Заборонявся пошук батьківства.

Друга книга – «Про майно і різні видозміни власності» присвячена регулюванню майнових відносин: праву власності, узуфрукту (володінню чужим майном з правом користування прибутками від нього без зміни субстанції речі), сервітуту (праву користування чужим майном у певних межах). Кодекс давав класичне визначення права приватної власності. Важливе значення приділялося власності на землю. Власник земельної ділянки вважався абсолютним власником усіх природних багатств, пов'язаних з його землею (скажімо, корисних копалин). Цей підхід у 1810 р. в інтересах держави було переглянуто. Право розробки корисних копалин відтоді можна було здійснювати лише за умови одержання дозволу від держави.

Третя книга – «Про різні способи набуття власності» є найбільшою за обсягом. Вона визначала основні способи набуття права власності: спадкування, дарування, заповіт, зобов'язання. Договір укладався за згодою сторін, які мали рівні права та обов'язки. Спадкування відбувалося за законом або за заповітом. За законом, майно спадкували діти, один із подружжя, котрий пережив іншого, а за їх відсутності – у визначеній законом послідовності родичі по низхідній чи висхідній лініях. Кодекс розширив свободу заповітів, як і дарувань (що досить часто використовували, щоб обійти законних спадкоємців). З римського права запозичено й розвинуто ідею рівності сторін у договорі, його добровільність й обов'язковість. Згода сторін, причому досить чітко виражена та добровільна, була необхідною передумовою дійсності договору. Предметом (об'єктом) договору (крім діянь чи бездіяльності) могли бути лише речі, не вилучені з обігу й визначені видовими або родовими ознаками. Визначено різні види договорів (купівлі-продажу, найму, обміну, позики, довічної ренти тощо), в тому числі шлюбний договір, за яким сторони не можуть змінювати умови договору після укладення шлюбу, а також доволі нестандартні договори ризику – страхування, парі тощо.

Цивільний кодекс зберіг не лише римську термінологічну традицію, а й римську правову концепцію. Водночас він вплинув на формування цивільного законодавства Західної Європи та правових систем, які тяжіють до романо-германської правової системи.

Тема 9. Держава та право Німеччини (XIX ст. – початок XX ст.)

Державний лад Німецької імперії за Конституцією 1871 року

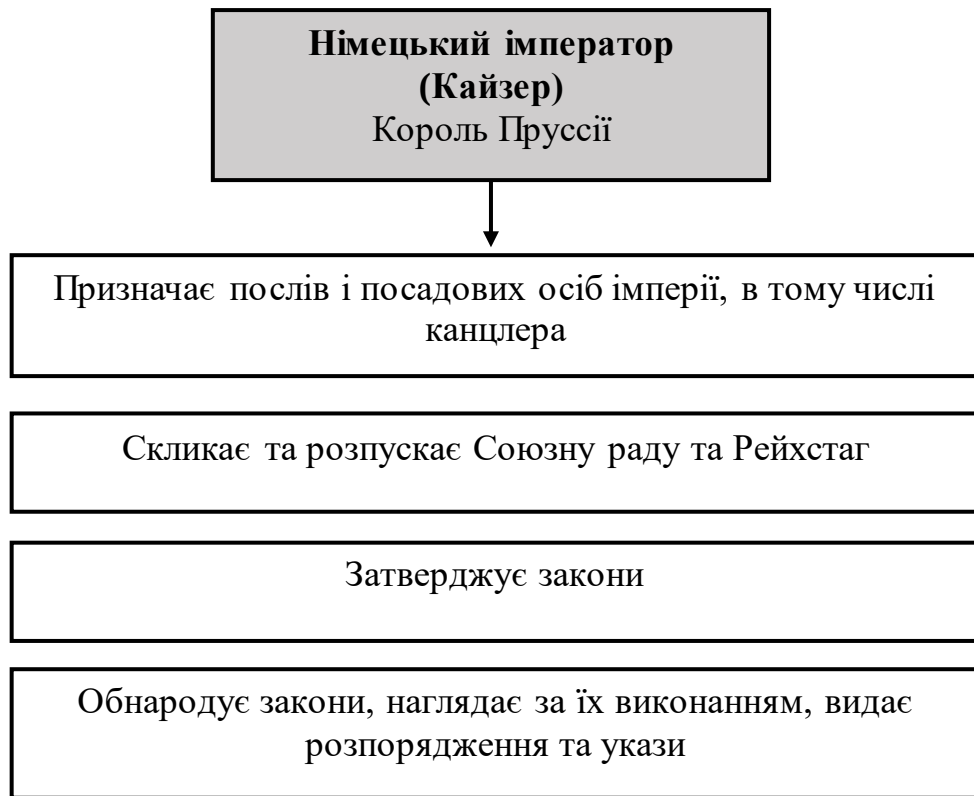
16 квітня 1871 року була схвалена Конституція Німецької імперії

За формою державного правління – конституційна монархія

За формою державного устрою – федерація

Повноваження кайзера

Повноваження імперського канцлера (рейхсканцлера)

Повноваження Союзної ради

**Союзна рада
Верхня палата
(Бундесрат)**
Орган із законодавчими і адміністративними
повноваженнями, входило 58 представників
союзних держав

Приймала закони

Брала участь у призначенні вищих посадових осіб імперії

Мала право розпуску рейхстагу за згодою імператора

Вирішувала конфлікти між землями

Повноваження Рейхстагу

Рейхстаг
(297 депутатів обиралися – загальним
голосуванням)

Розробляв та пропонував закони.

Затверджував бюджет

Укладав міжнародні угоди

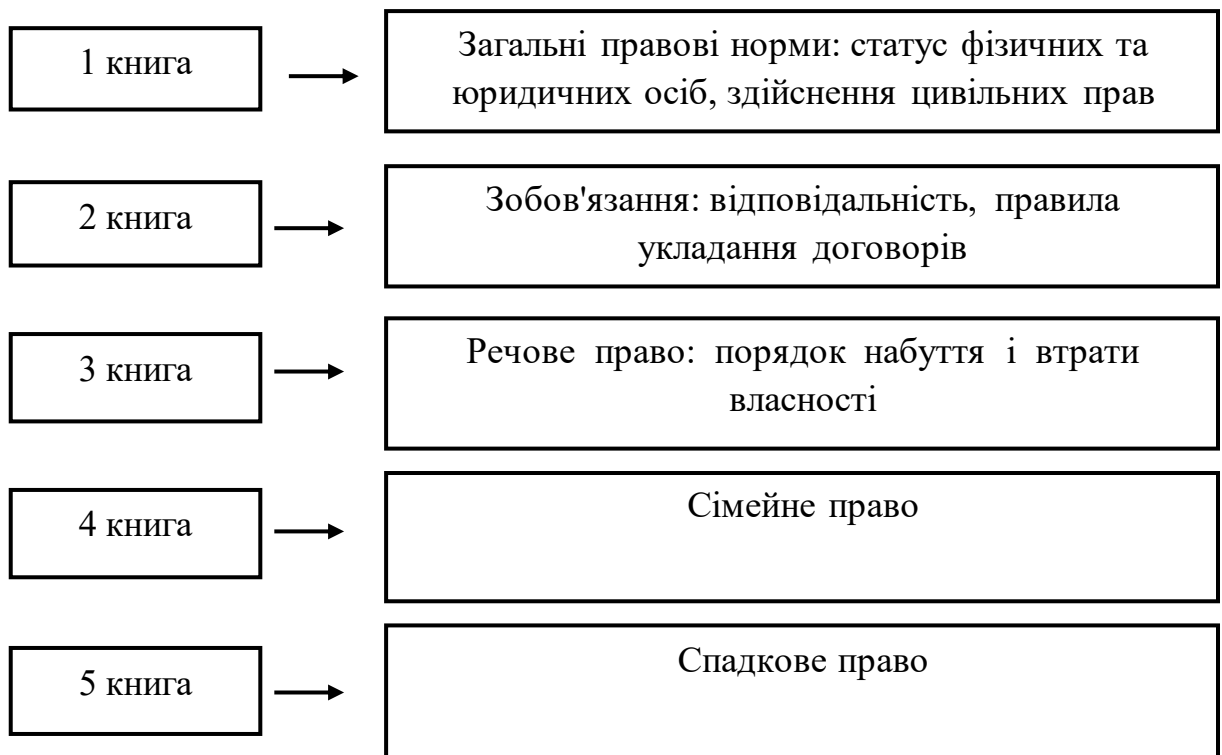
Звертався з петиціями до Союзної ради

Брав участь у вирішенні спорів між землями

Джерела права

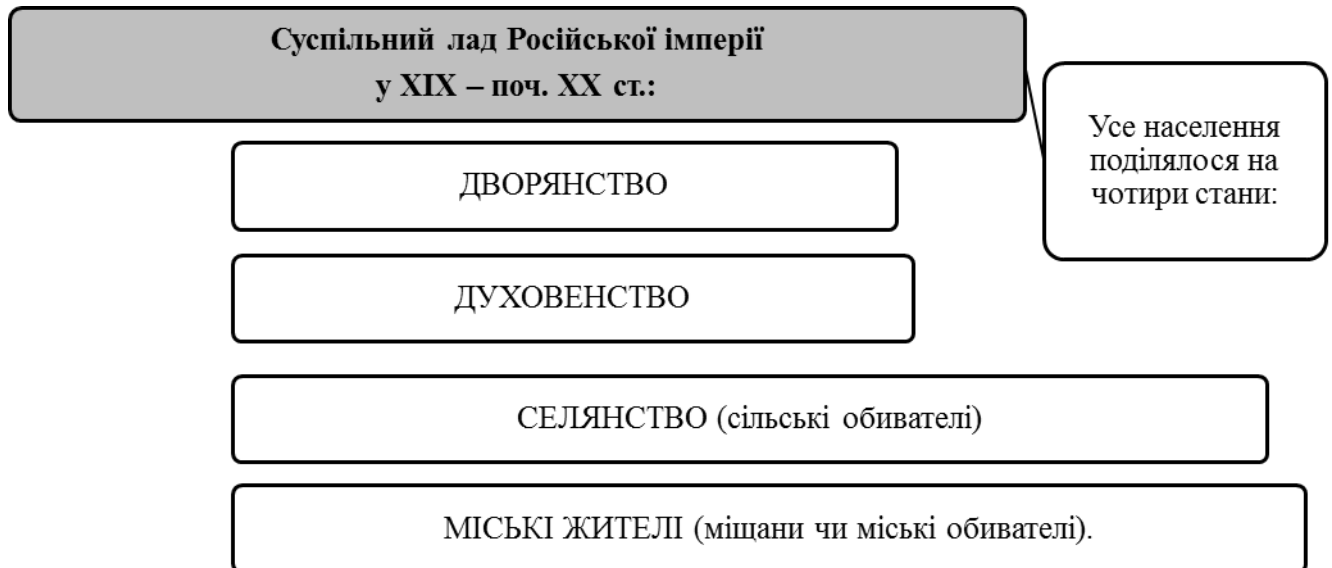

Німецький Цивільний кодекс 1896 р.

Тема 10. Державно-правовий розвиток Російської, Австрійської, Австро-Угорської імперій (XIX – початок XX ст.)

Суспільний лад та державний устрій Російської імперії у XIX – поч. XX ст.

Буржуазія та робітничий клас – дві верстви, які, формуючись одночасно, перебували в стані ворожнечі одна до одної. Як одна, так і інша, істотно відрізнялися від західноєвропейських аналогів.

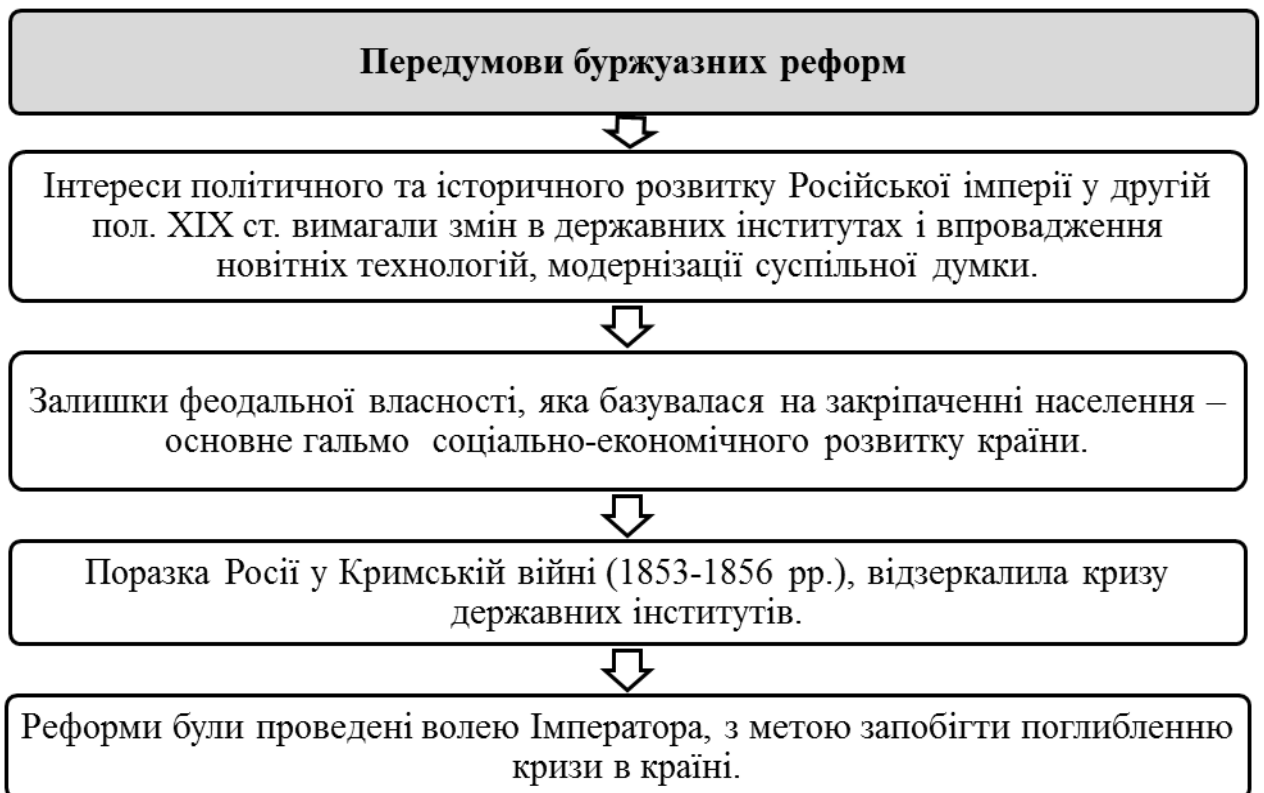
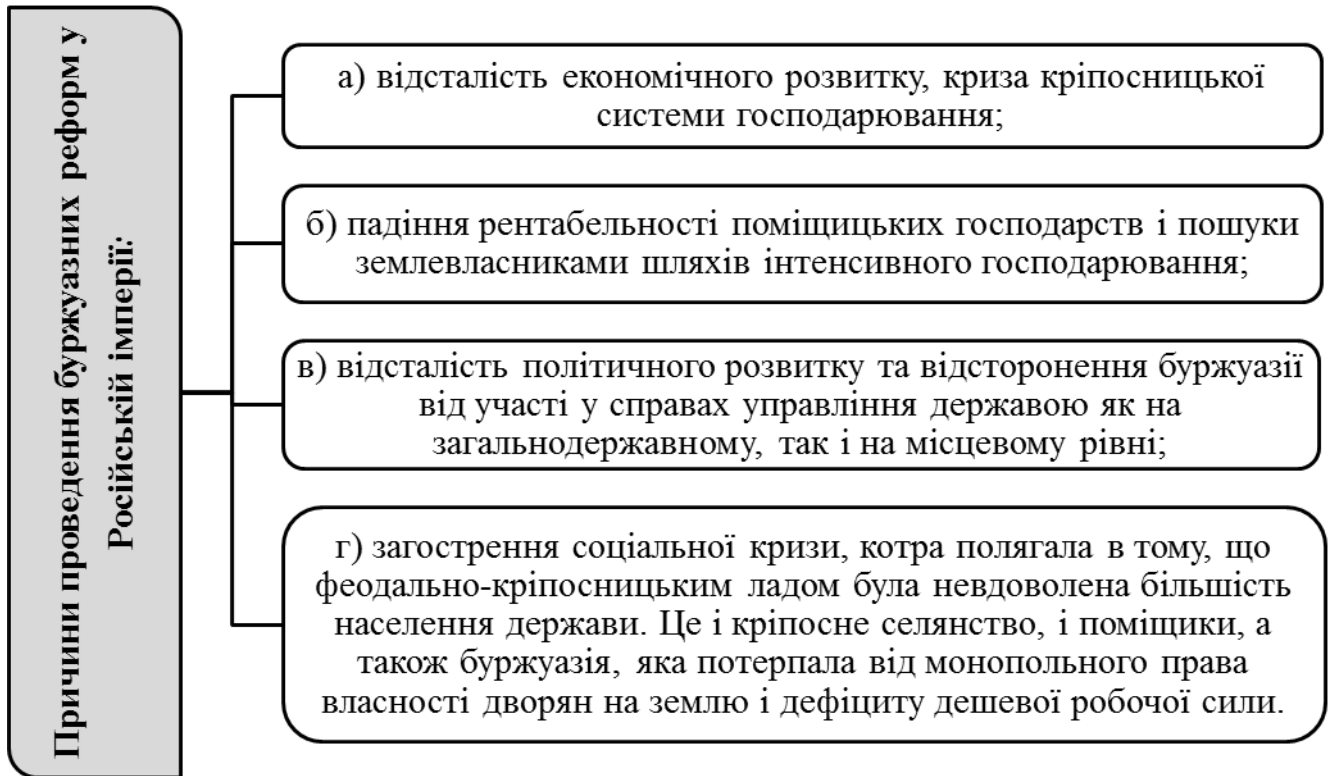
Робітничий клас мав свої особливості:

- формувався і виходив на політичну арену зі значним запізненням;
- значно вищий рівень експлуатації і вкрай безправне становище;
- надзвичайно високий ступінь конкуренції на виробництві;
- невисокий рівень політичної організації.

Свої характерні риси мала й буржуазія:

- невелика частка, власне, українців у структурі буржуазної суспільної верстви. Яхненки, Семеренки, Харитоненки, Терещенки – ось і весь національний компонент в середовищі торгово-промислової еліти;
- орієнтація підприємців не на розширення ринку вільної торгівлі, а на монополію держави.

Причини проведення буржуазних реформ у Російській імперії:

Селянська реформа 1861 р.

У лютому 1855 р. на престол вступає Олександр II. 19 лютого 1861 цар підписав маніфест та низку законів про скасування кріпосного права.

Селяни отримали право без дозволу поміщика: займатися ремеслом і торгівлею; змінювати місце проживання; купувати власність рухому й нерухому, укладати угоди; поступати до навчальних закладів і на службу; змінювати соціальний стан тощо.

Поміщики не могли продавати й купувати селян, втручатися в їх сімейні справи, але землю селяни мали викупити у поміщиків.

При укладанні угоди селянин сплачував 20%, решту суми держава надавала у кредит, який слід було виплатити протягом 49 років.

У селах та волостях (волость – кілька сіл) були створені органи селянського самоврядування.

Селянський сход домогосподарів розподіляв землю, податки, дозволяв вихід з общини, обирав посадових осіб, зокрема сільського старосту.

Волосний сход складався з виборних від сіл (1 від 10 дворів) і вирішував у межах волості ті ж питання: рекрутська повинність (рознарядка по селах), збір податків, відбуття селянами повинностей, общинного землеволодіння, обирав волосне управління на чолі з волосним старшиною та волосний суд.

Волосний старшина виконував рішення сходу та поліцейські функції (затримання бродяг, дезертирів). Волосний суд розглядав малозначні кримінальні та цивільні справи селян.

Волосне правління складалося з волосного старшини, сільських старост, збирачів податей, вирішувало господарчі та інші місцеві питання, контролювало сільські общини.

Органи селянського управління підпорядковувалися місцевій адміністрації, зокрема, поліції.

Земська реформа 1864 р.

Головною метою цієї реформи було пристосування феодального устрою Російської імперії до потреб капіталістичного розвитку шляхом створення всестанових **органів місцевого (земського) самоврядування**, до якого допускалися не лише дворяни, але й окремі представники міщанства і селянства. Земства мали сприяти поліпшенню місцевого господарювання. На них покладалося вирішення багатьох місцевих економічно-фінансових проблем.

1 січня 1864 р. цар затвердив Положення про губернські та повітові земські установи. Ним запроваджувалися **губернські та повітові земські збори** – розпорядчі органи, які відали організацією продовольчої справи, опікувалися питаннями освіти, охорони здоров'я, торгівлі, будівництва доріг, місцевим бюджетом, надавали допомогу у проведенні державних зборів тощо.

Система виборів членів зборів – **гласних** – гарантувала перевагу представникам дворянства. Вибори у повітове земське зібрання проводилися на трьох виборчих з'їздах: повітових землевласників, міських виборців і представників сільських громад. Для землевласників та власників підприємств передбачався високий майновий ценз. Для селян був встановлений складний кілька-ступеневий порядок виборів.

Спочатку відбувалися вибори членів повітових зборів, які потім обирали представників до губернських зборів. Земські збори скликалися щорічно, зазвичай – восени. Головували у них повітові та губернські керівники дворянства. Виконавчими органами повітових та губернських зборів були обрані ними **повітові та губернські земські управи**.

Земства були підконтрольні урядовим органам (губернатору та поліції), не мали адміністративної влади, реалізуючи свої рішення через державні відомства. Разом із тим, земства мали певний вплив на місцях, були центром ліберальної опозиції, відпрацювали механізм захисту інтересів буржуазії, яка не мала доступу до державних органів. У цьому плані земську реформу можна оцінювати як буржуазну.

Міська реформа 1870 р.

Зміни міського управління було проведено на тих самих засадах, що й земського. Розвиток капіталізму після скасування кріпосного права викликав швидке зростання міст. Але їх благоустрій залишався незадовільним. У 1864 р. було розроблено проект міської реформи, але лише у 1870 р. **Міське положення** було нарешті затверджено царем.

Положення передбачало створення органів міського самоврядування. Керівними органами були **міські думи**, а виконавчими – **міські управи**, обрані думами. Думу й управу очолював міський голова, якого затверджували на посаді губернатор або міністр внутрішніх справ. Чини міської думи – гласні – обиралися населенням, незалежно від станової належності на 4 роки. Право обирати та бути обраним мала незначна частина населення через високий майновий ценз.

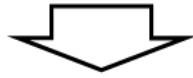

Компетенція органів міського самоврядування, як і земського, була обмежена суто господарськими питаннями: благоустрій міста, пожежна безпека, розвиток місцевої торгівлі й промисловості, охорона здоров'я та народна освіта. На міські думи було покладено обов'язкові витрати з утримання пожежної команди міста, поліції, в'язниць.

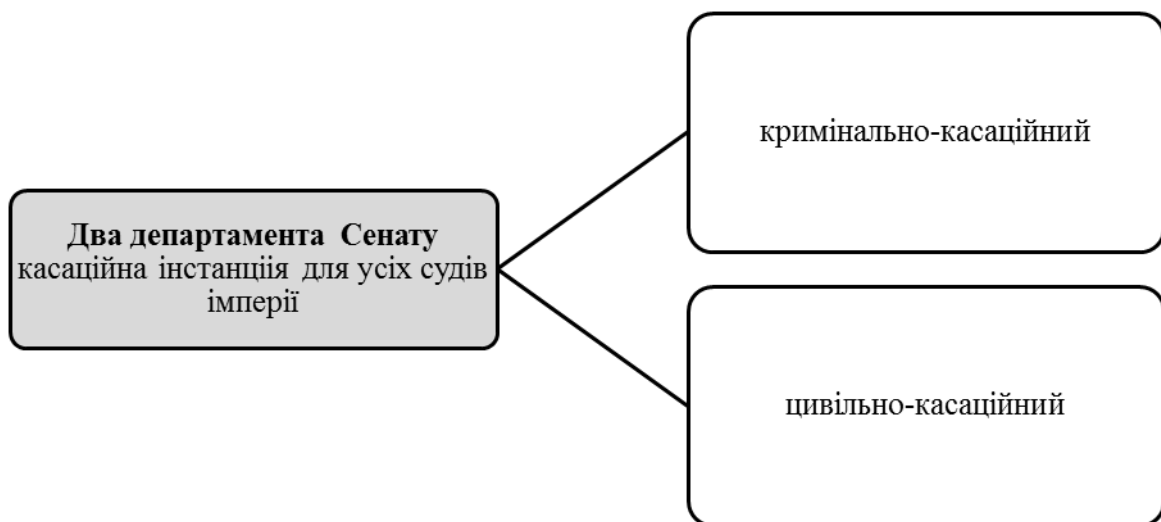
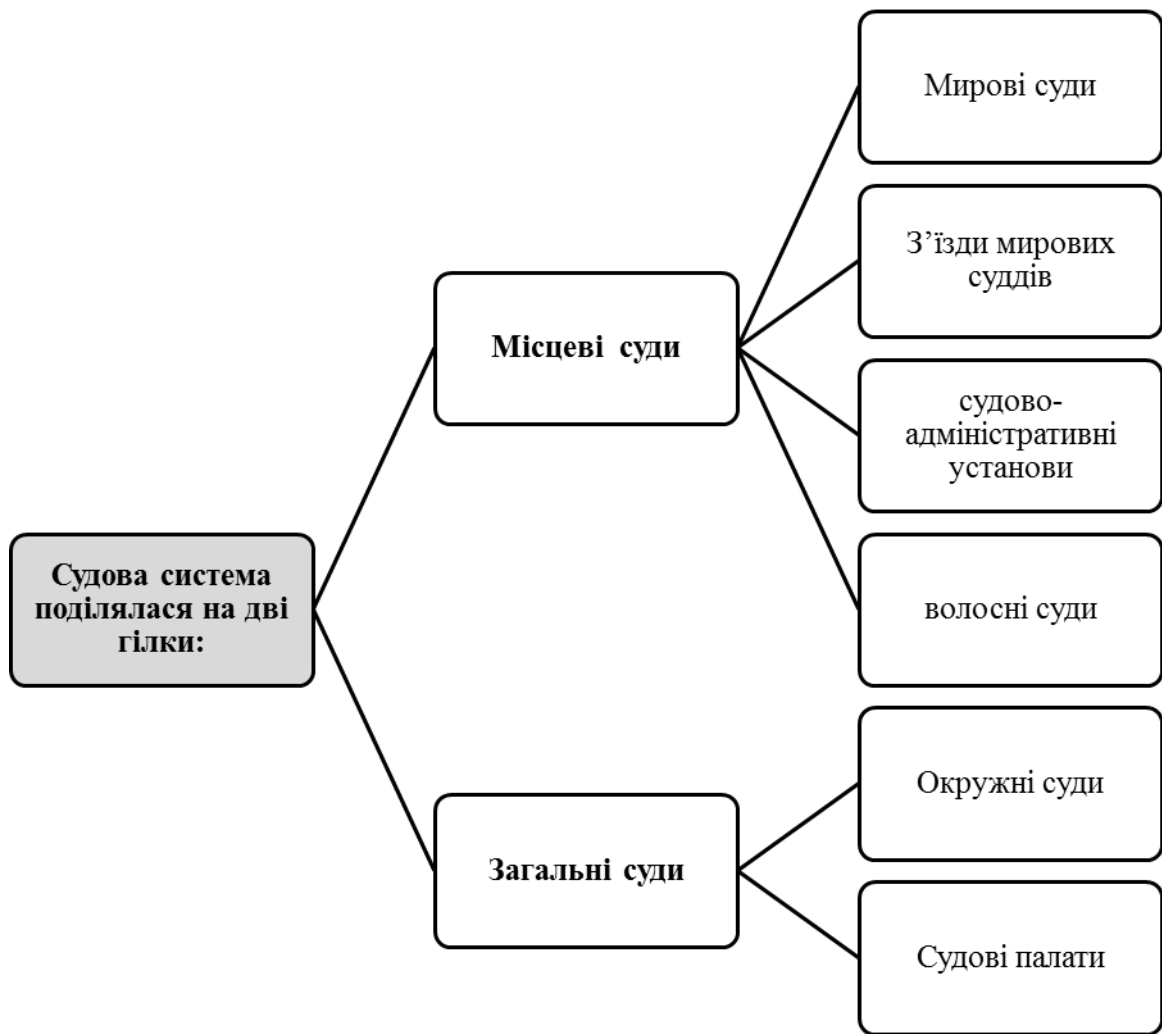
Міські органи самоврядування перебували під контролем царської адміністрації – міністерства внутрішніх справ та губернаторів.

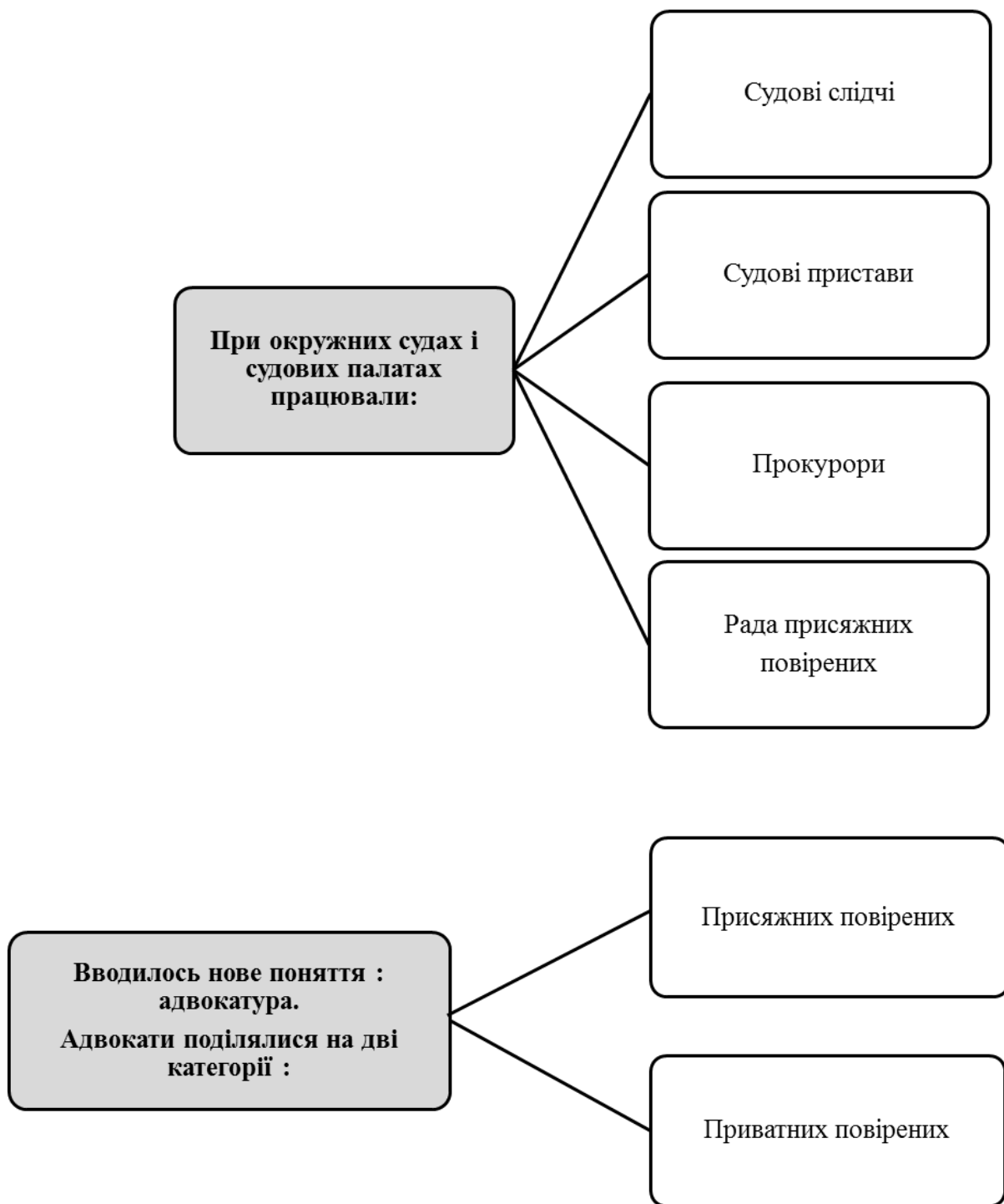
Судова реформа 1864 р.

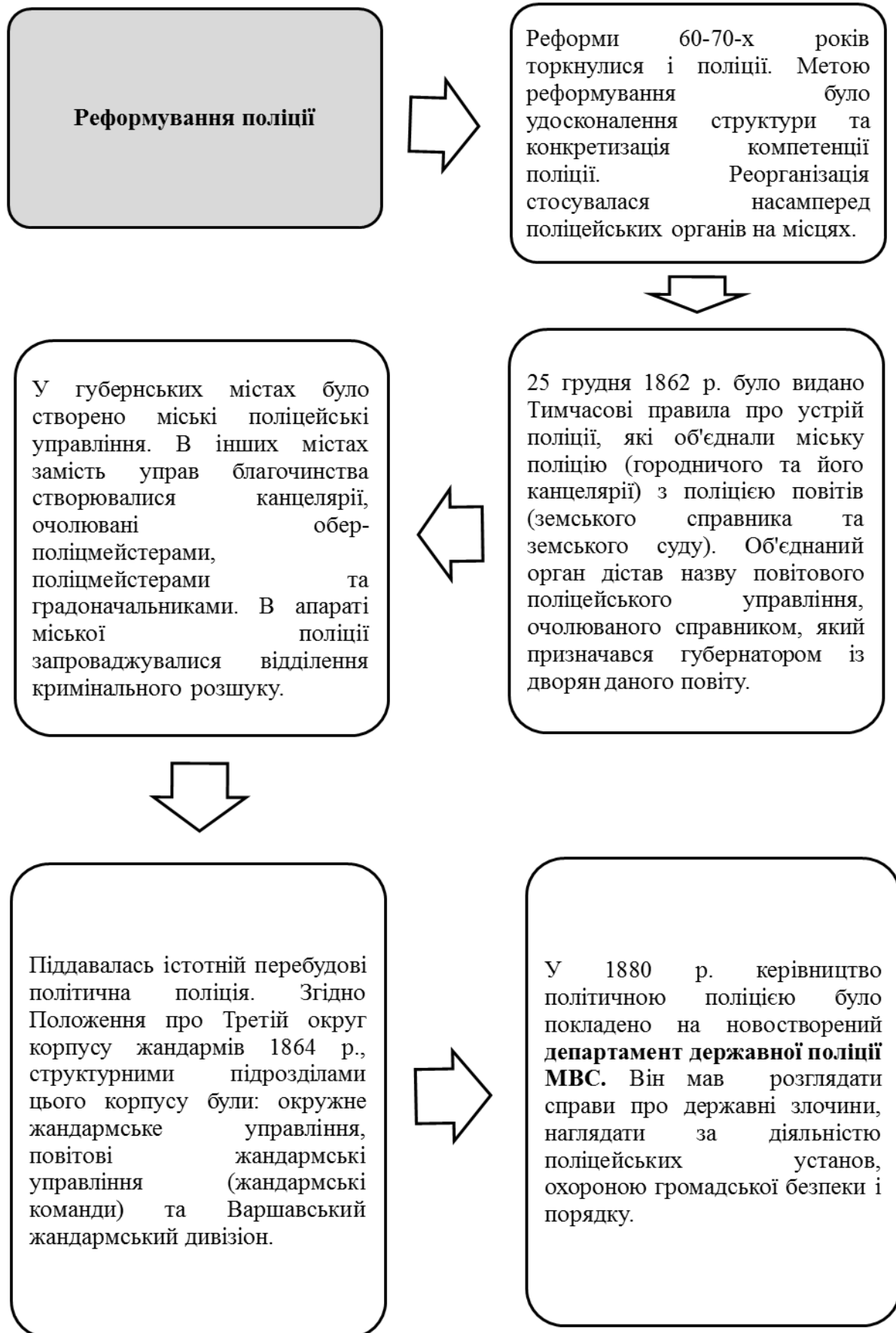
У 1864 р. царський уряд після тривалої підготовки провів реорганізацію судової системи, яка вважається однією з найвизначніших буржуазних реформ 60-х рр. XIX ст. в Російській імперії

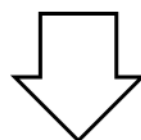
Для посвідчення ділових паперів, оформлення угод та інших документів у губернських і повітових містах засновувалася система **нотаріальних контор.**

Тюремна реформа

Тюремна реформа відбувалась у напрямку збільшення кількості тюрем та централізації управління ними. У 1879 р. у складі Міністерства внутрішніх справ було створено Головне тюремне управління. У 1890 р. було включене до складу Міністерства юстиції, де діяло до скасування царизму.

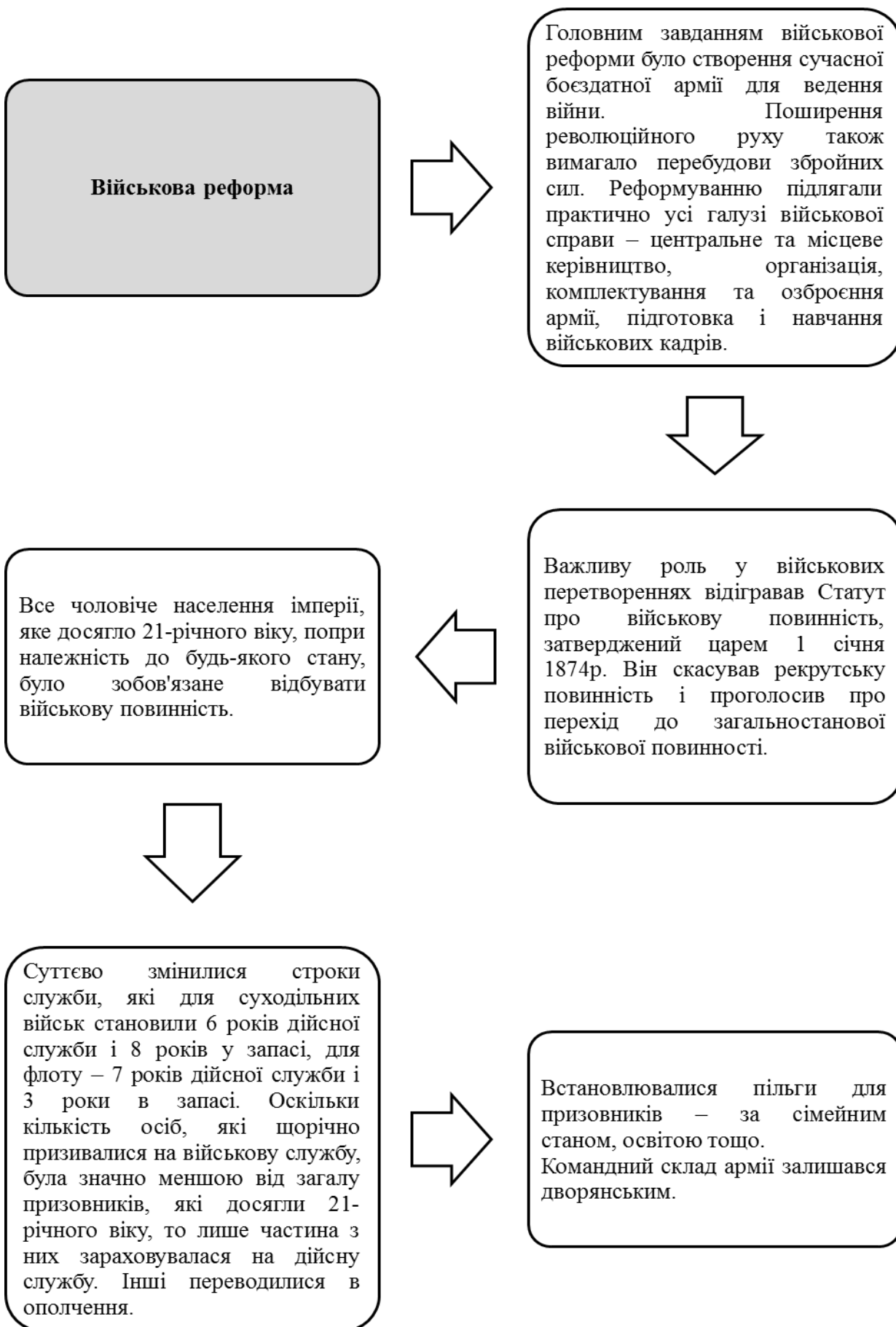
Наприкінці XIX ст. відбулися зміни в системі місць покарань. Припинили існування будинки праці, арештантські роти й торгові в'язниці, що не відповідали умовам капіталістичного розвитку. Але зберігалися політичні тюрми, зокрема Петропавловська та Шліссельбурзька фортеці.

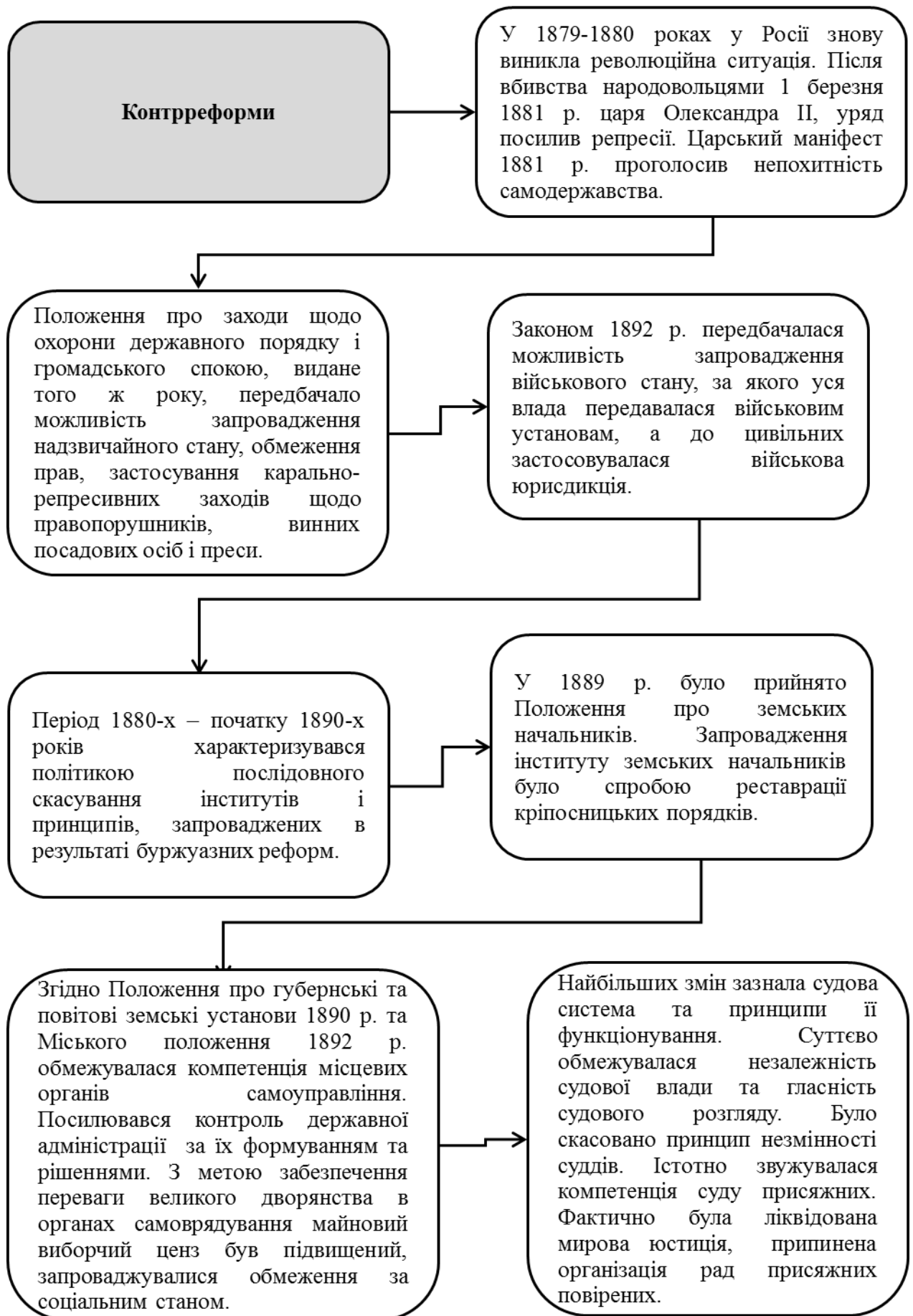

Місцевими органами Головного тюремного управління були створені у 1890 р. губернські тюремні інспекції. Цим органам були підпорядковані всі місця ув'язнення – як загально-кримінальні, так і політичні.

У 70-х роках створювалися в'язниці центрального підпорядкування Головному тюремному управлінню – «центральні» - для ізоляції учасників революційного руху. Нові каторжні в'язниці було засновано на острові Сахалін, в Якутії.

Державний лад Російської імперії у XIX ст.

Центральні органи влади

Імператор - самодержавний монарх, який мав необмежену владу.

Комітет міністрів – розгляд питань державного управління (проекти нових указів) до складу Комітету міністрів входили:

- державний секретар;
- голова державної ради;
- міністри;
- голови департаментів.

Державна рада (від 40 до 80 осіб) утворювала 5 департаментів: закони, військових справ, цивільних і духовних справ, державної економіки, законів, справ царства Польського.

Сенат – у підпорядкуванні судові справи імперії.

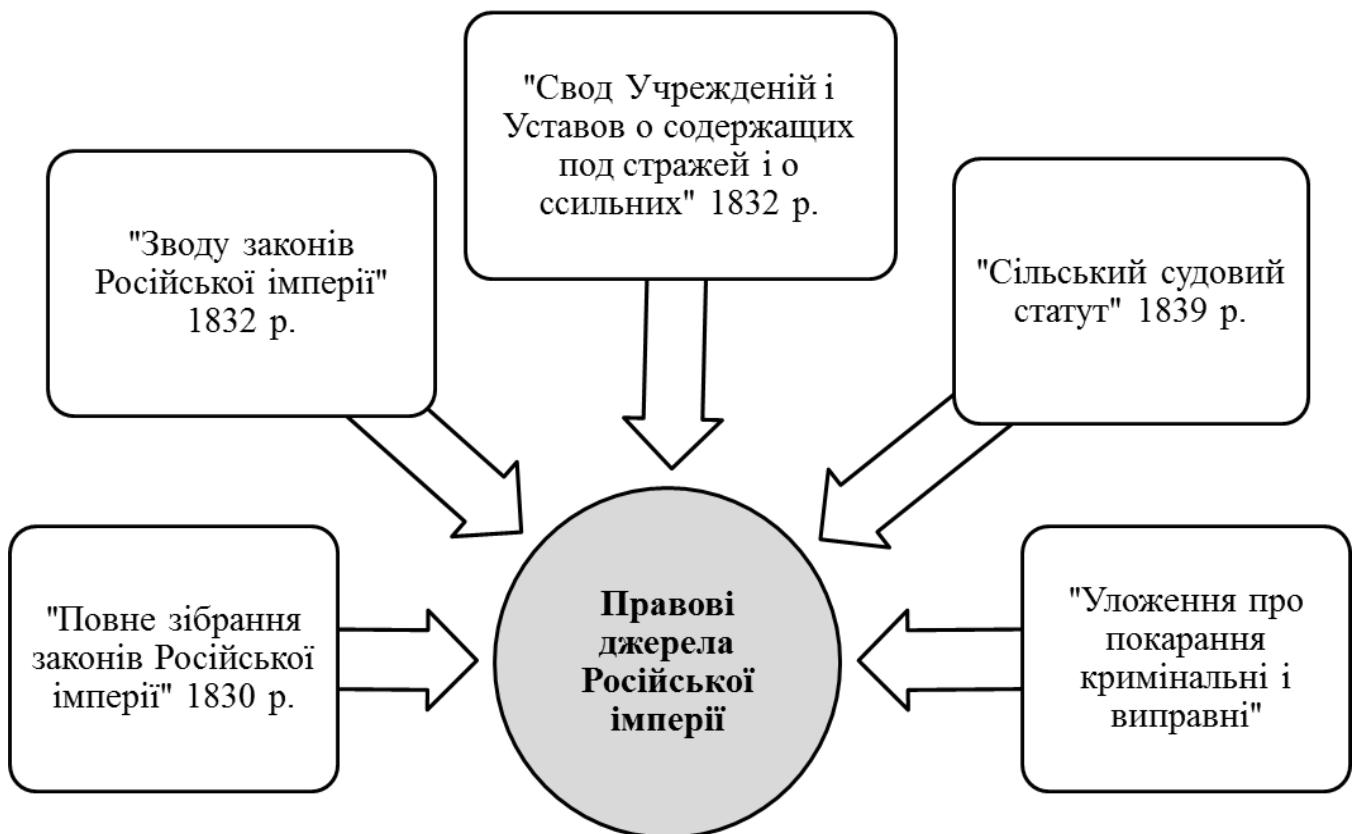
Власна його Імператорської Величності Канцелярія – мала 6 відділів та галузеві міністерства .

Система губернського управління на місцях

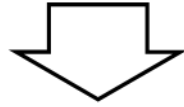
Вища адміністрація, поліцейська наглядова та судова влада зосереджувалась у руках губернаторів і генерал-губернаторів.

Казенна палата державних маєтностей, рекрутського пресутствія, пресутствія поліції, суду.

Повітовий апарат підпорядкований губернаторському апарату і складався: нижні, земські (виконували адміністративно-поліцейські і судові функції), суди, повітові, позначитсва, митні установи.

Право Російської імперії II пол. XIX ст.

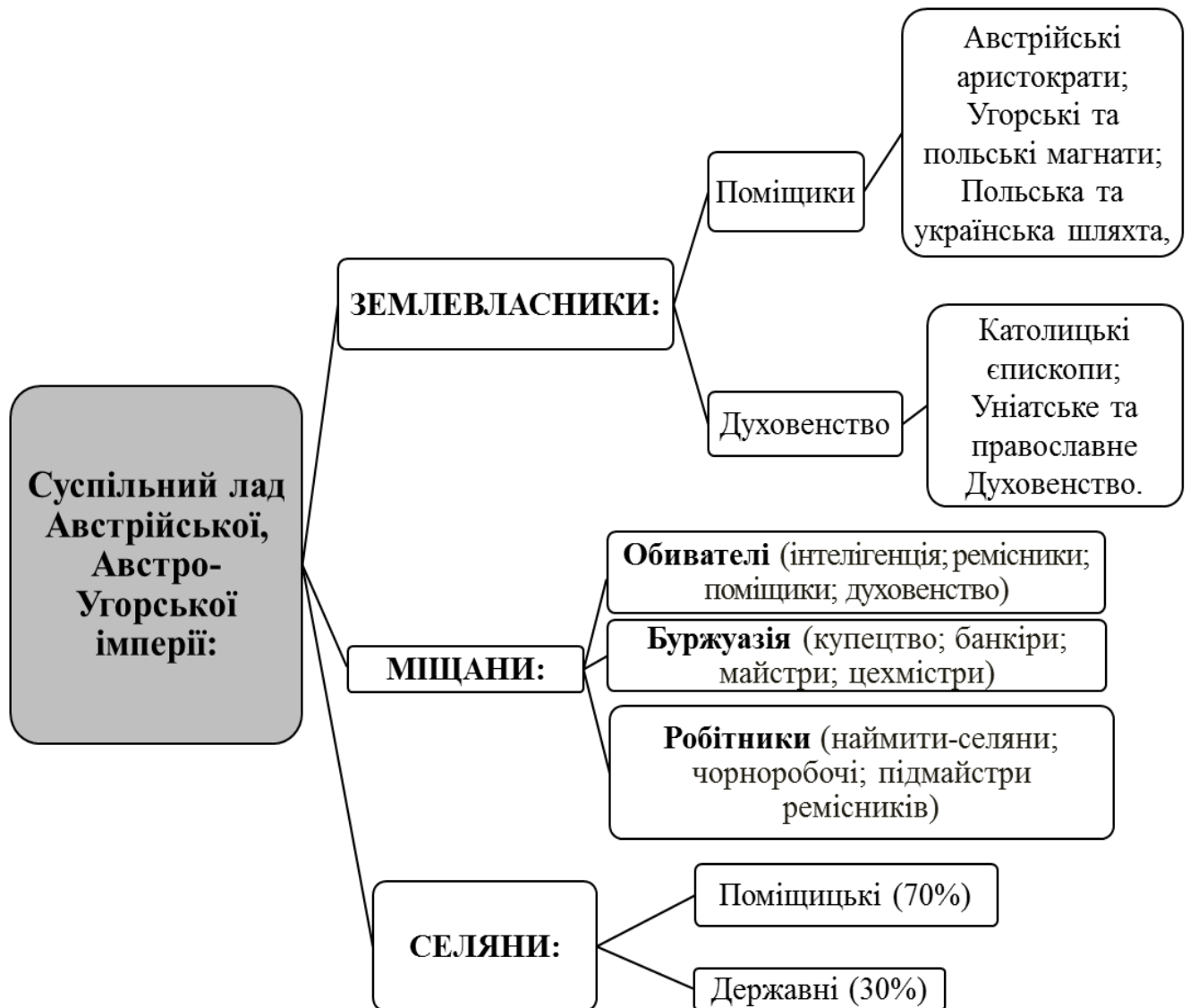
Період бурхливого розвитку юридичної думки, був спричинений ліберальними реформами Олександра II.

Реформи 60-70-х років XIX століття в Російській імперії, призвели до значних зрушень в праві. Воно набуває характерних рис буржуазного права:

- розширюється коло суб'єктів застосування цивільного права;
- забов'язальне право почало ґрунтуватися на принципі договірної свободи;
- розробляється фабрично-заводське законодавство. У цій галузі приймаються закони: "Про малолітніх працюючих на заводах, фабриках, мануфактурах (1882 р.)", "Про заборону нічної праці неповнолітніх і жінок на фабриках, заводах та мануфактурах";
- В кримінальному праві запроваджуються буржуазні принципи. ("Уложення про покарання кримінальні і виправні" редакція 1985 р.) наприклад визначено поняття, що немає злочину, якщо про це відсутнє значення в законі) Виділялись політичні злочини. Кількість складів злочинів збільшувалось і відповідно - розширювалась система покарань.
- У самостійній галузі права виділяються кримінально-професуальне та цивільно-процесуальне регламентувався порядок розгляду справ у судах, проголошувались принципи правосуддя: усність, гласність, право обвинуваченого на захисті, принцип невинуватості.
- Створення адвокатури (1864 р.).

Суспільний лад та державний устрій Австрійської та Австро-Угорської імперій.

1848 рік – панщину, як форму кріпосної залежності, скасовано за викуп

Державний устрій Австрійської імперії

Державна рада - дорадча колегія з розгляду проєктів імперських указів; входило три міністри з канцлером на чолі	Державна канцелярія - компетенція в зовнішньополітичних справах	Об'єднана надвірна палата - управління внутрішньою політикою та вищим судочинством	Галузеві управління - Міністерство поліції; Надвірна комісія церковних та віросповідальних справ; Надвірна кваліфікаційна комісія; Надвірна санітарна депутація; Банківська надвірна палата
--	---	--	---

Основні положення Конституції 1867 року:

- утворюється Австро-Угорська дуалістична монархія з двох рівноправних частин: Австрійської імперії та Угорського королівства, об'єднані одним монархом;
- встановлюється двопалатний парламент для Австрії та Угорщині (по 60 депутатів від кожної, які по чергово засідали у Відні та Будапешті);
- запроваджується три спільних міністерства: військове, фінансів і закордоне.

Державний устрій Австро-Угорської імперії

Виконавча влада належала
Королю (Австрійському імператору)

Рада міністрів -
найвищий орган виконавчої влади в
Австрії та Угорщині

Прем'єр міністр

Крайова рада

Парламент Австрії (Рейхсрат)-
найвищий орган законодавчої влади в
Австрії

Палата панів
 формувалася на основі
 імперської родини, дворянства
 та духооуенства

Палата депутатів
 формувалася на основі
 виборів куріальної прямої,
 багатоступеневої виборчої
 системи

Парламент Угорщини (Сейм)-
найвищий орган законодавчої влади
Угорщини

Верхня палата
формувалася з магнатів

Нижня палата
складалася з 413 депутатів

Буржуазні реформи у Австрійській імперії у 70-80 х рр. XVIII ст.

Першу хвилю модернізаційних реформ у Австрії в 70 - 80 роках XVIII ст. почала здійснювати австрійська правителька **Марія-Терезія (1740 – 1780 рр.)**, а після її смерті продовжив син **Йосиф II (1780 – 1790 рр.)**. Імператор Йосиф II з 1765 р. правив разом з Марією-Терезією, а з 1780 р. - самостійно. На роки їхнього правління припадає остаточне оформлення й розквіт австрійського абсолютизму.

Почала здійснювати австрійська правителька Марія-Терезія (1740 - 1780 рр.)

Проведено спрощення системи управління, а відтак, її централізацію, осучаснення аграрних відносин, обмеження міського самоврядування й цехових привілеїв, удосконалення системи освіти, запровадження єдиного кримінального кодексу, звуження впливу церкви та ін.

Вдалося: уніфікувати судову систему; створити постійну армію; запровадити загальну військову повинність; установити військовий прибуток; скасувати внутрішні митні кордони і збори; створити бюрократичний апарат; упорядкувати системи обліку й контролю; провести перший перепис населення і земельних угідь; скоротити панщину з 5 - 6 до 3 днів на тиждень (законами 1771 і 1775 рр.); звужити юрисдикцію поміщиків над селянами; надати дозвіл селянам викуповувати права на спадкове володіння земельними наділами; підпорядковувати церкву державі; зрівняти усі релігійні конфесії у правах; надати право всім жителям краю здобувати освіту, а в початковій школі дозволено навчатися рідною мовою; відкрити широку мережу світських шкіл державним коштом.

Реформаторська політика Марії-Терезії дещо обмежила всевладдя поміщиків на західноукраїнських землях, забезпечила умови для підвищення матеріального й освітнього рівня місцевого греко-католицького та православного духовенства й селянства.

У містах, містечках і селах була створена мережа шкіл (однокласні – «парафіяльні» з навчанням рідною мовою, трикласні – «тривіальні», чотирикласні – «нормальні» з навчанням німецькою мовою).

У 1774 р. для греко-католиків заснована духовна семінарія у Відні при церкві св. Варвари (так званий Барбареум), заборонено поміщикам вимагати від священиків і дяків виконання панщини.

Продовжив син Йосиф II (1780 - 1790 рр.)

Реформи Йосифа II продовжили перетворення Марії-Терезії, проте зміни стали радикальнішими і практичнішими. Соціальні перетворення (відкриттям благодійних закладів, лікарень, притулків для глухонімих); покращення становища селян (скасування панщини і кріпосного права) цими заходами зроблено значний внесок у модернізацію Габсбурзької монархії.

Утворено Об'єднану придвірну палату (Vereinigte Hofstelle), що стала єдиним центром адміністративно-політичного і фінансового управління.

Створено п'ять центральних установ: Об'єднану придвірну палату, Канцелярію Державної ради, Фамільну і Придвірну канцелярію, Придвірну військову раду, Вище юридичне відомство, а також спеціалізовані органи управління: Міністерство поліції (Polizeiministerium), в подальшому реформовані в Придвірну палату поліції і цензури (Polizei-und Censurhofstelle); Придвірну комісію церковних і віросповідальних справ; Придвірну кваліфікаційну комісію, Придвірну санітарну депутацію.

Укрупнення територій; обмеження самоврядування; зменшено компетенцію земельних сеймів (ландтагів), повністю ігноруючи їхні права у сфері фінансів (встановлення податків).

У 1783 р. було реформовано адміністрації міст; німецькій мові надано статус державної; посилено цензуру; створено Міністерство поліції.

Отже реформи були направлені на оздоровлення суспільства, зміцнення держави, її централізації; адаптацію держави до нових соціально-економічних і політичних умов; відображали тенденції епохи Просвітництва.

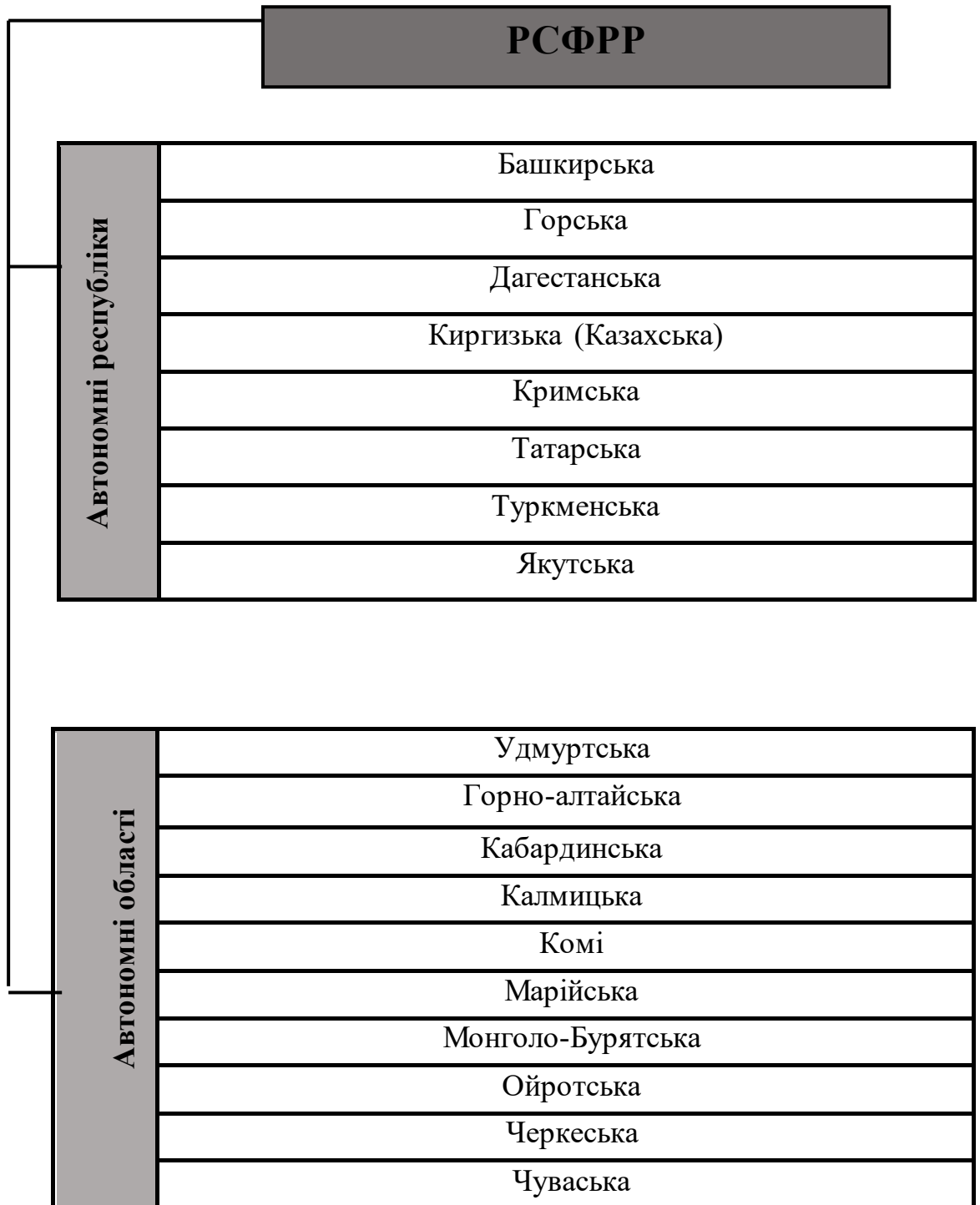
Як наслідок в революцію 1848 – 1849 рр. було ліквідовано кріпацтво; покладено початок створенню національних держав; відкрито шлях для розвитку капіталістичних відносин.

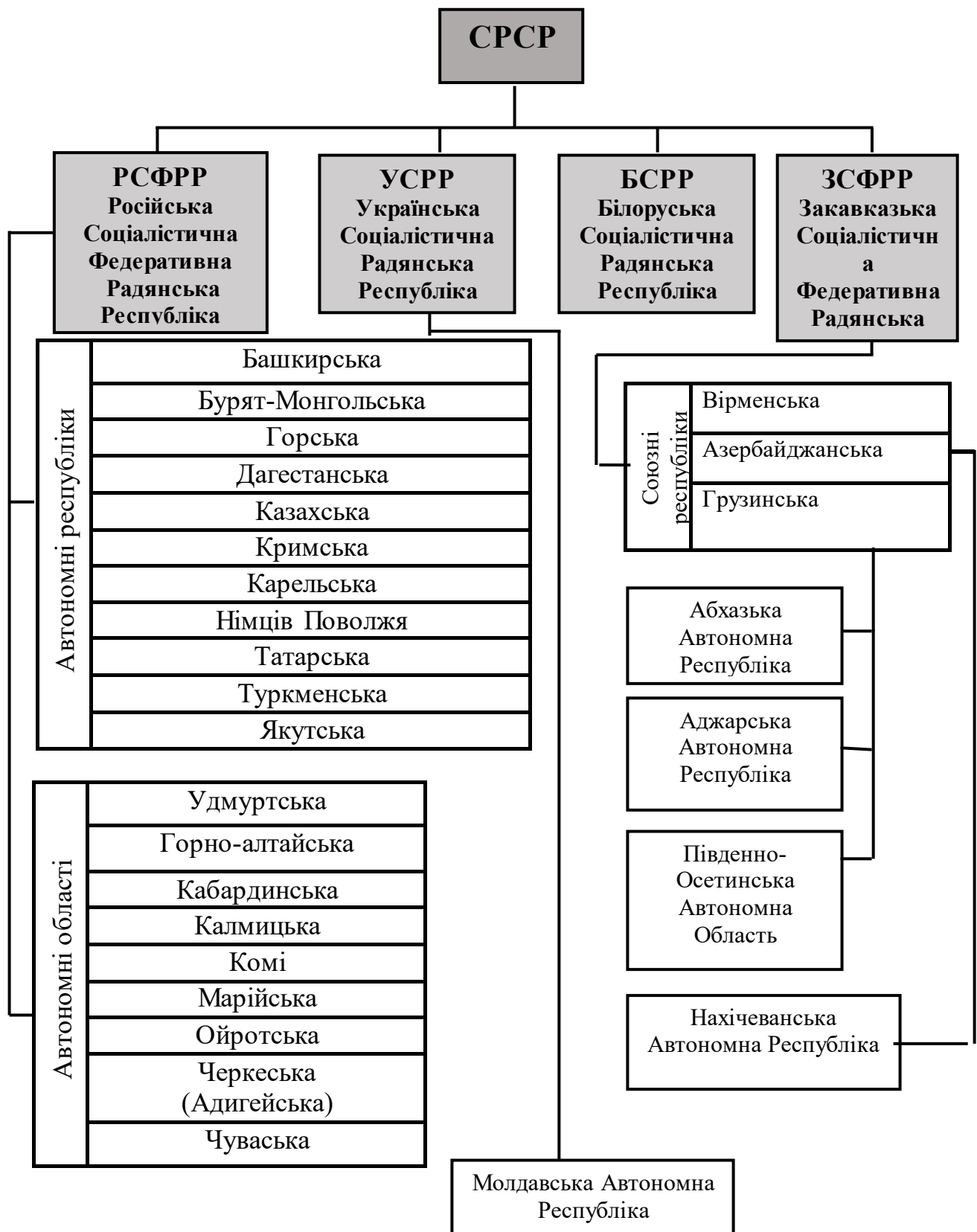
Тема 11. Формування і розвиток радянської держави та права

Створення радянського державного апарату

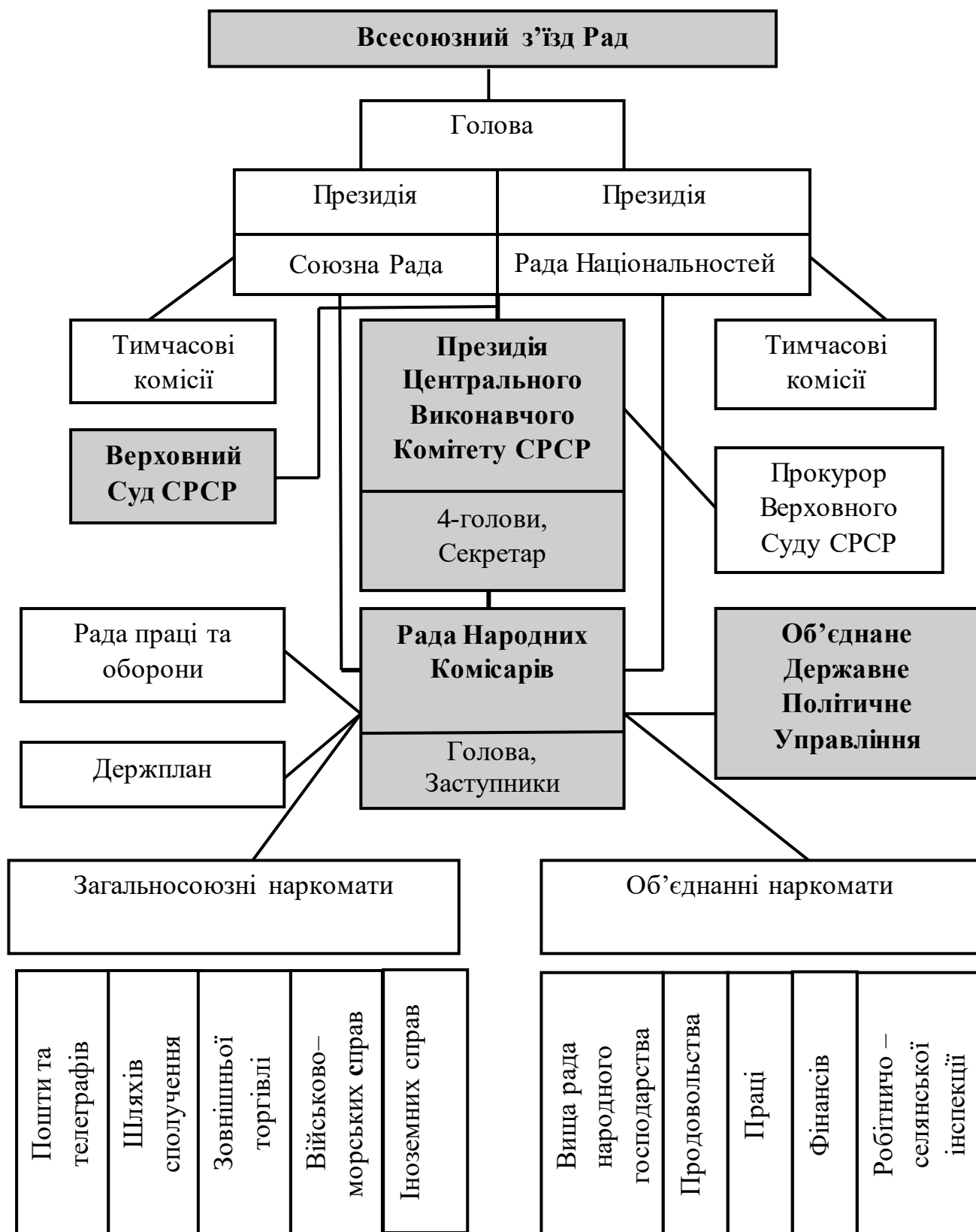
Національно-територіальний склад Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки (РСФРР) перед створенням Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) станом на 1922 рік

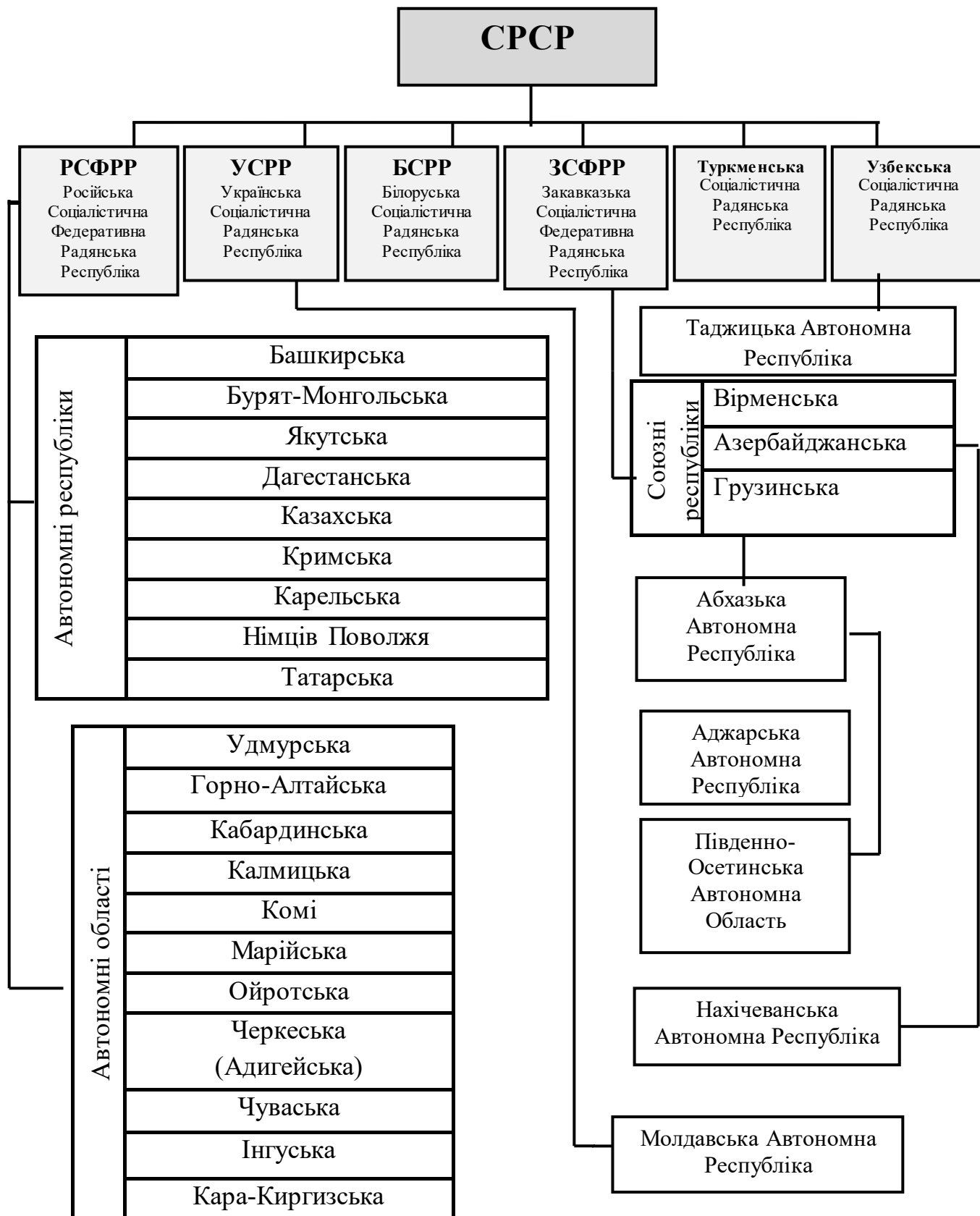
Національно-територіальний склад Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) станом на 1924 рік

Центральні органи влади Союзу Радянських Соціалістичних Республік (за Конституцією СРСР 1924 р.)

Національно-територіальний склад Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) після національно-державного розмежування Середньої Азії

Національно-територіальний Склад Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) за Конституцією СРСР 1936 р.

Союзні республіки										
Російська РСР	Білоруська РСР	Вірменська РСР	Туркменська РСР	Казахська РСР	Киргизька РСР	Азербайджанська РСР	Українська РСР	Таджицька РСР	Грузинська РСР	Узбецька РСР

Автономні республіки													
Татарська	Башкирська	Дагестанська	Бурят- Монгольська	Кабардино- Балкарська	Калмицька	Комі	Кримська	Марійська	Мордовська	Німців Поволжя	Північно- Осетинська	Удмуртська	Чечено- Інгуська
Чуваська	Якутська												

Автономні області					
Адігейська	Єврейська	Карачаївська	Ойротська	Хакаська	Черкеська

Національні округи							
Коряцький	Чукотський	Таймирський	Евенкійський	Ненецький	Ханти-Мансійський	Ямало-Ненецький	Комі-Перм'яцький

Нахічеванська Автономна
Республіка

Аджарська Автономна
Республіка

Абхазька Автономна
Республіка

Кара-Калпакська Автономна
Республіка

Молдавська Автономна
Республіка

КОНСТИТУЦІЯ СРСР 1936 року

Основний Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік
складалася з 13 глав і 146 статей

Конституція СРСР 1936 року містила

- засади суспільного та державного ладу СРСР
- юридичний статус вищих органів державної влади і державного управління союзних республік, місцевих органів державної влади, суду і прокуратури
- основи прав та обов'язків громадян, виборчої системи тощо

Верховна Рада СРСР
найвищий орган державної влади
обиралася на чотири роки

Президія Верховної Ради СРСР
(голова, 11 заступників голови,
секретар і 24 члени)

Рада Союзу

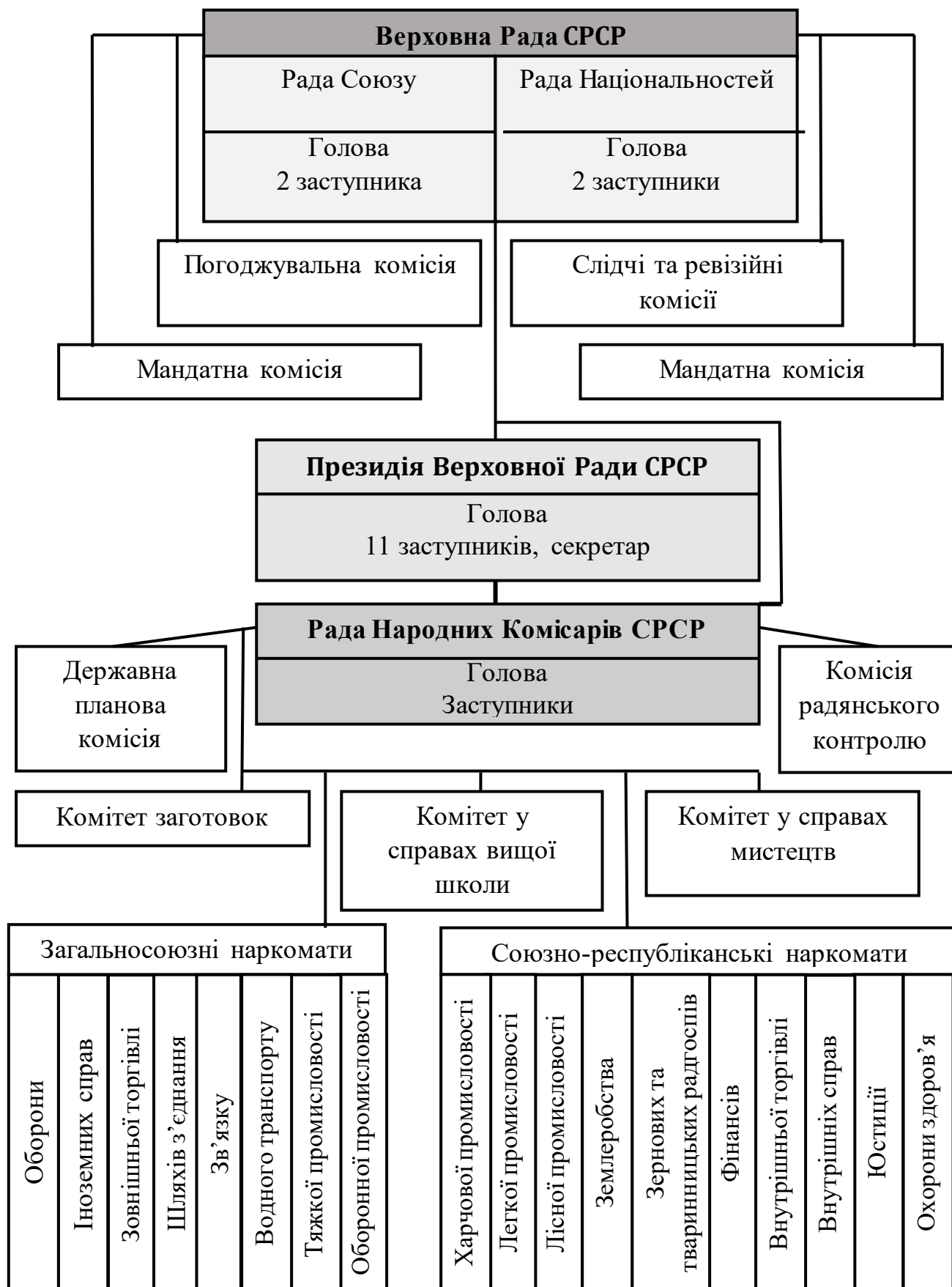
**Ради
Національностей**

РАДА НАРОДНИХ КОМІСАРІВ СРСР

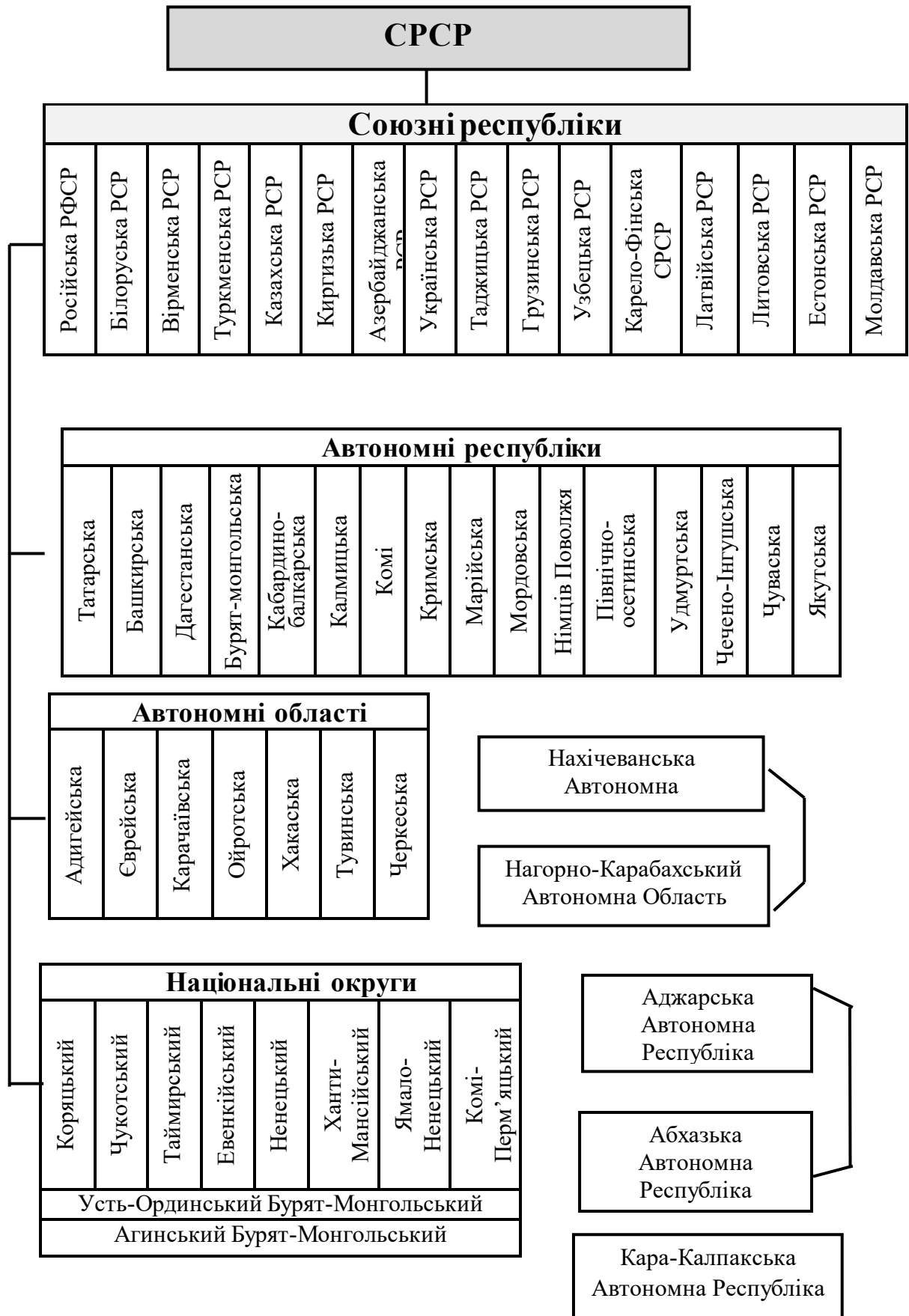
найвищий виконавчий і розпорядчий орган державної влади

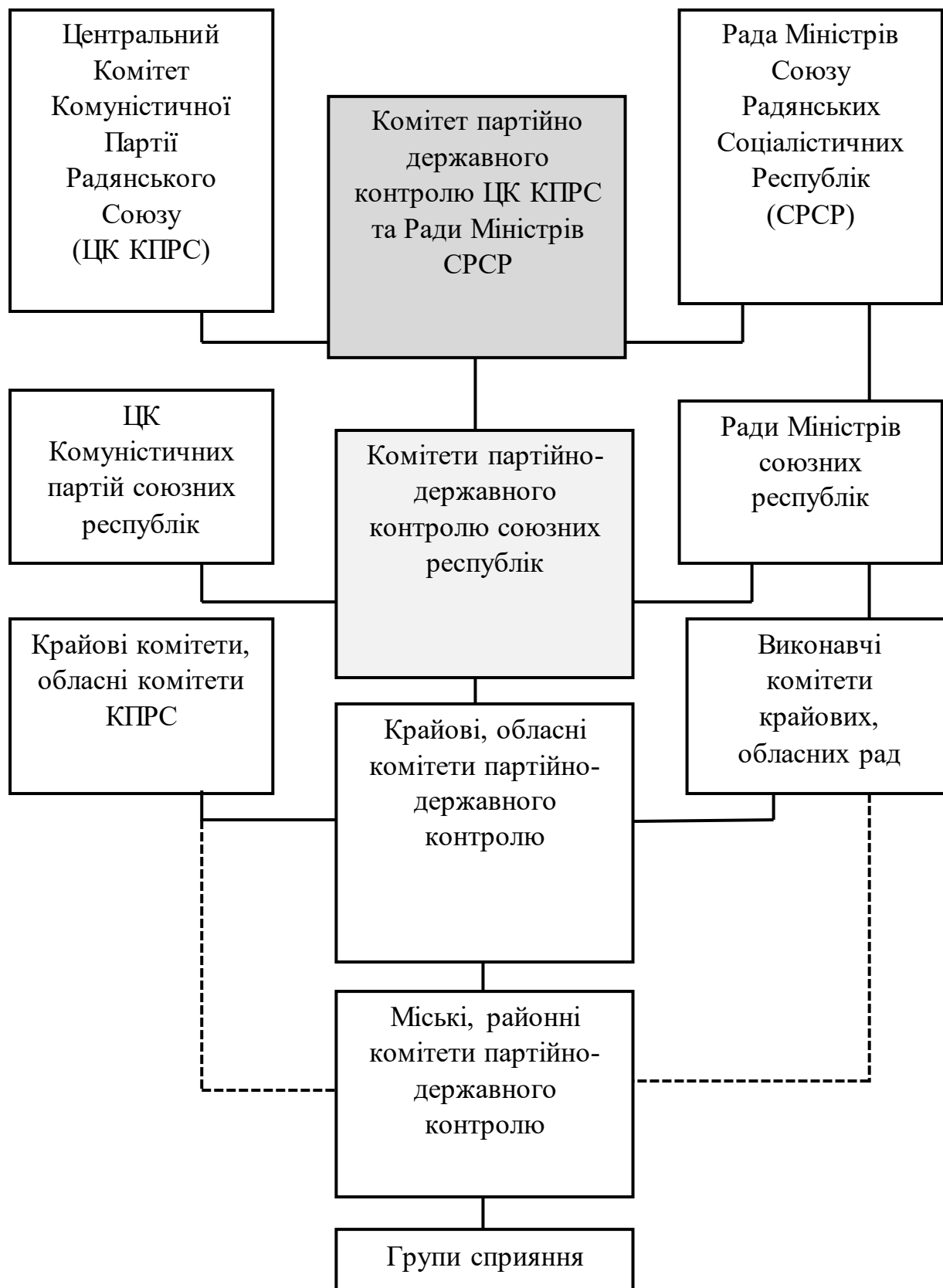
Центральні органи Союзу Радянських Соціалістичних Республік (за Конституцією СРСР 1936р.)

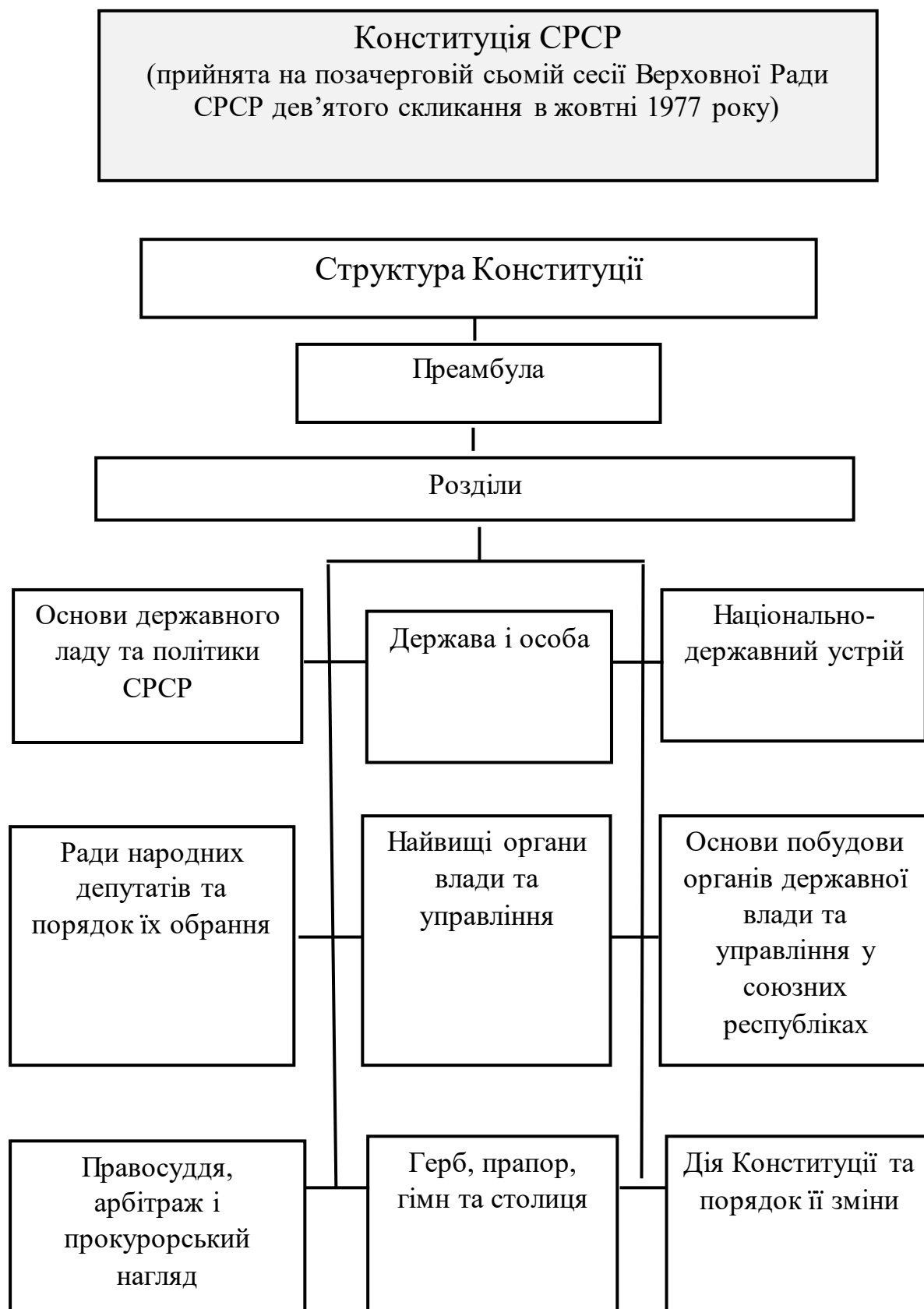
Національно-територіальний Склад Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) у 1940 – 1941 рр.

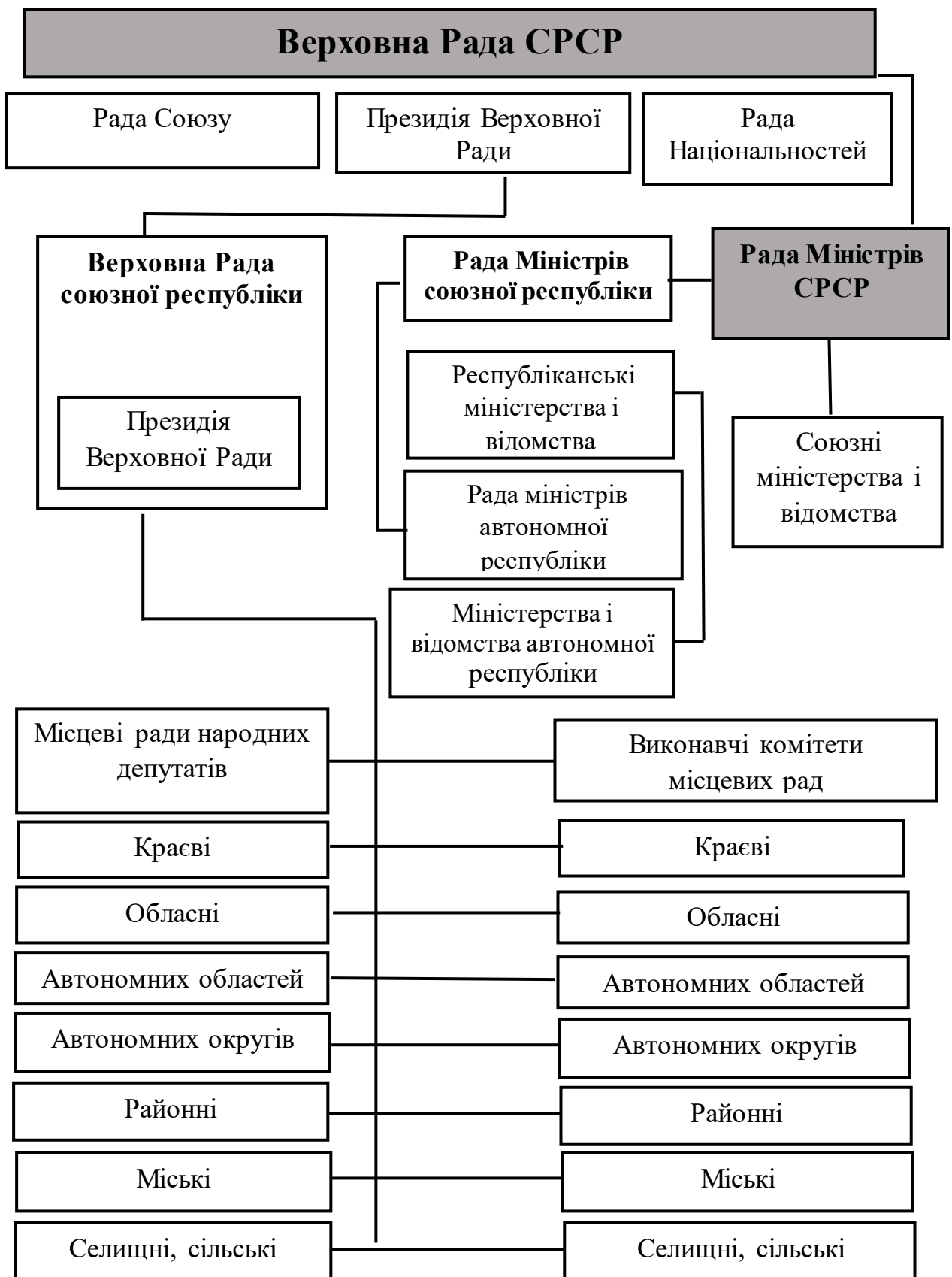
Система органів партійно-державного контролю, створена в 1962 р.

Третя Конституція СРСР

**Органи державної влади та управління
за Конституцією СРСР 1977 року**

Основні причини розпаду СРСР

Унітарний характер СРСР, що обмежував права союзних республік

Помилки національної політики, ігнорування національних проблем і особливостей

Тоталітарний та авторитарний характер політичної системи

Соціалістична планова економіка
Хронічний дефіцит товарів масового споживання
Нездатність союзного керівництва подолати економічну кризу

Чорнобильська техногенна катастрофа

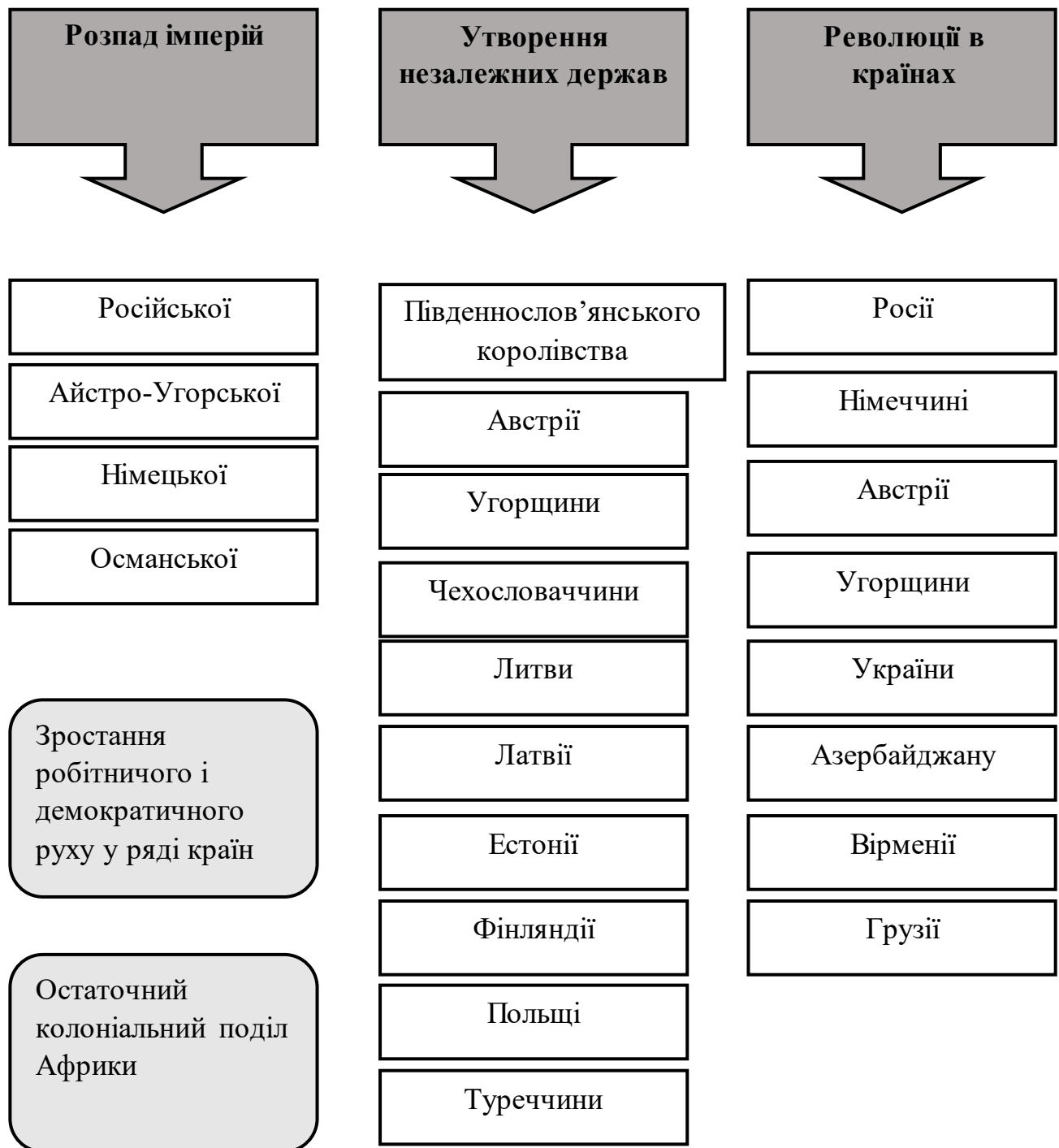
Зовнішня військова експансія та інтервенція в Афганістані (1979-1988 роки)

Ідеологічна криза Комуністичної Партії Радянського Союзу
Втрата авторитету союзного центру та радянської влади

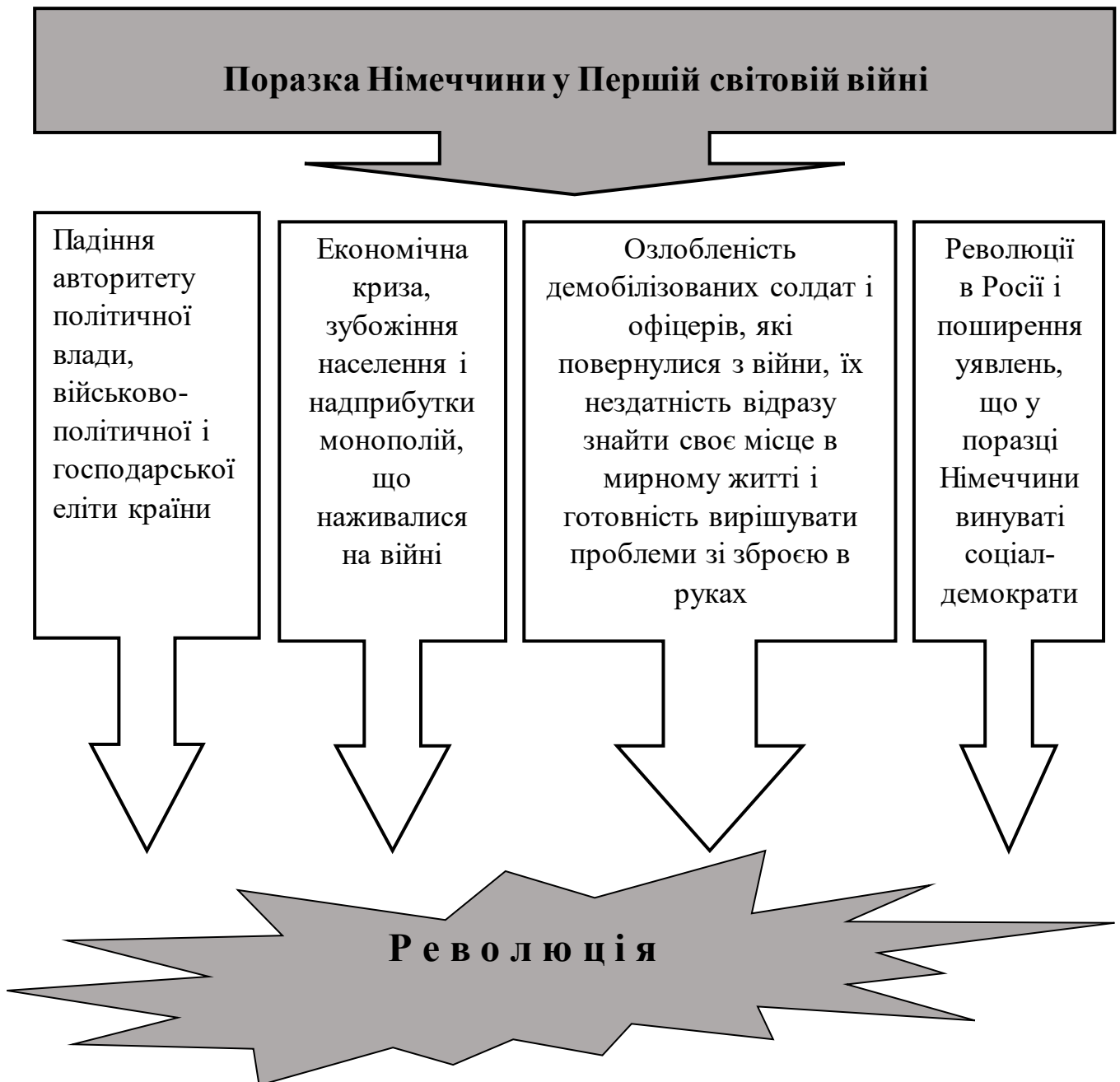
Союз Радянських Соціалістичних Республік припинив своє існування 26 грудня 1991 року

Тема 12. Державно-правовий розвиток країн світу у XX – на початку XXI ст.

Державно-правові наслідки Першої світової війни

**Листопадова революція 1918 р. у Німеччині.
Конституція 1919 р.
Передумови революції**

Початком революції стало повстання матросів у м. Кілі 4 листопада 1918 р., у ході якого утворилися Ради робітничих і солдатських депутатів

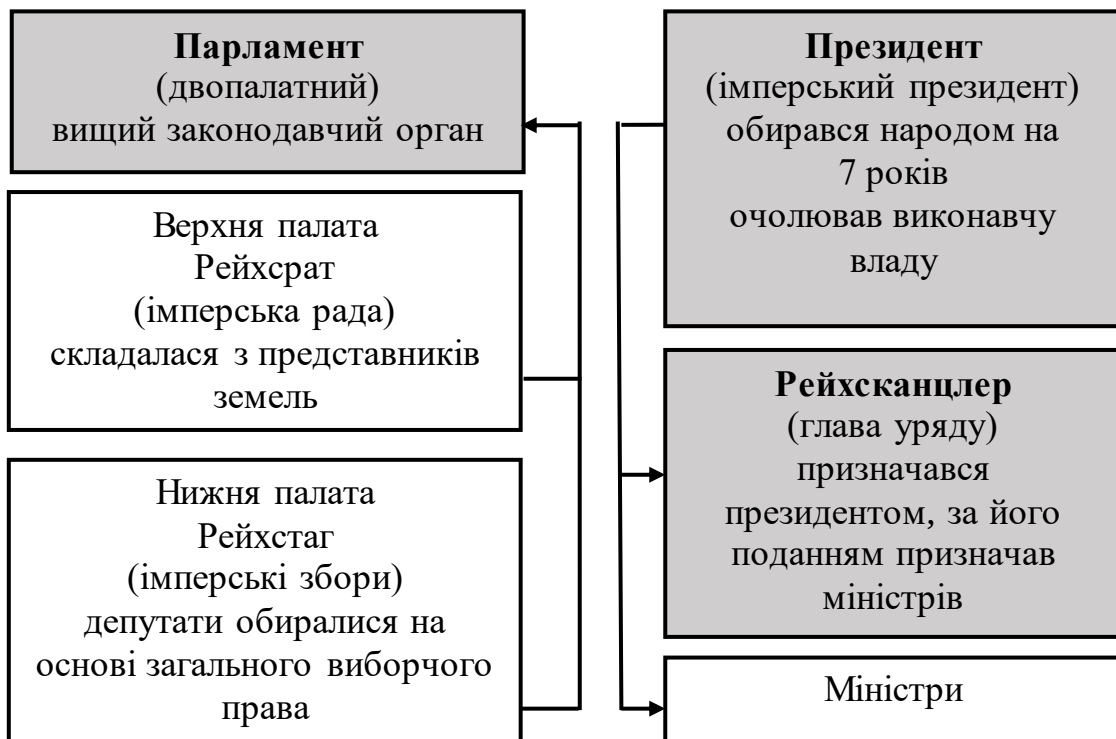
Державний лад за Конституцією Німеччини 1919 року

11 серпня 1919 року у Веймарі була прийнята Веймарська Конституція Німеччини.

Зберігалася назва держави – Німецька імперія.

Форма правління – демократична республіка.

Веймарська республіка існувала з 1919 р. до 1933 р.

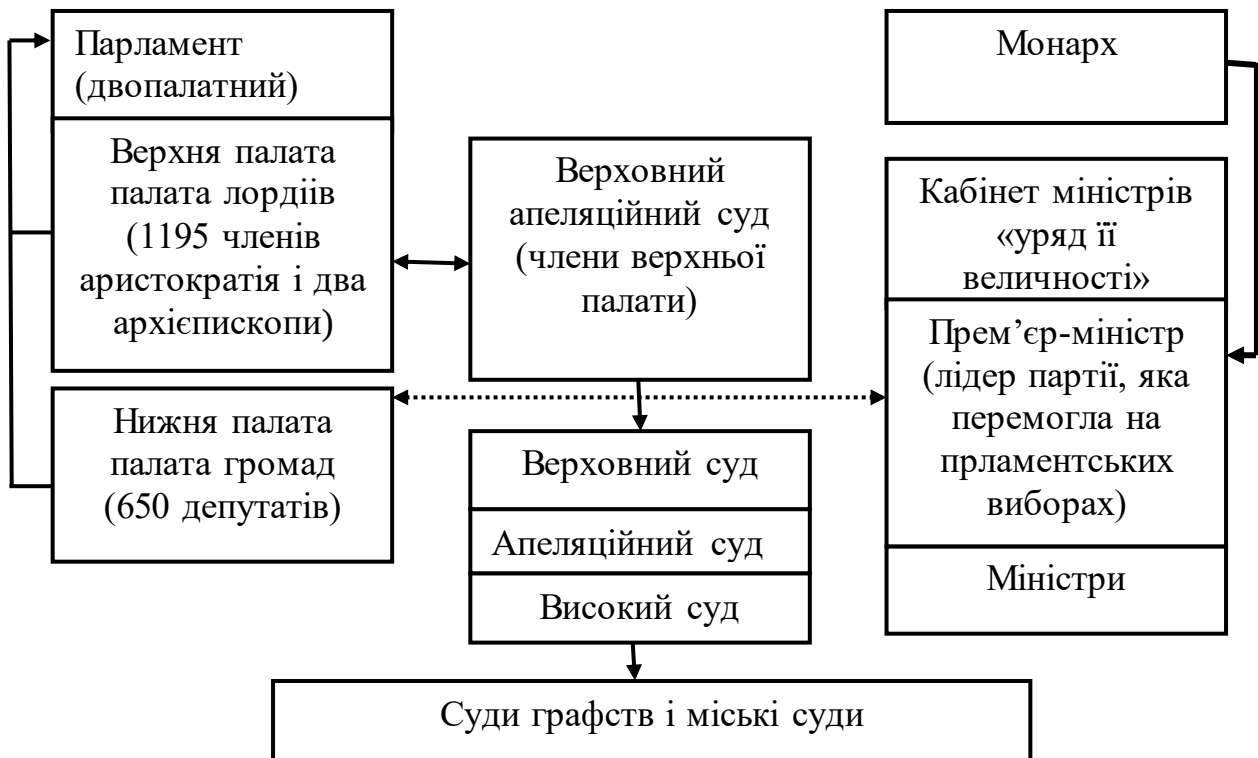

Форма державного устрою - федерація

Німецька імперія

До складу держави входило 18 земель	
15 республік	3 вільних міста
Формально кожна земля мала: Конституцію Ландтаг – законодавчий орган Уряд	

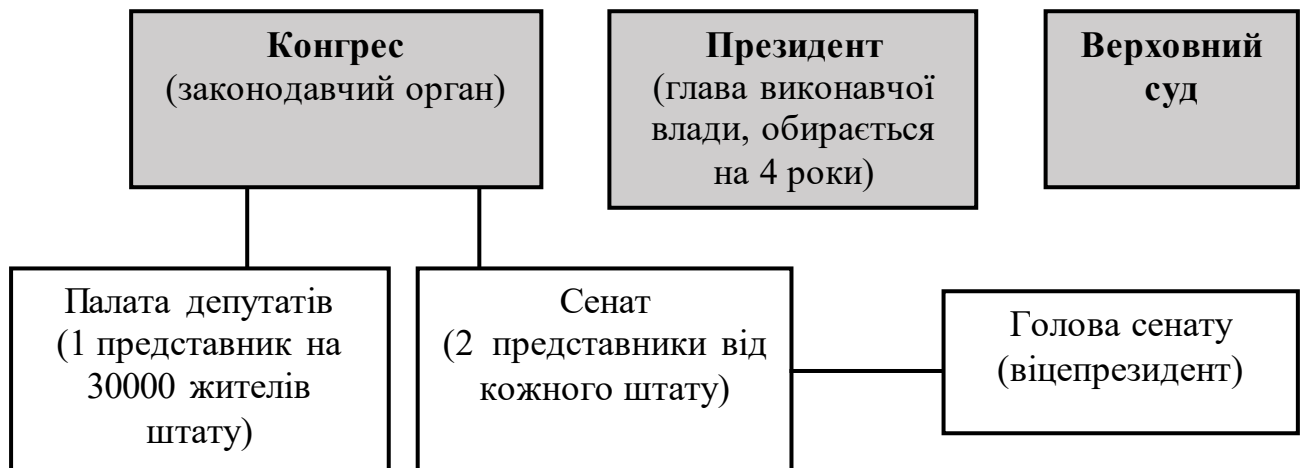
Державний лад новітньої Великобританії

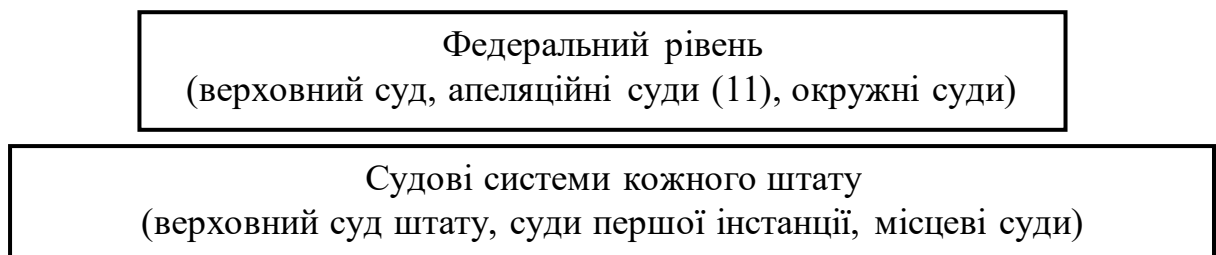
Компетенція монарха

глава держави
глава виконавчої влади
верховний головнокомандувач армії
глава англіканської церкви
має право розпуску парламенту
має право призначення прем'єр-міністра
має право вето

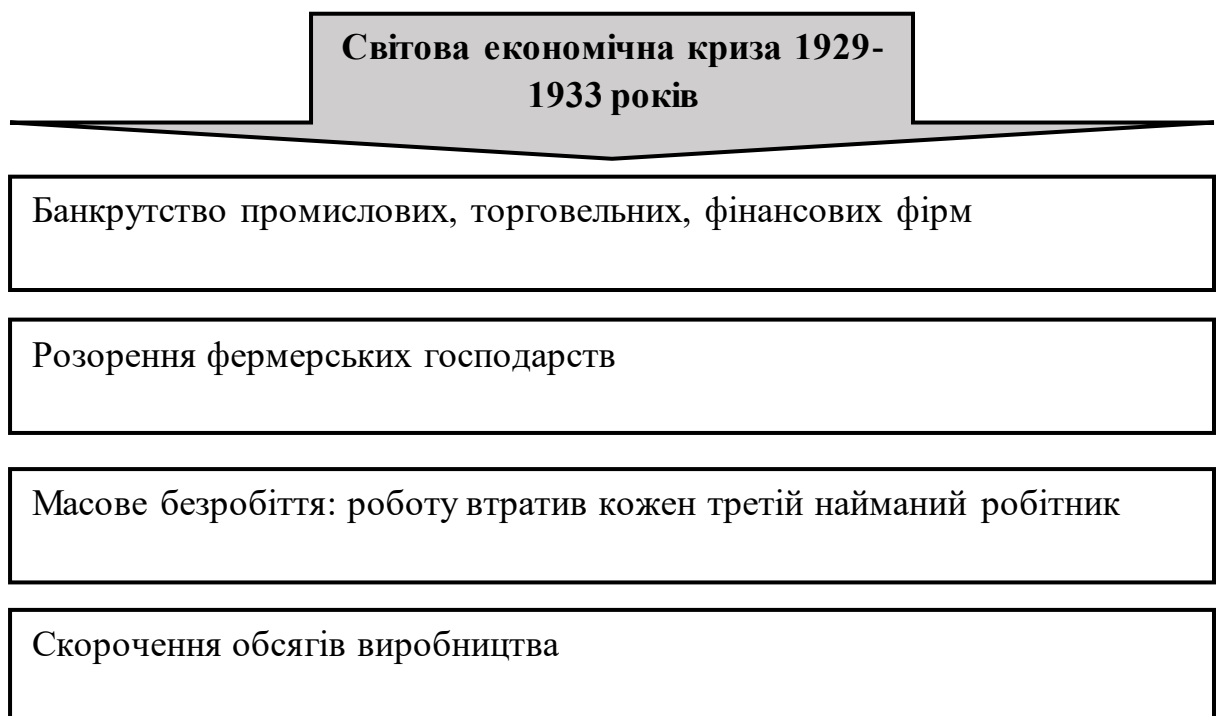
Державний лад за Конституцією США

Судова система США

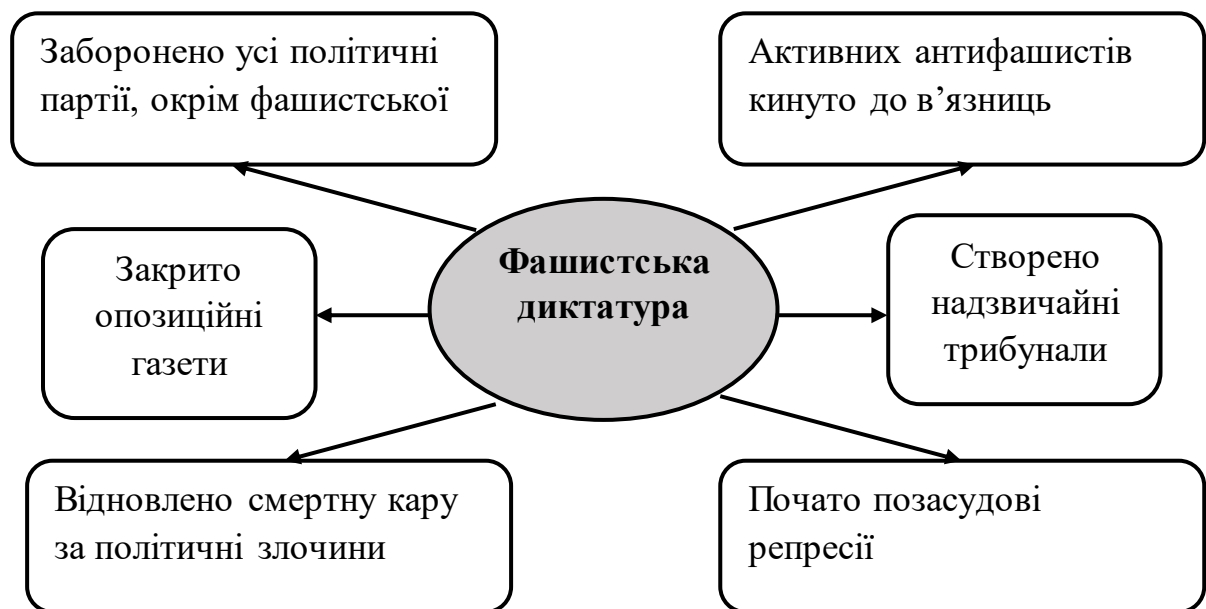
«Новий курс» президента США Ф.Рузвельта

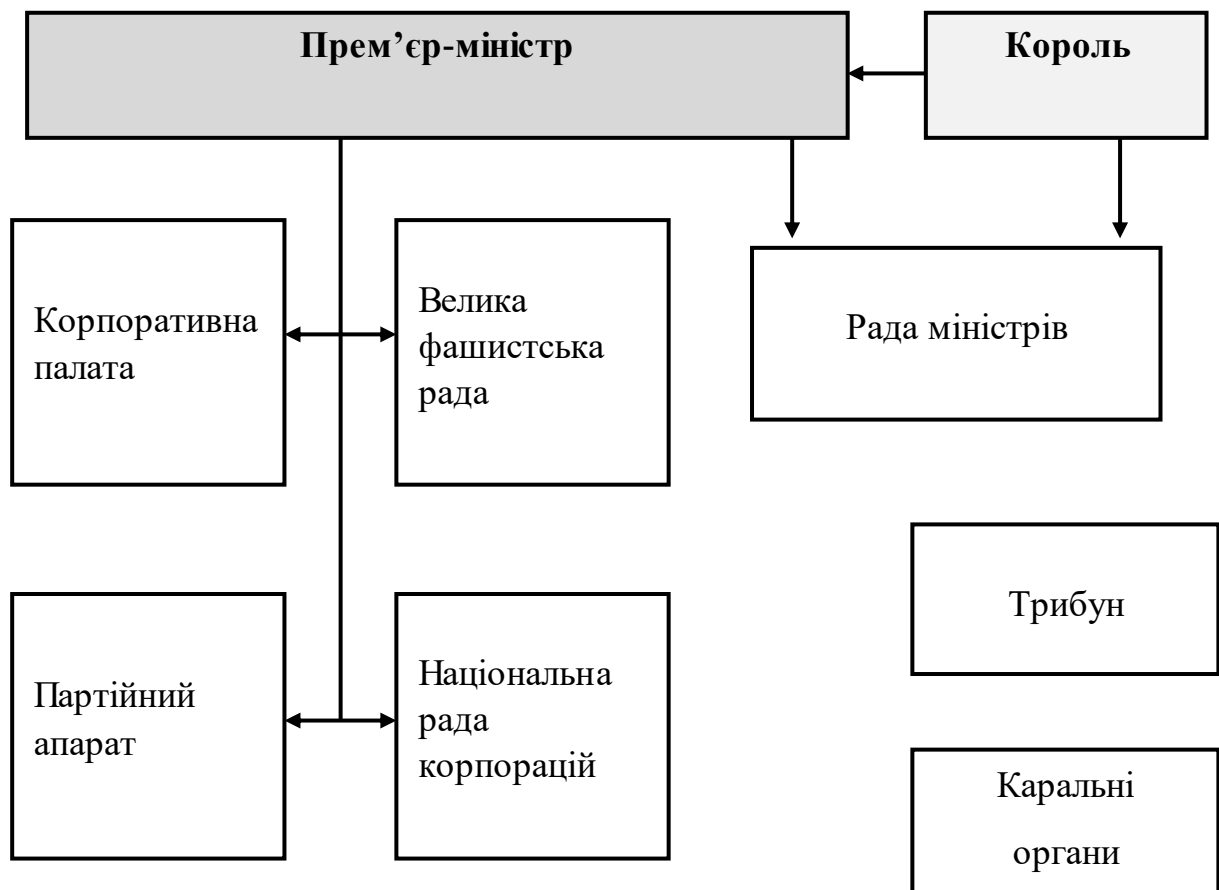

Італійський фашизм

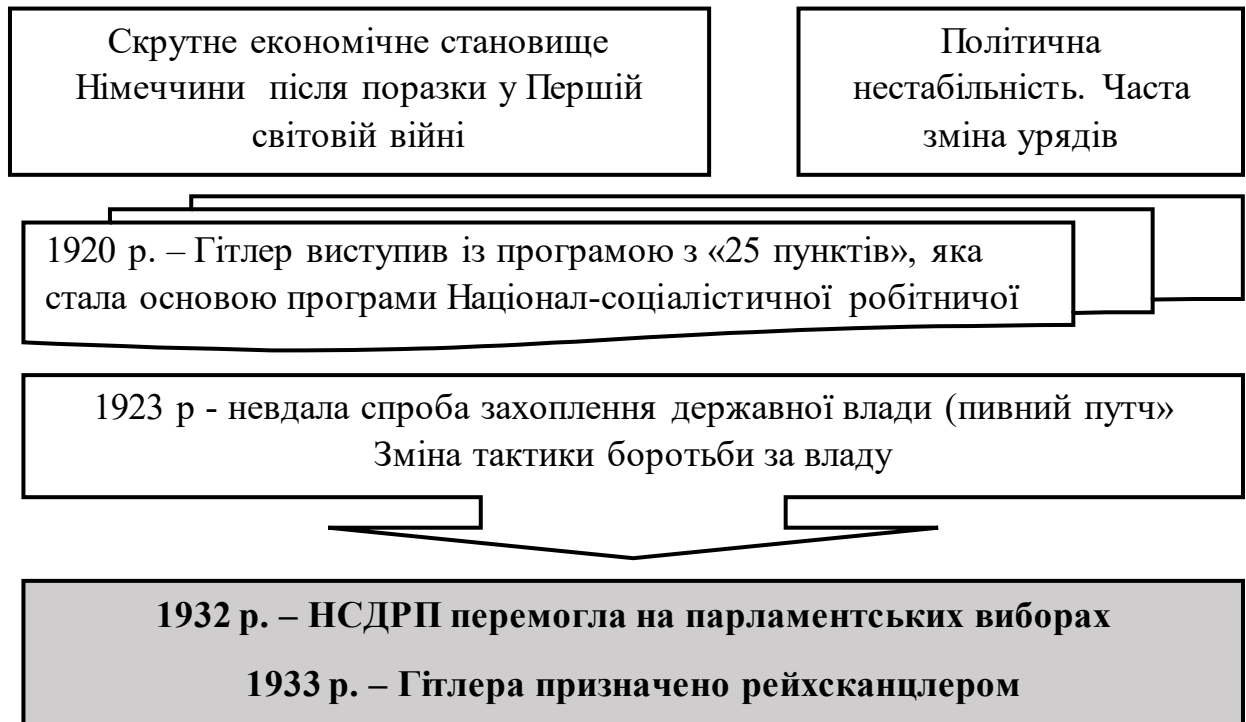

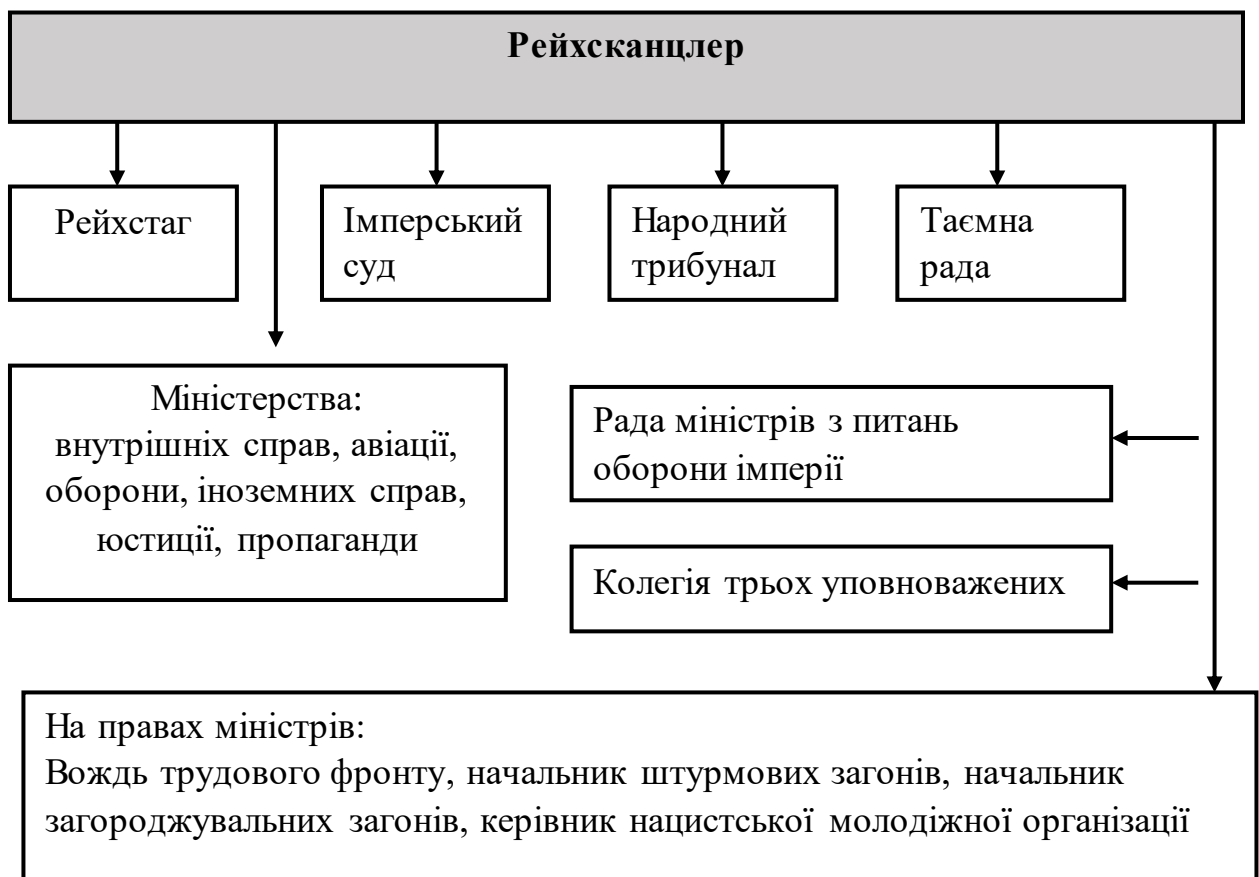
Державний механізм фашистської диктатури в Італії

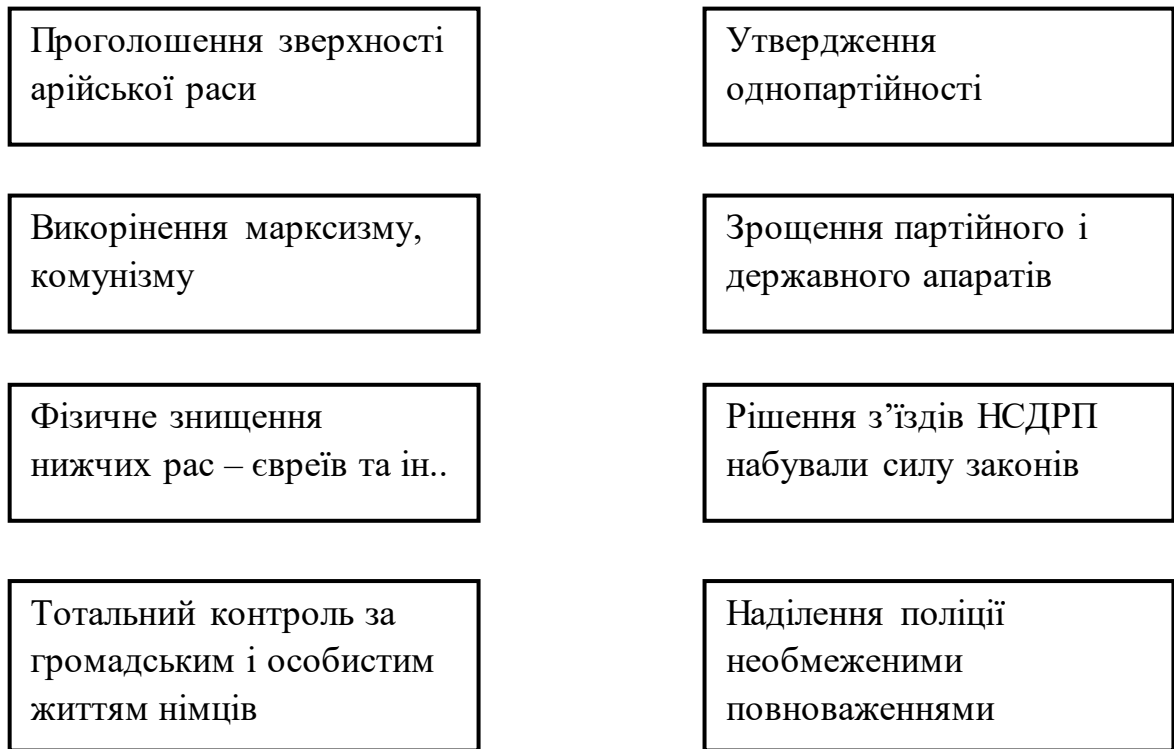

Німецький нацизм

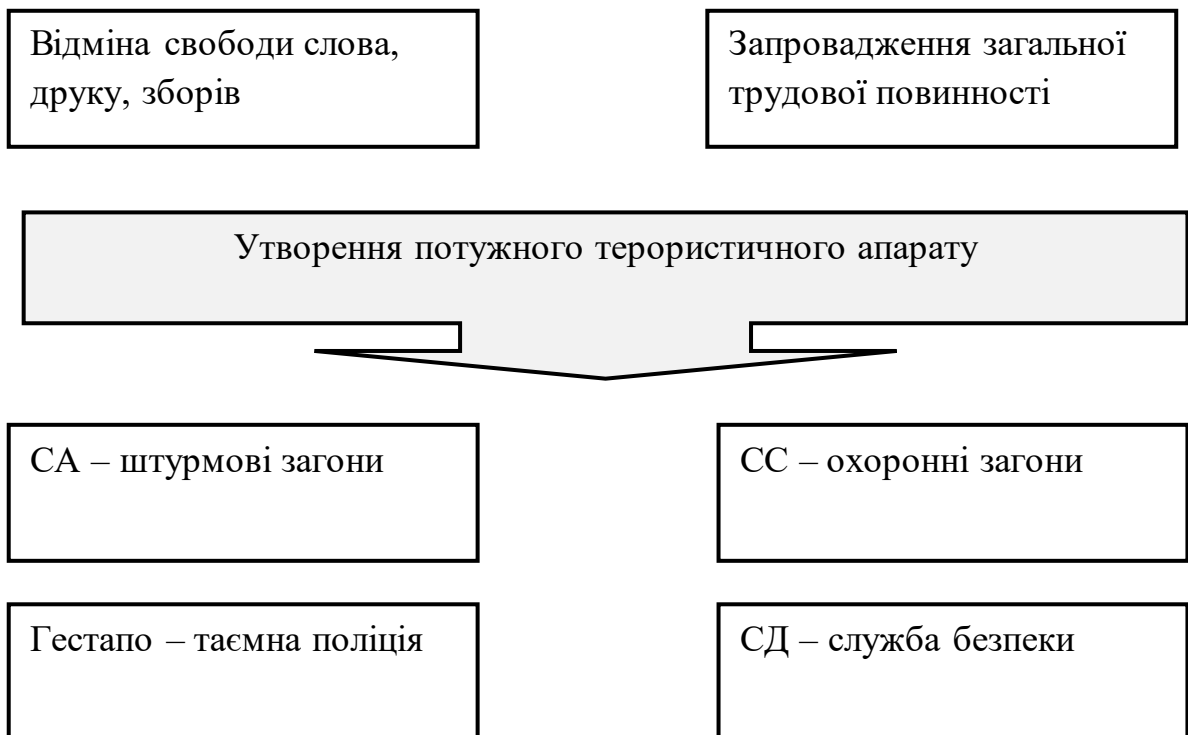

Центральні органи нацистської диктатури

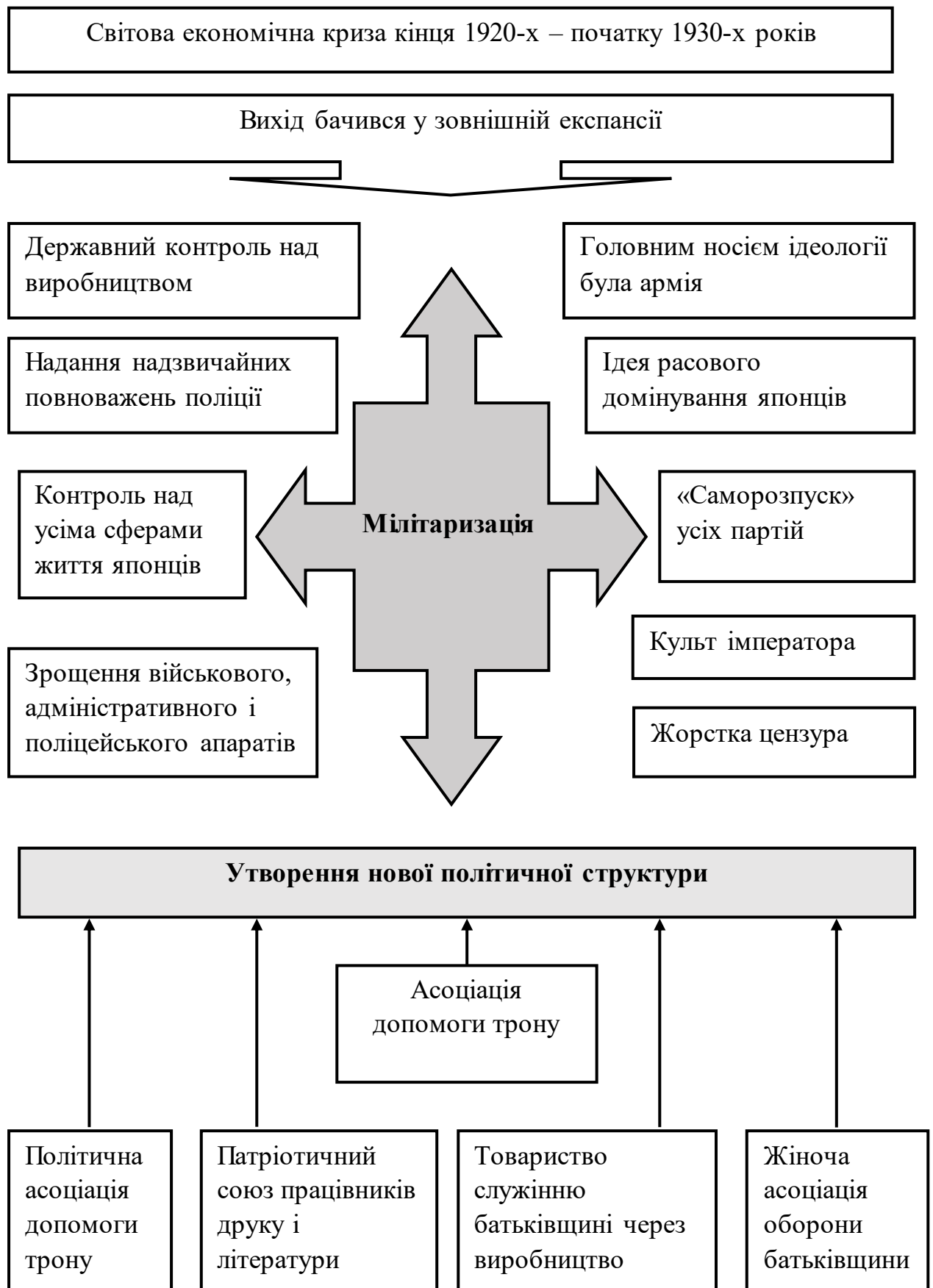

Нацистська диктатура в Німеччині

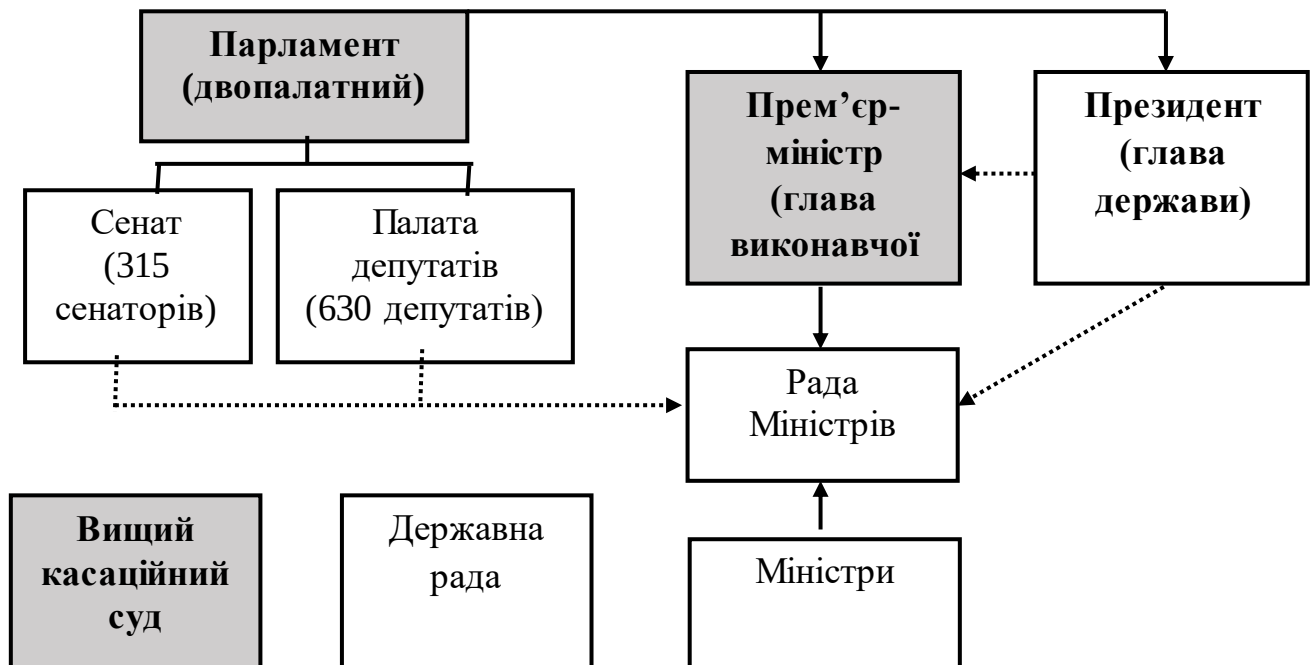

Японський милітаризм

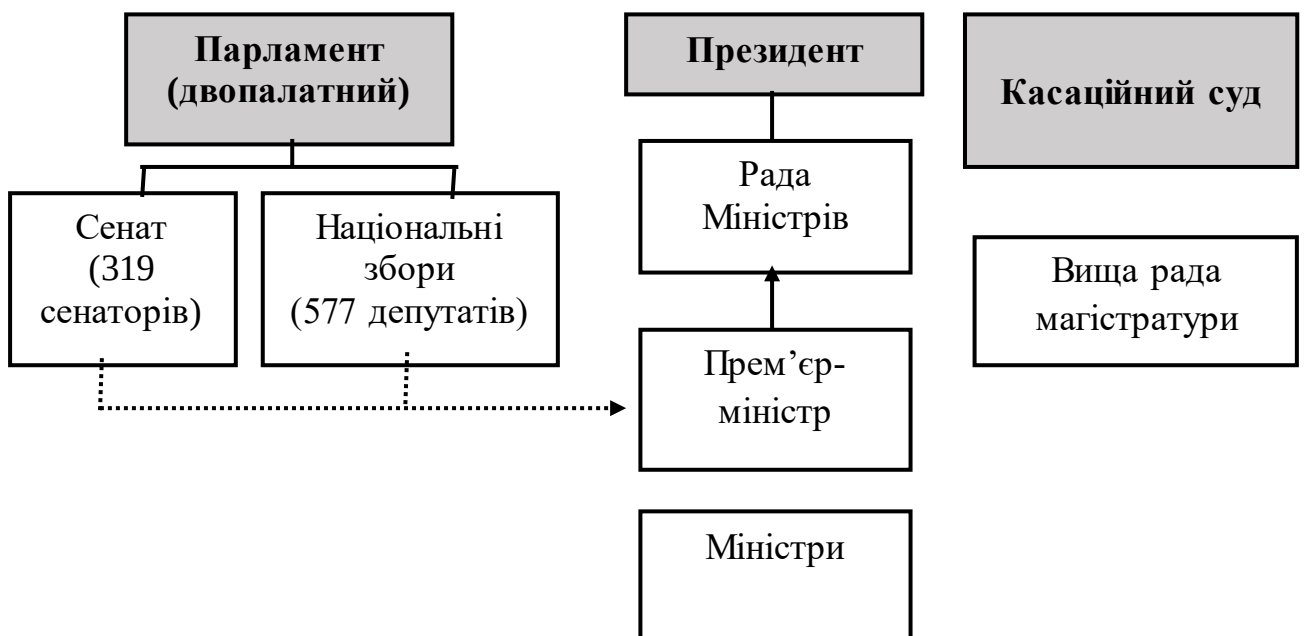

Конституційний розвиток країн світу після Другої світової війни

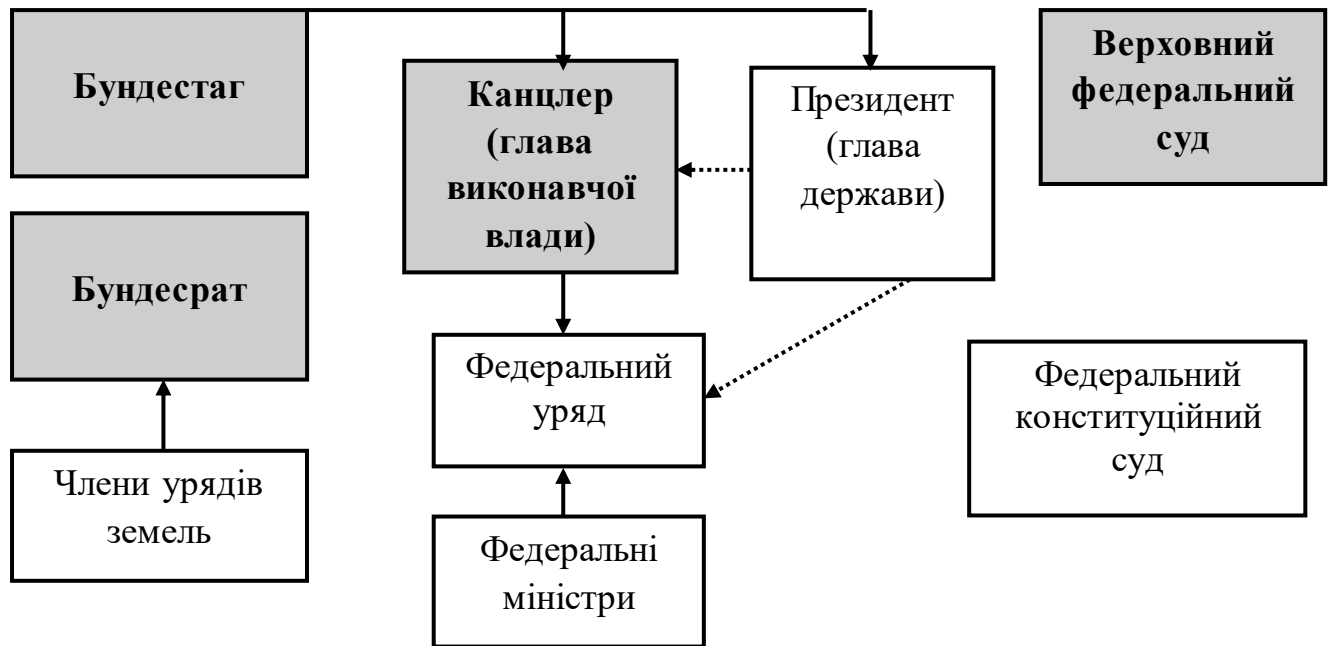
Вищі органи влади за Конституцією Італії 1947 р.

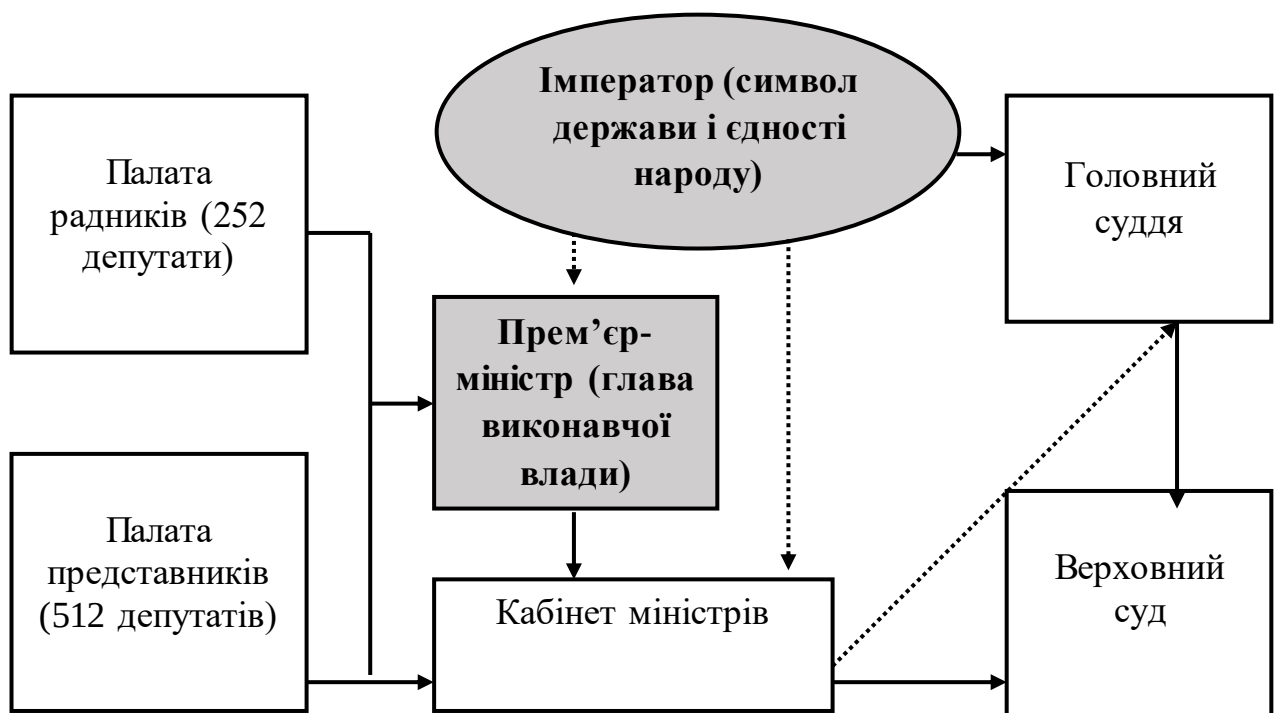
Вищі органи влади за Конституцією Франції 1958 р.

Вищі органи влади за Конституцією ФРН 1949 р.

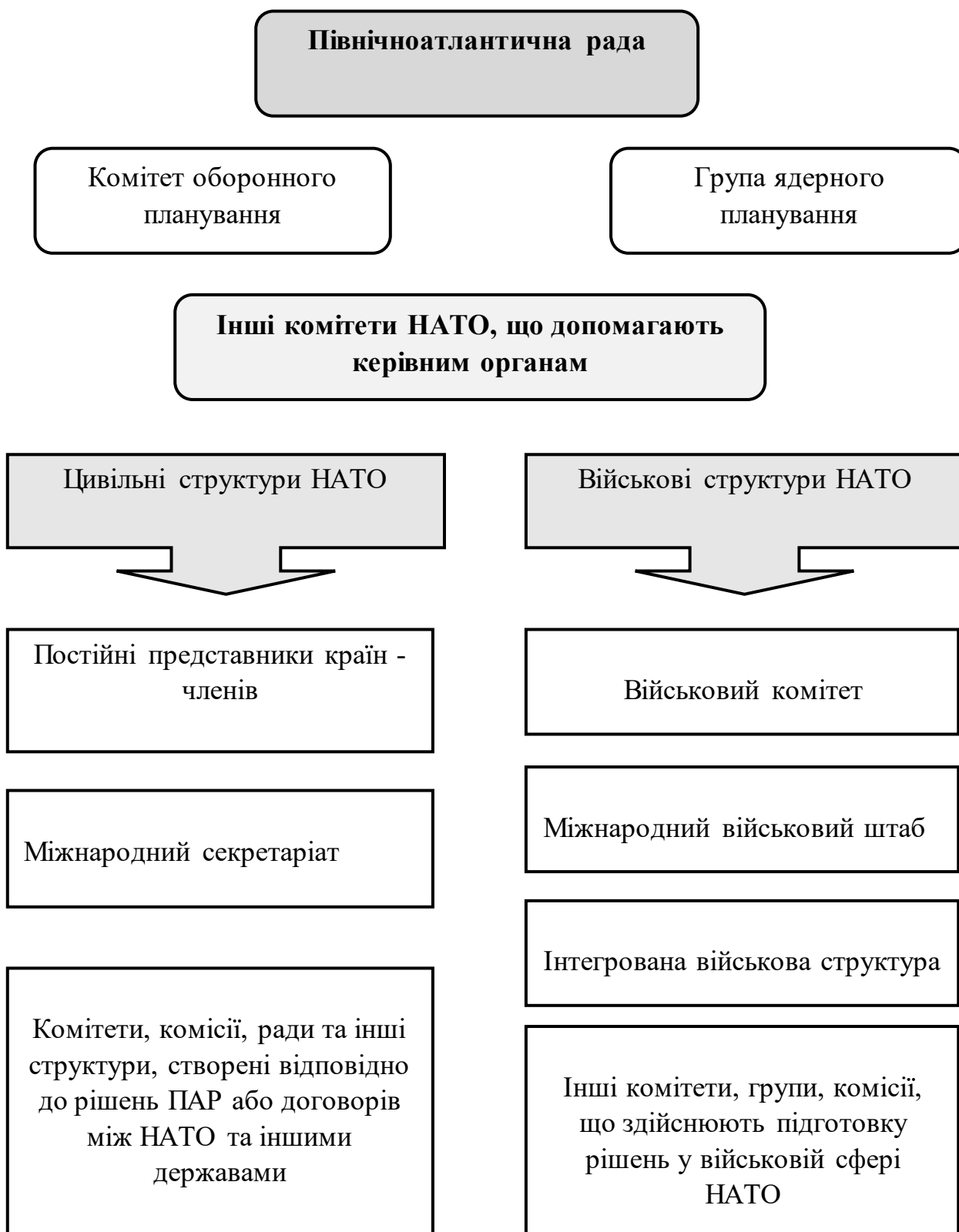

Вищі органи влади за Конституцією Японії 1947 р.

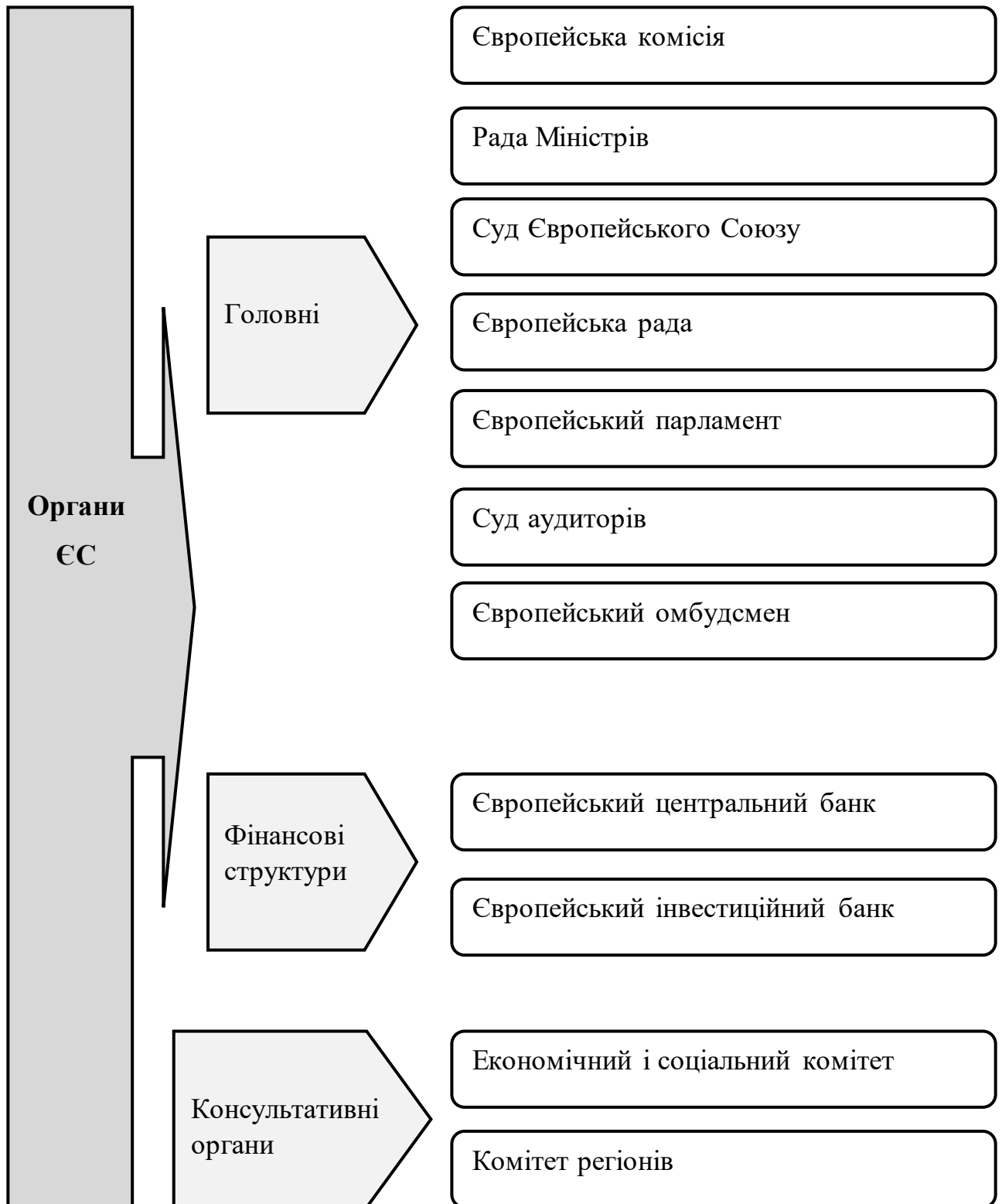

НАТО – Організація Північноатлантичного договору – міжнародна міждержавна організація, військово-політичний союз 30 держав Північної Америки і Європи, утворений 4 квітня 1949 року

Структура НАТО

Європейський союз – економічний та політичний союз, що об'єднує 27 незалежних держав – членів. Веде свій початок від утворення Європейської спільноти з вугілля та сталі (ЄСВС) і Європейської економічної спільноти (ЄЕС), до яких у 1957 р. входило шість країн.

Список рекомендованих праць

Основна література

1. Дахно І.І. Історія держави і права: Навч. посіб. Кн. 2. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 384 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), Ю.В. Сокур (відп. секр.), Є.С. Дурнов, О.А. Житков, Ю.В. Кривицький та ін.; за ред. В.М. Щербатюка; навчальне видання. Київ: Видавництво «Фенікс», 2021. 536 с.
3. Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. 3-є видання, стереотипне / Хома Н.М. Львів: «Новий світ-2000», 2018. 480 с.
4. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник / Джужа О.М., Третьякова Т.А., Калиновський В.С. та ін. Київ: НАВС, 2012. 376 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн (схеми, таблиці, коментарі, термінологічний словник): Навч. Посібник / Кузьминець О.В., Дурнов Є.С., Сокур Ю.В. 2012. 240 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія / Ред. Гончаренко В.Д. Київ, 2002. 716 с.
7. Історія держави та права: навчальний посібник / Д.Є. Забзалюк, В.С. Макарчук, В.Я. Марковський, В.Д. Яремчук, Н.Я. Рудий; Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів: СПОЛОМ, 2021. 438 с.
8. Історія держави та права (схеми та таблиці): навчальний посібник / О.В. Шкуратенко (кер. авт. кол.), Н.О. Дорошук (наук. ред) та ін. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. 287 с.
9. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. Вид. 8-ме, доп. Київ: Атіка, 2015. 624 с.
10. Науковий твір «Мультимедійний навчальний посібник» Історія держави та права зарубіжних країн № 73374 / О.І. Анатольєва, Н.О. Дорошук, Ю.А. Миронець. 2017.
11. Тематичний довідник з історії держави і права зарубіжних країн / Третьякова Т.А., Анатольєва О.І., Губар С.В.; МВС України. КНУВС. Київ, 2007. 159 с.
12. Тихоненков Д.А. Історія держави і права зарубіжних країн в питаннях і відповідях. Навч. посіб. Київ: Право, 2019. 248 с.
13. Трофанчук Г.І. Історія держави та права України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 568 с.

Додаткова література

1. Анексії в європейському геополітичному просторі: науково-довідкове видання / О.В. Шкуратенко, Є.С. Дурнов, В.М. Щербатюк та ін. / Київ: Видавництво «Людмила», 2020. 84 с.
2. Балух В.О. Історія античної цивілізації: у 3 т. / В. О. Балух. Чернівці: Наші книги, 2007. Т. 1: Стародавня Греція: підручник для студ. вищих навч. закл. [Б. м.]: [б.в.], 2010. 654 с.; Т. 2: Стародавній Рим. [Б. м.]: [б.в.], 2010. 847 с.
3. Балух В.О. Історія середніх віків: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.: у 2 т. Чернівці: Наші книги, 2009. 2010.
4. Бондаренко Н.О. Ідейні підґрунтя конституції США 1787 року як основа стабільності суспільно-політичного ладу Американської держави. *Право і Безпека*. 2017. № 2. С. 18–22.
5. Гончар Б.М. Нова історія країн Європи та США (1870–1918): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Б.М. Гончар, Н.Д. Городня; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ: Київ. ун-т, 2008. 414 с.
6. Державне управління в країнах Стародавнього Сходу: навч. посіб. / В.В. Омельчук (керівник авт. кол.) та ін.; авт. передм. Ю.С. Шемшученко. Київ: Леся, 2015. 619 с.
7. Джонсон Б. Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію / Пер. з англ. Ю. Гірича, Київ: Видавництво «Vivat», 2019. 400 с.
8. Європейський союз у мінливому світі: монографія / С.В. Андрющенко та ін. за ред. В.В. Копійка. Київ: О. Зень, 2022. 218 с.
9. Колодій А.М., Дурнов Є.С., Щербатюк В.М. Суспільний та державно-правовий розвиток Стародавньої Індії. *Вісник Національної академії правових наук України* / редкол.: О. Петришин та ін. Харків: Право, 2022. Т. 29. № 4. С. 37–52.
10. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу: підруч. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. Вид. 4-е, стереот. Київ: Либідь, 2009. 592 с.
11. Крижановська О.О. Історія середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя: курс лекцій: Навч. посібник для студ. гуманіт. спец. вищих навч. закл. / О.О. Крижановська, О. П. Крижанівський. 2-е вид., стер. Київ: Либідь, 2006. 368 с.
12. Ліхтей І.М. Історія середніх віків: навч. посіб. для студентів ВНЗ спец. «Історія» / І.М. Ліхтей, Г.М. Надтока, В.Ю. Король; за заг. ред. Г.М. Надтоки. Київ: Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2018. 797 с.

13. Роудс Д.Ф. Історія Громадянської війни в США. 1861–1865 / Джеймс Форд Роудс; пер. з англ. Ігоря Бігуна. Київ: Пропала грамота: Олексій Бешуля [вид.], 2020. 482 с.
14. Телькінєна Т.Е. Модернізація правового стану станів у Російській імперії в контексті відносин держава – суспільство (друга половина ХІХ – початок ХХ століття): монографія / Т.Е. Телькінєна. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2013. 188 с.
15. Тищик Б. Велика Британія. Історія державності і права (V – початок ХХІ ст.). Київ: «Світ», 2017. 351 с.
16. Тищик Б. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки та ранній Новий час / Б Тищик. Київ, 2006. 696 с.
17. Тищик Б.Й., Шевчук Л.Е. Франція: історія державності і права (ІХ - початок ХХІ ст.): навч. посіб. для студентів вищ. юрид. закл. освіти. Львів: Світ, 2018. 367 с.
18. Шигаль Д.А., Кузуб О.О. «Велика яса» Чингісхана як основне джерело створення та розвитку монгольської правової системи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 34–37.
19. Щербатюк В.М., Дурнов Є.С., Сокур Ю.В. Державно-правовий розвиток Стародавнього Єгипту: сучасна вітчизняна історіографія *Сторінки історії. Збірник наукових праць*. 2020. № 51. С. 304–325.
20. Щербатюк В.М., Крижна В.В., Сокур Ю.В. Суспільний та державно-правовий розвиток Стародавнього Вавилону: сучасна вітчизняна історіографія. *Сторінки історії. Збірник наукових праць*. 2022. № 54. С. 9–25.
21. Skrypniuk O.O., Skrypniuk O.V., Burlak .O.V., Doroshchuk N.O., & Popova O.V. (2023). Legal aspects of the authoritarian regime in Latin America: Aspectos jurídicos del régimen autoritario en América Latina. *Cuestiones Políticas*, 41(78), 708–722.

Навчальне і наукове видання

О.В. Шкуратенко
Н.О. Дорошук
Ю.В. Сокур
М.А. Дзюба,
Є.С. Дурнов,
Д.І. Курас,
Я.А. Левик
С.В. Марчевський,
Р.С. Нурищенко,
В.З. Прус,
Н.Ю. Свідерська,
О.О. Супрунчук,
В.М. Щербатюк

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН (СХЕМИ І ТАБЛИЦІ)

Навчальний посібник

Підп. до друку 23.02.2024. формат 60х84/16
папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. Друк. Арк..8,84. Зам. № 2302-24.
Наклад 300 прим.

Видавець і виготовлювач ТОВ «7БЦ»
03087, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел.: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017